
ISSN 2312-6353

НАУКОВИЙ ВІСНИК

ДРОГОБИЦЬКОГО ДЕРЖАВНОГО
ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

Серія: ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ
(МОВОЗНАВСТВО)

№ 20 2023

Дрогобич

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
Серія КВ № 20653-10473р

*Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет за рішенням вченої ради
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(протокол № 14 від 21 грудня 2023 р.)*

УДК 001(051)
Н 34

Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія:
Філологічні науки (мовознавство) : зб. наук. праць. Дрогобич, 2023. № 20. 86 с.

«Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія: Філологічні науки (мовознавство)» є фаховим виданням категорії «Б» з філологічних наук (спеціальність 035 – Філологія) на підставі Наказу МОН України № 886 від 2 липня 2020 року, Додаток 4.

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

*Журнал включено до міжнародної наукометричної бази
Index Copernicus International (Республіка Польща).*

Сайт видання: www.ddpu-filolvisnyk.com.ua

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Кушлик О. П., доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української мови, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Члени редколегії:

Венжинович Н. Ф., доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української мови, Ужгородський національний університет

Демська О. М., доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української мови, Національний університет «Києво-Могилянська академія»

Котович В. В., доктор філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української мови, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Максимчук В. В., кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови і літератури, Національний університет «Острозька академія»

Мацьків П. В., доктор філологічних наук, професор, декан факультету української та іноземної філології, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Федурко М. Ю., доктор філологічних наук, професор, професор кафедри фундаментальних дисциплін початкової освіти, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Яремко Я. П., доктор філологічних наук, доцент, професор кафедри української мови, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Гадомський Олександр, доктор філологічних наук, доктор габілітований гуманітарних наук в галузі мовознавства (Варшавський університет), професор, завідувач кафедри білоруських та українських досліджень, Інститут славістики, Опольський університет (Ополе, Польща)

Krasowska Helena (Красовська Гелена), професор, доктор габілітований, Інститут славістики Польської академії наук (Варшава, Польща)

Kuczyńska-Koschany Katarzyna (Кучинська-Кошани Катажина), професор, доктор габілітований, Університет імені Адама Міцкевича в Познані (Познань, Польща)

Nabytowycz Ihor (Набитович Ігор), професор, доктор габілітований, Університет Марії Кюрі-Склодовської в Любліні (Люблін, Польща)

Nowacki Albert (Новацький Альберт), доктор гуманітарних наук, Інститут літературознавства, Люблінський католицький університет імені Яна Павла II (Люблін, Польща)

Próchniak Paweł (Пручняк Павел), професор, доктор габілітований, Педагогічний університет імені Національної комісії з освіти у Кракові (Краків, Польща)

Kowalow Siergiej (Ковальов Сергій), професор, доктор габілітований, Університет Марії Кюрі-Склодовської в Любліні (Люблін, Польща)

Levchuk Paweł (Левчук Павел), доктор гуманітарних наук у галузі лінгвістики, ад'юнкт, Інститут славістики Польської академії наук (Варшава, Польща)

ЗМІСТ

Божко Н. В., Мельник Л. Б. КОМПЕТЕНТІСНЕ НАВЧАННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ – ШЛЯХ ДО ОНОВЛЕНОЇ ОСВІТИ.....	5
Гоца Н. М., Цимбрило С. М., Шайнер Г. І. ОСОБЛИВОСТІ АНГЛО-УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ ЛЕКСИКИ ТЕКСТІВ ЮРИДИЧНИХ ДОГОВОРІВ.....	10
Yeromenko S. V. PHRASEOLOGICAL UNITS REVEALING THE UKRAINIAN WAR CRISIS IN PUBLIC SPEECHES: A CONTRASTIVE STUDY.....	15
Калініченко В.І. ЛІНГВІСТИЧНА МЕНТІОЛОГІЯ: СВОЄРІДНІСТЬ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ <i>БРЕХУН</i> В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІНГВОКУЛЬТУРІ (НА МАТЕРІАЛІ ФРАГМЕНТУ УКРАЇНСЬКОЇ ПАРЕМІЙНОЇ КАРТИНИ СВІТУ).....	21
Максим'юк Н. В. ПРОБЛЕМА ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКИХ КОНВЕРСИВІВ В УКРАЇНСЬКОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ.....	29
Naumenko N. V. CONTINUOUS TENSES FUNCTIONING IN THE SONG LYRICS BY STING.....	35
Полякова Т. В., Швидка Н. В. ПАРАМЕТРИЗАЦІЯ СИНОНІМІЙНИХ ВІДНОШЕНЬ У ТЕКСТАХ ПОЕТИЧНИХ ТВОРІВ ЯРА СЛАВУТИЧА.....	42
Прадід Ю. Ф. ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ З КОМПОНЕНТОМ-НАЗВОЮ ДЕРЕВ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ.....	47
Стецик М. С., Мицак І. В., Стецик А. В. ПОВСТАНСЬКИЙ ПІСЕННИЙ ДИСКУРС ЯК ЛІНГВОМЕНТАЛЬНИЙ ФЕНОМЕН.....	56
Теглівець Ю. В. ПРОФЕСІОНАЛІЗМИ ГАЛУЗІ ФОТОГРАФІЇ.....	62
Чаварга А. П. ЧОЛОВІЧИ ІМЕНА СІЛ ЗНЯЦЬОВО ТА ЧЕРВЕНЬОВО В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТ. (НА МАТЕРІАЛІ ЦЕРКОВНИХ КНИГ).....	67
Shyshko A. V., Lukanska H. A. METAPHORICAL TERMS FUNCTIONAL PECULIARITIES IN THE ENGLISH ECONOMIC TEXTS.....	75
РЕЦЕНЗІЇ	
Кушлик О. П. МОВНО-ЕСТЕТИЧНА ПАРАДИГМАТИКА ПРОЗОВОГО ДИСКУРСУ МИРОСЛАВА ДОЧИНЦЯ.....	83
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....	85

CONTENTS

Bozhko N. V., Melnyk L. B.
 COMPETENCY-BASED LEARNING IN MODERN CONDITIONS – A WAY TO UPGRADED EDUCATION...5

Hotsa N. M., Tsymbrylo S. M., Shayner H. I.
 LEXICAL ASPECTS OF LEGAL AGREEMENTS RENDERING10

Yeromenko S. V.
 PHRASEOLOGICAL UNITS REVEALING THE UKRAINIAN WAR CRISIS IN PUBLIC SPEECHES:
 A CONTRASTIVE STUDY 15

Kalinichenko V. I.
 LINGUISTIC MENTIOLOGY: VERBALIZATION FEATURES OF THE *LIAR* CONCEPT
 IN UKRAINIAN LANGUAGE CULTURE (BASED ON THE UKRAINIAN PAREMIC
 WORLDVIEW FRAGMENT) 21

Maksymiuk N. V.
 THE PROBLEM OF TRANSLATION OF ENGLISH CONVERTED WORDS
 IN THE UKRAINIAN ARTISTIC DISCOURSE..... 29

Naumenko N. V.
 CONTINUOUS TENSES FUNCTIONING IN THE SONG LYRICS BY STING35

Poliakova T. V., Shvydka N. V.
 PARAMETRIZATION OF SYNONYMOUS RELATIONS IN THE TEXTS OF POETIC WORKS
 BY YAR SLAVUTYCH42

Pradid Yu. F.
 PHRASEOLOGICAL UNITS WITH THE COMPONENT-NAME OF TREES
 IN THE UKRAINIAN LANGUAGE.47

Stetsyk M. S., Mytsak I. V., Stetsyk A. V.
 INSURGENT SONG DISCOURSE AS A LINGUISTIC PHENOMENON..... 56

Tehlivets Yu. V.
 PHOTOGRAPHY PROFESSIONALISMS.62

Chavarha A. P.
 MALE NAMES OF THE VILLAGES OF ZNIATSOVO AND CHERVENOVO IN THE FIRST HALF
 OF THE XIXTH – THE FIRST HALF OF THE XXTH CENTURY (ON THE MATERIAL
 OF CHURCH BOOKS).67

Shyshko A. V., Lukanska H. A.
 METAPHORICAL TERMS FUNCTIONAL PECULIARITIES IN THE ENGLISH ECONOMIC TEXTS.....75

REVIEWS

Kushlyk O. P.
 THE LINGUISTIC AND AESTHETIC PARADIGM OF PROSE DISCOURSE
 BY MYROSLAV DOCHYNETS.....83

AUTHORS’ CREDENTIALS..... 85

КОМПЕТЕНТНІСНЕ НАВЧАННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ – ШЛЯХ ДО ОНОВЛЕНОЇ ОСВІТИ

Божко Н. В., Мельник Л. Б.

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

У пропонованій статті представлено компетентнісне навчання як необхідну умову здійснення освітнього процесу в реаліях сьогодення; окреслено важливість його в навчально-виховній діяльності кожної дитини. Компетентнісний підхід у навчанні дає змогу учням бути затребуваними на ринку праці, мати належний потенціал для задоволення вимог суспільства. Передусім з'ясовано фактори, що вплинули на появу в змісті української освіти компетентностей. Дефіновано ключові компетентності та виявлено їхні особливості для розвитку повноцінної особистості; простежено процес оцінювання компетентностей на міжнародному рівні та розглянуто впровадження компетентнісного підходу в українську освіту.

На основі проведених досліджень засвідчено переваги нових форм та методів навчання над традиційними, а саме здатність компетентнісного підходу впливати на зростання інтелектуального та культурно-творчого потенціалу учнів, спонукати їх до критичного мислення та розв'язування проблемних завдань. Основний акцент зроблено на формування вмінь застосовувати набуті знання на практиці.

Доведено, що серед важелів впливу на виховання ключових компетентностей учнів помітною є професійна компетентність вчителя, яка охоплює не лише його фахові знання, вміння та навички, а й особистісні риси – комунікабельність, креативність, толерантність, чуйність, врівноваженість, схильність до самопізнання і саморефлексії, прагнення саморозвиватися і самореалізовуватися.

Підсумовано, що значеннєвість цього впливу на розвиток освіти залежатиме від способів здійснення навчально-виховної діяльності, зокрема: якісного подавання педагогом матеріалу, застосування в роботі інноваційних методів навчання, ефективного оцінювання знань та наявності зворотного зв'язку, індивідуального підходу і вмілого управління класом, розвитку навичок критичного мислення, сприяння розвитку загальних навичок та цінностей, постійної самоосвіти вчителя.

Ключові слова: компетентнісне навчання, компетентнісний підхід, ключові компетентності, критичне мислення, українська освіта.

Bozhko N. V., Melnyk L. B. Competency-based learning in modern conditions – a way to upgraded education. The article presents competency-based learning as a prerequisite for implementing the educational process in today's realities and outlines its importance in the educational activity of each child.

First and foremost, the authors identify factors that have influenced the emergence of competencies in the content of Ukrainian education; define key competencies and clarify their features for the development of an integral personality; delve into the process of evaluating competences at the international level and survey the implementation of the competence approach in Ukrainian education.

Based on the research, the authors show the advantages of new teaching techniques and methods over traditional ones, the ability of the competency-based approach to affect the growth of students' intellectual, cultural and creative potential, to enhance their critical thinking and problem-solving skills. The main emphasis is placed on the formation of skills to apply the acquired knowledge in practice.

The authors prove that the teacher's professional competence is indispensable for the formation of students' key competences. It includes not only professional knowledge, abilities and skills, but also personal traits – sociability, creativity, tolerance, sensitivity, poise, tendency to self-knowledge and self-reflection, a desire for self-development and self-realization.

The article concludes that the significance of this impact on the development of education will depend on the methods of conducting such educational activities as: the teacher's skills of conveying the material, applying innovative teaching methods, effective assessment of knowledge and availability of feedback, individual approach and skillful classroom management, development of critical thinking skills, promotion of the overall development of skills and values, continuous self-education.

Key words: competency-based learning, competency-based approach, key competencies, critical thinking, Ukrainian education.

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності її розгляду. Сьогодні школа виходить на якісно новий рівень навчальної діяльності: поряд із формуванням предметних знань та навичок, усі діти (навіть з особливими потребами) здобувають компетентності, що однозначно знадобляться їм у житті загалом та професійній діяльності зокрема. Такий

підхід до навчання відбиває мету не просто дати дитині ціннісні орієнтири, а виховати з неї цілісну особистість, готову критично мислити й аналізувати, розв'язувати різні проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання компетентнісного навчання чи компетентнісного підходу до навчання порушувало чимало

українських вчених та методистів, серед інших І. Бех, Н. Бібік, В. Нищета, О. Овчарук, С. Паламар, О. Пометун, І. Родніна, В. Химинець. Усі дослідники суголосні в тому, що ця спрямованість навчально-виховного процесу превалює над традиційною формою освіти, оскільки у своєму змісті розглядає не просто набуття знань, а формування навиків (компетентностей) застосовувати ці знання на практиці.

Формулювання мети і завдань статті. Мета статті – характеристика компетентнісного навчання в сучасних умовах, репрезентування його як ефективного інструменту освітньої діяльності. Зі сформульованою метою корелюють такі **завдання**: з'ясувати сутність ключових компетентностей та їхні особливості; показати різницю між ключовими компетентностями та предметними; відшукати та аргументувати важелі впливу на компетентнісне навчання учнів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Реформування освітньої галузі в Україні, що розпочалося 2016 року, було спричинене багатьма факторами: відірваною від потреб ринку праці системою освіти, її зниженою конкурентоздатністю на європейській та світовій освітній арені, громіздкою системою управління, недосконалим правовим регулюванням, а ще – незадовільним фінансуванням освіти й науки.

З огляду на це реформаторські зміни покликані не просто збагатити інтелектуальний та культурно-творчий потенціал українців, сприяти засвоєнню ними суспільних цінностей, а й забезпечити доступність для здобуття бажаної освіти кожній дитині (серед інших і з фізичними вадами).

Компетентнісний підхід до навчання та виховання, запроваджений у межах цієї реформи, зокрема Концепції НУШ, передбачає не тільки досягнути вищого рівня освіти, а й подолати проблеми доступу до якісного навчання для кожної дитини.

Безумовна перевага цього підходу в тому, що «компетентнісна освіта сягає за межі традиційної парадигми навчання, у якій результатом є система теоретичних знань та практичних умінь учня, а не його спроможність діяти» [3, 9]. Сьогодні поступ України якраз детермінує наявність фахівців з високим рівнем інтелекту, ерудицією, критичним мисленням та комп'ютерною освіченістю. І набуті в школі життєво важливі компетентності дають змогу вміло орієнтуватися молоді у жорстких соціально-економічних обставинах, у напруженому суспільно-політичному житті. Саме тому правильно сформований зміст української освіти може гарантовано дати позитивний результат від навчання.

У вітчизняному освітньому процесі досі переважав «енциклопедичний» підхід до здобуття знань. Тепер, спираючись на дослідження закордонних учених, розуміємо, що набуті за час навчання компетентності (а не лише знання) «с тими індикаторами, які дозволяють визначити готовність учня, випускника до життя, його подальшого розвитку й активної участі в житті суспільства» [2, 44]. Як приклад таких компетентностей можемо назвати вміння співпрацювати в групі, у команді; здатність розв'язувати проблеми та конфлікти; знання і вправне

застосування інноваційних, серед іншого й комп'ютерних, технологій.

Після Другої світової війни у Європі утворилася Організація економічного співробітництва та розвитку, метою якої було спрямувати свою діяльність на зміцнення і підвищення ефективності економік 35 держав-членів. Невдовзі ця організація, вивчивши результативність та ефективність освіти в цих країнах, почала впроваджувати у зміст освіти ключові компетентності як «здатність успішно задовольняти індивідуальні та соціальні потреби, діяти та виконувати поставлені завдання» [11, 22].

Відповідно Україна, яка теж 1997 року підписала угоду про співробітництво, підтримує думку експертів ОЕСР (Організації економічного співробітництва та розвитку), що набуті під час навчання компетентності «сприятимуть:

– участі у формуванні демократичних засад суспільства;

– соціальному взаєморозумінню та справедливості; – дотриманню прав людини й автономії всупереч глобальній нерівності та нерівним можливостям, індивідуальній маргіналізації» [11, 21].

Першими спробами оцінювання компетентностей стали випрацьовані згаданими експертами міжнародні тести PISA, які дали змогу з'ясувати мотивацію учнів, їхнє ставлення до навчання, а також продемонструвати вміння працювати з комп'ютером.

З 2016 року до цієї Програми оцінювання долучили й українських школярів, щоб перевірити їхню можливість використовувати здобуті знання, вміння та навички в реальному житті, а не рівень навчальних досягнень. Ці тести виявляли і рівень володіння трьома важливими компетентностями – читацькою, математичною та природничо-науковою. Як показали результати досліджень, системні зміни у шкільній освіті України просто необхідні.

До визначення понять «компетенція», «компетентність», а звідси й «компетентнісний підхід» як стратегічний напрямок розвитку освіти науковці – як закордонні, так і вітчизняні – звертаються віддавна. Зокрема, про згаданий термін «компетенція» вперше почули у 60-х роках ХХ століття від американського лінгвіста Ноама Чомскі (Хомського), який використав «компетенцію» стосовно теорії мови. Цей учений у своїх роботах зазначав: «...якщо нам судилося коли-небудь зрозуміти, як мова використовується і засвоюється, то ми повинні абстрагуватися для окремого і незалежного вивчення певної системи інтелектуальних здібностей, системи знань і переконань, яка розвивається в ранньому дитинстві і у взаємодії з багатьма іншими факторами визначає ті види поведінки, які ми спостерігаємо; якщо ввести формальний термін, то можна сказати, що ми повинні ізолювати і вивчати систему мовної компетенції, яка лежить в основі поведінки, але яка не реалізується в поведінці будь-яким прямим або простим чином» [Цит. за: 7, 52–53].

Поняття *компетенція* і *компетентність* не є рівносильними, хоча їх часто ототожнюють. *Компетенція* – задана вимога до знань, умінь і навичок, а *компетентність* – здатність застосовувати знання та вміння, тобто *компетенція* пов'язана з певним

видом діяльності, тоді як *компетентність* – з особистістю, з її внутрішніми якостями і здібностями [2, 9]. Чітко сутність компетентності потрактовано в «Словнику іншомовних слів»: *компетентність* (від лат. *competens* (*competentis*) – належний, відповідний) означає ‘авторитетність, обізнаність’ (СІС, 282). «Великий тлумачний словник сучасної української мови» це поняття розкриває і через прикметник «компетентний», тобто той, що: 1) ‘має достатні знання в якій-небудь галузі; який з чим-небудь добре обізнаний; тямущий; який ґрунтується на знанні; кваліфікований’; 2) ‘який має певні повноваження; повноправний, повновладний’ (ВТССУМ, 68).

Нас, власне, більше цікавить компетентність як складна інтегрована характеристика особистості, що «передбачає ефективне використання відповідних компетенцій для успішної самореалізації в соціумі та, зокрема, у професійній діяльності» [14, 172].

Сьогодні закордонна освіта зосереджує свою увагу на формуванні в учнів таких компетентностей, що були б не просто універсальні та базові, а інтегровані (бо поєднували б у комплексі знання, вміння, цінності та ставлення). Їх називають **ключовими компетентностями** і здобувають упродовж усього навчання. Дослідники цих компетентностей говорять про їхню пряму залежність від законів і моральних засад суспільства, запитів освіти та потреб для самовизначення особистості.

Експерти ОЕСР (а саме їм належить першість у ґрунтовному дослідженні компетентностей) вказують на такі особливості ключових компетентностей:

– сприяють підвищенню результатів будь-якого рівня (економічного чи соціального);

– слугують засобами для реагування на певні виклики суспільства;

– є життєвою необхідністю для особистості.

Оскільки багато дослідників цього питання (С. Шишов, В. Кальней, І. Зимня, А. Драч) вважають, що сутність ключових компетентностей – це нормальна життєдіяльність людини в соціумі [Цит. за: 8, 288], то до якісних характеристик компетентної людини можемо віднести таке:

1. Успішне задоволення потреб – індивідуальних чи соціальних (із врахуванням знань, умінь, досвіду, мотивації).

2. Швидко засвоєння знань та вмінь їх застосовувати й інтегрувати в певній ситуації.

3. Здатність приймати рішення з оптимальним варіантом.

4. Вміння організувати й співорганізувати всі необхідні для соціальної дії ресурси.

5. Широкомасштабна самостійна, ефективна та відповідальна діяльність.

6. Комунікативна вправність, що дає змогу легко взаємодіяти з іншими реципієнтами.

7. Ціннісні орієнтири та світоглядна позиція як необхідний складник цілісної особистості.

8. Бажання саморозвиватися та освоювати нове [5, 124].

І. Єрмаков тлумачить ключову компетентність як «системну властивість особистості: цілісну, ієрархічну динамічну систему здатностей (або окремих компетенцій), яка дозволяє людині свідомо і творчо

визначати та здійснювати власне життя, розвивати свою індивідуальність, розбудовувати життєвий ціннісно-нормативний простір, вирішувати складні життєві завдання, набувати і виконувати соціальні ролі» [6, 19]. А науковці О. Овчарук і О. Пометун розглядають досліджувану нами властивість як об’єктивну категорію, можливість людини здійснювати різні види діяльності та розв’язувати складні проблеми [9, 10].

Серед відмінностей ключових компетентностей від уже звичних науковці називають такі:

– надпредметність та міждисциплінарність;

– поліфункціональність;

– інтелектуальність;

– багатовимірність [1, 6].

Із цього випливає, що всі необхідні предметні компетентності можуть базуватися саме на ключових як концептуальній основі для надбудови інших.

Класифікуючи власне ключові компетентності, схилиємося до думки українських вчених О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко щодо поділу їх на комунікативну, навчальну, соціальну, компетентність з інформаційних та комунікаційних технологій, загальнокультурну, підприємницьку, здоров’язбережувальну та громадянську компетентності. Розглянемо детальніше їхнє тлумачення:

1. Комунікативні компетентності:

Мовна компетентність: уміння ефективно спілкуватися усно та письмово, володіння різними мовами.

Медіа- та інформаційна грамотність: навички аналізу та оцінки інформації, розуміння ролі медіа в суспільстві.

2. Навчальні та критичні компетентності:

Навички навчання: здатність вчитися, пошук і відбір інформації, розв’язання завдань.

Критичне мислення: здатність аналізувати, оцінювати та розуміти складні питання та проблеми.

3. Соціальні та міжособистісні компетентності:

Емоційний інтелект: розуміння та управління власними емоціями, взаємодія з іншими.

Співпраця та командна робота: здатність працювати в команді, розв’язувати конфлікти та досягати спільних цілей.

4. Цифрові компетентності:

Інформаційні та технологічні навички: уміння користуватися комп’ютерами, програмами та цифровими технологіями.

Кібербезпека: розуміння загроз і захист від кібератак та інших цифрових загроз.

5. Культурні та міжкультурні компетентності:

Культурна обізнаність: розуміння власної та інших культур, традицій та цінностей.

Міжкультурна комунікація: здатність спілкуватися та співпрацювати з представниками різних культур.

6. Підприємницькі компетентності:

Креативність та інноваційність: здатність генерувати ідеї та впроваджувати інновації.

Планування та організація: навички управління часом та ресурсами для досягнення цілей.

7. Здоров’язбережувальні компетентності:

Фізичне здоров’я: здоровий спосіб життя, правильне харчування, активність.

Ментальне здоров'я: розуміння та підтримка психічного благополуччя.

8. Громадянська компетентність:

Соціальна відповідальність: участь у громадських справах та підтримка соціальних ініціатив.

Громадянська свідомість: розуміння прав та обов'язків громадянина, дотримання законів і поважання прав людини [9, 10].

Компетентності взаємодіють між собою та спільно сприяють розвитку індивіда в сучасному суспільстві. Значну частину відповідальності за формування компетентностей у наших дітей відведено вчителю. Саме тому не можна оминати і професійну майстерність педагога. І. Шмиголь із цього приводу зазначає, що «професійна компетентність педагога – це складний комплекс, який включає професійні знання, вміння, навички, готовність до діяльності, а також цілий ряд професійно важливих особистісних якостей, таких як: креативність, мобільність, комунікабельність, толерантність, урівноваженість, чуйність, доброзичливість, прагнення до самопізнання, саморозвитку і самореалізації, саморефлексії» [13, 198]. Суголосною є і думка І. Зязюна, що вчителю «необхідні певні особистісні якості, адже сам педагог є інструментом впливу на учня. Цей інструмент – його душа – має бути чутливим до іншої людини, гуманним у своїх помислах» [4, 7].

Безумовно, ці риси наставника матимуть вирішальний вплив на якість освіти та успішність навчання учнів, якщо будуть задіяні такі способи впливу на навчально-виховну діяльність:

1. Якісна передача матеріалу: педагог з високою професійною компетентністю має глибоке розуміння предмету та здатність чітко й доступно пояснити матеріал. Це сприяє належному засвоєнню знань учнями.

2. Інноваційні методи навчання: компетентні вчителі використовують інноваційні методи навчання, серед іншого сучасні технології, інтерактивні уроки тощо, що робить навчання цікавим та актуальним для учнів.

3. Індивідуальний підхід: вчителі з професійною компетентністю розуміють різні стилі навчання та потреби учнів. Вони створюють індивідуальні підходи до навчання та підтримують учнів з різними рівнями навчання.

4. Постійна самоосвіта: професійно компетентні вчителі постійно розвиваються та оновлюють свої знання. Вони вивчають нові методи та педагогічні підходи, що дає змогу підтримувати актуальність навчання.

5. Оцінка та зворотний зв'язок: педагоги з компетентністю ефективно оцінюють навчання та надають зворотний зв'язок учням. Це допомагає учням розуміти свої успіхи та помилки, а також підтримує на шляху до навчальних досягнень.

6. Управління класом: вчителі з високою професійною компетентністю володіють навичками управління класом, вони створюють сприятливу навчальну атмосферу, де учні можуть ефективно навчатися та взаємодіяти.

7. Розвиток навичок мислення та критичного мислення: педагоги сприяють розвитку навичок критичного мислення, аналізу та проблемного мислення учнів, що допомагає їм стати більш самостійними та розуміти матеріал глибоше.

8. Сприяння розвитку загальних навичок та цінностей: вчителі з високою професійною компетентністю сприяють розвитку загальних життєвих навичок, таких як співпраця, комунікація, етика, а також підтримують розвиток громадянських та моральних цінностей учнів.

Висновки і перспективи дослідження. Говорячи про компетентнісне навчання учнів, про їхню соціалізацію і відповідно нові можливості в майбутньому, будьмо певні того, що лише вмілі педагогічні підходи та методи, а також особистісні якості вчителя гарантуватимуть досягнення бажаного успіху.

Проведене дослідження спонукає до подальшого опрацювання проблеми формування компетентностей, зокрема на уроках української мови безпосередньо у середній чи старшій ланці загальноосвітньої школи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бібік Н. М., Ващенко Л. С., Локшина О. І., Овчарук О. В., Паращенко Л. І. Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи : колективна монографія. Бібліотека з освітньої політики / за заг. ред. О. В. Овчарук. Київ : «К. І. С.», 2004. 112 с.
2. Бондар С. П. Процес формування ключових компетентностей учнів. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки : реалії та перспективи*. 2012. Вип. 32. С. 44–52.
3. Зенченко Т. Ф. Підготовка майбутніх учителів до вивчення прикметника у початкових класах на компетентнісних засадах : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2016. 22 с.
4. Зязюн І. А., Крамущенко Л. В., Кривонос І. Ф., Самещенко О. Г., Семиченко В. А., Тарасевич Н. М. Педагогічна майстерність / за ред. І. Зязюна. Київ : Вища школа, 1997. 349 с.
5. Драч А. І. Зміст та структура ключових компетентностей майбутнього викладача вищої школи. *Витоки педагогічної майстерності*. 2013. Вип. 11. С. 124–130.
6. Єрмаков І. Педагогіка життєтворчості : орієнтири для XXI століття. *Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство* : науково-методичний зб. Київ : Контекст, 2000. С. 18–19.
7. Морозова М. В. Генезис понять «компетенція» та «компетентність» у вітчизняних і зарубіжних психолого-педагогічних дослідженнях. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка : Педагогічні науки*. 2020. № 5 (336). С. 51–60. URL: <http://hdl.handle.net/123456789/6765>.
8. Муравський С. А. Особливості формування предметної компетентності у процесі вивчення фізики. *Молодий вчений*. 2015. № 2 (6). С. 291–294.

9. Овчарук О. Компетентності як ключ оновлення змісту освіти. *Стратегії реформування освіти в Україні* : рекомендації з освітньої політики. Київ : «К. І. С.», 2003. С. 13–42.
10. Пометун О. І. Компетентнісний підхід до оцінювання рівнів досягнень учнів. Київ : Презентація на нараді Центру тестових технологій, 2004. 10 с.
11. Стратегія реформування освіти в Україні : рекомендації з освітньої політики. Київ : «К. І. С.», 2003. 296 с.
12. Химинець В. Компетентнісний підхід до професійного розвитку вчителя. *Закарпатський інститут післядипломної педагогічної освіти*. URL: <http://zakinppo.org.ua/2010-01-18-13-44-15/233-2010-08-25-07-10-49>
13. Шмиголь І. Сутність та структура професійної компетентності педагога. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2011. № 4 (Ч. 1). С. 197–204.
14. Яловський П. М., Безносок О. О. Сутнісна характеристика понять «компетенція», «компетентність», «професійна компетентність учителя музичного мистецтва». *Інноваційна педагогіка*. 2019. Вип. 11. Т. 3. С. 170–174.

ДОВІДКОВА ЛІТЕРАТУРА

ВТССУМ – Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.

СІС – Словник іншомовних слів / уклад. С. М. Морозов, Л. М. Шкарапути. Київ : Наукова думка, 2000. 680 с.

REFERENCES

1. Bibik, N. M., Vashchenko, L. S., Lokshyna, O. I., Ovcharuk, O. V., Parashchenko, L. I. (2004). Kompetentnisnyi pidkhid u suchasniy osviti: svitoviy dosvid ta ukraini perspektivy [Competency approach in modern education: world experience and Ukrainian perspectives] (kolektyvna monohrafiya). Biblioteka z osvithoi polityky / za zah. red. O. V. Ovcharuk. Kyiv: “K. I. S.” [in Ukrainian].
2. Bondar, S. P. (2012). Protses formuvannya kliuchovykh kompetentnosti uchniv [The process of forming students’ key competencies]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Seriya 5. Pedagogichni nauky: realii ta perspektivy*, 32, 44–52 [in Ukrainian].
3. Zenchenko, T. F. (2016). Pidhotovka maibutnih uchyteliv do vyvchennia prykmetnyka u pochatkovykh klasah na kompetentniychnykh zasadah [Preparation of future teachers for the study of adjectives in primary grades on the basis of competence]. (Avtoreferat dysertatsii kandydata pedagogichnykh nauk). Kyiv [in Ukrainian].
4. Ziaziun, I. A., Kramushchenko, L. V., Kryvonos, I. F., Sameshchenko, O. H., Semychenko, V. A., Tarasevych, N. M. (1997). Pedagogichna maisternist [Competencies as the key to updating the content of education] / za red. I. Ziaziuna. Kyiv: Vyshcha shkola [in Ukrainian].
5. Drach, A. I. (2013). Zmist ta struktura kliuchovykh kompetentnosti maibutnioho vykladacha vyshchoi shkoly [Content and structure of key competencies of the future teacher of a higher school]. *Vytoky pedagogichnoi maisternosti*, 11, 124–130 [in Ukrainian].
6. Yermakov, I. (2000). Pedagogika zhyttivorchosti: oriientyri dlia XXI stolittia [Pedagogy of creativity: guidelines for the 21st century]. *Kroky do kompetentnosti ta intehtatsii v suspilstvo: naukovy-metodychnyi zb.* Kyiv: Kontekst, 18–19 [in Ukrainian].
7. Morozova, M. V. (2020). Henezys poniat “kompetentsiia” ta “kompetentnist” u vitchyznianskykh i zarubizhnykh psykholoho-pedagogichnykh doslidzhenniakh [The genesis of the concepts of “competence” and “competence” in domestic and foreign psychological and pedagogical research]. *Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka: Pedagogichni nauky*, 5 (336), 51–60. URL: <http://hdl.handle.net/123456789/6765> [in Ukrainian].
8. Muravskiy, S. A. (2015). Osoblyvosti formuvannya predmetnoi kompetentnosti u protsesi vyvchennia fizyky [Features of the formation of subject competence in the process of studying physics]. *Molodyi vchenyi*, 2 (6), 291–294 [in Ukrainian].
9. Ovcharuk, O. (2003). Kompetentnosti yak kliuch onovlennia zmistu osvity [Competencies as the key to updating the content of education]. *Strategii reformuvannia osvity v Ukraini: rekomendatsii z osvithoi polityky*. Kyiv: “K. I. S.”, 13–42 [in Ukrainian].
10. Pomietun, O. I. (2004). Kompetentnisnyi pidkhid do otsiniuvannia rivniv dosiahnen uchniv. [Pedagogical skill]. Kyiv: Prezentsatsiia na naradi Tsentru testovykh tekhnolohii [in Ukrainian].
11. Stratehiia reformuvannia osvity v Ukraini (2003). [A competent approach to the assessment of student achievement levels]. Rekomendatsii z osvithoi polityky. Kyiv: “K. I. S.” [in Ukrainian].
12. Khymynets, V. (2010). Kompetentnisnyi pidkhid do profesiinoho rozvytku vchytelia [A competent approach to the professional development of a teacher]. Zakarpatskyi instytut pisliadyplomnoi pedagogichnoi osvity. URL: <http://zakinppo.org.ua/2010-01-18-13-44-15/233-2010-08-25-07-10-49> [in Ukrainian].
13. Shmyhol, I. (2011). Sutnist ta struktura profesiinoy kompetentnosti pedahoha [The essence and structure of a teacher’s professional competence]. *Problemy pidhotovky suchasnoho vchytelia*, 4 (1), 197–204 [in Ukrainian].
14. Yalovskiy, P. M., Beznosyuk, O. O. (2019). Sutnisna kharakterystyka poniat “kompetentsiia”, “kompetentnist”, “profesiina kompetentnist uchytelia muzychnoho mystetstva”. [Essential characteristics of the concepts “competence”, “competence”, “professional competence of a music teacher”]. *Innovatsiina pedagogika*, 11 (3), 170–174 [in Ukrainian].

DICTIONARIES

ВТССУМ – Busel, V. T. (ed.) (2005). Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainiskoi movy [Great explanatory dictionary of modern Ukrainian language]. Kyiv; Irpin: VTF “Perun” [in Ukrainian].

СІС – Morozov, M. V. (ed.) (2000). Slovnyk inshomovnykh sliv. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].

УДК 81'255:340.113

DOI <https://doi.org/10.24919/2663-6042.20.2023.2>

ОСОБЛИВОСТІ АНГЛО-УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ ЛЕКСИКИ ТЕКСТІВ ЮРИДИЧНИХ ДОГОВОРІВ

Гоца Н. М.

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

Цимбрило С. М., Шайнер Г. І.

Національний університет «Львівська політехніка»

У статті визначено та проаналізовано домінуючі лексичні аспекти відтворення текстів юридичних договорів. Представлене дослідження ґрунтується на твердженні, що якісний юридичний переклад є запорукою успіху, розвитку та поліпшення міжнародних взаємин. Основну увагу приділено тлумаченню ключових ознак поняття «юридичний дискурс», визначенню мовних параметрів договорів, а також аналізу специфіки юридичного перекладу загалом та договорів зокрема. Зауважено, що науковці в галузі теорії і практики юридичного перекладу передусім вивчають лінгвальні та екстралінгвальні аспекти правничих текстів, у результаті чого юридичний дискурс тлумачать як певний текст, що функціонує у правничому мовному контексті та опертий на інтенцію мовця. Відповідно текстам юридичного договору притаманна універсальна жорстка структура, правила, стандарти та регламентовані мовні засоби. Наголошено, що саме від правильності відтворення цих параметрів у перекладі залежить ступінь досягнення комунікативно-прагматичної мети. Переклад лексичного складника текстів договорів передбачає володіння понятійно-термінологічним апаратом, що спрямоване на здійснення адекватної міжмовної та міжкультурної комунікації.

Використання в дослідженні спостереження та аналізу мовних явищ дало змогу виявити, що найбільш поширеними лексичними складниками проаналізованих текстів є термінологічна та професійна лексика, французькі та латинські запозичення, аббревіатури, що є мовним підґрунтям для договорів. З огляду на твердження про необхідність суворого дотримання єдності термінології й адаптування тексту перекладу до особливостей конкретної правової системи та одночасно до норм мови перекладу визначено й проаналізовано основні прийоми відтворення лексичних аспектів англійських текстів договорів, а саме підбір відповідника, калькування, додавання, вилучення, транскрибування та запозичення.

Ключові слова: дискурс, юридичний дискурс, договір, юридичний переклад, прийоми перекладу, норми перекладу.

Hotsa N. M., Tsymbrylo S. M., Shayner H. I. Lexical aspects of legal agreements rendering. The article defines and analyzes the dominant lexical aspects of rendering texts of legal agreements. The presented study is based on the statement that high-quality legal translation is the key to the success of development and improvement of international relations. The main attention is paid to the interpretation of the key features of the concept of "legal discourse", the definition of the language parameters of agreements, as well as the analysis of the legal translation peculiarities, agreements in particular. Scientists in the field of theory and practice of legal translation base their research on the analysis and study of linguistic and extralinguistic aspects of legal texts. As a result of the analysis of various scientific sources in this direction, legal discourse is interpreted as a certain text that functions in a legal language context and is based on the speaker's intention. Accordingly, texts of legal agreements are characterized by a universal rigid structure, rules, standards and regulated language means. The degree of achieving the communicative and pragmatic intention depends on the correct rendering of these parameters in the translation. Translation of the lexical component of such kinds of texts presupposes mastery of the conceptual and terminological apparatus, which is aimed at achieving adequate interlingual and intercultural communication. Having used the observation and analysis of linguistic phenomena in the research, it was found that the most common lexical components of the analyzed texts are terminological and professional vocabulary, French and Latin borrowings, abbreviations, which are the linguistic basis for contracts. Guided by the statement about the need to strictly observe the unity of terminology and adapt the translated text to the peculiarities of a specific legal system and at the same time to the norms of the target language, the prevailing methods of rendering certain lexical aspects of English-language agreements are defined and analyzed, namely, finding an equivalent, calque, addition, omission, transcribing and loan.

Key words: discourse, legal discourse, agreement, legal translation, translation techniques, translation norms.

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності її розгляду. Мова права є соціально значущим інструментом мовної комунікації, що забезпечує нормативно-правове регулювання діяльності суспільства, а тому все більше привертає увагу вчених різних галузей знань. Проблематика роботи

з текстами юридичного дискурсу ґрунтується на розумінні комунікативного завдання та врахуванні особливостей потенційного реципієнта, а також на змісті жанру тексту та його мовних аспектах.

Тема взаємодії мови й права набуває все більшої актуальності з розвитком і ускладненням

договірні-економічні взаємин. На тлі зміцнення міжнародних зв'язків, а також нових засобів комунікації особливого значення набуває дослідження специфічних аспектів юридичної мови, серед іншого і юридичного перекладу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика мови права та її перекладу займає центральне місце в розвідках сучасних закордонних та вітчизняних науковців. Юридичну мову вивчають у ракурсі історичної прагматики як галузі, що досліджує історичні тексти в аспекті їх написання (Т. Фанего, П. Родрігес-Пуенте). Важливим є й розгляд мови права як мови спеціального призначення: з'ясовано функції та характеристики юридичної мови загалом та термінології зокрема (Г. Маттіла). Автори низки наукових студій торкаються вивчення методів аналізу юридичної мови (К. Д. Робертсон, С. Гусінець).

Окрім цього, юридичну мову досліджують в контексті перекладу: увагу приділено передусім відтворенню правничої термінології Європейського Союзу (М. Байчич, Д. Касяненко) і Європейського суду (Д. Цао), а також вивченню різних методів та технік відтворення текстів юридичного дискурсу (Л. Біль, Дж. Енгберг, Р. М. Руано, В. Сосоні, І. Сімоннес, М. Крістіансен, М. Морріс), усного перекладу (С. Шарчевич) тощо. Значну частину лінгвістичних досліджень присвячено окресленню особливостей англо-українського перекладу юридичних текстів різних жанрів: судових рішень (В. Гайдай), договорів та контрактів (О. Доценко, Н. Гудкова) та ін.

З урахуванням згаданого **актуальність** представленої розвідки зумовлена загребуваністю перекладу договірних документів в міжнародному просторі.

Формулювання мети і завдання статті. Мета дослідження полягає в аналізі домінантних способів перекладу термінологічної лексики англійських текстів юридичних договорів українською мовою. Поставлена мета передбачає виконання таких **завдань**: 1) проілюструвати ключові ознаки поняття «юридичний дискурс»; 2) схарактеризувати мовні параметри договорів; 3) визначити специфіку юридичного перекладу договорів; 4) на конкретних прикладах проаналізувати труднощі відтворення лексичних засобів текстів англійських договорів українською мовою. **Об'єктом** дослідження виступає юридичний дискурс, а **предметом** – засоби відтворення лексичних засобів договорів. **Джерельною базою** дослідження послуговували тексти англійських договорів та їх переклади українською мовою, а саме Grant Agreement (Договір надання гранту), Contract Agreement (Договір підяду) та Додаток до нього.

Виклад основного матеріалу дослідження. Концепція дискурсу відіграє все більш важливу роль у сучасному соціальному вченні. Дискурсом можна назвати використання мов для вираження особливої ментальності, – зокрема права. Це вимагає використання певних граматичних засобів, лексики, характерної для конкретного випадку. Прикладом дискурсу може слугувати і порядок використання лексичних конструкцій будь-якого документа, який у цьому випадку виступає як модель реальної мовної взаємодії двох і більше сторін [12, 25–26].

Юридичний дискурс протиставляють загальному, проте обидва об'єднані спільними рисами – спектром висловлювань та врахуванням екстралінгвальних чинників. Юридичний дискурс відрізняється від загальномого тяжінням до юридичної правильності та точності, що зумовлено чіткими правилами та юридичними процедурами [18, 217]. З оперттям на теоретичні напрацювання із цієї тематики у представленій розвідці тлумачимо юридичний дискурс як певний текст, що функціонує у правничому мовному контексті та ґрунтується на інтенції мовця.

Форма юридичного дискурсу одночасно є продуктом його мовної історії та відповіддю на мінливість правової культури [14, 21]. Мова права послуговується мовними засобами різних функціональних стилів, серед яких ключовими є: офіційно-діловий, поширений у межах сфери внутрішнього й міжнародного законодавства, правозастосування, судочинства, нотаріату, діловодства; науковий, притаманний сфері правничої науки / освіти; публіцистичний, який застосовують у засобах масової юридичної інформації, правової освіти населення, судових промовах.

Договір як продукт юридичного дискурсу – це цілісний завершений документ з чітко прописаною в ньому інформацією, що ґрунтується на універсальній чіткій структурі, має свої правила і стандарти [16, 112].

Узагальнивши теоретичні розвідки цієї тематики, можемо визначити основні мовні риси текстів юридичного дискурсу, договорів, зокрема: 1) лаконічність та точність формулювання; 2) висока продуктивність та інформативність; 3) логічність; 4) чіткий ритм висловлювань; 5) повнота та доречність поданої інформації; 6) відсутність підтекстової інформації; 7) спеціальна система кліше та штампів; 8) використання загальноприйнятих символів, скорочень; 9) уживання термінів у їхньому прямому значенні; 10) переважне використання однозначних слів; 11) поділ тексту на сегменти, що впорядковують композиційну структуру документа; 12) використання певних синтаксичних моделей; 13) безособовість лексичних конструкцій; 14) нейтральність та позаемоційність; 15) графічне художнє оформлення документа.

Юридичним перекладом називають переклад текстів правничого дискурсу для обміну юридичною інформацією між людьми, що спілкуються різними мовами [17, 65]. Також юридичний переклад тлумачать як відтворення текстів, що належать до галузі юриспруденції. Цей вид перекладу вважають одним з найскладніших, оскільки він торкається політичної, культурної та соціальної сфер держави і може збагатити право, культуру та людський досвід у цілому [19, 46].

Відтворення юридичних текстів потребує врахування лінгвальних та екстралінгвальних особливостей, серед яких виділяють: 1) специфіку мови права; 2) комплексний характер, тобто зв'язок перекладу із супутніми юридичними послугами (нотаріальне засвідчення перекладу / легалізація (апостиль); 3) цільову аудиторію (юристи-професіонали у вузькій

сфері / юристи загальної практики). З метою досягнення комунікативного ефекту для кожної з перелічених категорій перекладачеві необхідно по-різному будувати стратегію відтворення інформації.

Ще однією важливою ознакою цього перекладу є необхідність суворого дотримання єдності термінології та адаптування тексту перекладу до особливостей конкретної правової системи. У результаті, відтворюючи договори, перекладач зіштовхується не лише з лінгвістичними проблемами, але й зі специфікою законодавства певної країни.

Основну увагу запропонованої розвідки зосереджено на таких лексичних складниках текстів юридичної документації, як термінологічна та професійна лексика, французькі та латинські запозичення, абрєвіатури.

Насамперед спинимося на вживанні **термінів і професіоналізмів** відповідно до тематики й змісту правничого документа. Юридичний текст складається з термінів, що спрямовані на донесення когнітивної інформації до реципієнта. Усього у матеріалі нашої розвідки виокремлено та проаналізовано 230 випадків уживання термінів. У процесі дослідження виявлено, що основними способами їх перекладу є підбір відповідника, калькування, додавання та вилучення. Розглянемо далі особливості перекладу термінологічної лексики на конкретних прикладах.

Найчастіше термінологічні одиниці у договорах перекладають шляхом **підбору еквівалента** (відповідника), тобто сталої лексичної відповідності, що повністю збігається зі значенням іншомовного слова-терміна:

1) *Maximum Contract Amount: means the maximum amount to be paid to the Consultant under a Consultancy Contract, including all fees⁽¹⁾, allowances⁽²⁾ and expenses⁽³⁾* – Максимальна сума договору: означає максимальну суму, яка повинна бути виплачена Консультантові, відповідно до Договору надання консультаційних послуг, в тому числі всі збори⁽¹⁾, надбавки⁽²⁾ та витрати⁽³⁾ *.

2) *[...] as set out in Appendix⁽¹⁾ A to the Grant Agreement – [...] як зазначено у Додатку⁽¹⁾ А до Угоди про надання гранту.*

Серед варіантів перекладу термінів використовують і прийом **калькування** (дослівний або буквальный переклад), що в деяких випадках може застосовуватись стосовно лише одного з компонентів складного терміна:

3) *The Client has failed to pay the indirect taxes⁽¹⁾ [...] – Клієнт не сплатив непрямі податки⁽¹⁾ [...].*

4) *Donor: means the provider of the Grant funds⁽¹⁾ as specified in the Preamble of this Agreement – Донор: означає постачальника грантових коштів⁽¹⁾, як зазначено в преамбулі цієї Угоди.*

Також у текстах договорів подибуємо й інші приклади використання прийому калькування: *Guarantee period – гарантійний період; off-budget funds – позабюджетні кошти; definitive payment – остаточний платіж; warranty period – гарантійний період; transport waybill – транспортна накладна; Managing Director – генеральний (виконавчий)*

* Усі ілюстрації дібрано з Grant Agreement, Contract Agreement та Amendment to Grant Agreement; переклад власний.

director; Particular Conditions of Contract – Спеціальні умови Контракту; Prohibited Practices – заборонені практики; Supplement Agreement – Додаткова угода; multilateral treaty – багатостороння угода.

Прийом **додавання**, тобто введення лексичних елементів, що відсутні в оригіналі, має на меті забезпечити адекватне відтворення змісту договору та / або дотримання мовних норм, наявних у мові перекладу:

5) *Services: means the Services to be performed by the Consultant for the Client as set out in the Consultancy Contract⁽¹⁾* – Послуги: означає Послуги, які повинен виконувати Консультант для Клієнта, як зазначено в Договорі надання консультаційних послуг⁽¹⁾.

6) *The termination indemnity⁽¹⁾ included in the cost estimates is based on entitlements defined in accordance with [...]. – Відшкодування збитків⁽¹⁾ за припинення, включене в кошторис витрат, базується на правах, визначених відповідно до [...].*

З-поміж інших прикладів використання прийому додавання при перекладі договорів є: *invoice – рахунок-фактура; levies – податкові збори; personal income tax – податок на доходи фізичних осіб; bank charges – банківський комісійний збір; travel expenses – витрати на відрядження; termination procedure – процедура розірвання контракту; Enforcement Policies and Procedures – Принципи та порядок здійснення правозастосовних заходів; effective date – дата, коли договір набуває чинності; workaround plan – план про тимчасові рішення; Fee based Contract – Договір на основі фіксованої оплати за послуги; reimbursable expenses – витрати, що підлягають відшкодуванню.*

Ще одним актуальним прийомом перекладу термінології в договорах є **вилучення**, тобто усунення в тексті перекладу лексичних елементів, які за нормами мови перекладу є частинами імпліцитного смислу тексту:

6) *Preparing an integrated time schedule⁽¹⁾ for progress meetings with various parties – Підготовка інтегрованого графіку⁽¹⁾ для проведення зустрічей з різними сторонами.*

7) *Penalty Fee⁽¹⁾ means a fee for failure to pay established or assessed fees in a timely manner – Пеня⁽¹⁾ означає штраф за несвоєчасну сплату встановлених або визначених зборів.*

Застосування прийому вилучення простежуємо і в таких прикладах: *bill of lading – коносамент; clean on bill of lading – чисті за коносаментом; corrupt practice – корупція; fraudulent practice – шахрайство.*

Юридичні договори містять **терміни, запозичені з латинської і французької мов**. Усього виокремлено та проаналізовано 40 одиниць такої лексики. Відтворення цієї термінології в договорах спрямоване на аудиторію та їх спеціалізацію. Українською мовою ці лексичні одиниці найчастіше перекладають за допомогою підбору відповідника, наприклад:

1) *[...] the singular number shall include the plural and vice versa⁽¹⁾ [...] – [...] одна включає множину і навпаки⁽¹⁾ [...].*

2) *The Bank shall have suspended disbursements from the loan or equity investment 4% per annum⁽¹⁾* – Банк

призупиняє виплати за кредитом або інвестиціями в акціонерний капітал на 4% річних⁽¹⁾.

3) *The schedule, which itemises rates, per diem⁽¹⁾ allowances and the provision for any reimbursable expenses.* – Графік, в якому вказані ставки, **добові⁽¹⁾** та грошові витрати, що підлягають відшкодуванню,

або **транскрибування**, наприклад:

4) *Parties shall take all reasonable measures to minimise the consequences of any event of Force Majeure⁽¹⁾* – Сторони вживають усіх розумних заходів для мінімізації наслідків будь-якої події **форс-мажорних⁽¹⁾** обставин.

5) *Lawfully, a practice may be in place de jure⁽¹⁾ but the people may not obey or observe the contract* – Відповідно до закону, практика може існувати **де-юре⁽¹⁾**, але люди можуть не виконувати або не дотримуватися договору.

У процесі аналізу виявлено, що для текстів договорів характерне використання **аббревіатур**, для відтворення яких перекладачеві необхідно точно знати їх розшифрування. Усього в нашому дослідженні проаналізовано 20 випадків уживання такого типу лексики. Англійські скорочення в текстах договорів можуть відтворюватися українською мовою формуванням аббревіатури від українського еквівалента, вилученням, запозиченням іноземного скорочення.

Найчастіше в аналізованих договорах аббревіатури передають **скороченням від українського еквівалента**: ICC (International Chamber of Commerce) – МТП (Міжнародна торгова палата); GCC (General Conditions of Contract) – ЗВД (Загальні умови Договору); PIU (Project Implementation Unit) – ГВП (Група впровадження Проекту); IMF (International Monetary Fund) – МВФ (Міжнародний валютний фонд); LLC (Limited liability company) – ТОВ / ТзОВ (товариство з обмеженою відповідальністю); PMSU (Program Management and Support Unit) – ГУПП (Група управління та підтримки проекту); PIP (Priority Investment program) – ППІ (Програма пріоритетних інвестицій).

Розглянемо особливості перекладу аббревіатур у контексті договорів:

1) *The Client has paid any indirect taxes including VAT⁽¹⁾ to the Consultant in respect of previous*

invoices – Клієнт сплатив Консультанту будь-які **непрямі податки**, в тому числі **ПДВ⁽¹⁾**, за попередніми рахунками-фактурами.

2) *Attending meetings together with the PIU⁽¹⁾ to support the Company's overall programme* – Участь у засіданнях разом з **ГВП⁽¹⁾** для підтримки загальної програми Компанії.

У тексті перекладу договорів може застосовуватися **вилучення аббревіатури** і заміна її розширеною назвою. Іноді у цільовій мові відсутній еквівалент, що вимагає використання описового перекладу. Наприклад:

3) *There shall be one (1) arbitrator, and the appointing authority for the purposes of the UNCITRAL Rules shall be the LCIA⁽¹⁾* – Повинен бути один (1) **арбітражний суддя**, і компетентним органом для цілей **Правил ЮНСІТРАЛ є Лондонський міжнародний арбітражний суд⁽¹⁾**.

При перекладі юридичних текстів використовують **запозичення іноземного скорочення чи аббревіатури**. Наприклад:

4) *Any noncontractual obligations which cannot be amicably settled, shall be settled by arbitration in accordance with the UNCITRAL⁽¹⁾ Arbitration Rules* – Будь-які **позадоговірні зобов'язання**, які неможливо врегулювати полюбовно, повинні бути **врегульовані арбітражем**, згідно з **Арбітражними правилами ЮНСІТРАЛ⁽¹⁾**.

Висновки та перспективи досліджень. Отже, як показали результати проведеного дослідження, найбільш уживаними прийомами відтворення зазначеної лексики є підбір відповідника, калькування, додавання, вилучення, транскрибування та запозичення. Використання цих прийомів при перекладі текстів англійських юридичних договорів зумовлені необхідністю дотримання єдності термінології та адаптування тексту перекладу до особливостей конкретної правової системи та одночасно до норм мови перекладу.

Перспективу подальших досліджень у цьому напрямку вбачаємо у вивченні та аналізі перекладацьких прийомів і трансформацій відтворення граматичних засобів правничих документів, а також збереження комунікативно-прагматичної інтенції при перекладі юридичних договорів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко І. Особливості перекладу юридичних документів та їх оформлення. URL: http://www.kamts1.kpi.ua/sites/default/files/files/boiko_osoblyvost_perekladu.pdf.
2. Гайдай В. Особливості перекладу судових рішень як виду юридичних текстів. *Держава та регіони*. 2016. Вип. 3–4. С. 48–51.
3. Гудкова Н. М. Особливості перекладу договорів і контрактів : лексико-граматичний аспект. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Філологія». 2022. Вип. 15 (83). С. 74–78.
4. Доценко О. Способи англо-українського перекладу текстів міжнародних договорів. *Молодий вчений*. 2019. № 6 (70). URL: repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/21620.
5. Касяненко Д. С. Особливості перекладу та лексичної гармонізації законодавчих актів ЄС в контексті євроінтеграції України : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.16. Київ, 2001. 257 с.
6. Матвієнко І. С. Автор, текст, дискурс : філософські розвідки Мішеля Фуко. URL: file:///C:/Users/admin/Downloads/Avtor_tekst_diskurs_filosofski_rozvidki_Misela_Fuko.pdf.
7. Шумило І., Сніца Т. Особливості перекладу юридичних текстів. *Філологічний дискурс*. 2016. Вип. 4. С. 266–272.
8. Bajcic M. Challenges in Translating EU Terminology. *Legal Discourse across Languages and Cultures* / M. Gotti, Ch. Williams, P. Lang (eds.). 2010. P. 75–94.
9. Biel Ł., Engberg J., Ruano R. M., Sosoni V. Research Methods in Legal Translation and Interpreting : Crossing Methodological Boundaries. London : Routledge, 2019. 232 p.
10. Cao D. Translating Law. Clevedon – Buffalo – Toronto : Multilingual Matters LTD, 2007. 240 p.

11. Fanego T., Rodríguez-Puente P. Corpus-based Research on Variation in English Legal Discourse. John Benjamins Publishing Company, 2019. 294 p.
12. Howarth D. Discourse : Concepts in the Social Sciences. London : McGraw-Hill Education, 2000. 166 p.
13. Husinec S. The Use of Comparative Legal Analysis in Teaching Language of Law. *Legal Discourse across Languages and Cultures* / M. Gotti, Ch. Williams, P. Lang (eds.). 2010. P. 155–176.
14. Mattila H. Comparative Legal Linguistics. Aldershot, United Kingdom : Ashgate Publishing, Ltd., 2006. 347 p.
15. Morris M. Translation and the Law. Amsterdam : John Benjamins Publishing Company, 1995. 337 p.
16. Robertson C. D. Multilingual Law: A Framework for Analysis and Understanding. London : Routledge, 2016. 292 p.
17. Šarčević S. New Approach to Legal Translation. The Hague – London – Boston : Kluwer Law International B. V., 1997. 308 p.
18. Siltala R. A Theory of Precedent : From Analytical Positivism to a Post-analytical Philosophy of Law. Oxford – Portland Oregon : Hart Publishing, 2000. 288 p.
19. Simonnaes I., Kristiansen M. Legal Translation : Current Issues and Challenges in Research, Methods and Applications. Berlin : Frank & Timme GmbH, 2019. 410 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Grant Agreement for District Heating – Priority Investment Programme Revision and Preparation of Project Restructuring – PHI Support and Construction Supervision in Ukraine. URL: https://teplo.te.ua/blog-single.php?id_news=188.
2. Contract Agreement for replacement of district heating pipes. URL: <https://www.helen.fi/globalassets/lampo/kauko/C3%A4mm%C3%B6n-yleiset-sopimusdot-01-2024-eng.pdf>.
3. Amendment № 1 to Contract Agreement. URL: https://teplo.te.ua/blog-single.php?id_news=188.

REFERENCES

1. Boiko, I. Osoblyvosti perekladu yurydychnykh dokumentiv ta yikh oformlennia [Peculiarities of legal documents translation and formatting]. Retrieved from: http://www.kamts1.kpi.ua/sites/default/files/files/boiko_osoblyvost_perekladu.pdf [in Ukrainian].
2. Haidai, V. (2016). Osoblyvosti perekladu sudovykh rishen yak vydu yurydychnykh tekstiv [Peculiarities of translation of court decisions as a type of legal texts]. *Derzhava ta rehiony*, 3–4, 48–51 [in Ukrainian].
3. Hudkova, N. M. (2022). Osoblyvosti perekladu dohovoriv i kontraktiv: leksyko-hramatychnyi aspekt [Peculiarities of treaties and contracts translation: lexical and grammatical aspect]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia". Seriia "Filolohiia"*, 15 (83), 74–78 [in Ukrainian].
4. Dotsenko, O. (2019). Sposoby anhlo-ukrainskoho perekladu tekstiv mizhnarodnykh dohovoriv [Methods of English-Ukrainian translation of texts of international treaties]. *Molodyi vchenyi*, 6 (70). URL: repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/21620 [in Ukrainian].
5. Kasianenko, D. S. (2001). Osoblyvosti perekladu ta leksychnoi harmonizatsii zakonodavchykh aktiv YeS v konteksti evrointehratsii Ukrainy [Peculiarities of translation and lexical harmonization of EU legislative acts in the context of the European integration of Ukraine]. (Dysertatsiia kandydata filolohichnykh nauk). Kyiv [in Ukrainian].
6. Matviienko, I. S. Avtor, tekst, diskurs: filosofski rozvidky Mishelia Fuko [Author, text, discourse: Philosophical explorations of Michel Foucault]. URL: file:///C:/Users/admin/Downloads/Avtor_tekst_diskurs_filosofski_rozvidki_Misela_Fuk.pdf [in Ukrainian].
7. Shumylo, I., Snitsa, T. (2016). Osoblyvosti perekladu yurydychnykh tekstiv [Peculiarities of legal texts translation]. *Filolohichni dyskursy*, 4, 266–272 [in Ukrainian].
8. Bajcic, M. (2010). Challenges in Translating EU Terminology. *Legal Discourse across Languages and Cultures* / M. Gotti, Ch. Williams, P. Lang (eds.), 75–94.
9. Biel, Ł., Engberg, J., Ruano, R. M., Sosoni, V. (2019). Research Methods in Legal Translation and Interpreting: Crossing Methodological Boundaries. London: Routledge.
10. Cao, D. (2007). Translating Law. Clevedon – Buffalo – Toronto: Multilingual Matters LTD.
11. Fanego, T., Rodríguez-Puente, P. (2019). Corpus-based Research on Variation in English Legal Discourse. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
12. Howarth, D. (2000). Discourse: Concepts in the Social Sciences. London: McGraw-Hill Education.
13. Husinec, S. (2010). The Use of Comparative Legal Analysis in Teaching Language of Law. *Legal Discourse across Languages and Cultures* / M. Gotti, Ch. Williams, P. Lang (eds.), 155–176.
14. Mattila, H. (2007). Comparative Legal Linguistics. Aldershot, United Kingdom: Ashgate Publishing, Ltd.
15. Morris, M. (1995). Translation and the Law. Amsterdam: John Benjamins Publishing.
16. Robertson, C. D. (2016). Multilingual Law: A Framework for Analysis and Understanding. London: Routledge.
17. Šarčević, S. (1997). New Approach to Legal Translation. The Hague – London – Boston: Kluwer Law International B. V.
18. Siltala, R. A. (2000). Theory of Precedent: From Analytical Positivism to a Post-analytical Philosophy of Law. Oxford – Portland Oregon: Hart Publishing.
19. Simonnaes, I., Kristiansen, M. (2019). Legal Translation: Current Issues and Challenges in Research, Methods and Applications. Berlin: Frank & Timme GmbH.

SOURCES OF ILLUSTRATIVE MATERIAL

1. Grant Agreement for District Heating – Priority Investment Programme Revision and Preparation of Project Restructuring – PHI Support and Construction Supervision in Ukraine. Retrieved from: https://teplo.te.ua/blog-single.php?id_news=188.
2. Contract Agreement for replacement of district heating pipes. Retrieved from: <https://www.helen.fi/globalassets/lampo/kauko/C3%A4mm%C3%B6n-yleiset-sopimusdot-01-2024-eng.pdf>.
3. Amendment № 1 dated 19 December, 2019 to Contract Agreement. Retrieved from: https://teplo.te.ua/blog-single.php?id_news=188.

PHRASEOLOGICAL UNITS REVEALING THE UKRAINIAN WAR CRISIS IN PUBLIC SPEECHES: A CONTRASTIVE STUDY

Yeromenko S. V.

National University "Odesa Law Academy"

The given article studies phraseological units revealing the Ukrainian war crisis in Boris Johnson's, Joseph Biden's, Andrzej Duda's and Volodymyr Zelenskyy's public speeches during the first 100 days of the war. During that time the heads of the states made 291 public speeches. We have singled out 793 phraseological unit usages in the analyzed public speeches. The study relies on application of contextual-interpretation, descriptive and contrastive methods. The phraseological unit is defined as a stable, cohesive combination of words with a fully or partially figurative meaning.

We use 'phraseological unit' as an umbrella term including stable word combinations as well as proverbs, sayings, aphorisms etc. Basing on the works by Anita Naciscione we have proved that in all studied public speeches the speakers rely on using phraseological units in their base form, core form and instantial stylistic use. The article states that expressing personal vision of the war crisis, persuading the listeners, all four leaders often rely on instantial stylistic use of the phraseological unit represented by replacements, insertions, inversions and additions of the phraseological unit constituents and phraseological allusion. We have singled out the following common messages represented by the analyzed phraseological units for all four leaders, namely, the crimes of the Russian war machine, bravery of the Ukrainians, solidarity with Ukraine and the opposition of the good and the evil. Thus, one of the common messages, bravery of the Ukrainians who resist the invasion giving their lives, is highlighted in the given article. The following phraseological units have been singled out in public speeches of four speakers representing this message – **on the frontlines, mount resistance, take a stand, take up fight, pay the price, give/lose one's life, ktoś stawia opór, ktoś płaci wysoką cenę, na śmierć i życie, ktoś oddaje życie, чинити спротив/опір, дати відсіч, платити ціну, віддати життя, ціною життя**.

Key words: phraseological unit, public speech, base form, core use, instantial stylistic use, phraseological allusion.

Єрмоєнко С. В. Фразеологічні одиниці, що відображають війну в Україні, у публічних виступах: контрастивне дослідження. Пропонована стаття присвячена дослідженню фразеологічних одиниць, що відображають війну в Україні, у публічних виступах Бориса Джонсона, Джозефа Байдена, Анджая Дуди та Володимира Зеленського протягом перших ста днів війни. Проаналізовано 291 публічний виступ та виокремлено 793 фразеологічні одиниці. Дослідження оперте на застосування контекстуально-інтерпретаційного, описового та контрастивного методів. Фразеологізм дефіновано як стале сполучення слів з повністю або частково переосмисленим значенням.

З'ясовано, що фразеологічні одиниці в публічних виступах чотирьох лідерів можуть бути вжиті як у своїй усталеній формі, так і бути стилістично видозміненими. З метою визначення сталої форми фразеологізму та її мовленнєвої репрезентації застосовано відповідні фразеологічні словники порівнюваних мов. Доведено, що, виражаючи власне бачення війни, усі четверо лідерів часто послуговуються фразеологізмами, які зазнають різних трансформацій, представлених замінами, вставками, інверсіями та додаванням складових компонентів фразеологізму, а також фразеологічною алузією. Метод компонентного аналізу використуваних чотирма лідерами фразеологізмів уможливив виокремлення таких спільних тем: злочини російської військової машини; хоробрість українців; солідарність з українцями; протиставлення добра і зла.

У пропонованому дослідженні окреслено, що вживання таких фразеологізмів, як **on the frontlines, mount resistance, take a stand, take up fight, pay the price, give/lose one's life, ktoś stawia opór, ktoś płaci wysoką cenę, na śmierć i życie, ktoś oddaje życie, чинити спротив/опір, дати відсіч, платити ціну, віддати життя, ціною життя** є виразником спільного меседжу чотирьох лідерів, хоробрості українців, які віддають своє життя заради країни. Спільними семами для аналізованих фразеологізмів є «платити ціну» та «чинити спротив».

Ключові слова: фразеологізм, публічний виступ, стала форма фразеологізму, стилістичне використання фразеологізму, фразеологічна алузія.

Defining the problem and argumentation of the topicality of the consideration. Despite a great number of researches dedicated to studying phraseological units, the key problem of identification and classification of phraseological units remains. There is also a great terminological confusion [6]. Thus, the western scholars rely mainly on using the term 'idiom' [5; 7; 9], while the eastern scholars mostly use the term 'phraseological unit' [1; 2; 3; 11]. However, this tendency is changing these days. In our research

we use the term 'phraseological unit' and understand it as 'a stable, cohesive combination of words with a fully or partially figurative meaning' [12, 24]. Classifications of phraseological units are based on different criteria which led to the existence of numerous terms. We use 'phraseological unit' as an umbrella term including stable word combinations as well as proverbs, sayings, aphorisms etc.

Since phraseological unit is one of the modes of reflecting thoughts, it is a clue to understanding the

speaker's values, ideas, intentions and beliefs. Phraseological unit presents the 'speaker's reflection in a communicative situation' [4, 642], as the speaker correlates their emotional and evaluative attitude as well as their values to the phraseological unit.

As it is well known, the main pragmatic function of the public speech is persuasion directed at influencing the listener or reader and shaping his views. Consequently, we find in public speeches 'a blend of rigorous logical reasoning, reflecting the objective state of things, and a strong subjectivity reflecting the author's personal feelings and emotions towards the discussed subject' [10, 118]. Emotional information prevails in public speeches and relies on a wide range of language means reflecting it. Phraseological units belong to these means and their usage has its peculiarities.

The war in Ukraine burst out suddenly and attracted the attention of the whole world. Moreover, most world leaders expressed their opinions on it, supporting Ukraine. The corpus of public speeches of the world leaders is updated every day and requires studying. The given article is devoted to one of the aspects of possible studies, namely, the usage of phraseological units in public speeches of four leaders to represent their vision of the war.

Analysis of recent research and publications.

The stylistic potential of phraseological units' usage has been studied by a number of scholars [2; 8; 9]. Anita Naciscione introduces the terms 'base form', 'core use' and 'instantial stylistic use' of the phraseological unit. The base form coincides with the dictionary form of the definite phraseological unit. The core use of the phraseological unit resembles the base form (there may be changes of the ending, for example, depending on the tense use), the core use is predictable, it has no additional stylistic feature. The instantial stylistic use, according to Anita Naciscione, is a unique application of phraseological unit in discourse, it has only textual manifestation. It presents novelty, surprise, highlights the speakers emotionality and creativity. The most common cases of instantial stylistic use of the phraseological unit are extended metaphor, pun, cleft use, phraseological allusion and innumerable changes of its constituents (replacements, insertions, inversions, additions, phraseological zeugma, periphrasis, blendings). The scholar also describes reiteration, saturation, cumulative, concurrent and comprehensive use of the phraseological units. We rely on some of these terms in our research, namely, 'base form', 'core use', 'instantial stylistic use', 'phraseological allusion'. Phraseological allusion is defined as 'a mental implicit verbal or visual reference to the image of a phraseological unit which is represented in discourse by one or several explicit image-bearing constituents, and their instantial ties, hinting at the image' [12, 110].

Settings the goals and tasks of the article. The main aim of the given article is to analyze the peculiarities of phraseological units' usage in public speeches of four country leaders, namely Boris Johnson, Joseph Biden, Andrzej Duda and Volodymyr Zelenskyy and single out the main messages of their public speeches represented by phraseological units. The investigation is based on 291 public speeches of four leaders made during the first

100 days of war in Ukraine [20; 21; 22; 23]. All in all, we have singled out 793 phraseological units.

We mainly rely on the application of contextual-interpretation method and contrastive method. The first one is aimed at revealing the development of the main idea and the concept of the text in definite contexts of phraseological unit usage. This method also implies interpretation of the author's ideas and his influence strategies. The latter one aims at defining common and different features of the compared languages, namely the phraseological unit. Besides, we use descriptive method, method of component analysis and quantitative method.

Phraseological units in all four speakers' speeches reveal the following main ideas: crimes of Russian war machine; bravery of the Ukrainians; solidarity with Ukraine; the good versus the evil. The given article highlights the analysis of phraseological units representing the bravery of Ukrainians in public speeches of the four leaders.

The outline of the main research material. Prime Minister Boris Johnson. During the first 100 days of the war, Prime Minister Boris Johnson made 25 speeches devoted to Russian invasion of Ukraine. He addressed the House of Commons, Ukrainian Parliament, appealed to the people of the UK, Ukraine and Russia, made statements at official events and meetings.

Prime Minister Boris Johnson admires the courageous and daring actions of the Ukrainians fighting and withstanding the Russian army. Despite all expectations, the Ukrainians managed to stop the Russian army and now are turning the tide of the war. The Ukrainians are ready to give their lives for their country – *to mount resistance, to turn the tide, in the face of, to take up the fight, against the odds, to give one's life, to pay the price, the courage of lion, the roar of the lion.*

Because I had been to Kyiv on previous visits – and I actually met some of you and I had stood in the Maidan and seen the tributes to those who had given their lives to protect Ukraine against Russian aggression (GB22). The United Kingdom will work with our allies to step up military and economic support to Ukraine, strengthening their defences as they turn the tide in this fight (GB11).

The examples of instantial stylistic use of the phraseological units abound in Boris Johnson's speeches. Therefore, we have the extended use 'mount an astonishing and tenacious resistance' of the base form 'to mount resistance'. The replacement of the base form *to put up a fight* into *take up a fight*. The inverted use *price* that Ukrainians have paid of the base form *to pay the price*.

Instead, Ukrainians have mounted an astonishing and tenacious resistance, which has snarled up Putin's advance on Kyiv and Kharkiv and delayed his whole invasion plan (GB4). Ukrainians have taken up the fight and taught the world the meaning of bravery. Against the odds, they have snarled up Russia's invading army, inflicting defeat after defeat. The heroism of Ukraine has changed the geopolitics of Europe (GB12). I know so much about the terrible price that Ukrainians have paid and are paying for your heroism (GB22).

The phraseological allusions, in our opinion, *the courage of lion* and *the roar of the lion* have their roots in biblical expressions in which the lion is associated with bravery and boldness (as bold as a lion).

When I was here just a few weeks ago and we were in another room I think in your palace, the defence intelligence we had suggested Russia thought Ukraine could be engulfed in a matter of days and that Kyiv would fall in hours to their armies. And how wrong they were. I think that the Ukrainians have shown **the courage of a lion**, and you Volodymyr have given **the roar of that lion** (GB18).

The Ukrainians' bravery impresses the whole world and moves everybody's hearts – *to move the heart*. The base form of the phraseological unit *to touch one's heart* was replaced into *moved the hearts*, which presents the instantial stylistic use.

In a great European capital, now within range of Russian guns, President Volodymyr Zelenskyy is standing firm for democracy and freedom, in his righteous defiance I believe he has **moved the hearts** of everybody in this House (GB10).

Russian army is unable to oppose to Ukrainian spirit – *to count for nothing*, (never) *to break one's spirit*.

Your children and grandchildren will say that Ukrainians taught the world that the brute force of an aggressor **counts for nothing** against the moral force of a people determined to be free (GB22). But no matter what Putin tries to do to Ukraine's people, what the exhibition that we are opening tonight shows, is that he will **never break their spirit** (GB23).

Boris Johnson uses phraseological allusion *finest hour*, which originated in Winston Churchill's speech "This was their finest hour", delivered in 1940 and devoted to French resistance to fascist Germany and British help.

This is **Ukraine's finest hour**, that will be remembered and recounted for generations to come (GB22).

Another phraseological allusion *master of the fate* originates in William Ernest Henly's poem "Invictus". The last lines of his poem sound as "I am the master of my fate, I am the captain of my soul". These lines are often cited by politicians and leaders encouraging others to struggle.

... you are **the masters of your fate**, and no-one can or should impose anything on Ukrainians (GB22).

The phraseological unit *it's not the size of the dog in the fight, it's the size of the fight in the dog*, meaning that stamina, passion, motivation in the battle is much more important than the size of the battler, emphasizes the courage of little Ukraine fighting enormous Russia. These words are considered to belong to American writer Mark Twain.

You have proved the old saying – **it's not the size of the dog in the fight, it's the size of the fight in the dog** – which is an old English saying, I'm not sure how well that translates in Ukrainian but you get what I'm trying to say (GB22).

President Joseph Biden. During the first 100 days of the war in Ukraine President Joseph Biden made 28 speeches. He made statements on the situation in Ukraine, announced the USA government actions to help Ukraine, addressed the Congress or the Cabinet and, of course, made statements while visiting Europe and meeting European leaders.

President Joseph Biden as well as other leaders speak about the Ukrainians' courage and determination

in defending their country – *iron will*; the phraseological allusion *wall of strength* refers to *tower of strength*, used in William Shakespeare's "Richard III".

He thought he could roll into Ukraine and the world would roll over. Instead, he met with a mal – **a wall of strength** he never anticipated or imagined (USA3). So, let us continue to draw inspiration from **the iron will** of the Ukrainian people (USA3).

The Ukrainians met the challenge and are now fighting for the whole European continent. The Ukrainians are fighting head to head with *the second army in the world*. Their bravery is worth respecting and admiring – *on the frontlines, to stand up to dictators, to meet one's match, to make a fool of, to take up arms, to deserve credit for*.

And now, in the perennial struggle for democracy and freedom, Ukraine and its people are **on the frontlines** fighting to save their nation (USA15). Instead, Russian forces have **met their match** with brave and stiff Ukrainian resistance (USA15). And, quite frankly, they're **making fools of** the Russian military in many instances (USA21). So, the brave people of Ukraine, including the many civilians who have **taken up arms** to defend their country, **deserve** every ounce of **credit for** pushing back the Russian assault and frustrating Putin's desire to dominate Ukraine (USA21). Because if you don't **stand up to dictators**, history has shown us they keep coming (USA21).

The evaluative insertion *to deserve every ounce of credit* for presents the instantial stylistic use of the phraseological unit *to deserve credit for*.

Speaking about the bravery of Ukrainians President Joseph Biden cites the words of Pope John Paul II, said in 1978. In his speech Paul II urged the Christians to overcome fear.

So, in this hour, let the words of Pope John Paul burn as brightly today: "**Never, ever give up hope, never doubt, never tire, never become discouraged. Be not afraid**" (USA15).

American president emphasizes that dramatic shifts in the world history happen thanks to the will of ordinary people, but not the leaders, using again phraseological allusion *iron curtain*.

Let's remember: *The hammer blow that brought down the Berlin Wall, the might that lifted the Iron Curtain were not the words of a single leader; it was the people of Europe who, for decades, fought to free themselves* (USA15).

The Ukrainians' courage and determination made it clear to the world that the Ukrainians are able to make their way and decide for themselves. The sayings *nothing about us without us* (*Nihil de nobis, sine nobis*) means that no policy should be decided without the participation of the whole group affected by this police.

The – from the beginning, I've said and I've been – not everyone has agreed with me – nothing about Ukraine without Ukraine (USA28).

President Andrzej Duda. President Andrzej Duda made 65 speeches during the first 100 days of the war. He addressed both the Poles and other nations. He made numerous visits speaking for Ukraine and the Ukrainians.

All foreign leaders admire the bravery of the Ukrainians and the Ukrainian army, the bravery of ordinary

people who defend their country. President Andrzej Duda does not make an exception. He stresses that the Ukrainians struggle desperately – *ktoś stawia opór*.

Armia i naród ukraiński stawiają zaciekle opór najeźdźcom, bohaterstwo broniąc swojej ojczyzny (PL25).

The above mentioned example presents the instantial stylistic use of the phraseological unit, as the basic form is extended with evaluation insertion *stawiają zaciekle opór*.

Unfortunately, there are many deaths and casualties. The price of freedom is very high. Many towns and villages are in ruins. The key words in phraseological units are 'cena' and 'krew' – *ktoś płaci wysoką cenę, za cenę krwi, ktoś płaci krwią za coś, ktoś przelewa krew, coś leży w gruzach*.

Od tygodnia cała Ukraina bohaterstwo stawia czoła najeźdźcom. Płacąc przy tym najwyższą cenę. Atakowane są domy mieszkalne, bloki, szkoły i szpitale. Liczne ataki ze strony wojsk rosyjskich mają znamiona ludobójstwa (PL10). *W jaki sposób Zachód powinien na to dążenie odpowiedzieć? Dążenie, które dzisiaj jest po prostu **placone krwią** przez Ukraińców, zubożeniem, często pewnie nędzą. Bo jeśli ktoś był w Irpieniu, Borodziance – tak jak ja – czy jeśli ktoś widział Charków czy Buczę, to wie, że są to po prostu zniszczone miejscowości i miasta. Mariupol **leży cały w gruzach**. Więc ci ludzie **placą gigantyczną cenę** za swoje dążenie do wolności i prawa do samostanowienia o sobie, do prawa bycia częścią Zachodu* (PL60). *To, że dzisiaj Ukraińcy bronią się, **przelewając krew** i za wszelką cenę walczą o każdą piędź ziemi, pokazuje, że nie chcą być w rosyjskiej strefie wpływów, tylko chcą sami stanowić o sobie, chcą sami decydować, do jakiej ewentualnie wspólnoty będą należeli – to jest ich święte prawo* (PL58).

The basic form of the phraseological unit *ktoś płaci wysoką cenę* is replaced for *Płacąc przy tym najwyższą cenę, placą gigantyczną cenę*, the speaker uses the superlative form of the base adjective and one of the synonyms.

The Ukrainians are ready to give their lives in this life and death struggle – *na śmierć i życie, ktoś oddaje życie*.

*Twarde starcie. Wojenne starcie. Zgodnie z regulami wojennego prawa: **na śmierć i życie*** (PL40). *... a z drugiej – mamy absolutnie zdeterminowanych, oszalałych niemalże w obronie ojczyzny Ukraińców, którzy są gotowi **oddać życie** na każdym miejscu, żeby tylko obronić ojczyznę* (PL16).

Thanks to the Ukrainians' bravery, Russia was unable to reach its main goals of invading Ukraine in a couple of days and the war is getting harder and harder for both sides – *ktoś połamał sobie zęby na czymś*.

*Szczególnie dla nas jest istotne, by Ukraina była wspierana, by nie przegrała tej wojny, tylko aby była to porażka Rosji, by Rosja **połamała sobie zęby** na Ukrainie* (PL24).

Apart from using the sayings of public people, president Andrzej Duda is also the author of a number of them. Thus, speaking about Ukraine, he says, *wolny świat ma dziś twarz Ukrainy!*

President Andrzej Duda often refers to the words of the former Polish president Lech Kaczyński. Andrzej Duda cites his words emphasizing the bravery of the Ukrainians.

*Prezydent Lech Kaczyński w swoim historycznym przemówieniu w Tbilisi powiedział, że „**Europa Środkowa ma odważnych przywódców**”*. *Jak zwykle **miał rację*** (PL38).

President Volodymyr Zelenskyy. During the first 100 days of the war president Volodymyr Zelenskyy made 173 speeches. He addressed 122 of them to the Ukrainians and 51 of them to different parliaments, governments, European / world institutions and bodies. While addressing the Ukrainians, President Volodymyr Zelenskyy often gives account of his, government and army actions, inspires the Ukrainians, thanks them for their fighting. Appealing to foreigners, President Volodymyr Zelenskyy urges them to help Ukraine, give more support, also he points out the new challenges, which the world faces, thanks for their understanding and assistance.

The Ukrainians have been defending their values for centuries. They don't give up, but unite and start fighting very often at the expense of their life. A number of phraseological units in Volodymyr Zelenskyy's speeches prove it – *віддати життя, ціною життя, питання життя й смерті, заплатити ціну, чинити спротив/ опір, сам на сам, дати відсіч, голими руками, йти голіруч, поки не потемніє в очах, стати живою стіною, триматися на плечах, бити противника його ж зброєю, плекати порожні надії, крок за кроком, повертати до життя, до снаги, внести лепту, викладатися на сто відсотків*.

Many Ukrainians died in the severe fighting, nevertheless, they continue struggling.

*Щоранку о 9-й годині на всій території нашої держави будемо здавати українців, які **віддали своє життя*** (UK42). *Ціною власного життя він підірвав міст* (UK6). *Знову хочу подякувати нашим людям у Херсоні, у Каховці, у Славутичі та інших містах, які не припиняють **чинити опір** окупантам* (UK67). *Натомість Україна **дає відсіч** ворогу вже 48 днів* (UK95).

Unfortunately, Ukraine remains alone in its fighting and doesn't have enough weapon for proper counterstand, but people's will and spirit are unbreakable.

*36 днів! 36! Саме стільки наша держава, наш народ **сам на сам** проти армії, яку називали серед найсильніших у світі* (UK74). *І будемо битися, **поки не потемніє в наших очах*** (UK16). *Ми будемо бити ворога його ж зброєю* (09.03). *Мирні українці прогнали **голими руками*** (UK53). *Це мирні жителі українських міст, мирні жителі сіл, **які ставали живою стіною** на шляху в окупантів, зупиняли військову техніку, розвертали танки у зворотному напрямку* (UK139).

The Ukrainians should understand that the war would be long and exhausting. However, they start liberating their country step by step doing their best. The Ukrainians are capable of it and every Ukrainian should contribute to victory.

*Не треба **плекати порожніх надій**, що вони просто підуть із нашої землі. Ми можемо тільки вибороти мир* (UK78). *Але я впевнений, що нам, українцям, **до снаги** все це зробити. Нам, українцям, **до снаги** перемогти* (UK41). *Але **крок за кроком** ідемо вперед* (UK56). *І в Бучі вже працюють*

усі необхідні служби, щоб повернути місто до життя (UK79). Коли народ захищається у війні на знищення, коли стоїть питання про життя або смерть мільйонів, немає неважливих речей. Немає неважливих моментів. Усе має значення. І кожен може внести свою лепту в перемогу всіх (UK78).

Phraseological allusions *бути чи не бути* / *to be or not to be* (very famous Hamlet's words) or *бо з нами – Бог* / *Nobiscum Deus* (the slogan of Roman warriors) show that the Ukrainians have difficult times, but the God is on their side.

«Бути чи не бути?» – ви добре знаєте це шекспірівське питання (UK24). Що б вони там не мріяли – чорт з ними! **Бо з нами – Бог!** (UK12).

A very interesting example of instantial stylistic use presents the slogan of Volodymyr Zelenskyu's presidential campaign (2019) *кожен з нас – президент* / *each of us is a president*. Now it changes into – *кожен з нас воїн* / *each of us is a warrior*.

А зараз так сталося, що **кожен із нас – воїн** (UK9).

Another phraseological allusion in Volodymyr Zelenskyu's speech *Ми не здамося й не програємо! Ми підемо до кінця* (UK24) originates in the famous Winston Churchill's speech 'We shall fight on the beaches' made on the 4 June 1940 in the House of Commons, when fascist Germany started bombing the UK¹. It is a very inspiring part of the speech stating that nobody will surrender.

Conclusions and directions for further research in this area. Despite living in different countries, and even continents, despite speaking different languages and appealing to different nations, four leaders of the countries share the same interests and values; have the same goals and intentions and, consequently, have the

same vision of the war crisis. The contextual-interpretation and stylistic analysis of the phraseological units usage in the public speeches proved it. There are some common messages for all four leaders.

The first is the crimes of the Russian war machine in Ukraine, which is revealed by the following phraseological units *war crime, war machine, commit war crime; zbrodnie wojenne, zbrodnie przeciw ludzkości; воєнний злочин, злочин проти людства*. Russia simply destroys and ruins Ukraine – *lay waste, grind into dust; ktoś zrównał z ziemią coś, coś leży w gruzach; стерти з лиця землі, не залишити сліду, рівняти з землею, не залишити каменя на камені, обернути/перетворити в попіл*. Russia creates a new iron curtain in the world – *iron curtain, żelazna kurtyna, залізна завіса*. The second common message is bravery of the Ukrainians who resist the invasion giving their lives – *on the frontlines, mount resistance, take a stand, take up fight, pay the price, give / lose one's life; ktoś stawia opór; ktoś płaci wysoką cenę, na śmierć i życie, ktoś oddaje życie; чинити спротив/опір, дати відсіч, платити ціну, віддати життя, ціною життя*. The third common message is solidarity with Ukraine – *stand shoulder-to-shoulder, stand side-by-side, on one's side, in lockstep, hold together, stay the course; ktoś staje po stronie kogoś, ramię w ramię; стояти пліч-о-пліч, підставити плече*. Besides crucial military, political and financial support, the Ukrainians found a shelter in other countries – *welcome with open arms, open one's home and heart; pod swój dach, ktoś wyciągnął pomocną dłoń do kogoś, z otwartym sercem, ktoś otworzył serce przed kimś; простягнути руку допомоги, знайти притулок*. The final common message is the opposition of the good and evil, in which the good must prevail.

Expressing personal vision of the war crisis, persuading the listeners, all four leaders often rely on instantial stylistic use of the phraseological unit presented by replacements, insertions, inversions and additions of the phraseological unit constituents and phraseological allusion. The instantial stylistic use of the phraseological unit highlights the creativity of the speaker and draws listener's attention making them consider the message.

The further analysis can be continued defining the phraseological units and the peculiarities of their usage in the other public speeches of the four leaders or applying the methods of corpus linguistics.

BIBLIOGRAPHY

1. Верба Л. Порівняльна лексикологія англійської та української мов. Вінниця : Нова Книга, 2008. 248 с.
2. Дубенко О. Порівняльна стилістика англійської та української мов. Вінниця : Нова Книга, 2011. 328 с.
3. Селіванова О. Нариси з української фразеології (психокогнітивний та етнокультурний аспекти). Черкаси : БРАМА, 2004. 276 с.
4. Селіванова О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2008. 711 с.
5. Sacciarì C., Tabossi P. Idioms : Processing, Structure, and Interpretation. Lawrence Erlbaum Associates, Inc., 1993. 356 p.
6. Cowie A. Phraseology : Theory, Analysis, and Applications. Oxford : Oxford University Press, 1998. 272 p.
7. Gibbs R. Idioms and Formulaic Language. *The Oxford handbook of Cognitive Linguistics* / D. Geraeerts and H. Cuyckens (eds.). New York : Oxford University Press, 2007. P. 697–725.
8. Gläser R. The stylistic potential of phraseological units in the light of genre analysis. *Phraseology : Theory, Analysis, and Applications* / A. P. Cowie (ed.). Oxford : Oxford University Press, 2001. P. 125–143.
9. Glucksberg S. Understanding Figurative Language : From Metaphor to Idioms. New York : Oxford University Press, 2001. 136 p.
10. Kukharenko V. A Book of Practice in Stylistics. Vinnitsia : Nova Knyga, 2000. 174 p.

11. Kvetko P. English Lexicology in Theory and Practice. Trnava : Univerzita Sv. Cyrila a Metoda v Trnave, 2009. 205 p.
12. Naciscione A. Stylistic Use of Phraseological Units in Discourse. Amsterdam : John Benjamins Publishing Company, 2011. 283 p.

DICTIONARIES

13. Словник української мови. URL: www.sum.in.ua
14. Словник фразеологізмів української мови / відп. ред. В. О. Винник. Київ : Наукова думка, 2003. 786 с.
15. Frazeologia. URL: www.frazeologia.pl
16. Spears R. Dictionary of American Idioms and Phrasal Verbs. New York : McGraw-Hill's, 2005. 1024 p.
17. The Free Dictionary. URL: www idioms.thefreedictionary.com
18. The Offord Dictionary of Idioms / Judith Sierfring (ed.). New York : Oxford University Press Inc., 2004. 352 p.
19. Wielki słownik języka polskiego. URL: www.wsjp.pl

RESOURCES OF ILLUSTRATIVE MATERIAL

20. www.gov.uk
21. www.whitehouse.gov
22. www.prezydent.pl
23. www.president.gov.ua

REFERENCES

1. Verba, L. (2008). Porivnialna leksykolohiia anhliiskoi ta ukrainiskoi mov [Comparative Lexicology of English and Ukrainian]. Vinnytsia: Nova Knyha [in Ukrainian].
2. Dubenko, O. (2011). Porivnialna stylistyka anhliiskoi ta ukrainiskoi mov [Comparative Stylistics of English and Ukrainian]. Vinnytsia: Nova Knyha [in Ukrainian].
3. Selivanova, O. (2004). Narysy z ukrainiskoi frazeolohii (psykhokohnityvnyi ta etnokulturnyi aspekty) [Essays on Ukrainian Phraseology (psychocognitive and ethnocultural aspect)]. Cherkasy: Brama [in Ukrainian].
4. Selivanova, O. (2008). Suchasna linhvistyka: terminolohichna entsyklopediia [Current Linguistics: Terminological Encyclopaedia]. Poltava: Dovkillia-K [in Ukrainian].
5. Cacciari, C., Tabossi, P. (1993). Idioms: Processing, Structure, and Interpretation. Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
6. Cowie, A. (1998). Phraseology: Theory, Analysis, and Applications. Oxford: Oxford University Press.
7. Gibbs, R. (2007). Idioms and Formulaic Language. *The Oxford handbook of Cognitive Linguistics* / D. Geraeerts and H. Cuyckens (eds.) (pp. 697–725). Oxford: Oxford University Press.
8. Gläser, R. (2001). The stylistic potential of phraseological units in the light of genre analysis. *Phraseology: Theory, Analysis, and Applications* / A. P. Cowie (ed.) (pp. 125–143). Oxford: Oxford University Press.
9. Glucksberg, S. (2001). Understanding Figurative Language: From Metaphor to Idioms. Oxford University Press.
10. Kukharenko, V. (2000). A Book of Practice in Stylistics. Vinnitsia: Nova Knyga.
11. Kvetko, P. (2009). English Lexicology in Theory and Practice. Trnava: Univerzita Sv. Cyrila a Metoda v Trnave.
12. Naciscione, A. (2011). Stylistic Use of Phraseological Units in Discourse. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

DICTIONARIES

13. Slovník ukrajinšćoi movy [Dictionary of the Ukrainian Language]. URL: www.sum.in.ua
14. Slovník frazeologizmiv ukrajinšćoi movy [Dictionary of Ukrainian Phraseological Units] (2003) / vidp. red. V. O. Vynnyk. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
15. Frazeologia. URL: www.frazeologia.pl
16. Spears, R. (2005). Dictionary of American Idioms and Phrasal Verbs. New York: McGraw-Hill's.
17. The Free Dictionary. URL: www idioms.thefreedictionary.com
18. The Offord Dictionary of Idioms (2004). Ed. by Judith Sierfring.
19. Wielki słownik języka polskiego. URL: www.wsjp.pl

RESOURCES OF ILLUSTRATIVE MATERIAL

20. www.gov.uk
21. www.whitehouse.gov
22. www.prezydent.pl
23. www.president.gov.ua

ЛІНГВІСТИЧНА МЕНТІОЛОГІЯ: СВОЄРІДНІСТЬ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ БРЕХУН В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІНГВОКУЛЬТУРІ (НА МАТЕРІАЛІ ФРАГМЕНТУ УКРАЇНСЬКОЇ ПАРЕМІЙНОЇ КАРТИНИ СВІТУ)

Калініченко В.І.

Донецький національний університет імені Василя Стуса

Де ёго вкрила земля й на яке безголовья набіг він.
Так ну бо тепер до Нестора просто іди, вкротителя коней:
Довідаємося, якую він раду у грудях ховає.
Сам ти ёго попроси, щоб сказав він нехибную, щирую правду.
Брехні ж він не скаже, бо чоловік він дуже розумний
Олександр Потебня [13, 543]

У пропонованій науковій розвідці в площині лінгвістичної ментіології (лінгвістики брехні) з опертям на вибрані паремійні зразки та відповідний дослідницький методологічний інструментарій схарактеризовано особливості вербальної об'єктивації концепту БРЕХУН у фрагменті паремійної мовної картини світу української комунікативної спільноти з акцентуванням на лінгвокультурних аспектах омовлення студійованого концепту, проаналізовано його смислову структуру і прагматичне навантаження, а також своєрідність актуалізації мовленнєвих жанрів. У межах проведеного дослідження за підсумками аналізу фактичного матеріалу змодельовано образ-концепт БРЕХУН, вербалізацію якого здійснено крізь призму смислів «грішний», «безсоромний», «хвастливий», «самовпевнений», «той, хто презентує негативну енергію», «той, мовленнєва діяльність якого є марною, даремною, порожньою», деякі з яких, однак, демонструють здатність вступати в антонімічні відношення: «той, хто є майстром мовленнєвої діяльності, спрямованої на моделювання неправди, брехні (іронійно)» – «той, чия мовленнєва діяльність не потребує великих зусиль (легка)». За результатами студійовання укладеної вибірки ілюстративних одиниць українськомовного паремійного фонду встановлено, що найбільш частотними з-поміж образних засобів вербалізації концепту БРЕХУН є гіпербола, порівняння, метафоричні образи з яскраво представленими зооморфними компонентами, а паремійні ілюстративні одиниці, які маніфестують на мовному й мовленнєвому рівнях образ брехуна, виразно ретранслюють головно іронійно-зневажливу, презирливо-глузливу, жартиєвливу тональність. Додатково з'ясовано, що комунікантів-брехунів можна розрізняти і за ступенем уміння моделювати неправду, і за гендерним та віковим чинниками, соціальним становищем, національною належністю.

Ключові слова: лінгвістична ментіологія, концепт, вербалізація, паремія, мовна картина світу, лінгвокультура.

Kalinichenko V. I. Linguistic mentiology: verbalization features of the LIAR concept in Ukrainian language culture (based on the Ukrainian paremic worldview fragment). Relying upon the appropriate language concept research methodology and selected Ukrainian paremic samples the present paper discusses verbal realization peculiarities of the LIAR concept in the Ukrainian speaking community's paremic worldview fragment. The piece focuses mainly on the linguistic and cultural aspects of the studied concept, its semantic structure and pragmatic load analysis, as well as the speech genres manifestation peculiarities investigated particularly in the field of linguistic mentiology (linguistics of lies). Within the scope of the research based on the empirical material analysis results, the author models the LIAR image-concept considering its verbalization via such meanings as "sinful", "shameless", "boastful", "self-confident", "the one who radiates negative energy", "the one whose speech activity is useless, futile, empty", some of which, however, display an ability to be involved in antonymic relations: "the one who is a master of speech activity aimed at modeling untruths, lies (ironically)" – "the one, whose speech activity does not require much effort (easy)". According to the present study results of a compiled illustrative units selected from the Ukrainian-language paremic stock, the paper states that hyperbole, similes, metaphorical images with vividly presented zoomorphic examples can be viewed as the most frequent among the figurative means of verbalizing the LIAR concept, and paremic illustrative units that verbally manifest a liar's image tend to display, mainly, an ironic-contemptuous, contemptuous-mocking, humorous tone. In addition, the author finds that it is possible to distinguish between lying communicators not only by the degree of ability to model lies, but also by gender and age factors, social status, as well as nationality.

Key words: linguistic mentiology, concept, verbalization, paremy, language worldview, language culture.

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності її розгляду. Представлена наукова розвідка виконана у фокусі актуальної проблематики інноваційного мовознавчого напрямку – лінгвістичної ментіології (номінованого інколи також лінгвістикою брехні,

або лінгвістикою фейку), започаткованого, як традиційно вважають, німецьким філософом Харальдом Вайнріхом [24] і американським лінгвістом Дуайтом Болінджером [21] та широко студійованим сьогодні в працях вітчизняних і зарубіжних учених [Див.: 2; 3;

6; 8; 10; 11; 15; 17; 23; 23 та ін.]. Виокремлюють й *лінгвосоціотипу брехні* (див. Лідія Сваричевська [16]), спроектовану головню на знаки брехні. Проблематика лінгвістичної ментіології пов'язана з вивченням концепту *БРЕХНЯ* та його презентантів, зокрема й концепту *БРЕХУН*, який своєрідно вербалізовано в українській паремійній мовній картині світу. Концепт розуміємо як «згусток певної культурно-національної інформації, що зафіксована в мові» [4, 367], надаючи йому статус лінгвокультурного. Паремію розглядаємо як одиницю фразеологічної системи (у традиційному, широкому її трактуванні без розмежування на відповідні типи) [Див. про це: 7].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Паремійні одиниці є, безперечно, цікавим, оригінальним й унікальним матеріалом для студіювання лінгвокогнітивної, лінгвокультурологічної, етнокультурологічної, функційно-прагматичної, комунікативної та інших мовознавчих парадигм (принагідно згадаймо наукові доробки Світлани Шепітько [20], Дмитра Ужченка [18], Валерія Мокієнка [9], Тетяни Космеди [3; 4; 5; 7] та інших українських лінгвістів). Дискурсивну поведінку англійськомовного *комуніканта-обманника (брехуна)* ґрунтовно проаналізовано в дослідженнях вітчизняних філологинь Олени Морозової [10] та Мирослави-Марії Рибалко [15]. Вербалізацію ж концепту *БРЕХУН* в українській мові висвітлено частково. Зокрема, Лілія Терещенко в когнітивно-комунікативній площині комплексно описала мовну особистість брехуна [17]. Концепт *БРЕХУН* загалом на сьогодні не студійований повною мірою з огляду на специфіку його омовлення в паремійній картині світу української лінгвоспільноти, а отже, стаття має безперечну новизну.

Формулювання мети й завдань статті. Мета наукової студії – схарактеризувати своєрідність вербалізації концепту *БРЕХУН* у фрагменті паремійної мовної картини світу українського комунікативного соціуму з урахуванням відповідних національно-маркованих особливостей вітчизняної лінгвокультури та виявити смислову структуру концепту, його прагматичне навантаження, а також специфіку актуалізації мовленнєвих жанрів.

Матеріалом дослідження послугувала збірка паремій «Українські приказки, прислів'я і таке інше», укладена Матвієм Номисом (1863). Методом суцільної вибірки зібрано авторську картотеку, що містить понад 100 одиниць (далі вводимо скорочення УП-Н з указівкою в прикладах конкретної сторінки), а також вибірки паремій – репрезентантів концепту *БРЕХУН*, розміщених в інтернетмережі ([скорочено в дужках /ПББ/]¹; [скорочено в дужках /ПП-про брехня-1/]²; [скорочено в дужках /ПП-про брехня-2/]³; [скорочено в дужках /ГРПП-Б-Ф/]⁴).

¹ Прислів'я про балакучість та брехливість. Збірка «Народ скаже, як зав'яже». URL: <https://mala.storinka.org/.html>

² Прислів'я та приказки: Про брехню. URL: https://porokhivnytsya.com.ua/2016/11/09/prykazky_brehnia/

³ Приказки та прислів'я про брехню. URL: <https://vislovi.in.ua/prykazky-ta-prysliv-ya-pro-brehnyu/>

⁴ Брехати. Вибірка паремій зі збірки: Галицько-руські народні приповідки, укладені І. Франком. URL: <https://www.i-franko.name/uk/Folklore/1901/GalRusProverbs/Items/Brekhaty-Brost.html>

Серед дослідницьких методів, використаних у розвідці, насамперед актуалізовано *метод суцільної вибірки* паремій з кількох названих вище паремійних джерел. Прислужилися також *інтерпретаційний метод*, методи *концептуального аналізу* та *аналізу словникових дефініцій*, що дали змогу змодельовувати (метод *моделювання*) структуру досліджуваного концепту. Метод *трансформаційного аналізу* уможливив виявити прагматичні смисли аналізованих паремій, метод *класифікації* – згрупувати та розмежувати паремійні одиниці, схарактеризувати їхню семантику і прагматику. Соціальні, духовні, релігійні, етнокультурні чинники виявлено за допомогою *дискурс-аналізу*; ціннісні компоненти національної мовної свідомості – *аксіологічного аналізу*. *Описовий* метод залучено як основний для викладу, узагальнення теоретичного матеріалу, презентації своєрідності дослідження зібраних паремій та формулювання висновків.

Виклад основного матеріалу дослідження. В академічному тлумачному словнику української мови лексему *брехня* пояснено так: «**БРЕХНЯ**, і, жін., розм. 1. Те, що не відповідає правді; неправда (...); * У порівняннях (...). Брехню завдавати кому – звинувачувати кого-небудь у неправді. (...) 2. мн. брехні, брехень. Вигадки, плітки і т. ін. (...) 3. Гавкання. (...)» [28, 233]. Вербалізаторами зазначеного концепту є синоніми: *брехливість, брехунство, неправдивість, фальш, шахрайство, вигадка, кривда, наклеп, плітка, обман, омана, байка, казка, міф, нереальність, фантазія, небувальщина, побрехенька* [Див. про це: 26]. Інфінітив *брехати* є дієслівною формою, тотожною за значенням з іменником *брехня*, пор.: «**БРЕХАТИ**, брешу́, брешеш, недок., розм. 1. Говорити неправду. (...). 2. Гавкати. (...)» [28, 233]. Укажімо й на синоніми до цього слова – вербалізатора концепту *БРЕХНЯ*: *обманювати, шахраювати, вигадувати, фантазувати, пліткувати, прибріхувати* ('частково брехати'), *побріхувати* ('частково брехати') [28, 233]. Відповідно «**БРЕХУН**, -а, ч., розм. Людина, яка завжди говорить неправду (...)» [28, 233]. У тлумачному словнику Б. Грінченка наведено похідні від *брехун*, що вказують на інтенсивність вияву його ознак, пор.: *брехунчик, брехуняка* [34, 97]. Серед синонімів до цього слова виокремлюють: розмовні одиниці *брехач, обманник*; розмовні з прагматикою поблажливості *брехунець* ('вправний'), *чистобреха, скоробреха*. Однак у зібраному матеріалі до складу паремійних одиниць, що вербалізують концепт *БРЕХУН*, входить тільки лексема *брехун* або цей концепт виражено імпліцитно.

Паремії, як відомо, фіксують один із типів усної народної творчості, яскраво демонструючи креативність кожного народу, його спостережливість, уміння акумулювати досвід, робити відповідні узагальнення, моделювати філософемі, життєві правила, морально-етичні настанови, вербалізувати застереження, зауваження, рекомендації, засуджувати людські недоліки, вади й високо оцінювати їхні чесноти.

Оскільки брехня – це типовий людський гріх, від якого ніхто не може застерегтися, то, зрозуміло, існує чимало паремій, у яких презентовано не лише розуміння аксіологічної опозиції *правда – брехня*,

подано інтерпретацію цих понять, але й змодельовано образ брехуна, його типи. Українці – глибоко релігійні люди: вони розглядають брехню як гріх, відповідно брехуни – це *грішники*.

Брехня оперта на прагнення людини фантазувати, плести інтриги, придумувати свою реальність, якої вона навіть не бачить, пор.: *Сліпий не побачить, так видума* (УП-Н, 316) – ‘в основі неправди, брехні людська видумка’; *Брехач з мухи слона зробить* (ПП-про брехня-2): образ базується на вербалізації гіперболи – *Брехня любить брехунів* (ПП-про брехня-2): негативне значення у виразнено за допомогою тавтології. Мета брехуна – викликати довіру до себе, змусити повірити, що він говорить правду, однак народна мудрість засвідчує, що лише нерозумні, необачні люди можуть повірити в неправду: *Брехун бреше, а дурень віри йме* (УП-Н, 299). Водночас кожному трапляється неправда: *Гадюку обійдеш, а від брехні не втечеш* (ПП-про брехня-2). Із цього приводу наведено цитату: «Коли Каїн каже Всевидцю-Богу, що не знає, де його брат, то чи вірить він насправді, що Бога можна обдурити? Принаймні, ніхто не заборонить братовбивці повірити у власну брехню. Коли полководець однієї країни оголошує, що іншу треба знищити, то його піддані нищать і, не зважаючи на „думку” Бога, можуть навіть вірити у проголошену брехню. Люди вірять, що „миша здатна знищити гору”, хоча, до речі, можуть даватися в знаки **генетичні задатки нездатності до критичного мислення**. Можна припускати й те, що це просто генетичні нащадки Каїна – ті, які люблять брехати, убивати та не здатні любити» (жирн. шрифтом автор. – В. К.) [1].

Змінити свою репутацію брехунові дуже важко: *Брехунові не ймуть віри, коли й правду каже* (ПП-про брехня-2); *Хто раз збрехав, тому й правді не вірять* – коментар І. Франка: «Спостереження давні, не раз висловлюване в оповіданнях, байках і приповідках» (ГРНП-Б-Ф); *Іно раз брехне колач із їсть, а другий раз вже ні* – коментар І. Франка: «Чоловік, якого раз спіймали на брехні, пізніше не має віри» (ГРНП-Б-Ф). Соціум завжди засуджує неправду, застерігає від нечистивих діянь, напр.: *Бреши, бреши, та знай кінець* (ПП-про брехня-2); *Бреши, бреши, та знай лад* (ПП-про брехня-2); *Бреши, та знай міру* (ПП-про брехня-2); *Я тебе (брехуна) виведу на чисту воду* (ПП-про брехня-2), і намагається карати, напр.: *Брехні слухають, а брехунів б’ють* (ПП-про брехня-2); *І під столом не вибрешешся* – коментар І. Франка: «...надто звичний був і у нас звичай польських панів заставляти брехуна, клеветника відбрехати під столом пущену брехню собачим голосом. У XVIII в. бувало й так, що заставляли возних відбріхувати немилі панові урядові документи, позви і т. і.» (ГРНП-Б-Ф).

Брехун не прагне каяття: *Ему забожжицьця, так як собаці муху ззісти* (УП-Н, с. 314); *Він раз на рік правду каже, та й то кається* (ПП-про брехня-2), адже *Скільки ніг у гадюки, стільки правди в брехуна* (ПП-про брехня-2). Грішний, він засуджує інших: *Сам блудить, а других судить* (УП-Н, 322); *Сами в гріхах, ак в репьяхах, а ще й людей судять* (УП-Н, 322). Але брехня – марна праця: *Нехай дзвонять, поки охоту згонють!* (УП-Н, 322).

Серед брехунів чимало хвастливих людей, пор.: *У его всі кози в золоті (хвастає)* (УП-Н, 316) – ‘про брехуна, який любить хвалитися, гіперболізувати свої досягнення’, а також: *Добре речеш, тільки в громаду не беруть; Добре мовиши, та в громаду не ходиши* – інтерпретація М. Номиса: «Сказано було в Бериславі чумаком поповичеві, як той хвалився, що який би з его піп був, коли б не вигнали з буриси» (УП-Н, 317). Трапляються боягузливі люди, які люблять брехати тишком-нишком, однак їхні наклепи подібні до куль – гостро ранять. Змодельовано евфемізм *Кулі лле*: укладач подає таке тлумачення – «бреше і боїцця» (УП-Н, 320). Поруч із серйозним брехуном з’являється постать брехуна дрібного, такого, який вмів лише підбріхувати, тобто моделювати брехню невдало, пор.: *Він бреше, а ти підбріхуєш* (УП-Н, 320); *Тамтой брехав, а ти підбріхуєш* – тлумачення І. Франка: «Говорять такому, хто недотепно бреше і покликається на свідокство когось неприсутного» (ГРНП-Б-Ф). І. Франко потрактує й такі жартівливо-спонукальні паремії: *Бреши та не забріхуй сі* – «іронічно: бреши, але так, щоб не відразу пізнати брехню» (ГРНП-Б-Ф). А ще *Не бреши, як не вмієш* – «І брехати треба вміючи» (ГРНП-Б-Ф). Серед брехунів трапляються мрійники, напр.: *Так він собі царство Боже думав* (УП-Н, 321). Брехун буває надто самовпевнений: *Бреше, аж не постережеця* (УП-Н, 320). Водночас серед них є й «дуже вправні», що моделюють неправду постійно та омовлюють «велику брехню». Про таких іронічно говорять: *Брехав, доки зовсім не вбрехався* (УП-Н, 319), тобто поки його не викрили. Або: *Брехун, якого світ не видів!* (ГРНП-Б-Ф); *Які бойки! Як з листу бере!* (інтерпретація укладача словника: «добрий брехун») (УП-Н, 319): очевидно, бойків уважали людьми, які люблять говорити неправду; *Бреше, як шовком шиє* (УП-Н, 320); *Бреше, а за ним аж куриця. Ото бреше! аж куриця* (УП-Н, 320): негативне значення підсилює вигукова конструкція; *Не в одно бреше слово* (УП-Н, 320); *З ним и в ступі не потрапиш; Его и в ступі не влучиш* (УП-Н, 320); *Богослов, та не однослов; Богослов двоєслов* (УП-Н, 321); *Уже він (уміє) з чорного біле зробити* (УП-Н, 320). Про безсоромного брехуна створено такий вислів: *Брехньи му на здоров’ї виходит* – тлумачення І. Франка: «Говорять про брехливого чоловіка, який задля своїх брехень не почуває ні сорому, ні докорів сумління» (ГРНП-Б-Ф).

Низка паремій вербалізує образ людей, які вважають брехню своїм ремеслом – брешуть систематично, беззастережно, напр.: *Та він не ступить без того, щоб не збрехать* (УП-Н, 319); *Що ступить, то збреше* (УП-Н, 319); брехня для таких людей як звичка, ковток повітря, пор.: *Як не брехне, то й не дихне* (УП-Н, 319), як повсякденна їжа, пор.: *Не ззість, доки не обреше* (УП-Н, 319). Якщо брехня стала чийось постійним заняттям, то про таких говорять: *Бреше – не вперше* (УП-Н, 319). Діяльність досвідченого, вправного брехуна вербалізовано такою паремійною формулою: *Бреше, як сам знає* (УП-Н, 320); *Брехун на всі заставки* (УП-Н, 320); *Що в Бога день, а він завше бреше* (УП-Н, 320). У кожного брехуна своя брехня, різні брехуни

по-різному брешуть: *Два брехуни одної правди не скажуть* (ПП-про брехня-2). *Так му любо брехати, як меду полизати* – «Говорять про такого, що привик брехати навіть там, де того зовсім не треба» (ГРНП-Б-Ф). Брехунів розрізняють і за гендерним чинником, що оприявлено в пареміях, які стосуються неправдивих жінок, напр.: *Жінка сало гамнула, та на kota звернула. Пропало, пропало – коти ззіли сало!* (УП-Н, 205); *Одна збрехала, друга не розібрала, а третя по своєму перебрехала* (ПП-про брехня-2); *Поневоли баба клянеється, коли бреше* (ПП-про брехня-2).

Брехачів асоціюють з певними образами представників фауни. Наприклад, паремія *Брехач, як деркач: усе дерчить* (ПП-про брехня-2) засвідчує, що брехача порівнюють з деркачем, позаяк він «відзначається характерним скрипучим криком» [29, 252], що не присмний для сприйняття, як і мовлення брехливої людини. Брехню, як зауважено, асоціюють з даремним гавканням (брехнею) собак (псів), що зафіксовано в низці паремій, де брехливих людей ототожнюють із:

а) собаками – відбувається метафоризація: собака – людина: пор.: *Вдача собача: не брехне, то й не дихне* (ПП-про брехня-2), оскільки слово *брехати* має два значення: ‘говорити неправду’ і ‘гавкати (про собак)’; *Люде – собаки: вони скажуть, що й на вербі груші ростуть; Собаки – чого не набрешуть!* (УП-Н, 339); *Брехливу собаку дальше чути* (УП-Н, 315) – коментар І. Франка: «Слід доповнити: так і брехливий чоловік пускає далеко фальшиві поголоски» (ГРНП-Б-Ф); *Брехливу собаку чути здолека* (ПП-про брехня-2); *Собака брехне, а чоловік и віри поїме; Собака бреше на вітер* (УП-Н, 317); *Вітер віє, собака бреше; Вітер повіне, а собака брехне* (УП-Н, 320); *Брехливий собака й на вітер гавкає* (ПП-про брехня-2); *Бреше, як собака на вітер* (УП-Н, 320); *Собака бреше, а вітер несе* (УП-Н, 320); *И собаки не брехали, як кожуха вкрали* (УП-Н, 121); *Пропав день, и собаки не брехали* (УП-Н, 121);

б) псами: *Пес носить брехню* (УП-Н, 320); *Хто з псами пристає – навчиця брехати* (УП-Н, 283); *Пес бреше, бо співати не вмів* (ПП-про брехня-2); *Брехливому псу хліба дають* – коментар І. Франка: «Іронічно, коли брехливий чоловік одержав якусь користь із своєї брехні» (ГРНП-Б-Ф); *Пес бреше на сонце, а сонце світить* (УП-Н, 250); *Щось ся псові припало, що бреше* (УП-Н, 315); *Як пес, своєю губою збрехав* (УП-Н, 320);

в) гавканням: *Гав – та и зуби стяв* (УП-Н, 320). Пор. також: *Не бреши, песику, не бреши! Твій пан старший, тай не бреше* – «Первісно справді до пса, звісно, жартом; та переносно до панських слуг» (ГРНП-Б-Ф).

Змодельовано паремії на основі актуалізування порівняльних конструкцій з образом собаки: *Бреше, як Сірко на вітер* (ПП-про брехня-2), *Бреше, як собака на висівки* (УП-Н, 320); а також *Брешеш, як пес; Бреши гий пес* – інтерпретація І. Франка: «Поговірка повстала з подвійного значення слова брехати» (ГРНП-Б-Ф); *Бреше як пес на місяць* – «Значить без причини, ззавистіабобезсильноїзлості» (ГРНП-Б-Ф). Загальновідомо, що в кожного народу є власна

система кодування зоохарактеристик [9, 379–385]. «Небезпечно дражнити собак, коли їх згряя (звідси про злих людей – “дражнити собак”). Гавкання (брехання) собак стало уособленням відповідної якості людини (звідси – *собачитися, бреше, як собака* або ще: *бійся не того собаки, що бреше, а того, що ластиться*); підступність злого й потайного пса втілювалась у вислові “така вже вдача собача”, що характеризує відповідну категорію людей» [27, 557].

Народна свідомість вербалізує образ брехуна, актуалізуючи глузливо-іронійну тональність, напр.: *Він завжди правду каже, коли не бреше* (ПП-про брехня-2), або категорію неймовірності: *Це той, що одним пострілом сорок сім качок б’є* (ПП-про брехня-2); *Це той міст, що брехунів хапа за хвіст* (ПП-про брехня-2). Глузливо омовлено джерело брехні, напр.: *Розказав Мирон рябої кобили сон* (ПББ), її характер, інформативність, напр.: *Таке говорить, що й собака з маслом не з’їсть* (ПББ); *Верзе, що й купи не тримається* (ПББ); *Наговорив сім міхів горіхів, гречаної вовни, та всі неповні* (ПББ), чи жартівливе спонукування до брехні: *Бреши, Іване, як стоїш!* – «Як стоїш або як стій значить зараз, без приготування, ex tempore» (ГРНП-Б-Ф).

Абсурдність брехливої вдачі людини виявляється й тоді, коли брехун бере у свідки щодо правдивості своїх слів горщик: *Не вірите мені, так вірте горшкові* (УП-Н, 313); *Я ни брешу, іно як сі забуду, то правду скажу* – коментар І. Франка: «З того виходить, що звичайно брешу» (ГРНП-Б-Ф). Зауважмо, що вчені дійшли висновку: «неправда – як наркотик: якщо спробувати забрати брехню в її носія, то реакція буде очевидною: людина протестуватиме, кричати, буде навіть її захищати загальновідомими собі способами, бо вже не здатна уявити світ без того, що пригріла під серцем» [Див. про це: 12].

Образ-концепт *БРЕХУН* загалом часто моделюється за допомогою актуалізації порівнянь, способу дії, що вказують на характер, ознаки брехні, особливості її творення: *Бреше, як циганський цип* (УП-Н, 320); *Бреше, як вовну чеше* (ПП-про брехня-2); *Бреше, як гребінцем чеше* (ПП-про брехня-2); *Бреше, як дихає* (ПП-Про брехню-1); *Бреше, як на мертвого* (ПП-про брехня-2); *Бреше, як пише* (ПП-про брехня-2); *Бреше, як з книжки* (ГРНП-Б-Ф); *Бреше, як з нот* (ГРНП-Б-Ф); *Бреше, як по воді бредє* (ПП-про брехня-2); *Йому брехати, як собаці мух хапати* (ПП-про брехня-2); *Бреше, як чеше, тільки лускотить* (ПП-про брехня-2); *Гуде, як вітер у порожній димар* (ПП-про брехня-2); *Бреше, як по воді вилами пише* (ПП-Про брехню-1), які вербалізують смисли ‘брехати легко’, ‘брехня – даремна справа’; *Бреше, як газета* – коментар І. Франка: «Бреше безсоромно» (ГРНП-Б-Ф). Для моделювання образу брехуна активно використовуваними є відокремлені образні обставини способу дії з часткою *аж*, яка підсилює вияв дії (*брехати*): *Бреше, аж гай гудє* (ПП-про брехня-2); *Бреше, аж курява встає* (ПП-про брехня-2); *Бреше, аж пальці знати* (ПП-про брехня-2). Простежуємо високий ступінь вияву інтенсивності брехні, напр.: *Так бреше, аж вуха в’януть* (ПП-про брехня-2); *Так бреше, хоч святих винось і сам тікай* (ПП-про брехня-2);

Так плутає, що й сам кінця не знайде (ПП-про брехня-2). Прикладом найбільшої інтенсивності може слугувати паремія **Бреше і сам собі не вірит** – «Такий забреханий чоловік, бо іноді чоловік бреше в добрій вірі» (ГРНП-Б-Ф). У цьому разі, очевидно, ідеться про таку психологічну ваду, яка має назву *міфоманія*. «Це такий розлад, коли людина патологічно хоче брехати без конкретної мети. У цей момент людина може відчувати певний адреналін або навіть свою домінантність над іншими» [14].

І. Франко зауважує, що глузують над брехуном переважно тоді, коли він належить до низького соціального стану, пор. спонування до брехні: **Ану збреши як стоїш, не нагадуючи ся!** – «Жартливо, говорять до відомого в селі брехуна, розуміється, коло його соціальне становище дозволяє говорити з ним так без церемонії» (ГРНП-Б-Ф). Чинник соціального стану й віку людини вербалізовано й у такій паремії: **Старому лишень брехати, а богачеві красти** – «Бо багач як украде, то до нього ніхто не піде трясти, а старий як збреше, то кожний скаже: «Та такий старий, тай аби ще брехав!»» (ГРНП-Б-Ф).

Брехунів, зрозуміло, протиставляють тим, хто говорить правду: **Хто бреше, тому легше, а хто правдою жиє, тому дихати не дає** – тлумачення І. Франка: «Дуже часта життєва обсервація, що брехливий чоловік дає собі легше раду від безумовно чесного і правдомовного» (ГРНП-Б-Ф); **Хто збреше, той понесе, а хто правду повість, той і не попоїсть** – коментар І. Франка: «Основано на оповіданні про якихось подорожніх, із яких один зручний підбріхуванням здобув собі ласку господаря і не тільки погостився, а ще й одержав подарунки, а другий за говорення голої і немілої правди не дістав нічого» (ГРНП-Б-Ф).

Чимало паремій вербалізують недовіру до представників певних етносів, які часто говорять неправду, серед них насамперед росіяни (зневажливо – *москалі, кацапи*), напр.: **Бов, бов по московські брехні!** (УП-Н, 77); **Підпускає Москаля** (тлумачення укладача: «до жоноти примощуєся, або так бреше») (УП-Н, 391); **Брехали москалі споконвіку й брехати будуть** (ПП-Про брехню-1); **Москалі набрешуть так, що й волами не звезеш** (ПП-Про брехню-1); **Москаль як не збреше, то вкраде** (ПП-Про брехню-1); **Москаль медом помаже та красно розкаже, тільки мед той гіркий і кривавий** (ПП-Про брехню-1); **Щоб москаль не збрехав треба аби влітку сніг впав** (ПП-Про брехню-1); **Не так страшно від брехні жида у корчмі, як від брехень москаля під корчмою** (ПП-Про брехню-1);

Не так бреше жид на тенді, як клятий москаль (ПП-Про брехню-1); **Бреше, як москаль!** (ПП-Про брехню); **Бреше кацап немов старий цап** (ПП-Про брехню-1); **Кацап збрехав раніше, ніж Бог слово сказав** (ПП-Про брехню-1); **Кацап коли спить – і тоді бреше** (ПП-Про брехню-1); **Кацапове слово не варте й полови** (ПП-Про брехню-1).

Висновки та перспективи дослідження. Здійснений аналіз дав змогу змоделювати образ-концепт *БРЕХУН*, який омовлено за допомогою таких смислів: ‘грішний’, ‘безсоромний’, ‘хвастливий’, ‘самопевнений’, ‘той, хто презентує негативну енергію’, ‘той, мовленнєва діяльність якого є марною, даремною, порожньою’. Однак деякі смисли вступають в антоніміїні відношення: ‘той, хто є майстром мовленнєвої діяльності, спрямованої на моделювання неправди, брехні (іронійно)’ – ‘той, чия мовленнєва діяльність не потребує великих зусиль (легка)’.

Брехунів розрізняють за вмінням моделювати неправду з виявом різного ступеня інтенсивності (креативності) цього, вербалізованого за допомогою обставин способу дії стосовно вказівки на ознаку брехні, характер її творення. Ще одним чинником розрізнення є гендерний параметр, тобто особлива вказівка на жінок, які моделюють неправду. Серед інших чинників – вік людини (старий – молодий), її соціальне становище (багатий – бідний), національність, зокрема в мовній свідомості українців закарбувався образ росіянина (москаля, кацапа) як типового брехуна. Для омовлення брехуна традиційно використовують зоообрази (собака (пес), деркач).

Для паремій, що вербалізують образ брехуна, характерна іронійно-зневажлива, презирливо-глузлива чи жартівлива тональність. Найчастіше актуалізуються такі образні засоби, як гіпербола, порівняння, метафора.

В окремих випадках укладачі паремійних збірок указують на прецедентні ситуації, прецедентні висловлювання, прецедентні тексти, на основі яких виникла паремія, – акцентовано на мотивах з’яви вербального образу брехуна. З урахуванням того, що багато образів має прозору мотивацію, зрідка запропоновано тлумачення паремій. Лише деякі з них потребують пояснення.

Перспектива порушеної проблеми полягає в необхідності порівняння української й англійської лінгвокультур стосовно своєрідності вербальної маніфестації концепту *БРЕХУН*, що зафіксовано в паремійній картині світу представників українського та англійськомовного комунікативних соціумів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Генетика брехні. URL: <https://politeo.online/materialy/genetyka-brejni/> (Дата звернення: 11.06.2023).
2. Екман П. Теорія брехні / пер. з англ. Ю. Г. Гордієнка. Київ : КМ Publishing, 2012. 320 с.
3. Космеда Т. Аксіологічні аспекти прагмалінгвістики : формування і розвиток категорії оцінки. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2000. 350 с.
4. Космеда Т. Концепт *ДУМА, ДУМКА* в українському мовленні крізь призму аксіологічної прагмалінгвістики. *Вісник Львівського університету. Серія : Філологічна*. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2004. Вип. 34. Ч. 1. С. 367–372.
5. Космеда Т., Осіпова Т. Прислів’я і приказки як засіб вербалізації законів комунікації з огляду на ментальність українців. *Slovo. Tekst. Czas. Jednostka frazeologiczna w tradycyjnych i nowych paradygmatach naukowych* : матеріали X Міжнародної Конференції Наукової / pod red. M. Aleksiejenki i H. Waltera. Szczecin – Greifswald, 2010. С. 224–232.

6. Космеда Т. А. Вербалізація категорії неймовірності : формування орнаментальної ментіології (на матеріалі співомовок С. Руданського). *Мовні і концептуальні картини світу*. Київ : Вид-во КНУ імені Тараса Шевченка, 2021. Вип. 70 (3). С. 29–45.
7. Космеда Т., Колонюк С. Багатоликий статус паремії та аспекти її дослідження. *Лінгвістичні студії*. Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса, 2022. Вип. 43. С. 20–31.
8. Космеда Т. А., Калініченко В. І. Лінгвістична термінологія у фокусі теорії ментіології. *Термінологічний вісник* / відп. ред. І. А. Казимирова. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2023. Вип. 7. С. 36–52.
9. Мокієнко В. М. Українська етнофразеологія у загальнослов'янським висвітленні. *Мовознавство* : доп. та повідомл. IV Міжнародний конгрес українців / відп. ред. В. Німчук. Київ : Пульсари, 2002. С. 379–385.
10. Морозова О. І. Лінгвальні аспекти неправди як когнітивно-комунікативного утворення (на матеріалі сучасної англійської мови) : дис. на здобуття наук. ступ. докт. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2008. 491 с.
11. Осіпова Т. Ф. Невербальна комунікація та своєрідність її омовлення в українському дискурсі : феномен вербалізації невербаліки : монографія / наук. ред. проф. Т. А. Космеда. Харків : Вид-во Іванченка І. С., 2019. 388 с.
12. Політична теологія. Генетика брехні. URL: <https://politteo.online/materialy/genetyka-brejni/> (Дата звернення: 11.06.2023).
13. Потебня А. Одиссея. III рапсодія. *Изъ записокъ по теоріи словесности : Поэзія и проза. Тропы и фигурыю Мышленіе поэтическое и мифическое. Приложенія*. Харьковъ : Паровая Типографія и Литографія М. Зильбербергъ и С-вья, 1905. С. 538–583.
14. Психолог розповіла про психологію брехні. URL: <http://www.nrcu.gov.ua/news.html?newsID=85514> (Дата звернення: 11.07.2023).
15. Рибалко М.-М. О. Вербальний та невербальний аспекти дискурсивної поведінки обманника (на матеріалі сучасної англійської художньої прози) : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2008. 20 с.
16. Сваричевська Л. Лінгвостеміотика брехні : пошук істини. *Вісник Львівського національного університету імені Івана Франка. Серія : Філологічна*. 2011. Вип. 52. С. 33–45. URL: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/philology/article/view/3052> (Дата звернення: 14.06.2023).
17. Терещенко Л. Я. Мовна особистість брехуна : на перехресті когніції та комунікації. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія : Філологічна. Острог : Вид-во Національного університету «Острозька академія», 2010. Вип. 16. С. 295–303.
18. Ужченко Д. В. Семантика українських фразеологізмів в етнокультурному висвітленні : дис. на здобуття наук. ступ. канд. філол. наук : 10.02.01. Луганськ, 2000. 248 с.
19. Швидка Н. В., Решетняк О. О. Вербалізація концепту ГРІХ у біблійному й мовному дискурсах. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія «Філологія, журналістика». 2021. Т. 32 (71). № 2. Ч. 1. С. 77–82.
20. Шепітько С. В. Фонд прислів'їв як об'єкт вивчення сучасних парадигм лінгвістики. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія «Філологія». Одеса : Вид-во МГУ, 2015. С. 114–116.
21. Bolinger D. *Le Merton. Language – The Loaded Weapon: The Use and Abuse of Language Today*. 1st edition. London : Routledge Taylor and Francis Group, 2021. 264 p.
22. Kalinichenko V. I. Battle call-signs (military pseudonyms) in domestic linguistic studies : the problem of terminology and definition / V. I. Kalinichenko (ed.). *Topical Issues of Humanities, Technical and Natural Sciences : IV International Scientific Conference for Bachelor, Master, Graduate Students and Young Researchers* (March 31, 2022). Vinnytsia : Vasyl' Stus DonNU, 2022. P. 241–245.
23. Kalinichenko V. I. The category of fake in present-day linguistic studies. *Topical Issues of Humanities, Technical and Natural Sciences : V International Scientific Conference for Bachelor, Master, Graduate Students and Young Researchers* (March 25, 2021) / V. I. Kalinichenko (ed.). Vinnytsia : Vasyl' Stus DonNU, 2021. P. 267–272.
24. Weinrich H. *The Linguistics of Lying And Other Essays* / transl. by Jane K. Brown and Marshall Brown. Washington, Seattle : University of Washington Press, 2005. 176 p.

ДОВІДКОВА ЛІТЕРАТУРА

25. Брехати. Вибірка паремій зі збірки «Галицько-руські народні приповідки, укладені І. Франком». URL: <https://www.i-franko.name/uk/Folklore/1901/GalRusProverbs/Items/Brekhaty-Brost.html> (Дата звернення: 11.06.2023)
26. Брехня – синонімія. URL: <https://goroh.pp.ua/%D0%A1%D0%B8%D0%BD%D0%BE%D0%BD%D1%96%D0%BC%D1%96%D1%8F%D0%B1%D1%80%D0%B5%D1%85%D0%BD%D1%8F> (Дата звернення: 12.06.2023)
27. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури : Словник-довідник. Київ : Довіра, 2006. 703 с.
28. Словник української мови : в 11 т. / редкол.: І. К. Білодід (голова) [та ін.]. Київ : Наукова думка, 1970. Т. 1. 799 с. URL: <http://sum.in.ua/s/pravda> (Дата звернення: 05.06.2023)
29. Словник української мови : в 11 т. / редкол.: І. К. Білодід (голова) [та ін.]. Київ : Наукова думка, 1971. Т. 2. 550 с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0001603> (Дата звернення: 15.06.2023)
30. Українські приказки, прислів'я і таке інше. Уклав М. Номис / упоряд., приміт. та вступна ст. М. М. Пазяка. Київ : Либідь, 1993. 768 с.
31. Прислів'я про балакучість та брехливість. Збірка «Народ скаже, як зав'яже». URL: <https://mala.storinka.org/%D0%BF%D1%80%D0%B8%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B2%27%D1%8F-%D0%B1%D0%B0%D0%BB%D0%B0%D0%BA%D1%83%D1%87%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C-%D0%B1%D1%80%D0%B5%D1%85%D0%BB%D0%B8%D0%B2%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C-%D0%B7%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BA%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4-%D1%81%D0%BA%D0%B0%D0%B6%D0%B5.html> (Дата звернення: 09.06.2023)

32. Прислів'я та приказки : Про брехню. URL: https://porokhivnytsya.com.ua/2016/11/09/prykazky_brehnia/ (Дата звернення: 11.06.2023)
33. Приказки та прислів'я про брехню. URL: <https://vislovi.in.ua/prykazky-ta-prysliv-ya-pro-brehnyu/> (Дата звернення: 10.06.2023)
34. Словарь української мови : в 4 т. / за ред. Б. Грінченка. Київ, 1907. Т. 1. URL: http://ukrlit.org/slovnyk/hrinchenko_slovar_ukrainskoi_movu (Дата звернення: 10.06.2023)

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

ГРПП-Б-Ф – Брехати. Вибірка паремій зі збірки «Галицько-руські народні приповідки, укладені І. Франком». URL: <https://www.i-franko.name/uk/Folklore/1901/GalRusProverbs/Items/Brekhaty-Brost.html>

ЛББ – Прислів'я про балакучість та брехливість. Збірка «Народ скаже, як зав'яже». URL: <https://mala.storinka.org/%D0%BF%D1%80%D0%B8%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B2%27%D1%8F-%D0%B1%D0%B0%D0%BB%D0%B0%D0%BA%D1%83%D1%87%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C-%D0%B1%D1%80%D0%B5%D1%85%D0%B%D0%B8%D0%B2%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C-%D0%B7%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BA%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4-%D1%81%D0%BA%D0%B0%D0%B6%D0%B5.html>

ПП-про брехня-1 – Прислів'я та приказки: Про брехню. URL: https://porokhivnytsya.com.ua/2016/11/09/prykazky_brehnia/

ПП-про брехня-2 – Приказки та прислів'я про брехню. URL: <https://vislovi.in.ua/prykazky-ta-prysliv-ya-pro-brehnyu/>

REFERENCES

1. Henetyka brekhni [Genetics of lies]. Retrieved from: <https://politteo.online/materialy/genetyka-brekhni/> (Accessed: 11.06.2023) [in Ukrainian].
2. Ekman, P. (2012). *Teoriia brekhni* [The theory of lies] / per. z anhl. Yu. H. Hordiienko. Kyiv: KM Publishing [in Ukrainian].
3. Kosmeda, T. (2000). *Aksiologichni aspekty prahmalinhvistyky: formuvannia i rozvytok katehorii otsinky* [Axiological aspects of pragmalinguistics: formation and development of the evaluation category]. Lviv: LNU im. I. Franka [in Ukrainian].
4. Kosmeda, T. (2004). *Kontsept DUMA, DUMKA v ukrainskomu movlenni kriz pryzmu aksiologichnoi prahmalinhvistyky* [The concept of *THOUGHT* (“*DUMA*”, “*DUMKA*”) in Ukrainian speech through the axiological pragmalinguistics prism]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya: Filolohichna* [Lviv University Scientific Bulletin. Philology Series]. Lviv: LNU im. I. Franka, 34 (1), 367–372 [in Ukrainian].
5. Kosmeda, T., Osipova, T. (2010). *Pryslivia i prykazky yak zasib verbalizatsii zakoniv komunikatsii z ohliadu na mentalnist ukraintiv* [Proverbs and sayings as a means of verbalizing the communication laws with regard to the mentality of Ukrainians]. *Slovo. Tekst. Czas. Jednostka frazeologiczna w tradycyjnych i nowych paradygmatach naukowych* / pod red. M. Aleksiejnki i H. Waltera. Szczecin – Greifswald, 224–232 [in Ukrainian].
6. Kosmeda, T. A. (2021). *Verbalizatsiia katehorii neimovirnosti: formuvannia ornamentalnoi mentiologii (na materialii spivomovok S. Rudanskoho)* [Verbalization of the improbability category: the ornamental mentiology formation (based on S. Rudanskyi's interviews material)]. *Movni i kontseptualni kartyny svitu*. Kyiv: Vyd-vo KNU imeni Tarasa Shevchenka, 70 (3), 29–45 [in Ukrainian].
7. Kosmeda, T., Koloniuk, S. (2022). *Bahatolykyi status paremii ta aspekty yii doslidzhennia* [The multifaceted status of a paremia and its research aspects]. *Linhvistychni studii*. Vinnytsia: DonNU imeni Vasylia Stusa, 43, 20–31 [in Ukrainian].
8. Kosmeda, T. A., Kalinichenko, V. I. (2023). *Linhvistychna terminolohiia u fokusi teorii mentiologii* [Linguistic terminology in the focus of mentiology theory]. *Terminolohichni visnyk* / vidp. red. I. A. Kazymyrova. Kyiv: Vydavnychi dim Dmytra Buraho, 7, 36–52 [in Ukrainian].
9. Mokiienko, V. M. (2002). *Ukrainska etnofrazeolohiia u zahalnoslovianskim vysvitlenni* [Ukrainian ethnophraseology in all-Slavic coverage]. *Movoznavstvo: dop. ta povidoml. IV Mizhnarodnyi konhres ukraintiv* / vidp. red. V. Nimchuk. Kyiv: Pulsary, 379–385 [in Ukrainian].
10. Morozova, O. I. (2008). *Linhvalni aspekty nepravdy yak kohnityvno-komunikatyvnoho utvorennia (na materialii suchasnoi anhliiskoi movy)* [Linguistic aspects of untruth as a cognitive-communicative formation (based on the modern English language material)]. (Dysertatsiia doktora filolohichnykh nauk). Kyiv [in Ukrainian].
11. Osipova, T. F. (2019). *Neverbalna komunikatsiia ta svoieridnist yii omovlennia v ukrainskomu dyskursi: fenomen verbalizatsii neverbaliky* [Non-verbal communication and its interpretation peculiarities in Ukrainian discourse: the phenomenon of non-verbal means verbal manifestation] / nauk. red. prof. T. A. Kosmeda. Kharkiv: Vyd-vo Ivanchenka I. S. [in Ukrainian].
12. *Politychna teolohiia. Henetyka brekhni* [Political theology. Genetics of lies]. Retrieved from: <https://politteo.online/materialy/genetyka-brekhni/> (Accessed: 11.06.2023) [in Ukrainian].
13. Potebnia, A. (1905). *Odysseia. III rapsodiia* [Odyssey. III rhapsody] / *Iz zapisok po teorii slovesnosti: Poeziya i proza. Tropy i figuryu Myshlenie poeticheskoe i mificheskoe. Prilozheniya*. Kharkovъ: Parovaya Tipografiya i Litografiya M. Zilberberg i S-vya, 538–583 [in Ukrainian].
14. *Psykholoh rozpovila pro psykholohiiu brekhni* [The psychologist speaks about the psychology of lies]. Retrieved from: <http://www.nrcu.gov.ua/news.html?newsID=85514> (Accessed: 11.07.2023).
15. Rybalko, M.-M. O. (2008). *Verbalnyi ta neverbalnyi aspekty dyskursyvnoi povedinky obmannyka (na materialii suchasnoi anhlovmovnoi khudozhnoi prozy)* [Verbal and non-verbal aspects of the liar's discursive behavior (based on the modern English-language literary prose material)]. (Avtoreferat dysertatsii kandydata filolohichnykh nauk). Kyiv [in Ukrainian].
16. Svarychevska, L. (2011). *Linhvosemiotyka brekhni: poshuk istyny* [Linguosemiotics of lies: the search for truth]. *Visnyk Lvivskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriya: Filolohichna*, 52, 33–45. Retrieved from: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/philology/article/view/305> (Accessed: 14.06.2023) [in Ukrainian].

17. Tereshchenko, L. Ya. (2010). Movna osobystist brekhuna: na perekhresti kohnitsii ta komunikatsii [The liar's language personality: at the crossroads of cognition and communication]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia" [National University "Ostroh Academy" Collection of Papers]. Serii: Filolohichna [Philology Series]. Ostroh: Vyd-vo Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia", 16, 295–303 [in Ukrainian].*
18. Uzhchenko, D. V. (2000). Semantyka ukrainskykh frazeolohizmiv v etnokulturnomu vysvitleni [Semantics of Ukrainian phraseological units in ethnocultural context]. (Dysertatsiia kandydata filolohichnykh nauk). Luhansk [in Ukrainian].
19. Shvydka, N. V., Reshetniak, O. O. (2021). Verbalizatsiia kontseptu *HRIKH* u bibliinomu y movnomu dyskursakh [Verbalization of the concept *HRIKH (SIN)* in biblical and language discourses]. *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu imeni V. I. Vernadskoho. Serii "Filolohiia, zhurnalistyka", 32 (71), № 2/1, 77–92 [in Ukrainian].*
20. Shepitko, S. V. (2015). Fond prysliviv yak ob'ekt vyvchennia suchasnykh paradyhm linhvistyky [The stock of proverbs as a research object in modern linguistic paradigms]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Serii "Filolohiia" [International Humanitarian University Collection of Papers. Philology Series]. Odesa: Vydavnytstvo MHU, 114–116 [in Ukrainian].*
21. Bolinger, D. (2021). *Le Merton. Language – The Loaded Weapon: The Use and Abuse of Language Today.* 1st edition. London: Routledge Taylor and Francis Group.
22. Kalinichenko, V. I. (2022). Battle call-signs (military pseudonyms) in domestic linguistic studies: the problem of terminology and definition. *Topical Issues of Humanities, Technical and Natural Sciences: IV International Scientific Conference for Bachelor, Master, Graduate Students and Young Researchers (March 31, 2022) / V. I. Kalinichenko (ed.). Vinnytsia: Vasyl' Stus DonNU, 241–245.*
23. Kalinichenko, V. I. (2021). The category of fake in present-day linguistic studies. *Topical Issues of Humanities, Technical and Natural Sciences: V International Scientific Conference for Bachelor, Master, Graduate Students and Young Researchers (March 25, 2021) / V. I. Kalinichenko (ed.). Vinnytsia: Vasyl' Stus DonNU, 267–272.*
24. Weinrich, H. (2005). *The Linguistics of Lying And Other Essays / transl. by Jane K. Brown and Marshall Brown.* Washington, Seattle: University of Washington Press.

DICTIONARIES

25. Brekhaty. Vybirka paremii zi zbirkyy: Halysko-ruski narodni pryprovodky, ukladeni I. Frankom [Lying. Paremie units sample from the Galician-Russian folk tales collection. Compiled by I. Franko]. Retrieved from: <https://www.i-franko.name/uk/Folklore/1901/GalRusProverbs/Items/Brekhaty-Brost.html> (Accessed: 11.06.2023) [in Ukrainian].
26. Brekhnia – synonymiia [Lying – synonymy]. Retrieved from: <https://goroh.pp.ua/%D0%A1%D0%B8%D0%BD%D0%BE%D0%BD%D1%96%D0%BC%D1%96%D1%8F/%D0%B1%D1%80%D0%B5%D1%85%D0%BD%D1%8F> (Accessed: 12.06.2023) [in Ukrainian].
27. Zhaivoronok, V. V. (2006). *Znaky ukrainskoi etnokultury: Slovnyk-dovidnyk [Symbolic signs of Ukrainian ethnoculture. Dictionary reference].* Kyiv: Dovira [in Ukrainian].
28. *Slovnyk ukrainskoi movy: v 11 t. [Dictionary of the Ukrainian language in 11 volumes] (1970) / redkol.: I. K. Bilodid (holova) [ta in.].* Kyiv: Naukova dumka, 1. Retrieved from: <http://sum.in.ua/s/pravda> (Accessed: 05.06.2023) [in Ukrainian].
29. *Slovnyk ukrainskoi movy: v 11 t. [Dictionary of the Ukrainian language in 11 volumes] (1971) / redkol.: I. K. Bilodid (holova) [ta in.].* Kyiv: Naukova dumka, 2. Retrieved from: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0001603> (Accessed: 15.06.2023) [in Ukrainian].
30. *Ukrainski prykazky, pryslivia i take inshe [Ukrainian fables, proverbs, and such like] (1993). Uklav M. Nomys / uporiad., prymit. ta vstupna st. M. M. Paziaka.* Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
31. *Pryslivia pro balakuchist ta brekhlyvist [Proverbs on talking and lying issues]. Zbirka "Narod skazhe, yak zaviazhe" [Powerful original Ukrainian folk proverbs and sayings collection].* Retrieved from: <https://mala.storinka.org/%D0%BF%D1%80%D0%B8%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B2%27%D1%8F-%D0%B1%D0%B0%D0%BB%D0%B0%D0%BA%D1%83%D1%87%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C-%D0%B1%D1%80%D0%B5%D1%85%D0%BB%D0%B8%D0%B2%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C-%D0%B7%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BA%D0%B0-%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4-%D1%81%D0%BA%D0%B0%D0%B6%D0%B5.html> (Accessed: 09.06.2023) [in Ukrainian].
32. *Pryslivia ta prykazky: Pro brekhniu [Proverbs and sayings: about lies].* Retrieved from: https://porokhivnytsya.com.ua/2016/11/09/prykazky_brekhnia/ (Accessed: 11.06.2023) [in Ukrainian].
33. *Prykazky ta pryslivia pro brekhniu [Proverbs and sayings about lies].* Retrieved from: <https://vislovi.in.ua/prykazky-ta-prysliv-ya-pro-brekhniu/> (Accessed: 10.06.2023) [in Ukrainian].
34. *Slovar ukrainskoi movy: v 4-kh t. [Ukrainian Language Dictionary in 4 volumes] (1907) / za red. B. Hrinchenka.* Kyiv, 1. Retrieved from: http://ukrlit.org/slovnyk/hrinchenko_slovar_ukrainskoi_movy (Accessed: 10.06.2023) [in Ukrainian].

ПРОБЛЕМА ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКИХ КОНВЕРСИВІВ В УКРАЇНСЬКОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ

Максим'юк Н. В.

Чернівецький торговельно-економічний інститут
Державного торговельно-економічного університету

Статтю присвячено актуальній проблемі сучасної лінгвістики, оскільки слова не стоять на місці, вони створюються в певному дискурсі, мігрують в інший, а розкривають своє найуживаніше значення зовсім в іншій сфері або ж мові. Лексика поповнюється новими лексичними одиницями через словотвірні процеси. Конверсія займає чільне місце в цих процесах, адже є продуктивним засобом словотвору. Більше того, сучасна англійська мова стала потужним майданчиком розвитку конверсії як поняття та трансформації. Безсумнівно, конверсиви недостатньо досліджені в сучасній лінгвістиці.

На основі аналізу фактичного матеріалу виявлено особливості конверсії як ефективного засобу словотвору в сучасній англійській мові та з'ясовано особливості перекладу конверсійних утворень з мови оригіналу на мову перекладу; здійснено аналіз лінгвістичної літератури з досліджуваної проблеми для уточнення дефініції терміна «переклад»; виявлено семантичні відношення при конверсії; проаналізовано конверсійні моделі, розглянуто дію конверсії в межах однієї частини мови; з'ясовано особливості перекладу конверсивів у художньому дискурсі.

Під час аналізу особливостей перекладу конверсивів визначено такі їхні структурно-семантичні моделі: «іменник – дієслово», «прикметник – дієслово», «іменник – прикметник», «прикметник – іменник». Найпродуктивнішою конверсивною моделлю в сучасній англійській мові є «іменник – дієслово», тоді коли найменш продуктивною – «прикметник – іменник».

Зауважено, що своєрідність трансформації англійських висловлювань зазвичай зосереджено на контекстуальному оточенні, позаяк не завжди українські відповідники мають тотожну структурну організацію конструкції. Зафіксовано вживання в українських реченнях зворотних дієслів (замість звичайних англійських), вживання прикметників у ролі предикатів, можливості варіантного перекладу тощо.

Ключові слова: конверсія, конверсивні пари, словотвір, художній дискурс, переклад, трансформація висловлювань, деривати.

Maksymiuk N. V. The problem of translation of English converted words in the Ukrainian artistic discourse. The article is devoted to one of the urgent problems of modern linguistics, since words do not stand still, they are created in a certain discourse, migrate to another, and reveal their most used meaning in a completely different sphere or language. The vocabulary is replenished with new lexical units due to word-forming processes. Conversion occupies a leading place in these processes, because it is one of the simplest and most interesting means of word formation. Moreover, the modern English language has become one of the largest platforms for the development of conversion as a concept and transformation. Undoubtedly, converted words have not been properly studied in modern linguistics.

Achieving the outlined goal of our article, we discovered the features of conversion as an effective means of word formation in modern English and found out the features of translation of conversion formations from the original language into the target language. An analysis of the linguistic literature on the researched problem was carried out to clarify the definition of the term "translation"; semantic relations during conversion were revealed; conversion models were analyzed; the peculiarities of the translation of converted words in the artistic discourse was found out.

During the analysis of the translation difficulties of conversives, we determined their structural and semantic models: "noun – verb", "adjective – verb", "noun – adjective", "adjective – noun". The most productive conversion model in modern English is "noun – verb". The least productive model is "adjective – noun".

The peculiarity of the transformation of English expressions is usually focused on the contextual environment. Ukrainian counterparts do not always have the same structural organization of the structure. We have recorded the use of reflexive verbs in Ukrainian sentences (instead of ordinary English ones), the use of adjectives as predicates, the possibility of variant translation, etc.

Key words: conversion, conversion pairs, word structure, artistic discourse, translation, transformation of expressions, derivatives.

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності її розгляду. Різноманітність мов спонукала людей до створення перекладу з метою спілкування й обміну духовними цінностями між людьми. Слово *переклад* багатозначне й має два термінологічних значення. Перше позначає розумову діяльність, процес відтворення змісту,

вираженого однією мовою засобами іншої. Друге виражає результат цього процесу – текст усний або писемний. Ці поняття різні, проте вони діалектично єдині.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дефініції терміна *переклад* залежать від дослідницької мети й поглядів ученого та його

належності до тієї чи тієї наукової школи. Так, один з дослідників вітчизняного перекладу А. Н. Науменко, для якого матеріалом аналізу «служать тільки тексти як мовні відтворення», вважає, що переклад – це вміння «висловити правильно й повністю засобами однієї мови те, що уже висловлено раніше засобами іншої мови» [1, 27]. Незважаючи на велику кількість наукових досліджень, що стосуються як загальних проблем перекладознавства, так і окремих результатів перекладацької праці, ще й досі наявна різновекторність дослідницьких підходів до перекладацької діяльності, постає необхідність накопичення дослідницьких матеріалів стосовно узагальнення безпосередньо перекладацької практики. Перекладознавці, не відмовляючись від пошуків ідеальної моделі перекладу, прагнуть визначити й описати особливості перекладу текстів різних жанрів і стилів – з урахуванням того, що текст є метою, об'єктом і результатом перекладу [2, 132]. Так, послідовники трансформаційних методів вважають, що переклад – це «перетворення одиниць і структур похідної мови в одиниці й структури мови перекладу» [4, 38], а, наприклад, прихильники семантичної теорії стверджують, що переклад «полягає в розкритті суті еквівалентних відношень між змістом оригіналу й перекладу» [5, 56]. Цікавим є погляд на переклад Т. В. Кияка. Він розглядає переклад як явище, зумовлене необхідністю процесу й результату передачі інформації (змісту), відображеної в писемному чи усному тексті однієї мови еквівалентним текстом іншої мови [1, 111]. Еквівалентність тут витлумачено як найбільш повне й точне збереження в тексті перекладу жанрової своєрідності оригіналу й усієї різнобічної інформації, якою насичений текст оригіналу.

Можна практично стверджувати, що будь-який переклад ніколи не буде абсолютно ідентичним з канонічним текстом оригіналу і що еквівалентність перекладу до оригіналу – завжди поняття відносне. Ідентичність перекладу з оригіналом залежить від багатьох факторів: від майстерності перекладача, від особливостей зіставлених мов і культур, епохи створення оригіналу й перекладу, способу перекладу, характеру перекладних текстів. У теорії й практиці перекладу оперують такими вихідними поняттями, як еквівалентність, адекватність і тотожність. У широкому розумінні еквівалентність – це щось рівноцінне, рівнозначне до чого-небудь; адекватність – щось цілком рівне, а тотожність – абсолютне збігання з чим-небудь. Очевидно, ця менша семантична категоричність слова «еквівалентність» і зробила її найбільш сприйнятною в сучасному перекладознавстві [3, 24]. Хоча, звичайно, всі ці поняття якоюсь мірою дублюються, проте більшість учених адекватність в теорії перекладу розглядають як збереження відносної рівності змістової, семантичної, семантичної, стилістичної і функціонально-комунікативної інформації, поданої в оригіналі й перекладі. Слід зауважити, що еквівалентність оригіналу й перекладу – це передусім узагальнене розуміння інформації, яку вміщено в тексті, з урахуванням і тієї, яка впливає не тільки на розум, але й на

почуття реципієнта і яка не тільки експліцитно виражена в тексті, але й імпліцитно віднесена до підтексту. Еквівалентність перекладу залежить також від ситуації, у якій формувався текст оригіналу і його відтворення в мові перекладу.

Формулювання мети і завдань статті. Мета дослідження полягає у виявленні особливостей конверсії як ефективного засобу словотвору в сучасній англійській мові загалом та специфіки перекладу конверсійних утворень з мови оригіналу на мову перекладу зокрема. Для досягнення мети необхідно було виконати такі **завдання**: провести аналіз лінгвістичної літератури з досліджуваної проблеми; виявити семантичні відношення при конверсії; проаналізувати конверсійні моделі; з'ясувати особливості перекладу конверсивів у художньому дискурсі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Мета перекладу англійських конверсивів полягає не в підтасуванні тексту під чие-небудь розуміння, а у збереженні змісту, функцій, стильових і стилістичних, комунікативних і художніх цінностей оригіналу. І якщо цієї мети буде досягнуто, то й сприйняття перекладу в мовному оточенні перекладу буде майже однаковим зі сприйняттям оригіналу у мовному оточенні оригіналу.

Слід зауважити, що основне в будь-якому перекладі – це висвітлення смислової інформації тексту. А всі інші її види й характеристики нашаровані на смисловою інформацію, підказані нею і трансформовані в образні асоціації.

Зasadничим теорії перекладу, а також аналізу об'єкта дослідження (конверсивних утворень англійської мови) є утвердження провідного функціонування досліджуваних конструкцій у художньому дискурсі, яке репрезентує експресивний характер висловлення. Саме художнє мовлення оприявнює основну стилістичну особливість конверсивних конструкцій, яка полягає в чіткому й разом з тим «живому» вираженні думок, реалістичних описах навколишньої дійсності.

Для з'ясування особливостей перекладу конверсивів потрібно, на нашу думку, послуговуватись уже наявними структурно-семантичними моделями побудови конверсивних конструкцій.

Модель «**іменник – дієслово**» – найбільш продуктивна конверсивна модель у сучасній англійській мові.

By this time, quite a small crowd had collected and people were asking each other what was the matter (1, 38) – На той час уже зібралася уже чимала купка людей, і всі допитувалися одне в одного, що сталося (1, 52).

It is hopeless attempting to make a wood fire so you light the methylated spirit stove, and crowd round that (3, 15) – Розпалити багаття – шкода й пробувати, тому ви запалюєте спиртівку й тиснешесь біля неї (5, 22).

Як свідчить переклад таких висловів, іменник *crowd* у першому реченні позначає абстрактне поняття. Проте в позиції з обставиною місця *біля неї* така лексема виражає значення дії, якій в українській мові відповідають дієслова *тиснутись, товпитися, юрмитися, тиснитися* [6, 136]. На характер

семантики дії в такому випадку вказує й препозитивне вживання суб'єкта *ви*. Таку ж синтаксичну структуру мають й англійські відповідники. Але сутність проблеми полягає саме в тому, що в англійських текстах завжди наявні допоміжні дієслова, які і є прямими показниками дії.

Такі моделі досить поширені в художніх текстах, що засвідчує емпіричний матеріал:

A mole could trace it, and there it vanishes among the reeds (1, 93) – *Вас навіть і крім вислідить, а тут, в очереті, сліди зникають* (6, 110).

Lestrade showed us the exact spot at which the body had been found, and indeed, so moist was the ground, that I could plainly see the traces which had been left by the fall of the stricken man (1, 93) – *Лестрейд точно вказав, де знайшли тіло; земля дійсно була така сира, що я зміг ясно побачити місце, де упав убитий* (6, 109).

Цей приклад ілюструє здатність конверсивів до варіантного вживання, тобто вибір іменника зумовлено контекстом. Так, слово *traces* у першому своєму значенні означає 'слід', 'стежка', 'простір' [6, 559], а в контексті найбільш вдалий варіант перекладу – 'місце'.

It was damp, marshy ground, as is all that district, and there were marks of many feet, both upon the path and amid the short grass which bounded it on either side (1, 92) – *Це безлюдне і болотисте місце, як і вся долина; на ледь помітній стежині та повздовж неї, де росте низька трава, було видно багато слідів* (6, 109).

Twice he was walking, and once he ran swiftly so that the soles are deeply marked, and the heels hardly visible (1, 93) – *Він проходив тут двічі і один раз швидко біг, так що сліди каблуків майже непомітні, а підйоши відбилися чітко* (6, 110).

Щодо перекладу цього конверсивного утворення, то слід зазначити, що при відтворенні його також важлива роль належить контекстуальному оточенню. В українській мові є іншомовний відповідник – *маркувати*, який у різних висловленнях може вживатися зі значенням 'позначати', 'штампувати', 'мітити', 'лишати слід', 'характеризувати', а також, як у нашому випадку, – 'відбивати'. Це дієслово в українському перекладі виступає предикатом зі зворотним значенням (на що вказує постфікс *-ся*) і вживається при суб'єкті – іменникові на позначення лексико-граматичної категорії неістоти.

He gave his hand a squeeze to congratulate him (1, 75) – *Він привітав його потиском руки* (6, 76).

One crusty old gentleman objected, but I got in, notwithstanding; and putting my cheeses upon the rack, squeezed down with a pleasant smile, and said it was a warm day (3, 69) – *Один сварливий дідок запротестував, але я однаково ввійшов, поклав свій сир на полицю, люб'язно всміхаючись, утиснувся на лаву й сказав, що день дуже теплий* (5, 78).

Цей приклад ілюструє і зворотний процес конверсування: іменники *тиск*, *потиск* є віддієслівними, оскільки первинне значення зосереджене на вказівці на дію (від *тиснути*). Це саме явище поширено і в сучасній англійській мові: словник першим значенням подає саме дієслівне значення 'стискувати',

'давити', а також переносне – 'примушувати', 'вимагати' [6, 503]. Як фіксують сучасні мовознавчі дослідження, дієслово вважають (у цьому випадку) вихідним елементом конверсивної пари. О. О. Селіванова зазначає, що це можливе, якщо відповідна предикатна синтагма може бути перетворена в номінативну синтагму, яка містить іменник цієї ж пари: *squeeze – to squeeze* [4, 120].

People, who had given up all hopes of ever getting either in or out, or of ever seeing their home and friends again, plucked up courage, at the sight of Harris and his party, and joined the procession, blessing him (3, 46) – *Люди, що вже втратили всяку надію визволитися звідти і побачити свій дім і своїх друзів, підбадьорувались, угледівши Гарріса та його супутників, і, благословляючи його, приставали до процесії* (5, 63).

– *Let us hope for the best* (1, 96) – *Давайте сподіватися на краще* (6, 75).

При перекладі цієї конверсивної пари слід мати на увазі, що подібне явище спостережено і в українській мові: лексеми *надія* та *надіятися* мають спільну твірну основу. Проте більш типовою для українського слововживання є лексема *сподіватися* [6, 251], яка має вужче значення. Цей приклад є традиційним тлумаченням конверсивного утворення та ілюструє тотожність граматичних категорій англійської та української мов.

I imagined that upon seeing my light they might have put themselves into their boat and have endeavoured to make the shore (2, 184) – *Я уявляв собі, що, побачивши моє вознище, вони сіли в шлюпку й почали гребти до берега* (4, 176).

It is hopeless attempting to make a wood fire so you light the methylated spirit stove, and crowd round that (1, 15) – *Розпалити багаття – шкода й пробувати, тому ви запалюєте спиртівку й тиснетесь біля неї* (6, 22).

Цікавим, на наш погляд, є переклад дериватів з похідною основою *light*, оскільки словник подає чимало тлумачень цього слова, а також чимало похідних слів від нього. Так, основним, первинним значенням є 'світло' [6, 302], і ми погоджуємося з думками мовознавців, які констатують це значення основним, оскільки на основі нього утворилися переносні значення: 'світло', 'світлий', 'легкий', 'неважкий' [6, 302], а також фраземи типу *з легким серцем, легкий напій* тощо. Визначальним у перекладі є стиль і, звичайно, контекстуальне оточення. Що ж до дієслівних утворень, то первинним є значення 'засвітити', 'освітлювати', 'запалювати', а похідними, метафоризованими виступають тлумачення на кшталт 'побачити світ', 'народитися', 'легковажити'.

Загальновідомо, що багатозначність у мові вказує на її експресивність, багатство виражальних засобів. Проблема перекладу таких дієслів зосереджена передусім у контексті, який формують: суб'єкт, виражений займенником чи іменником, що вказує на особу, об'єктні поширювачі (прямі додатки), що, як правило, займають постпозицію.

Our converse was rather interesting (1, 62) – *Наша розмова була досить цікавою* (6, 72).

– *O, that there had been one or two soul, that I might but have had one companion, one fellow creature*

to have spoken to me and to have **conversed** with! (2, 87) – *Ах, коли б хоч один або двоє, тоді б у мене був товариш, була б жива людина, з якою можна було б **говорити*** (4, 177).

Досить цікавим є вживання застарілої лексики в англомовних джерелах XIX ст., яка передає колорит описуваної епохи. Сучасний перекладач, можливо, не знайомий з другим значенням слова *converse* (*говорити, розмова* [6, 127]), проте тлумачення висловлення зумовлюється модальним дієсловом *may*, яке зазвичай вживається лише при дієсловах. Іменник *converse*, як правило, стосується предикатного прикметника (у цьому випадку *цікава*).

*The young woman looked with the pity at the **ruins** that remained on the place of her house* (1, 74) – *Молода жінка з жалем оглядала **руїни**, які залишилися на місці її колишнього будинку* (6, 86).

*I remember a holiday of mine being completely **ruined** one late autumn by our paying attention to the weather report of the local newspaper* (3, 34) – *Пам'ятаю, як однієї пізньої осені у мене **пропала** відпустка, через те, що я вірив прогнозам погоди, друкованим у місцевій газеті* (5, 47).

Конверсивна пара, побудована на базі лексеми *ruin*, зберігає семантику знищення – і в іменниковому, і в дієслівному тлумаченні. Так, значення 'загибель', 'катастрофа', 'крах', 'руїна' [6, 448] зберігаються і в похідних дієсловах *псувати, руйнувати*, а також у дієслові *зубити*, яке вживається при уособлюваному суб'єкті. У нашому ж випадку семантика дієслова при суб'єкті, вираженому іменником на позначення неістоти, передається дериватом *пропасти*.

*I **desired** she was happy* (1, 79) – *Я щиро **бажав** їй щастя* (6, 89).

*I can not explain by any possible energy of words what a strange longing of hankering of **desires** I felt in my soul upon this sight* (2, 184) – *Немає слів описати страшну тугу і жагуче **бажання**, що охопили мене, коли я побачив це видовище* (4, 177).

Аналізовані лексеми як в англійській, так і в українській мовах мають однакову твірну основу. Проте контекст зумовлює вибір перекладу лексеми *desire*: прикметники *страшну* та *жагуче*, метафоризоване дієслово *охопили* дають підстави перекладачеві вжити й відповідник *вимагати* [6, 448], який зафіксовано також у перекладному словнику.

*It seemed that nobody had saw this **land** before* (2, 150) – *Здавалося, що ніхто не бачив цю **землю** допер* (4, 143).

*At last, somehow or other it does get up, and you **land** the things* (3, 22) – *Нарешті ви як-так його (намет) напинаєте й заходжуєтеся **переносити** з човна речі* (5, 22).

Варіанти перекладу цієї конверсивної пари не можливі, оскільки первинним значенням лексеми *land* є саме значення 'суша' [6, 291], а не 'земля' як абстрактне поняття. Хоча у сучасній англійській мові значення цього слова переноситься і на поняття *країна, держава* тощо, проте контекст зорієнтовує з тлумаченням деривата – релевантним є його первинне значення. Стосовно

дієслівного утворення, то лексема *заземлювати* в українській мові має професійний, науковий зміст. У такому разі спостерігаємо довільний переклад: *переносити з човна // виносити на землю*.

*The **honeymoon** was very romantic* (2, 24) – ***Медовий місяць** був дуже романтичним* (4, 32);

*They will **honeymoon** in Paris* (3, 43) – *Вони **проведуть медовий місяць** у Парижі* (5, 54).

У наведених прикладах англійському складному іменнику *honeymoon* відповідає українське словосполучення *медовий місяць*. У позиції присудка в українській мові немає однослівного відповідника до англійського дієслова *to honeymoon*, тому така конструкція є тричленною *провести медовий місяць*. Синтаксична структура в англійському й українському текстах ідентичні.

*After a long, hard day sweet **dream** came to me* (3, 65) – *Після тяжкого дня мене обійняв солодкий **сон*** (5, 36).

*I slept unquiet, **dreamed** always frightful dreams, and always started out of my sleep in the night* (2, 182) – *Я спав неспокійно, щоночі **бачив** страшні **сни** і часто прокидався і схоплювався з ліжка* (4, 174) // *Я спав неспокійно, щоночі мені **снилися** жахи, і часто прокидався і схоплювався з ліжка*.

Як свідчить останній приклад, в українській мові до дієслова *to dream* можливі варіанти перекладу: *бачити сон, бачити у сні* [6, 167]. Доречним є також відповідник *снитися*, який докорінно змінює структуру речення: змінюється суб'єкт та об'єкт конструкції.

В аналізованому фактичному матеріалі простежено тенденцію до переходу іменника в дієслово із синонімічною, подекуди абсолютно тотожною семантикою. Проте подеколи трапляються й конверсійні утворення, що мають зовсім неоднорідний лексичний зміст, пор.: іменник *digest* означає 'короткий зміст', 'резюме', а дієслово *to digest* – 'переварювати їжу' [6, 152]. Як бачимо, значення цих лексем не пов'язані між собою. Тому при перекладі таких утворень слід зважати на їх контекстуальне оточення, як-от:

*Holmes handed the **digest** of what had happened* (1, 67) – *Холмс подав записку з **коротким змістом** того, що сталося* (6, 76).

*Lestrade, being rather puzzled, has referred the case to me, and hence it is that two middle-aged gentlemen are flying westward at fifty miles an hour, instead of quietly **digesting** their breakfast at home* (1, 78) – *Лестрейд, який вважав справу досить важкою, передав її мені, і от два джентельмени середніх років поспішають нба Захід зі швидкістю 50 км. за год., замість того, щоб спокійно **снідати** у себе дома* (6, 100).

Менш продуктивною моделлю є «*прикметник – дієслово*». Ця модель не відрізняється активністю творення, тому що у більшості випадків уже наявні дієслова, утворені від прикметників різними способами: суфіксальним, префіксальним, суфіксально-префіксальним та іншими семантико-синтаксичними способами.

Досліджуваний матеріал дає підстави констатувати вживання цих прикметників в описовому мовленні.

The old man's sight was getting dim (3, 95) – Погляд старого чоловіка став **невиразним** (5, 129).

The stars in the sky dimmed; it was getting cloudy (3, 43) – Зорі на небі **потьмяніли**, стало хмарно (5, 72).

Прикметник *dim* виконує функцію предиката, що спостерігається і в українському перекладі (разом з фазовим дієсловом *стати* в значенні 'почати'). Дієслово *потьмянити* [6, 153], яке мотивоване прикметником *тьмянний* з первинним значенням, доречно вписується в загальну мовну канву тексту.

The sky was so clear – without any cloud (3, 52) – Небо було **таке чисте**, без жодної хмаринки (5, 52).

I hope we may clear him, – said Sherlock Holmes (1, 86) – «Сподіваюся, ми зможемо його **виправдати**», – сказав Шерлок Холмс (6, 105).

Фіксоване конверсивне утворення є вдалою ілюстрацією перенесення назви, пор.: *чисте небо – чисті руки – чиста душа* (синонімічний відповідник *незаплямлена, беззаперечна, виправдана*). Спостерігаємо перехід: прикметник (дієприкметник) – іменник – дієслово. При такому дієслові обов'язковим є вживання суб'єкта у непряму відмінку (*його*), що й дає підстави для еквівалентного перекладу. Проте можливий варіант *очистити, визволити* [6, 112].

Перехід «іменник – прикметник» в українській мові є моделлю не поширеною, оскільки, як правило, відбувається зворотний процес, пор.: *блакитний – блакить, темний – темнота, білий – білизна* тощо. Подібна тенденція спостерігається і в англійському словотворенні.

Silver turn to be stolen (1, 103) – **Срібло** виявилося краденим (6, 115).

And we sit there, by its margin, while the moon, who loves it too, stoops down to kiss it with a sister's kiss, and throws her silver arms around it clingingly (2, 13) – Ми сидимо над річкою, а місяць, що теж її любить, схиляється і припадає до неї братнім цілуном, і ніжно обнімає її **срібними** руками (4, 20).

Подокли ознака зі значенням 'срібний' в українській мові може передаватися орудним відмінком іменника (*місяць сріблом пускав промені // місяць пускав срібні промені*). Такий варіант є типовим для українського слововживання, оскільки *срібло* – запозичене слово, від якого пізніше утворився прикметник за аналогією до інших українських прикметників з формальним показником флексією *-ий* – *срібний*. В англійській ж мові значення абстрактного іменника *срібло*

ототожене зі значенням іменниково-прикметникового словосполучення *срібні вироби* [6, 480], тобто розмежування вживання зумовлене смисловим контекстом.

Уживання лексеми *silver* можливе й на позначення дії. Так, «Англо-український словник» подає третє значення цього слова: 'сріблити', 'сріблитися', а також 'сивіти' [6, 480], яке більш типове для слововживання сучасного англійського мовлення, наприклад:

His hair became silver very soon (1, 65) – Він **посивів** дуже швидко (6, 78).

У цьому випадку спостерігаємо явище метафоризації як свідчення багатства мови: вживання прикметника *сивий* детерміновано подібністю до кольору *срібний*.

Найменш продуктивною моделлю конверсійних утворень у досліджуваному матеріалі є «**прикметник – іменник**». Така тенденція є типовою і для українських дериватів, оскільки ознаку завжди приписують предмету чи особі, а не навпаки.

Her family was rich enough to protect her (1, 242) – Її сім'я була **досить багатою**, щоб її захистити (6, 213).

The rich always find the easy ways in resolving their problems (1, 181) – **Багаті** завжди шукають легких шляхів для вирішення своїх проблем (6, 202).

Деривати з похідною основою *rich* є досить активними в англійському словотворенні. Абстрактне значення притаманне саме лексемі *rich* (*багатий*) [6, 439]. У цьому контексті аналізоване слово в поєднанні з прислівником *досить*, який вказує на ступінь порівняння, виконує роль предиката. Збірне значення реалізується в другій частині конверсивної пари – *багач*, хоча в українській мові можливе вживання субстантивованого прикметника (*Багаті завжди шукають легких шляхів для вирішення своїх проблем*).

Висновки та перспективи дослідження. Проблематика перекладу конверсивних утворень представлена такими моделями: «іменник – дієслово» (*crowd, trace, marc, hope*); «іменник – прикметник» (*silver*); «прикметник – дієслово», «прикметник – іменник» (*rich*) та ін.

Своєрідність трансформації англійських висловлювань зазвичай зосереджена на контекстуальному оточенні. Не завжди українські відповідники мають тотожну структурну організацію конструкції. Так, фіксуємо вживання в українських реченнях зворотних дієслів (замість звичайних англійських), прикметників у ролі предикатів, можливості варіантного перекладу тощо. Перспективи подальших наукових розвідок пов'язуємо з дослідженням перекладу конверсивних утворень на інших дискурсивних рівнях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кияк Т. Р., Науменко А. Н., Огуй О. Д. Теорія і практика перекладу. Вінниця : Нова Книга, 2006. 592 с.
2. Кравченко Т., Пагуляк Ю. Структурні особливості перекладу інфінітивних конструкцій англійської мови на українську. *Освіта і наука*. 2018. Вип. 24 (1). С. 131–135.
3. Карабан І. В., Мейс Дж. Переклад з української мови на англійську : навчальний посібник-довідник для студентів вищих закладів освіти. Вінниця : Нова Книга, 2003. 608 с.
4. Селіванова О. О. Проблема диференціації перекладацьких трансформацій : монографія. Київ : Нова філологія, 2012. 244 с.

5. Сіягівська І. Ю. Визначення та класифікація перекладацьких трансформацій у процесі художнього перекладу тексту : монографія. Київ : Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу Києво-Могилянська академія, 2014. 432 с.

ДОВІДКОВА ЛІТЕРАТУРА

6. Англо-український словник / укл. М. Л. Подвезько, М. І. Балла. Альбертський університет. Едмонтон, 1988. 663 с.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Conan D. A. The Adventures of Sherlock Holmes. Penguin Popular Classics, 1994. 275 p.
2. Defoe D. Robinson Crusoe. Penguin Books, 1994. 345 p.
3. Jerome K. Jerome. Three Men in a Boat. Wordsworth edition, 1993. 150 p.
4. Дефо Д. Життя й незвичайні та дивовижні пригоди Робінзона Крузо. Київ : Дніпро, 1965. 292 с.
5. Джером К. Джером. Троє в одному човні (як не рахувати собаки). Київ : Дніпро, 1974. 189 с.
6. Конан Д. А. Пригоди Шерлока Холмса. Київ : Дніпро, 1975. 277 с.

REFERENCES

1. Kyiak, T. R., Naumenko, A. N., Ohui, O. D. (2006). Teoriia i praktyka perekladu [Theory and practice of translation]. Vynnytsya: Nova Knyha [in Ukrainian].
2. Kravchenko, T., Pahutiak, Yu. (2018). Strukturni osoblyvosti perekladu infinintyvnkh konstruksii anhliiskoi movy na ukrainsku [Structural features of the translation of infinitive constructions from English into Ukrainian]. *Osvita i nauka*, 24 (1), 131–135 [in Ukrainian].
3. Karaban, I. V., Meis, Dzh. (2003). Pereklad z ukrainskoi movy na anhliisku [Translation from Ukrainian to English]: navchalnyi posibnyk-dovidnyk dlia studentiv vyshchych zakladiv osvity. Vynnytsia: Nova Knyha [in Ukrainian].
4. Selivanova, O. O. (2012). Problema dyferentsiatsii perekladatskykh transformatsii [The problem of differentiation of translation transformations]: monohrafiia. Kyiv: Nova filolohiia [in Ukrainian].
5. Siniahovska, I. Yu. (2014). Vyznachennia ta klasyfikatsiia perekladatskykh transformatsii u protsesi khudozhnoho perekladu tekstu [Definition and classification of translation transformations in the process of artistic translation of a text]: monohrafiia. Kyiv: Chornomorskoho derzhavnoho universytetu imeni Petra Mohyly kompleksu Kyievo-Mohylianska akademiia [in Ukrainian].

DICTIONARIES

6. Podvezko, M. L., Balla, M. I. (1988). Anhlo-ukrainskyi slovnyk [English-Ukrainian dictionary]. Albertskiyi universytet. Edmonton [in Ukrainian].

SOURCES OF ILLUSTRATIVE MATERIAL

1. Conan, D. A. (1994). The Adventures of Sherlock Holmes. Penguin Popular Classics.
2. Defoe, D. (1994). Robinson Crusoe. Penguin Books.
3. Jerome, K. Jerome (1993). Three Men in a Boat. Wordsworth edition.
4. Defo, D. (1965). Zhyttia y nezvychaini ta dyvovyzhni pryhody Robinzona Kruzo [The life and strange and wonderful adventures of Robinson Crusoe]. Kyiv: Dnipro [in Ukrainian].
5. Dzherom, K. Dzherom (1974). Troie v odnomu chovni (iak ne rakhuvaty sobaky) [Three in one boat (not counting dogs)]. Kyiv: Dnipro [in Ukrainian].
6. Konan, D. A. (1975). Pryhody Sherloka Kholmsa [Adventures of Sherlock Holmes]. Kyiv: Dnipro [in Ukrainian].

CONTINUOUS TENSES FUNCTIONING IN THE SONG LYRICS BY STING

Naumenko N. V.

National University of Food Technologies

In accordance with English grammar rules, the Continuous tenses (also known as Progressive) express the action that is still in process (either in Present, Past or Future). Respectively, the structure of this form, which includes the modal verb 'to be' in all of its personal or tense variations, would significantly increase the philosophical content of Present / Past / Future Continuous construction in a literary work. As a matter of fact, it becomes an expression of a speaker's self-consciousness, the best way to show the subtle movements of one's soul; on the other hand, it allows chaining one's empirical experiences, observations or reflections to create the individual worldview.

The Continuous forms (as well as the Perfect Continuous closely related to them), albeit positioned as the markers of a process itself or its duration, actually indicate the point moment of speech – just when an action is being perceived and interpreted in a speaker's consciousness. In particular, upon studying the song lyrics by Sting, in which the Present Continuous is the dominant among other Continuous and Perfect Continuous forms, it is essential to outline what kind of action is shown in progress, in order to affirm it as a key point in development of the plot or boosting the dramatic intonation of a narration. This function appears to be a highlight when examined in juxtaposition of various verb tense forms within a single sentence, and furthermore in one or several stanzas (in songs such as "They Dance Alone," "When the Angels Fall," "Big Lie Small World," "After the Rain Has Fallen"). Apart from this, the catenation of Continuous or Perfect Continuous verbs (for instance, in "Fill Her Up," "The Night the Pugilist Learned How to Dance," "Sacred Love") contributes to creation of meditative or dreamy atmosphere, which factor allows approving the discussed tense form as the means to express the speaker's internal world in a song text.

Overall, the studies of the Continuous tense forms in the song lyrics by Sting make possible to confirm that this group stands for the embodiment of diverse philosophical concepts, preliminarily revealed by the specialists in cognitive linguistics and poetic speech theory, – immediacy, transiency, inconsistency, and variability of internal movements in a speaker's mind. Therefore, what these concepts would have in common, while functioning in a poetic work, is their ability to display 'being-now-and-here,' through which the new, purely authorial vision of an archetypal image is being created in a song.

Key words: Continuous tenses, Perfect Continuous tenses, poetry, Sting's lyrics, narration, dramatic intonation, 'being-now-and-here'.

Науменко Н. В. Функції часів групи Continuous у пісенній ліриці Стінга. Згідно з правилами англійської граматики, часові форми Continuous (відомі також як Progressive) виражають дію об'єкта як процес, котрий триває, тривав або триватиме у певний момент або проміжок часу. Відповідно побудова цієї форми, яка передбачає використання модального дієслова «бути» у всіх особових або часових варіаціях, значною мірою зумовлює філософічність конструкції Present / Past / Future Continuous у літературному творі: з одного боку, вона стає проявом самосвідомості ліричного оповідача, найкращим способом показати внутрішні порухи його душі, а з другого – нанизуванням або чергуванням його емпіричних переживань, спостережень або роздумів, із яких твориться особлива картина світу.

Зауважено, що форми Continuous та пов'язані з ними Perfect Continuous, хоча й позиціонуються як визначники тривалості процесу, насправді виражають дію в точковий момент мовлення, саме тоді, коли відбувається її сприйняття та перетворення у свідомості ліричного оповідача. Зокрема, у пісенній ліриці Стінга, де з усієї сукупності зазначених часових форм домінують Present Continuous, важливо звернути увагу на те, яку саме дію показано у процесі, з метою виявити її роль у розвитку ліро-епічного сюжету пісні або посиленні драматизму оповіді. Акцентовано, що особливо виразною ця функція виявляється в зіставленні різних форм дієслів у межах одного речення, а надалі й однієї або кількох строф (у піснях "They Dance Alone," "When the Angels Fall," "Big Lie Small World," "After the Rain Has Fallen"). Нанизування дієслів у тривалих або перфектно-тривалих часах (наприклад, у творах "Fill Her Up," "The Night the Pugilist Learned How to Dance," "Sacred Love") сприяє створенню атмосфери роздуму, мрії, що й уможливорює кваліфікувати зазначену часову форму як чинник реалізації внутрішнього світу оповідача в пісенному тексті.

Дослідження функції часів Continuous у пісенній ліриці Стінга дає підстави висновувати, що ця група виступає втіленням розмаїтих філософських концептів – безпосередності, минулості, мінливості, варіативності внутрішніх порухів душі ліричного героя, які виокремлюють фахівці з когнітивної лінгвістики та теорії поетичного мовлення. Спільним знаменником для них можна ствердити «буття-тут-і-зараз», крізь призму якого в пісні формується нове, суто авторське бачення архетипного образу.

Ключові слова: часи групи Continuous, часи групи Perfect Continuous, поезія, лірика Стінга, оповідь, драматична інтонація, «буття-тут-і-зараз».

Defining the problem and argumentation of the topicality of the consideration. “*Every breath you take, every move you make, every bond you break, every step you take – I’ll be watching you.*” This opening stanza from “Every Breath You Take,” released in 1983 as a part of The Police’s *Opus Magnum*, “Synchronicity,” sets up a paradigm of this research – functioning of Continuous tenses in Sting’s song lyrics, particularly in combination with other tense forms. Initially, a question would emerge about the song quoted, ‘Why just Future Continuous but not Future Simple? Should it have been caused by some prosodic restrictions?’ It would be hard to find a specific answer because of the sentence structure resembling the Conditional I – the homogeneous Simple Present predicates in an auxiliary clause to be followed by the Future Simple (*I will watch you*, or *I’ll watch you*) in the main one. On the other hand, the Future Continuous structure does not only match with a five-syllable line of the couplet, but also outlines the fact that the speaker – an abandoned lover – tends to watch his addressee ‘now-and-here.’

Upon reflecting over a tense as a grammar category, in particular the Continuous paradigm, a Moroccan linguist Mubarak Abdessalami put it in tally with notions of Tension and Time, simultaneously. “*For us, humans, time is two poles, a past that is tormenting and an insecure far future that is worrying. We are in the middle torn apart between the sufferings and regrets of the past and the terrifying threats and worries of the future. The present continuous, thus, is the only real tense capable of describing what we are doing right now and what we are planning to do in the near future. It is capable of sharing it instantly*” [5, 10]. As for L. Romain and his co-authors who studied verb tense and aspect from the viewpoint of a learner’s experience, “*the progressive is somewhere between the simple and the perfect in terms of immediacy: it is part of the speaker’s immediate scope but is unbounded...*” [14, 257].

Paradoxically, but the tense indicated as ‘Continuous,’ which term would imply a recurrent and long-lasting action, is used to describe an event happening right at the moment of speech. Whenever used in a literary work, especially in combination with a Simple or Perfect form, Continuous tenses appear to reflect a philosophy of ‘being-now-and-here,’ indicated someplace by the auxiliaries ‘now,’ ‘right now,’ ‘at the moment,’ ‘currently,’ ‘at midnight,’ ‘at that time,’ ‘from 5 till 7,’ ‘tonight’ and others.

Philosophical content of this tense form, in correlation with the notion of poetry itself as ‘the record of the best and happiest moments of the happiest and the best minds’ (P. B. Shelley), can be supported with the following quote, “*We are aware of evanescent visitations of thought and feeling, sometimes associated with place of person, sometimes regarding our own mind alone, and always arising unforeseen and departing unbidden, but elevating and delightful beyond all expression*” [15, 207].

Analysis of recent research and publications.

During the last decades, the functions of verb tenses in English have been studied predominantly in terms of didactics, in other words – how to use them in everyday speech and differ from other tense forms [9, 3].

Mohamad Ma’mor and Hamidah Yamat, the Malaysian specialists in EFL, came up with an idea to use

game module named ‘Son, Mummy and the -ing Cat’ in teaching students to comprehend and use the Continuous tenses in sentence building. In their works, they describe the method like this, “*The ‘son’ signifies auxiliary verbs, ‘mummy’ signifies the main verb while ‘cat’ signifies the -ing participle. The module was based on a simple analogy on which the ‘mummy’ (main verb) could go out alone thus forming the concept of a complete sentence with an object and a main verb (e.g. They cry). There is a condition for the ‘son’ (auxiliary verb) to tag along where they must bring the ‘cat’ (-ing participle) thus forming a complete present continuous tense sentence (They are crying)*” [11, 2834]. As a result, by having had the focused teaching material such as “Son, Mummy and the -ing Cat,” teachers will not only be able to mask grammar-focused activity to a novel methodic paradigm that could integrate all English learners to generate the correct foreign-language sentences [11, 2836–2837], but also elevate the students’ motivation to learn far more complex grammar rules.

The Ukrainian philologists Olena Popova and Yulia Lazutkina study the Continuous form through the prism of the combination of tense and aspect, therefore advocating it as extremely helpful in creating the poetic discourse: “*The most appropriate approach is considering the category of aspect to be blended with the category of tense, that is expressed through the Continuous model «to be + Ving». This form can have numerous meanings including the duration of an action, its repetition, simultaneousness, a planned action, an intention to do something, etc. So, the Continuous tense is polysemantic*” [13, 61].

L. Romain et al. asserted that “*...a progressive... denotes an event that is viewed internally, i.e., the event is seen as ongoing by the speaker, which may thus require contextual backup that anchors the relationship between speaker and event*” [14, 258]. It is possible to apply this statement to studying the functions of Continuous tenses, along with all the others, in poetic language as the best way to express the internal experience of a person.

Therefore, having weighed up all the opinions cited, we can confirm that Continuous as a purely linguistic term, as well as its derivative Continuity, within the framework of studying a poetic work should become a symbolic synonym to Lasting, on which Martin Heidegger wrote: “*Poetry is existing through Word and in Word. What would emerge then? Something Lasting. However, is anything Lasting able to emerge? Isn’t it what has always been there? No! <...> The simple must be wrested from complexity, the measure must be set before the immeasurable. Thence what supports and rules through Being as a whole must come into the open. Being must be opened so that Existing can appear*” [8, 41].

Setting the goals and tasks of the article. The goals of this article are to elucidate the cases of Continuous (as well as Perfect Continuous) tenses usage by Sting, upon analyzing the song lyrics written in different periods of his career, in accordance with accepted grammar norms and possible deviations from them, and therefore to assert their role in composing the lyrical narration. The main tasks to achieve these goals are to observe

the frequency of Continuous / Perfect Continuous verbs occurrence in Sting's lyrics, regarding his individual poetic style at different career periods, to study them in combination with other tense forms (both in a single sentence and in a stanza), and to reveal their functions beyond those inscribed in grammar rules.

The outline of the main research material. Neither a prose piece nor the most rationally composed exercise seems to be compared to a verse work in terms of studying and comprehending English grammar structures of various levels of complexity. In fact, the most frequently repeated prosodic elements intrinsic to poetry, for instance alliterations, assonances, anaphora and epiphora, temporhythm and rhyme, display the mnemonic properties. This is why they would allow applying a song text to learning a certain lexical or grammar topic, as the dynamic illustration of a linguistic phenomenon – both in studying a single poetic work and juxtaposition of quotations from different texts.

Prior to exploring the functions of Continuous (also known as Progressive) tenses in Sting's works, it would be necessary to outline the main principles of their usage. Apparently, the **Present Continuous** comprises the biggest number of situations to be used [1, 28]: 1) to express an action going on at the present moment or at time of speaking (*She is making a cup of tea*); 2) to express an action in its progress going on at the present period of time, not necessarily at the time of speaking (*Irma is losing weight*); 3) to express a continuous action going on at the present time with another action referring to the present time (*What does he do when he is not teaching?*); 4) to express a planned future action, mostly with the verbs denoting motion (*Are the children going to the Zoo next weekend?*). Interesting in terms of semantics are two more cases – temporary situations (*He's working as a cleaner until he finds a better job*) and annoying or surprising habits (*She is always taking my towel*).

Respectively, the Present Continuous form is used in Sting's works most frequently. The array of the following examples relate to **the first** of the rules listed above:

*Old battery's **running** down, it ran for years and years...* (“When the World Is Running Down, You Make the Best of What's Still Around,” 1980. 1)

*I think they're **working** far too much / For the redundancy of touch...* (“Straight to Your Heart,” 1987. 1)

*But perhaps a dream **is dreaming** us...* (“When the Angels Fall,” 1991. 1)

*Do I hate to make a choice / My options **are decreasing** mostly rapidly...* (“Seven Days,” 1993. 1)

*And if I'm **falling**, I'm **falling** like a stone...* (“You Still Touch Me,” 1996. 1)

*Now the daylight's **returning***

And if one sentence is true

*All these pages **are burning***

And all that's left is you... (“A Book of My Life,” 2003. 1)

*Can you explain what's **ailing** me?..* (“If It's Love,” 2021. 1)

“Inside” (2003) gives an instance to **the second rule**:

*Outside the rain **keeps falling***

*Outside the drums **are calling***

Outside the flood won't wait

*Outside they're **hammering** down the gate... (1)*

The third rule can be epitomized by songs “I Burn for You” (1982):

Stars will fall from dark skies

*As ancient rocks **are turning**... (1)*

and “Valparaiso” (1996):

Chase the Dog Star over the sea

*Home where my true love **is waiting** for me... (1)*

Close to **the fourth rule** appear the following fragments from the more mature verses by Sting:

Fifteen miles down the track

*Tell them I'm **coming** back...* (“Twenty-Five to Midnight,” 1996. 1)

I can't stop thinking about you,

I can't stop wanting you this way.

I can't face living without you,

*That's why I'm **searching** night and day...* (“I Can't Stop Thinking about You,” 2016. 1)

I'll have to work another night shift,

*I **won't be coming** home tonight,*

You don't have to worry where the time slips,

Only by the night I come to life (“Night Shift,” 2018. 1).

Some cases of the Continuous forms in Sting's works are idioms somehow modified by an author – for instance “Today it's raining dogs and cats,” instead of “cats and dogs,” to picture a ‘world upside-down’ from which all humans are hoped to come wiser (“One Fine Day,” 2016). Alongside, the contracted forms of the Present Continuous verbs, together with full ones (‘I'm coming,’ ‘they're hammering,’ ‘what's ailing’), outline the intonations of everyday speech in the majority of cases.

What is remarkable about the **Past Continuous** in general is that, apart from denoting the actions going on at a definite moment or a period of time in the past, its forms of motional verbs express an action which was future with regard to the past [1, 29–30]. The other occasion to use this tense for is the Polite English, for instance “*Were you looking for anything in particular?*”; “*I was thinking – would you mind to swap seats?*” and so on. In Sting's works, the Past Continuous is not as frequent as the Present one, but it is possible to find some examples in song texts kept in Simple Past narrative tense and therefore belonging to the genre of poetic novella or somewhat a parable:

He said he'd heard God's message on the radio

*It **was going** to rain forever and he'd told him to go...* (“Rock Steady,” 1987. 1)

*...though the million stars **were shining***

My heart was lost on the distant planet... (“Mad about You,” 1991. 1)

...every blade of singing grass

***was calling** out your name*

and that our love would always last... (“I Was Brought to My Senses,” 1996. 1)

*She told him she **was never coming** home...* (“Never Coming Home,” 2003. 1)

Well, I'd waltz with a broomstick and if I was caught,

*I'd pretend I **was sweeping or practicing** sport...*

(“The Night the Pugilist Learned How to Dance,” 2013. 1)

*I was walking home last evening,
When perhaps I should have ran,
From a darkening of shadows,
In the shape of a man... ("The Hills on the Border,"
2021. 1)*

Finally yet importantly, the function of the **Future Continuous** is to express an action going on at a definite moment or during a period of time in the future [1, 31], with collocations like 'this time tomorrow,' 'by this time next year' for identifiers. According to some scientists, the Future Continuous is capable of replacing the Simple Future in present-day English, particularly in poetic works [13, 65]; however, there are only two works by Sting in which the discussed tense form is used in this function. The first one is "Every Breath You Take" ("I'll be watching you" for a refrain); the second one is "The Bells of St. Thomas" (2021) where not simply Future Continuous, but Future-Continuous-in-the-Past is used:

She says, 'Are you hungry? You look underfed.'

'No, I'd better be going, I'll have coffee instead' (1)

Jane Lawson in one of her blogs observed that "the Present Continuous tense can be used when we are telling a narrative story in the past or present. It makes the story more dramatic. We also use it like this when we are talking about the plot of a film, a book or a play" [10], what is usually called 'an advanced use.' Many of Sting's verses written in different years represent the poet's brilliant manner to operate with this means to make a narration as much compelling or poignant. It is possible to exemplify with an array of songs from the album "Brand New Day" (1999). First sample is the initial stanza from the fourth song "After the Rain Has Fallen":

*The palace guards are all sleeping
Their fires burn into the night
There's a threat of rain on the dark horizon
And all that's left is a quarter moon of light (1)*

Evidently, this fragment is told in Simple Present narrative tense represented by three key verbs (burn, is, [is] left) indicating the recurrent action or state. The fourth verb outlines the extraordinary situation – the guards are sleeping instead of keeping the vigil diligently, – meantime setting up the expectation horizon of a crime (the apparition of a thief). Was it really so or not, the fact of 'sleeping guardians' makes a dramatic contrast to the further plot line developing as the alternation of direct and indirect speech with the Simple Past for the main tense form: "The woman makes the fateful decision to leave her world and her arranged marriage and run off with the thief. Whether they do or not is unclear, but the liberating music suggests so" [7, 92].

Instead, the poem "Big Lie Small World," the third from the same album, is built entirely on the Simple Past narrative tense, with not only the Past Continuous, but also the Present Continuous added. The latter form, together with an adverb 'always,' is expressing the speaker's irritation about his mates who do not wish to stop by and soothe him: "I make out like Casanova, // Friends are always coming over" (1). The emergence of the second Continuous verb, illustrating the simultaneousness of two actions, appears to be the first step to the counterpoint, just like in "After the Rain Has Fallen":

*I had to intercept this letter
Telling you that I was better
I raced to catch the postman's van
He was leaving as I ran... (1)*

"The continuous tense is always begging to be interrupted," as Caroline Nelson noticed [12]. According to the text of "Big Lie Small World," the speaker had no chance to take his letter back in time; this fact adds more dramatic intonation to the episode. Hence there came another reason to boost his anger – the opulence of his former girlfriend's house beside which he should have been waiting for the postman. Afterwards, he "winds up feeling so desperate and frightened when he sees the boyfriend and the postman that he hits them both, grabs the letter, and flees. This rather extreme reaction makes for a somewhat unbelievable scenario, but Sting makes a great song out of it nonetheless" [7, 91]. Anyway, it is a space for a listener / a reader to think over why the aforementioned actions ('leaving' and 'running') were combined through the Past Continuous tense: had the postman had delayed for a little bit more, i. e. had he not had left, this incredible story would not have occurred.

Conversely, the song "They Dance Alone" (1987) begins from the moving scene – lonely women dance cueca (the Chilean folk dance that is traditionally done in pair), holding the photographs of their fathers, sons and husbands; this is what Sting would call 'the only form of protest they're allowed':

*Why are there women here dancing on their own?
Why is there this sadness in their eyes?
Why are the soldiers here
Their faces fixed like stone?
I can't see what it is that they despise... (1)*

The lines of Pan Flutes (alluding to South American folk music) and drums (echoing like distant shots) make up the sonic background for the narration:

*They're dancing with the missing
They're dancing with the dead
They dance with the invisible ones
Their anguish is unsaid
They're dancing with their fathers
They're dancing with their sons
They're dancing with their husbands
They dance alone
They dance alone (1).*

Remarkable is the fact that the verb 'are dancing' is mostly used in the Present Continuous form, whereas two lines, the third "They dance with the invisible ones" and the last "They dance alone," turn back to the Simple Present. It means that the dance is highlighted as the leading motif for the entire song, connecting the visible 'dancing now-and-here' and the archetypal 'dancing forever' to thereafter interpret a dance as an act of creation.

Philosophical content of the Present Continuous tense form is apparent in "Fill Her Up" – the eighth track from "Brand New Day" album, especially in its free-verse part displaying a speaker's dream (or 'epiphany,' as C. Gable named it [7, 95]):

*And as I head through the woods on the way back
The evening sun is slanting through the pine trees
real pretty
It's like I walked into a glade of heaven*

*And there's music playing
This money is cold in my hand
And a voice somewhere is saying
"Why would you wanna take that stolen thing
And what real happiness can it bring?"* (1)

Hence it would be possible to affirm the Continuous form as the indicator of an implicit temporary situation – the speaker is dreaming until he commits a daring act, which is quite similar to “After the Rain Has Fallen.”

In addition, Sting's skills in chaining the Continuous verbs to create the atmosphere of a dream in a song text can be epitomized by the stanza from “The Night the Pugilist Learned How to Dance” (the Broadway musical “The Last Ship”, 2013):

*It's a three-minute round and you're back in yr corner,
You're licking yr wounds just like little Jack Horner,
Don't let your guard down try a jab with your right,
Or you're losing on points by the end of the night,
Then a miracle happens, and everyone's screaming,
You're pinching yourself just in case you're still
dreaming,
You've taken the initiative, you've taken your chance,
It's the night when this pugilist finally learned how
to dance* (1)

In terms of speech style, it is possible to confirm that any ‘refined’ native speaker of English, such as Sting, is so well knowledgeable about the linguistic norms that a temporal deviation from them would not be a drawback of his poem, but a kind of figure. It can be, namely, a double negation (“*She don't need a diamond ring*” in “She's Too Good for Me,” 1993); using the odd form in a modal verb clause (“...*should have ran*” instead of “*run*” in “The Hills on the Border,” 2021); omission of modals, particularly a ‘clipped Continuous’ [16, 32], like in “...*That's a real diamond she be wearing*” instead of “*she'll be wearing*” (“Fill Her Up,” 1999).

As Olena Popova and Yulia Lazutkina stated, “... *modern poets often deliberately omit spelling and grammatical rules, emphasizing 'down-to-earth' nature of the poetry that used to be considered a high ideal. This 'down-to-earth' nature causes simplifying of the grammatical structure as well, that is why the Continuous tense is used less frequently than Simple tense, and the Perfect Continuous tense can be seen less frequently than the Perfect tenses*” [13, 63].

This contradiction between the ‘down-to-earth’ style and profound philosophical content is observed in the following stanza from “When the Angels Fall” (1991):

*Take your father's cross
Gently from the wall
A shadow still remaining
See the churches fall
In mighty arcs of sound
And all that they're containing* (1)

Both of the deviations from grammar norms are connected with the Continuous tense usage. First, missing is the modal *is* or its contracted modification 's, conceptual for this tense paradigm; it becomes more evident in listening to the original where the third line is paused (*A shadow // still remaining*); however, in this case, ‘s grows into the integrate part of ‘still’ as the permanent indicator of continuity. The second part of the stanza represents a rare kind of inversion: in terms of normal

English word order, it should have sounded like ‘See the churches *and all that they're containing* fall in mighty arcs of sound.’ We tend to decipher the concept ‘all that [the churches] are containing,’ placed at the end of the phrase, as not just utensils, altars, icons, frescoes and so on, but also some non-material notions, like spirituality, religiosity and, what is more important, hope. Eventually, it is to mention that the Continuous verbs make up several rich rhyming pairs (*sleeping – keeping, remaining – containing*) and thus carry the significant substantial load of the entire song.

‘Being-now-and-there’ in Sting's poems can be revealed either through the Continuous tenses themselves or in Complex Object constructions. According to the rule, the action following the verbs of senses (*to see, to hear, to feel, to watch*) is indicated by the Continuous verb when being in process. This feature can be exemplified by the quotes from Sting's works:

...and you'll only see me walking by the light of the moon (“Moon over Bourbon Street,” 1985)

See me walking down Fifth Avenue... (“Englishman in New York,” 1987)

*So high above the worlds tonight
The angels watch us sleeping...* (“When the Angels Fall,” 1991)

Then we can watch the galaxies growing... (“Send Your Love,” 2003)

You hear a church bell chiming... (“If It's Love,” 2021)

Far more interesting are Complex Objects in both Simple and Continuous forms included into the same poem (“August Winds,” 2013):

I watch them [fishing boats. – N. N.] drown into the night,

*Beneath the August moon...
...something in the season's change,
Will find me wandering here... (1)*

The Perfect Continuous tenses, albeit usually studied as the separate group to outline the importance of a process described, would be possible to juxtapose to those Continuous in order to reveal the correlations between ‘the process’ and ‘the duration,’ respectively. As M. Kochergan noted, the category of Tense is closely connected to the category of Performance (“результативність”) that characterizes the presence or the absence of a result to some fact happened before the moment of speech [2, 224]. Taking into consideration Continuity as a tense marker, the category of Performance would express the notion of ‘remaining in the process of doing something’ and, consequently, experiencing some feelings of it.

In Sting's works, the Past and, moreover, the Future of the group are completely absent, whereas there are few usages of the Present Perfect Continuous. Interesting is the fact that the chunk of them is contained in the single song, which is “Sacred Love” from the 2003 album with the same name:

*I've been thinking 'bout religion
I've been thinking 'bout the things that we believe
I've been thinking 'bout the Bible
I've been thinking 'bout Adam and Eve
I've been thinking 'bout the garden
I've been thinking 'bout the tree of knowledge, and
the tree of life*

*I've been thinking 'bout forbidden fruit
I've been thinking 'bout a man and his wife (1)*

From the first sight, this stanza represents the essence of the speaker's reflections through chaining the religious concepts with eightfold repetition 'I've been thinking' and marvelous rhyme sequences (*believe – Eve, tree of life – a man and his wife*). Besides, the content of this fragment includes some notions of English lexicology (the usage of an archaic construction *'bout* instead of *about*) and prosody: correlations between rhyming patterns within a single verse work; a spare verse (холостий вірш) and its role in the temporhythm of the text; generic specifications of a verse work. Therefore, it would be expedient to confirm that this song, upon starting as a love story, gradually grows into a philosophical tribute to Renaissance and Baroque epochs when the scientific treatises were written in verses [3, 32] and saturated with Biblical images. Along with that, what would best show the speaker's oscillations from pain to pleasure of 'remaining in the process' is the Present Perfect Continuous form – starting with "I've been walking" in "Dead Man's Rope" and ending with "I've been searching" and "I've been thinking" in "Sacred Love."

Conclusions and directions for further research in this area. The Continuous (Progressive) tenses, whose initial function is to indicate an action happening in the very moment of speech (present, past, or future), reveal the larger semantic potentials, while being included in a literary work, specifically – in song lyrics by Sting. Primarily, they show the 'continuity' of a sophisticated process concentrated within a small period of time, which, in turn, boosts the dramatic sounding of a story told. Thenceforth, a correspondent function is 'immediacy' in its various meanings, either the absence of a medium to convey a message or the necessity to act in a blink of an eye, the lack of delay. In terms of narratology, the Continuous tense would therefore show a speaker's attempt to emphasize the certain action as the crucial for the plot development.

Subsequently, the Continuous tenses in literature appear to be an embodiment of Heidegger's philosophy of 'Lasting,' in other words – 'being-now-and-here'; both of these concepts would highlight the essence of poetry as it is, particularly the moment when a poem is being created.

Given that the majority of Sting's verses represent the lyro-epic kind of literature, it was important to analyze the functions and connotations of the Continuous tenses in his works, regarding the prevalence of narrative tenses – Simple Past and Simple Present. Apparently, some of Sting's solo albums ("The Dream of the Blue Turtles," 1985; "Ten Summoner's Tales," 1993) have few usages of Continuous verbs; along with that, the Perfect Continuous are presented sporadically and only in their Present form. On the contrary, the Continuous seem to be in parity with the Simple, interweaving in compelling plots, in albums "Brand New Day" (1999) and "Sacred Love" (2003): this fact would be interesting in the light of *fin de siècle* worldview, whose distinctive trait is a poet's tendency to evolve the transient moment into the unity of three temporal dimensions of being.

Wherever a Continuous form occurs in a text, it will surely attract a reader's or a listener's attention to the situation depicted and thence let them set their own notions of how the story would go. It is far more evident if one Continuous verb is surrounded by an array of Simple forms within a small fragment of a text (a quatrain, a stanza etc.), namely in "Heavy Cloud No Rain," "I Was Brought to My Senses," "Big Lie Small World," "After the Rain Has Fallen" and many others. On the contrary, the catenation of the Continuous and someplace the Perfect Continuous verbs in "They Dance Alone," "Dead Man's Rope" and "Sacred Love" would be interpreted as an endeavor to survey a speaker's empiric experience (constant observation, movement or thinking) in gradual creating the new connotations of some archetypal images, respectively a Dance, a Journey and a Religion.

Another remarkable property of the Continuous verbs in Sting's poems is that they display the slightest motions of a speaker's dreams or visions ("Fill Her Up," "The Night the Pugilist Learned How to Dance"), which fact would be a proof for the Continuous form as the best way to express immediacy, as the specialists in cognitive linguistics state.

The perspective trends of further research would include the study of other rarely used and thenceforth archaic grammar structures and lexical massifs in Sting's song lyrics, regarding the stages of his style development, the musical arrangements of the texts, and the principles to create an image of a speaker or a narrator. In turn, this work would be essential in learning of English for specific purposes by students of either philological or non-philological specializations.

BIBLIOGRAPHY

1. Верба Л. Г., Верба Г. В. Граматика сучасної англійської мови : довідник. Київ : ТОВ «ВП Логос-М», 2016. 352 с.
2. Кочерган М. П. Основи зіставного мовознавства : підручник. Київ : Академія, 2006. 424 с.
3. Науменко Н. В. Актуалізація формозмістових елементів літератури бароко у пісенній ліриці Стінга (на матеріалі альбому "Sacred Love"). *International Science Journal of Education & Linguistics*. 2022. Vol. 1. № 3. P. 13–36.
4. Науменко Н. В. Образи його серця... Формозмістові доміанти пісенної лірики Стінга : монографія. Київ : Видавництво «Сталь», 2019. 256 с.
5. Abdessalami M. The Present Continuous Tense. 2020. 12 p. URL: https://www.academia.edu/82213386/The_Present_Continuous_Tense (access date 14.03.2023)
6. Desnedi F. Grammatical Forms of Verb Analysis in Modern American Poetry by Ezra Pound, Walt Whitman and Henry Red. Syarif Hidayatullah State Islamic University, Jakarta, 2006. 59 p.
7. Gable C. The Words and Music of Sting. London : Greenwood Publishing Group, 2009. xii, 170 p.
8. Heidegger M. Hölderlin und das Wesen der Dichtung. *Erläuterungen zu Hölderlins Dichtung*. Gesamtausgabe. Bd. 4. Frankfurt am Main, 1981. S. 33–49.
9. Larsen-Freeman D., Kuehn T., Haccius M. Helping Students Make Appropriate English Verb Tense-Aspect Choices. *TESOL Journal*. 2002. Vol. 11. P. 3–9. URL: <https://deepblue.lib.umich.edu/bitstream/handle/2027.42/89570/j.1949-3533.2002.tb00102.x.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (access date 12.11.2023).

10. Lawson J. How to Use the PRESENT CONTINUOUS Tense in English with ALL Its Meanings. URL: <https://www.dailystep.com/how-to-use-the-present-continuous-tense-in-english-with-all-its-meanings/> (access date 10.08.2023).
11. Ma'mor M. H., Yamat H. Learning Present Continuous Tense Made Easy through "Son, Mommy and the -ing Cat" Module. *Creative Education*. 2019. Vol. 10. P. 2831–2839.
12. Nelson C. Getting tense (About tense in fiction). 2016. URL: <https://theconversation.com/getting-tense-about-tense-in-fiction-67369> (access date 10.08.2023).
13. Popova O. V., Lazutkina J. Continuous Form in American Poetic Discourse of the XXI Century. *Філологічні трактати*. 2018. Т. 10. № 3. С. 59–68.
14. Romain L., Ez-zizi A., Milin P., Divjak D. What makes the past perfect and the future progressive? Experiential coordinates for a learnable, context-based model of tense and aspect. *Cognitive Linguistics*. 2022. Vol. 33. Issue 2. P. 251–289.
15. Shelley P. B. A Defence of Poetry. *Poets on Poetry* / ed. by Ch. Norman. New York : The Free Press ; London : Collier-McMillan Ltd., 1965. P. 180–211.
16. Zarranz J. I. The Progress of the English Progressive. Universidad del Pais Vasco, 2016. 39 p.

SOURCES OF ILLUSTRATIVE MATERIALS

Sting (Sumner, G. M.). Lyrics. URL: www.sting.com/discography.albums. Access date : 08.11.2023.

REFERENCES

1. Verba, L. G., Verba, G. V. (2016). Gramatyka suchasnoyi angliyskoyi movy. Dovidnyk [Modern English Grammar. Reference Book]. Kyiv: TOV "VP Logos-M" [in Ukrainian].
2. Kochergan, M. P. (2006). Osnovy zistavnoho movoznavstva [Fundamentals of Contrastive Linguistics: A Workbook]: pidruchnyk. Kyiv: Akademiya [in Ukrainian].
3. Naumenko, N. V. (2022). Aktualizatsiya formozmistovykh elementiv literatury baroko u pisenniy lirytsi Stinga (na materialy al'bomu "Sacred Love") [Actualization of Formal and Substantial Elements of Baroque Literature in Song Lyrics by Sting (based on "Sacred Love" album)]. *International Science Journal of Education & Linguistics*, 1 (3), 13–36 [in Ukrainian].
4. Naumenko, N. V. (2019). Obrazy yoho sertsya... Formozmistovi dominanty pisennoyi liryky Stinga [Shapes of His Heart... Formal and Substantial Dominants of Song Lyrics by Sting]: monografia. Kyiv: Vydavnytstvo "Stal" [in Ukrainian].
5. Abdessalami, M. (2020). The Present Continuous Tense. URL: https://www.academia.edu/82213386/The_Present_Continuous_Tense (access date 14.03.2023).
6. Desnedi, F. (2006). Grammatical Forms of Verb Analysis in Modern American Poetry by Ezra Pound, Walt Whitman and Henry Red. Syarif Hidayatullah State Islamic University, Jakarta.
7. Gable, C. (2009). The Words and Music of Sting. London: Greenwood Publishing Group.
8. Heidegger, M. (1981). Hölderlin und das Wesen der Dichtung. *Erläuterungen zu Holderlins Dichtung*. Gesamtausgabe. Bd. 4. Frankfurt am Main, 33–49.
9. Larsen-Freeman, D., Kuehn, T., Haccius, M. (2002). Helping Students Make Appropriate English Verb Tense-Aspect Choices. *TESOL Journal*, 11, 3–9. URL: <https://deepblue.lib.umich.edu/bitstream/handle/2027.42/89570/j.1949-3533.2002.tb0102.x.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (access date 12.11.2023).
10. Lawson, J. How to Use the PRESENT CONTINUOUS Tense in English with ALL Its Meanings. URL: <https://www.dailystep.com/how-to-use-the-present-continuous-tense-in-english-with-all-its-meanings/> (access date 10.08.2023).
11. Ma'mor, M. H., Yamat, H. (2019). Learning Present Continuous Tense Made Easy through "Son, Mommy and the -ing Cat" Module. *Creative Education*, 10, 2831–2839.
12. Nelson, C. (2016). Getting tense (About tense in fiction). URL: <https://theconversation.com/getting-tense-about-tense-in-fiction-67369> (access date 10.08.2023).
13. Popova, O. V., Lazutkina, J. (2018). Continuous Form in American Poetic Discourse of the XXI Century. *Філологічні трактати*, 10 (3), 59–68.
14. Romain, L., Ez-zizi, A., Milin, P., Divjak, D. (2022). What makes the past perfect and the future progressive? Experiential coordinates for a learnable, context-based model of tense and aspect. *Cognitive Linguistics*, 33 (2), 251–289.
15. Shelley, P. B. (1965). A Defence of Poetry. *Poets on Poetry* / ed. by Ch. Norman. New York: The Free Press; London: Collier-McMillan Ltd., 180–211.
16. Zarranz, J. I. (2016). The Progress of the English Progressive. Universidad del Pais Vasco.

SOURCES OF THE ILLUSTRATIVE MATERIAL

Sting (Sumner, G. M.). Lyrics. URL: www.sting.com/discography.albums. Access date : 08.11.2023.

УДК 811.161.2'38'373.421

DOI <https://doi.org/10.24919/2663-6042.20.2023.7>

ПАРАМЕТРИЗАЦІЯ СИНОНІМІЙНИХ ВІДНОШЕНЬ У ТЕКСТАХ ПОЕТИЧНИХ ТВОРІВ ЯРА СЛАВУТИЧА

Полякова Т. В., Швидка Н. В.

Державний вищий навчальний заклад «Донбаський державний педагогічний університет»

У статті досліджено взаємовідношення функціонування синонімів та рівня мовної майстерності комуніканта. Актуалізовано важливість оперувати в мовленні синонімічним багатством, що створює загальне враження про рівень освіченості особистості, про її вміння послуговуватися різними лексичними, стилістичними засобами, необхідними для вираження експресії або інших функційних настанов в тому чи тому випадку. Увагу зосереджено на мовну тканину поетичних творів відомого поета, прозаїка та публіциста з української діаспори Яра Славутича, творчість якого засвідчує тонке відчуття специфіки поезики віршів, де багато важить не лише семантика, але й правильна синонімна форма. Окреслено теоретичні засади синонімії в сучасному мовознавстві, оскільки науковці різних лінгвістичних шкіл трактують поняття **синонім**, **синонімний ряд**, **синонімне гніздо** тощо по-різному. З'ясовано, що характерними ознаками синонімів є різниця в лексичному змісті, яка сприяє виявленню різних властивостей предмета, а також дає можливість за допомогою певного синоніма увиразнити у висловлюванні важливий аспект поняття. Якщо у визначенні спільності синонімів використовують спосіб взаємозаміни їх у реченні, то при виявленні різниці важливо встановити неможливість цієї заміни. Поштовхом для оприявлення смислової різниці всередині одного синонімного ряду слугують додаткові семантичні відтінки, яких немає в інших словах цього ряду.

Зауважено, що з-поміж усіх частин мови найбільш сприяє виникненню синонімії дієслова, що зумовлено семантикою цих слів – виражати рух, процес, динамізм, інтенсивність тощо. Інакше кажучи, названі параметри передбачають градуальні протиставлення, у результаті чого й постають одиниці синонімного ряду, кожна з яких при збереженні загального значення відрізняється від іншої певним відтінком.

Простежено кількісне і якісне наповнення синонімічних рядів дієслів, належних до поширених у мовленні лексико-семантичних груп з окресленням особливостей функціонування в тому чи тому контексті.

Ключові слова: дієслівна синонімія, синонім, синонімії відношення, синонімний ряд, семантика, евфемізм, мовна майстерність, художній текст, мовленнєве багатство, комунікант.

*Poliakova T. V., Shvydka N. V. Parametrization of synonymous relations in the texts of poetic works by Yar Slavutych). The article is devoted to the investigation of functioning of synonyms and the level of the language mastery of the communicant. The language fabric of poetic works of Yar Slavutych, a well-known poet, prose writer and publicist from the Ukrainian diaspora, is considered as an example. It is possible to give a general impression about the level of personality's education by the degree of possessing synonymous units. A special attention is paid to the theoretical principles and the development of study of synonyms in modern linguistics, because different linguistic schools interpret concepts **synonym**, **synonymous row**, **synonymous nest** and others differently. The characteristic sign of synonyms is a difference in lexical maintenance that assists the exposure of different properties of different objects, and also gives an opportunity to underline only separate sideconcept in any expression by means of certain synonym. While the method of synonym interchange in a sentence is used to determine the common features of synonyms, it is important to identify the impossibility of this replacement at the exposure of difference. The main task at determination of semantic difference within one synonymous row is to educe such shades of meaning in every synonym, missing in other words. The impetus for the appearance of a semantic difference within one synonymous series is additional semantic shades, which are not present in other words of this series. It is noted that among all parts of speech the most favorable to the emergence of synonymous semantic relations are verbs, which is due to the semantics of these words – to express movement, process, dynamism, intensity, etc.*

In other words, the named parameters provide for gradual oppositions, as a result of which the units of the synonymous series appear, each of which, while maintaining the general value differs from another in a certain shade.

The author traced quantitative and qualitative filling of synonymous series of verbs belonging to common lexical-semantic groups with delineation of the features of functioning in a particular context.

Key words: verb synonymy, synonym, synonymous relations, synonymous series, semantics, euphemism, linguistic mastery, artistic text, speech richness, communicant.

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності її розгляду. Серед актуальних питань сучасної лінгвоукраїністики в контексті поліпарадигмальних підходів до аналізу тих чи тих мовних явищ на особливу увагу заслуговує розгляд синонімії. Відомі мовознавці неодноразово висловлювали

своє бачення щодо сутності цього багатогранного явища. Так, на сьогодні дискусійним є тлумачення таких теоретичних питань лексичної синоніміки, як, зокрема, параметризація синонімічних гнізд, місце синонімів у системі мови та комунікативному процесі тощо. Багатство та могутність українського

словника виражається розмаїттям його лексичного складу, полісемійністю слів, гнучкістю граматичних форм, широким арсеналом стилістичних засобів тощо. Комунікативна змістовність, ідейна насиченість, точність і виразність, лаконічна простота й доступність – це ті якості мови, які були б не мислими без великого словникового запасу, без оволодіння синоніміїним запасом лексики мовця, що допомагає точніше, правильніше, глибше висловити власну думку. Лексичне багатство, доступність розуміння значень слів та їхніх відтінків свідчить про високу культурну освіту людини, про потужне знання народної мови – невичерпного джерела літературної мови.

Недостатнім на сьогодні є й аналіз синонімії розмаїття, синонімії градації мовної тканини текстів художніх творів багатьох майстрів слова, передусім поетів, як риси їхнього ідіостилу. Одним з таких поетів є Яр Славутич, відомий поет, прозаїк, публіцист, громадський діяч та патріот з діаспори, який як ніхто відчував та враховував специфіку поезики віршів, де багато важить не лише семантика, але й правильна синонімія форма, а це, зі свого боку, є яскравим прикладом мовленнєвого багатства комуніканта.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З урахуванням стану сучасної лінгвістики, для якої характерна зміна ракурсу аналізу мови, звернення до аналізу окремих лексем і мовлення загалом стало якісно новим етапом дослідження фактичного матеріалу. На особливу увагу заслуговує вивчення синоніміїного багатства в ідіостилі того чи того письменника. На сьогодні вже опрацьовано мовотворчість М. Коцюбинського (Л. Паламарчук «Лексична синоніміка художніх творів М. М. Коцюбинського», Н. Бойко «Синонімічні фігури повісті М. М. Коцюбинського «Фата моргана»», Г. Тютюнника (Л. Бублик «Лексико-семантична образність синонімії в романі Г. Тютюнника "Вир"»)), І. Багряного (А. Ярова «Дієслівна синоніміка в прозових творах Івана Багряного»), В. Шевчука (Г. Гримашевич і В. Свінцицька «Прислівникова синонімія у творчості Валерія Шевчука»), І. Вільде (Т. Гульченко «Дієслівні синоніми на позначення акту мовлення в оповіданнях Ірини Вільде»), Уласа Самчука (В. Облексенко і О. Рембецька «Функційно-стилістичні особливості синонімії у творах Уласа Самчука») та ін. У попередніх наших дослідженнях значну увагу приділено описові синонімії в мовотворчості також Яра Славутича, де, серед іншого, проаналізовано синонімії ряди дієслів, належних до поширених у мовленні лексико-семантичних груп [5; 6; 7; 8; 9; 10].

Формулювання мети і завдань дослідження. Метою пропонованої студії є параметризувати вияв синоніміїних відношень, реалізованих дієсловами, у текстах поетичних творів Яра Славутича як репрезентантів мовленнєвого багатства мовця. Мета статті зумовлює реалізацію низки завдань: характеризувати основні аспекти використання синоніміїних одиниць як одних із основних засобів творчої манери Яра Славутича; визначити місце та роль синонімії у загальній системі української лінгвістичної та їхній вплив на розвиток мовного багатства особистості; з'ясувати наповнення

синоніміїних рядів дієслів, належних до поширених у мовленні лексико-семантичних груп.

Виклад основного матеріалу дослідження. Словниковий склад кожної з відомих нам мов є дуже багатий на слова, які поряд з іншими, наявними в мові, не передають відомих понять, а відіграють роль лише паралельних до інших, більш уживаних, звичних. Такі слова не оптимально відповідають іншим, так як можуть їх замінити, тобто якими можна замінити інші змістові поняття: в одних контекстах така заміна цілком доцільна, в інших, натомість, будь-яка спроба такої заміни приводить до відчуття істотної відмінності між поняттями. У таких випадках зазвичай дається в знаки наявність різниці в самому змісті лексичної одиниці, пропонованої на заміну іншої, де вона набуває супровідного емоційного забарвлення або за належністю до певних стилістичних сфер, різних способів висловлювання.

Звукова природа слова відіграє важливу роль щодо мовленнєвої семантики, тому можна констатувати, що глибинну основу синонімії становить називання того самого денотата кількома різними словами. З урахуванням цього в номінативній діяльності, результатом якої є формування того або того словесного знака, паралельно взаємодіють дві суттєво важливі тенденції: 1) нейтральне, позбавлене супровідних суб'єктивно-оцінних характеристик певного називання предметів позамовної дійсності; 2) відображення у відповідних суб'єктивно-оцінних характеристик денотатів, тобто бачення їх під кутом зору позитивної чи негативної оцінки. Відповідно до цього і відбувається поповнення лексичного складу мови синоніміями [11, 156].

Сучасна лінгвістика досить широко розглядає питання про сутність лексичної синонімії, параметризацію синоніміїних одиниць тощо.

Одним із ключових теоретичних і практичних питань семасіології залишається питання про функціонування синонімії. Більшість дослідників з огляду на розуміння синоніміїних лексем як слів, різних за написанням і близьких за семантикою, як слів, що називають те саме поняття, але різняться відтінками значень, виділяють дві основні функції їх у мові – уточнювальну та стилістичну [2, 11]. Уточнювальну функцію виконують здебільшого ідеографічні синонімії, які, як відомо, розмежовуються за ступенем вияву певної властивості або відтінками в самому значенні. Наприклад, у мовотворчості Яра Славутича словосполучення *звагли аргонавти* є синонімією до слова *повстанці*, уточнюючи значення і вказуючи на його смислово вагомість та безсмертя в майбутті, героїчну самопожертву заради досягнення мети для блага інших:

*І славте, славте, гучно славте,
Повстанці, звагли аргонавти,
На лоні трав під шум ялини
Дзвінке народження дитини!* (1, 37)

Очевидно, що синоніміїний зв'язок між словом *повстанці* та сполучкою *звагли аргонавти* не є ustalеним, позаяк їхнє значення зближується лише за умов відповідного контексту.

На особливу увагу заслуговують синонімії-евфемізми (гр. *eu* – добре, *phēmi* – говорю) – це

словосполучення й слова, які вживаються з метою уникнення використання слів з непристойним чи грубим змістом або з неприємним за певних умов забарвленням. Наприклад, замість слова *смерть* Яр Славутич в поемі «Моя доба» вживає іменник *супокій*:

Минув мій вік. Доба моя минає.

Пора подумати про супокій (1, 222).

Такий стилістичний прийом вказує на добір автором вишуканих лексем, що свідчить про мистецтво володіння словом митця.

Для стану сучасної лінгвістики характерна зміна ракурсу дослідження мови: якісно новим стало звернення до аналізу мовних одиниць і мовлення загалом. Значною мірою визначається вмінням поета дібрати з розмаїття синонімів загальнонародної мови найточніші слова, які зазвичай з найбільшою правдивістю виражали те, що має намір автор продемонструвати. І саме Яр Славутич є одним із тих митців, які вміло, з безмежною любов'ю користуються засобами створення синонімії, образним розмаїттям української мови. Це оприявнюють особливості авторської мовотворчої манери, зокрема, послугування типовими класичними формами – сонетом чи октавою, багатство яких відображено за допомогою використання як синонімних рядів, так і лексичних нашарувань суспільно-політичного характеру. А це відповідно сприяє висвітленню ідейного потенціалу боротьби за незалежність, волю без брудних чобіт московитів, цивілізований розвиток України, за рівноправність. Яр Славутич належить до тих митців, які гостро відчували та враховували специфіку віршової поетики, де багато важить не лише семантика слова, а й правильна синонімна форма.

На думку мовознавців, в українському художньому стилі найбільш репрезентативними в мовотворчості різних авторів є дієслівні синонімні ряди, які найповніше демонструють контекстуальну семантизацію тих чи тих реалій [1, 53; 3, 91; 5, 8; 8, 42; 9, 13]. Дієслівна синоніміка поезій Яра Славутича є одним із надзвичайно важливих стилістичних засобів для правдивого відтворення дійсності, для розкриття багатогранності та образних характеристик текстових описів.

Аналіз фактичного матеріалу уможливив виокремити синонімні ряди на позначення:

а) мовлення – зі словами-показчиками *говорити, кричати, кликати*;

б) руху, переміщення – зі словами-показчиками *іти, бігати (бігти)*;

в) зорового сприйняття – зі словами-показчиками *бачити, дивитися*;

г) розумових процесів – зі словом-показником *думати*;

г) позначення психічного стану людини – зі словами-показчиками *плакати, сумувати*;

д) позначення фізичного стану та фізичних процесів – зі словами-показчиками – *вмерти, їсти* [5, 9].

Досить репрезентованим є синонімний ряд зі словами-показниками *іти, бігати (бігти)*, які об'єднані на основі спільного основного значення кожного з них – ‘рухатися, ступаючи ногами, роблячи кроки’. Вони виражають або одноразовий, неповторюваний рух в одному якомусь напрямку, або повторюваний,

тривалий рух. Відтворюючи найрізноманітніші відтінки здійснення ходи, вони дають оцінку характеристику, передають ставлення мовця до дії як чинника руху.

Для вираження поняття ‘рухатися, ступаючи ногами, роблячи кроки’ Яр Славутич використовує такі синоніми: *іти ступаючи, простувати, брести, плисти, текти, пертися, ринути, рушати; ходити, бродити, блукати, мандрувати; піти, податися, почвалати* та ін.

Дієслово *ступати* вживається, коли потрібно відзначити, що хтось іде повільно чи навіть поважно, чітко виділяючи кроки, напр.: *Ступав на степ, на буйну цілину* (2, 66); *Занесе угору ногу – І ступає на п'ять ліктів* (2, 10).

Для відтворення повільної, ніби недбалої, важкої, втомленої ходи запропоновано синонім *брести*. Інколи *брести* означає ‘іти, переборюючи перешкоди’, напр.: *Вони брели крізь хащі з волокон* (2, 99); *Брести без нам'яті на чортовиння* (2, 51); *Я снігами бреду й бреду* (2, 86); *Житами в росах, плавнями брели* (2, 54); *Брела голодна, вихудла весна* (2, 58); *Бредуть на працю дивні дроворуби* (2, 79); *І люд гудів і брів без перепон* (2, 118).

До цього синонімного ряду відносимо й синонім *простувати*, який не характеризує самого акту руху, а вказує на цілеспрямованість його, тобто чітко визначений напрямок ходи, напр.: *Павло простує на чолі походу* (2, 154); *Простуй до волі серед бід і лиха* (2, 139); *Григорій раптом повернув униз, і вміть за ним попростував хлопчина* (2, 140).

Значення ‘іти, рухатися неперервним потоком, масою’ виражає дієслово-синонім *плисти*, напр.: *Пливе Павло снігами по тайзі* (2, 79); *Злилися з натовпом, що плив, як вівиці* (2, 124). Негативного забарвлення у другому реченні надає лексемі *плисти* порівняння як *вівиці*.

Фамільярне дієслово *перти* вживається поетом тоді, коли потрібно відзначити, що ідуть, пересуваються швидко, навально, не зважаючи на жодні перешкоди, напр.: *Пруть і перші й другі* (2, 38); *Добрий муж, а перся до царя* (2, 39).

Дієслово *ходити* відрізняється від *іти* тим, що позначає повторювану, тривалу дію, рух у різних напрямках, у різний час, напр.: *Тут не ходив задуманий Роден* (2, 62); *З якою Гриць не раз ходив на баль* (2, 60). Дещо інше забарвлення передає дієслово *бродити*, яке вказує на повторюваний, інколи тривалий рух, рух без конкретної мети й напрямку, напр.: *До міста бродить Через ріки* (2, 29) – у значенні ‘йти водою, убрід’; *...Де бродить колоту дряп'їж даремний* (2, 105); *Чи по японських не бродив містах* (2, 125) – у значенні ‘йти сушею’.

Розмовне *почвалати* в усіх випадках вживання в досліджуваних творах позначає досить повільну ходу, часто безсилу, пригнічену, напр.: *Магії з книжок Набравши сповна, почвалав Григорій На той оголений гірський вершок...* (2, 108); *На повні груди ранню прохолоду Вдихнув юнак, поглянувши на став, І знов до міста мужньо почвалав* (2, 66).

Синонім *податися* виступає на позначення ‘піти, відправитися куди-небудь’, напр.: *Раптово тут, уставши невпаад, На юнака, хитаючись, подався...* (2, 59).

Для показу особливої динаміки руху Яр Славутич послуговується вербативами, які репрезентують синоніміїх ряд зі словом-показником *бігати* (*бігти*).

Компоненти з домінантою *бігати* загалом виражають ‘швидко пересуватися в різних напрямках’. Ряд не великий, але кожна лексема вносить своє експресивне забарвлення в основне значення. Без будь-яких семантичних нюансів вжито в Яра Славутича дієслово *бігати*, напр.: *І без піжами, Упрівши, бігав жиливо-міцний Меткий гендляр гадюками й вужами* (2, 127).

Дієслово *бігти*, на відміну від домінанти ряду *бігати*, означає ‘прискорено пересуватися на ногах, рухатись, швидко переставляти ноги’, напр.: *Вони біжать, а слуги ззуби Вже до села покрили путь* (2, 27); *По шпалах бігли міліціонери...* (2, 51); ... *біжать на фіззарядку* (2, 130); *Біжить нестримний навмання Григорій* (2, 61).

Синонім *тікати* позначає біг, що відбувається при намаганні уникнути якоїсь небезпеки, при порятунку від переслідування, напр.: ... *Тікають з армії вибрані полки* (2, 156); ... *Тікайте, хлопці...* (2, 54); ... *з табору втекли* (2, 82); ... *Дванадцять в'язнів рішені втекти* (2, 82).

До цієї ж групи належить дієслово *майнути*, яке в мовленні автора експлікує ‘хуткий біг, втечу’, напр.: ... *І взявши книги: Дякую наразі! – Майнули бік* (2, 89).

Контекстуальний синонім *пріти* у Яра Славутича використано із семантикою ‘напружений біг’, напр.: ... *Вогнем із сну сполохане село, Схопивши відра, пріє з берегонів* (2, 93).

Синонім *югати* означає ‘швидко рухатись де-небудь’, напр.: *Меткий Максим <...> Югав, як яструб, сиплячи вітання...* (2, 75).

Інокли в поезіях Яра Славутича трапляється дієслово *бігти* з префіксом *в-*, що вказує на раптовість руху з метою проникнути в межі чого-небудь, напр.: *Тепер до хати, мов до плавні, вбігає хлопець* (2, 61).

Із подібною стилістичною функцією використовується в поетичних текстах й синонім *влетіти*, напр.: ... *Куцям наперекір влітає в хату* (2, 61); *Неначе грім, із сотнею своєю влетів Павло, відважний командир* (2, 156).

На протигагу синоніміїх ряду зі словами-показниками *іти*, *бігати* (*бігти*), синоніміїх ряд зі словом-показником *думати* не численний. Його репрезентовано лише синоніміїм *гадати*, напр.: ... *Гадаю, гетьман, той напнутий лук* (2, 91), а також образно-метафоричними словосполучками: *Гасав думками, зовсім не дримаючи* (2, 145); *Найбільш сумирні миготять думки!* (2, 228); ... *То гнавсь думками до минулих днів...* (2, 89); *Минули в думці поклики до втечі, Коли спускався білгородський вечір* (2, 54); *І, повні туги, розпачу і спаду, Текли думки, немов у печка зів...* (2, 60).

Висновки та перспективи досліджень. Функціонування синоніміїх у лексиконі комунікантів тісно пов'язане з мовленнєвим багатством особистості, в умінні добирати влучну лексему залежно від конкретної умови спілкування. Експресивне забарвлення мовлення виявляється в широкому використанні розгалуженої системи синоніміїх гнізд, що значною мірою впливає на образність у доборі відповідних лексем. Наповнення цих гнізд є різним, проте кожна синоніміїна одиниця філігранно дібрана майстром поетичного слова з метою увиразнення емоційної характеристики.

У перспективах подальших досліджень плануємо аналіз використання в мовленнєвій практиці українським соціумом синоніміїх рядів на позначення військової патріотичної лексики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гульченко Т. Дієслівні синонімії на позначення акту мовлення в оповіданнях Ірини Вільде. *Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах*. 2014. № 30. С. 52–61.
2. Лисиченко Л. А. Лексикологія сучасної української мови : семантична структура слова. Харків : Вища школа, 1977. 114 с.
3. Мамчич І. Компонентний аналіз дієслівних синоніміїх (на матеріалі ретророманів Андрія Кокотюхи). *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Вип. 42. Т. 2. С. 87–92.
4. Олексенко В., Рембецька О. Функційно-стилістичні особливості синоніміїх у творах Уласа Самчука. *Вісник Таврійської фундації* (Осередку вивчення української діаспори) : Літ.-наук. зб. Київ – Херсон : Просвіта, 2010. Вип. 7. С. 60–69.
5. Полякова Т. В. Мовні традиції неокласиків у поетичній спадщині Яра Славутича : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. філол. наук : 10.02.01. Дніпропетровськ, 2010. 22 с.
6. Полякова Т. В. Мова поетичних творів Яра Славутича. *Ономастика і апелятиви* : зб. наукових праць. Дніпропетровськ : ДНУ, 2002. Вип. 16. С. 179–183.
7. Полякова Т. В. Дієслівна синоніміїх Яра Славутича як прояв авторської індивідуальності. *Теоретичні й прикладні проблеми сучасної філології* : зб. наукових праць / за заг. ред. проф. В. А. Глуценка. Слов'янськ : Вид-во Б. І. Маторіна, 2018. Вип. 6. С. 185–192.
8. Полякова Т. В. Дієслівна синоніміїх Яра Славутича як прояв авторської індивідуальності (на основі синоніміїх рядів зі словами-показниками *дивитися*, *думати*). *Теоретичні й прикладні проблеми сучасної філології* : зб. наукових праць / за заг. ред. проф. В. А. Глуценка. Слов'янськ : Вид-во Б. І. Маторіна, 2019. Вип. 8. Ч. II. С. 40–46.
9. Полякова Т. В. Дієслівна синоніміїх Яра Славутича як прояв авторської індивідуальності (на основі синоніміїх рядів зі словами-показниками – *плакати*, *сумувати*, *сміятися*, *кепкувати*; *їсти*, *вмерти*). *Теоретичні й прикладні проблеми сучасної філології* : зб. наукових праць / за заг. ред. проф. В. А. Глуценка. Слов'янськ : Вид-во Б. І. Маторіна, 2019. Вип. 9. Ч. II. С. 11–18.
10. Полякова Т., Чепурна А. Дієслівна синоніміїх Яра Славутича як прояв авторської індивідуальності (на основі синоніміїх рядів зі словами-показниками *говорити*, *кричати*, *кликати*). *Теоретичні й прикладні проблеми сучасної філології* : зб. наукових праць / за заг. ред. проф. В. А. Глуценка. Слов'янськ : Вид-во Б. І. Маторіна, 2020. Вип. 10. Ч. I. С. 178–187.
11. Сучасна українська літературна мова / за ред. А. П. Гриценка. Київ : Вища школа, 1997. 493 с.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Славутич Яр. Поєми. Переклади. Київ : Дніпро, 1994. Т. 2. 365 с.
2. Славутич Яр. Поєми. Переклади. Нариси. Життєпис. Київ : Дніпро, 1998. Т. 1 : Поєзії (1937–1997). 468 с.; Т. 2 : Поєми. Переклади. Нариси. Життєпис. 331 с.; Т. 3 : Розстріляна муза ; Меч і перо. 494 с.

REFERENCES

1. Hulchenko, T. (2014). Diieslivni synonymy na poznachennia aktu movlennia u opovidanniakh Iryny Vilde [Verbal synonyms of the broadcasting act in Iryna Vilde's short stories]. *Humanitarna osvita v tekhnichnykh vyshchykh navchalnykh zakladakh*, 30, 52–61 [in Ukrainian].
2. Lysyuchenko, L. A. (1977). *Leksykologhiia suchasnoi ukrainskoi movy: semantychna struktura slova*. Kharkiv: Vyshcha shkola [in Ukrainian].
3. Mamchych, I. (2021). Komponentnyi analiz diieslivnykh synonymiv (na materialy retroromaniv Andriia Kokotiukhy) [Component analysis of verbal synonyms (on the basis of Andrey's Kokotiukha's retro novels)]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*, 42 (2), 87–92 [in Ukrainian].
4. Oleksenko, V., Rembetska, O. (2010). Funktsiino-stylistychni osoblyvosti synonymiv u tvorakh Ulasa Samchuka . *Visnyk Tavriiskoi fundatsii* (Oseredku vyvchennia ukrainskoi diaspory). Kyiv – Kherson: Prosvita, 7, 60–69 [in Ukrainian].
5. Poliakova, T. V. (2010). Movni tradytzii neoklasykiv u poetychnii spadshchyni Yara Slavutycha [Language traditions of neoclassics in the poetic heritage of Yar Slavutych]. (Avtoreferat kandydatskoi dysertatsii). Dnipropetrovsk [in Ukrainian].
6. Poliakova, T. V. (2002). Mova poetychnykh tvoriv Yara Slavutycha . *Onomastyka i apeliatyvy*. Dnipropetrovsk: DNU, 16, 179–183 [in Ukrainian].
7. Poliakova, T. V. (2018) Diieslivna synonymiia Yara Slavutycha yak proiav avtorskoi indyvidualnosti. *Teoretychni i prykladni problemy suchasnoi filolohii / za zah. red. prof. V. A. Hlushchenka*. Sloviansk: Vyd-vo B. I. Matorina, 6, 185–192 [in Ukrainian].
8. Poliakova, T. V. (2019). Diieslivna synonymiia Yara Slavutycha yak proiav avtorskoi indyvidualnosti (na osnovi synonymichnykh riadiv zi slovamy-pokazhchykamy *dyvytysia, dumaty*). *Teoretychni i prykladni problemy suchasnoi filolohii / za zah. red. prof. V. A. Hlushchenka*. Sloviansk: Vyd-vo B. I. Matorina, 8 (II), 40–46 [in Ukrainian].
9. Poliakova, T. V. (2019). Diieslivna synonymiia Yara Slavutycha yak proiav avtorskoi indyvidualnosti (na osnovi synonymichnykh riadiv zi slovamy-pokazhchykamy – *plakaty, sumuvaty, smiatysia, kepkuvaty; yisty, vmerty*) [Yar Slavutych's verbal synonyms as a manifestation of author's individuality (based on synonymous series with the words *to cry, to grieve, to laugh, to make fun, to eat, to die*)]. *Teoretychni i prykladni problemy suchasnoi filolohii / za zah. red. prof. V. A. Hlushchenka*. Sloviansk: Vyd-vo B. I. Matorina, 9 (II), 11–18 [in Ukrainian].
10. Poliakova, T., Chepurna, A. (2020). Diieslivna synonymiia Yara Slavutycha yak proiav avtorskoi indyvidualnosti (na osnovi synonymichnykh riadiv zi slovamy-pokazhchykamy *hovoryty, krychaty, klykaty*). *Teoretychni i prykladni problemy suchasnoi filolohii / za zah. red. prof. V. A. Hlushchenka*. Sloviansk: Vyd-vo B. I. Matorina, 10 (I), 178–187 [in Ukrainian].
11. Suchasna ukrainska literaturna mova (1997) [Modern Ukrainian Language] / za red. A. P. Hryshchenka. Kyiv: Vyshcha shkola [in Ukrainian].

SOURCES OF ILLUSTRATIVE MATERIAL

1. Slavutych Yar (1994). Poemy. Pereklady. Kyiv: Dnipro, 2 [in Ukrainian].
2. Slavutych Yar (1998). Slavutych Yar Poemy. Pereklady. Narisy. Zhyttiepys. Kyiv: Dnipro, 1: Poezii (1937–1997); 2: Poemy. Pereklady. Narisy. Zhyttiepys; 3: Rozstriliana muza; Mech i pero [in Ukrainian].

ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ З КОМПОНЕНТОМ-НАЗВОЮ ДЕРЕВ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Прадід Ю. Ф.

Стаття присвячена дослідженню особливостей семантики та граматичної організації фразеологічних одиниць із компонентом-назвою дерев. Зазначено, що фразеологічні макро- і мікросистеми в українському мовознавстві почали інтенсивно вивчатися лише в кінці ХХ – на початку ХХІ ст. як на матеріалі української, так і на матеріалі інших мов (див., наприклад, праці О. П. Левченко, М. С. Моторіної, О. А. Моторного, Ю. Ф. Прадіда, В. Д. Ужченка, Г. О. Філь, А. О. Шестакова та ін.).

Джерельною базою фактичного матеріалу для аналізу слугували тлумачні та фразеологічні словники української мови, інтернетсайти, а також власна фразеологічна картотека автора статті (аналізу підлягають 63 ФО), теоретико-методологічним підґрунтям розвідки – праці українських мовознавців, у яких досліджувалися окремі фразеологічні мікро- і макросистеми.

Мета пропонованої розвідки – окреслити місце мікросистеми ФО із компонентом-назвою дерев у фразеологічному складі української мови, описати семантичні особливості та граматичну організацію компонентного складу ФО, що репрезентують цю мікросистему.

Проведений аналіз ФО із компонентом-назвою дерев дав підстави резюмувати: 1) мікросистема ФО із компонентом-назвою дерев є порівняно малочисельною, але натомість досить розмаїтою за своїми семантичними особливостями і граматичною організацією; 2) для таких ФО, як і фразеологічної системи української мови взагалі, характерні явища полісемії, синонімії, паралелізму та варіантності; 3) найбільше ФО цієї мікросистеми утворено з компонентами дуб (4 форми компонента, 14 ФО), пеня (6 форм компонента, 12 ФО), верба (5 форм компонента, 11 ФО), найменше – з компонентами груша, деревина, липа, осика, ліс (1 форма компонента, 1 ФО); 4) у мікросистемі ФО із компонентом-назвою дерев представлені майже всі синтаксичні структури, характерні для фразеологічного складу української мови взагалі: а) ФО, співвідносні з підрядним словосполученням: *березова лазня, дуб дубом, повиснути на вербі та ін.*; б) ФО, співвідносні з порівняльним зворотом: *як чорт до сухої верби, як горіхи лускати, як у лузі калина та ін.*; в) ФО, співвідносні з простим реченням: *волос дубом став, золоті верби ростуть та ін.*, а також з підрядною частиною складнопідрядного речення: *як виросте гарбуз на вербі та ін.*; 5) ФО із компонентом-назвою дерев можуть виступати в реченні підметом, присудком (простим, складеним іменним, складеним дієслівним), додатком, обставиною; б) потребують окремого дослідження семантичні особливості та граматична організація й інших фразеологічних мікросистем, у т. ч. в порівняльному та зіставному аспектах.

Ключові слова: фразеологічна одиниця, компоненти-назви дерев, компонентний склад, структурно-граматичні типи, синтаксичні функції.

Pradid Yu. F. Phraseological units with the component-name of trees in the Ukrainian language. The article is devoted to the study of the peculiarities of the semantics and grammatical organization of phraseological units with the tree-name component. It is noted that phraseological macro- and microsystems in Ukrainian linguistics began to be intensively studied only at the end of the 20th and the beginning of the 21st centuries both on the material of Ukrainian and on the material of other languages (see, for example, the works of O. P. Levchenko, M. S. Motorina, O. A. Motorny, Yu. F. Pradid, V. D. Uzhchenko, H. O. Fil, A. O. Shestakova, etc.).

The source base of actual material for the analysis was interpreted and phraseological dictionaries of the Ukrainian language, Internet websites, as well as the author's own phraseological card file (63 PUs are subject to analysis), the theoretical and methodological basis of the investigation is works of Ukrainian linguists, in which individual phraseological micro- and macro-systems were studied.

The purpose of the proposed investigation is to investigate the place of the microsystem of the PU with the tree-name component in the phraseological composition of the Ukrainian language, to describe the semantic features and grammatical organization of the component composition of the PU representing this microsystem.

The conducted analysis of the PU with the component-name of trees gave reasons to summarize: 1. The microsystem of PU with the component-name of trees is relatively small in number; but on the other hand, it is quite diverse in terms of its semantic features and grammatical organization; 2. Such PUs, as well as the phraseological system of the Ukrainian language in general, are characterized by the phenomena of polysemy, synonymy, parallelism, and variation; 3. The largest part of PUs of this microsystem was formed with the components of oak (4 forms of the component, 14 PUs), stump (6 forms of the component, 12 PUs), willow (5 forms of the component, 11 PUs), the smallest – with the components of pear, wood, linden, aspen (1 component form, 1 PU); 4. Almost all syntactic structures characteristic of the phraseological structure of the Ukrainian language in general are presented in the microsystem of the PU with the component-name of trees: a) PUs correlative with a subordinating phrase: *birch bath, oak by oak, hang on a willow, etc.*; b) PUs correlative with a comparative inflection: *like hell to a dry willow, like to shell nuts, like in a viburnum meadow, etc.*; c) PUs related to a simple sentence: *the hair became an oak, golden*

willows grow, etc., as well as to the subordinate part of a complex sentence: when a pumpkin grows on a willow, etc.; 5. PUs with a tree-name component can act as a subject, a predicate (simple, compound noun, compound verb), adjunct, circumstance in a sentence; 6. Semantic features and grammatical organization of other phraseological microsystems require a separate study, including in comparative and comparative aspects.

Key words: *phraseological unit, tree name components, component composition, structural-grammatical types, syntactic functions.*

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності її розгляду. Дослідження окремих мікросистем ФО, на нашу думку, є однією з актуальних проблем фразеології, що потребує пильної уваги українських учених з урахуванням досягнень розвитку мовознавчої науки на сучасному етапі. Треба зазначити, що навіть побіжний огляд наукових праць дає підстави стверджувати: мікросистема ФО із компонентом-назвою дерев досліджувалася в українському мовознавстві лише принагідно, у зв'язку з вивченням інших проблем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фразеологічні макро- і мікросистеми почали інтенсивно вивчатися в українському мовознавстві лише в кінці ХХ – у ХХІ ст. (див., наприклад, праці В. А. Гаманюк, О. А. Мороз, М. І. Пелипаса, Ю. Ф. Прадіда, П. О. Редіна та ін.). На особливу увагу заслуговують публікації М. С. Моторіної, Г. О. Філь про ФО з компонентами-назвами рослин в українській [2; 7; 8], О. П. Левченко, О. А. Моторного, Г. О. Філь – інших слов'янських і неслов'янських мовах, у т. ч. в порівняльному і зіставному аспектах [1; 3; 6], В. Д. Ужченка – про українські ФО зі значенням 'зраджувати в подружньому житті', у більшості з яких наявний флористичний компонент [5], тощо.

Слід сказати, що в пропонованій розвідці проаналізовано не всі стійкі вирази, а лише ФО, тобто такі стійкі звороти мови, які «наділені цілісним, іноді частково цілісним значенням, вступають у смислові та граматичні зв'язки з іншими мовними одиницями, мають постійний, за традицією відтворюваний у мовленні компонентний склад» [4, 105].

Як основний у статті використано описовий метод і його основні прийоми: інвентаризацію та систематизацію мовного матеріалу в синхронії. Теоретико-методологічним підґрунтям розвідки слугували праці українських мовознавців, у яких досліджено окремі фразеологічні мікро- і макросистеми.

Формулювання мети і завдання статті. Мета пропонованої статті – дослідити місце мікросистеми ФО із компонентом-назвою дерев у фразеологічному складі української мови, описати особливості семантики ФО цієї мікросистеми та граматичну організацію компонентного складу таких ФО.

Досягнення цієї мети передбачає розв'язання таких завдань: 1) виокремити мікросистему ФО із компонентом-назвою дерев із фразеологічного складу української мови; 2) описати особливості семантики таких ФО; 3) дослідити граматичну структуру ФО цієї мікросистеми.

Виклад основного матеріалу дослідження. Незважаючи на те, що ця мікросистема ФО не численна, бо налічує, як зазначалося вище, всього 63 ФО, вона є різноманітною за семантикою та граматичною організацією компонентного складу. До речі,

до мікросистеми ФО із компонентом-назвою дерев зараховуємо і групу ФО із компонентом-назвою плодів дерев, деревинної продукції тощо.

ФО з компонентом-назвою дерев у більшості випадків є моносемічними і лише окремим із них властива полісемія: **дати (всипати) березової каші** 1) 'побити когось (перев. різками)', напр.: *Вона їм всипле березової каші. Вони пам'ятимуть, як треба матір слухати й поважати* (В. Кучер); 2) 'суворо покарати когось', напр.: **Всипати б такій березової каші, щоб не хитрувала, наче циганка на ярмарку** (М. Стельмах); 3) 'дуже вилаяти когось', напр.: *А ми свого командира... привезли... Поранений. Хотіли вдома лікувати, та генерал Петренко дізнався. Дав мені березової каші* (В. Кучер), або: **на вербі груші**: 1) 'неправда', напр.: *А може то така правда, Як на вербі груші* (Т. Шевченко); 2) зі сл. *наговорити* і под. 'нісенітниця', напр.: *Це, мабуть, свекрушище тобі наговорила на вербі груші <...>*, – *говорила Мотря* (І. Нечуй-Левицький); 3) зі сл. *обіцяти* і под. 'щось нездійсненне, нерéalне', напр.: *Нема ніде нічого, а вона якогось дуба смаленого править та обіцяє груші на вербі!* (Леся Українка) та ін.

ФО з компонентом-назвою дерев, окрім полісемії, характерні явища синонімії, паралелізму та варіантності. Коротко про диференціацію понять таких явищ та значень термінів, що їх позначають.

Фразеологічні синоніми репрезентують назву того самого поняття, спільні за своїм основним значенням, але різняться між собою значенневими відтінками або емоційно-експресивним забарвленням: **дуба смаленого правити** 'вигадувати щось', напр.: *Та що се ти мені байки плетеш, на глум здійсмаєш, чи смієшся в вічі? Нема ніде нічого, а вона якогось дуба смаленого править та обіцяє груші на вербі!* (Леся Українка), та **плести сухого дуба** 'говорити дурниці, обдурюючи когось', напр.: *Вона вірить сьому шарлатанові, а він їй плете сухого дуба* (І. Франко), або ж: **дуб дубом** 'дурень', напр.: *Чудова передача... Та тільки Марченко сидить дуб дубом* (З газети), та **дуб неотесаний** 'недалека людина', напр.: – *Скоріше за все, – здогадуючись, на що прозоро натякає Руся, намагався викрутитися Шаригін. – Деревина я... Дуб неотесаний. Правда ж? – Самокритично. Ціню, – похвалила Руся* (З інтернету).

Фразеологічні паралелізми, на нашу думку, як і синоніми, означають назву того ж самого поняття, але, на відміну від синонімів, не різняться між собою ні основним значенням, ні відтінками значень, ні емоційно-експресивним забарвленням: **почесати березовим віником** 'побити різками когось', напр.: *Он нахвалялись (пані), що як ще раз ви будете отак зачісані, то мене на конюшню одішлють. – А то ж задля чого? – зацікавившись, допитуюся я. – Щоб конях Тришка березовим віником почесав* (Панас Мирний), та **частувати березовою кашею з дубовим**

салом 'побити різками когось', напр.: *Ну, приходь, хлопці, завтра без сніданку, – зареготався коренастий семінарист. Будуть частувати березовою кашею з дубовим салом* (М. Сиротюк), або: *розчистити під горіх* 'дуже виляяти когось', напр.: *Він говорив одразу по двох телефона, з кимсь лаявся, комусь дорікав і дивився на Василя з викликом, готовий щомиті спалахнути і розчистити інженера під горіх* (П. Загребельний), та *дати березової каші* 'дуже виляяти когось', напр.: *Ох і дала ж мені тоді мати березової каші* (З газети) та ін.

Фразеологічні варіанти позначають назву того самого поняття, спільні за своїм основним значенням, але різняться між собою одним або кількома (іноді усіма) компонентами: *дати (врізати) дуба* 'померти', напр.: *Жінка з дітьми пішла у найми, а він був у шинкаря за попихача, з десятої чарки, доки й дуба не дав!* (М. Кропивницький) та *Одарку так скалатнуло, що вона справді мало не врізала дуба з переляку* (Ю. Збанацький), або: *як (мов, ніби, неначе і т. ін.) чорт в суху (стару) вербу (грушу)*, зі сл. *закохатися* 'дуже сильно', напр.: *Провідний інженер об'єднання з перших же днів як чорт в стару вербу закохався в молоденьку Галочку-веселуху* (З журналу) та *Маланка бачить, що закохався Дмитро як чорт у суху грушу* (М. Зарудний), або: *як (мов, ніби, наче і т. ін.) [молоденьку (сиру)] липку обідрати (облупити)* 'грабувати когось', напр.: *– Добре! – провадять усі в один голос. – Як липку облупимо* [голову]. <...> *Та й писаря завряд [заодно] (Панас Мирний); Не від сьогодні ходить чутка, що Володко з Гриньком та обдирають нашу часту як молоденьку липку* (Л. Мартович); *Не раз подорожніх багатих панів Як липку сиру обдирали* (Л. Боровиковський) та ін.

Слід зауважити, що абсолютна більшість компонентів-назв дерев уживається у формах однини і лише компоненти *верба, горіх, кислиця, кисличка, ліс* уживаються в множинних формах: *золоті верби ростуть* 'нічого путнього не виходить', напр.: *– Додому зараз! На себе нарікай, як у тебе спина від ремня щемітиме. Де не підеши – то за тобою золоті верби ростуть...* (М. Понеділок); *Я думаю так: попадись ти оце кому-небудь з такими думками, то й буде тобі на горіхи* (Панас Мирний); *кислиця розводити* 'скиглити', напр.: *У твої роки я на заводі працював по десять годин. А ти? Не розводь кислиці! – Віктор тер очі, схлипував* (П. Автомонов); *дістатися на кислички* 'покарати когось', напр.: *– Це вірно, – підтримав інший селянин. – Бува Костур повернеться, то дістанеться нам на кислички* (Л. Юхвід); *плигати через чужі ліси* 'зраджувати в подружньому житті', напр.: *Бо це бракувало, щоб Юрко почав через чужі ліси плигати* (Н. Тихий).

В одному випадку компонент ФО виражений збірним іменником: «*Золоте верб'я* за ним росте», – *говорять про щасливого, всіма любленого чоловіка, що ширить довкола себе радість і задоволення* (З інтернету).

У мікросистемі ФО із компонентом-назвою дерев за синтаксичними ознаками можна вирізнити три групи:

1) ФО, що за структурою відповідають підрядному словосполученню: а) простому: *дубова голова*

'розумово обмежена людина', напр.: *– Кажуть, що одна голова добре, а дві – краще, звісно, якщо ці голови не дубові. Ну, й дубова у тебе голова, Оксано* (З інтернету), або *дати дуба* 'померти', напр.: *– Я ж не який-небудь дикун <...>, що, даючи дуба, нібито наказував і жінку свою вбивати* (О. Гончар) та ін.; б) складному: *ходити по калиновому мосту* 'шукати зустрічі з коханим (коханою)', напр.: *Ходив-ходив вечорами по калиновому мосту Петро, але так нічого й не вийшло* (З газети); *правити смаленого дуба* 'говорити нісенітницю', напр.: *Та що се ти мені байки плетеш, на глум здійсмаєш, чи смієшся в вічі? Нема ніде нічого, а вона якогось дуба смаленого править та обцяє груди на вербі!* (Лєся Українка) та ін.;

2) ФО, що за структурою відповідають порівняльному звороту: *як (мов, ніби, неначе і т. ін.) горіхи лускати* 'легко виконувати якусь роботу', напр.: *Вечори просиджує над замітками, які інші лускають мов горіхи* (В. Дрозд); *як (мов, немов, ніби і т. ін.) калинова квітка*, зі сл. *гарна, червона і под.* (про дівчину) 'дуже', напр.: *Така ж бо вона [Марічка] гарна як калинова квітка* (З газети) та ін.

Як правило, такі ФО переважно уживаються із супровідними словами, які не є компонентом ФО, але без яких ФО не використовуються: *як (мов, ніби, неначе і т. ін.) чорт до сухої верби*, зі сл. *причепитися, прилипнути і под.* 'дуже сильно', напр.: *– Клятий Ботушкан причепиться до мене як чорт до сухої верби і хоче, аби я йому ще один рік задурно робив* (Казки Буковини); *як (мов, немов, ніби і т. ін.) дуб*, зі сл. *міцний, твердий і под.* 'дуже, надзвичайно, великою мірою', напр.: *Та найбільше сиділи матері в печінках орова. Як тільки починалася зима – мусила з вільшаника на плечах хмиз носити. ...А воно ж сире – в печі сичить, як гадюччя... Бориц, і той стоїть день у печі, а квасоля і не впріє, тверда як дуб* (Ю. Збанацький) та ін.

3) ФО, що за структурою відповідають:

а) простому реченню: *волос дубом стало* 'когось охоплює великий страх, гнів, подив і т. ін.', напр.: *А ось Іван <...> має одну таку прикмету, що вам волос дубом стане, слухаючи про неї* (Лєсь Мартович); *золоті верби ростуть* 'нічого путнього не виходить'. – *Від його панського слова золоті верби ростуть* (М. Стельмах) та ін.;

б) підрядній частині складнопідрядного речення: *як (мов, ніби, неначе і т. ін.) виросте гарбуз на вербі* 'ніколи не (буде, стане)', напр.: *А я ж думав – серце буде Навіки твоє, Одказала дівчинонька: Ось годі тобі! Тоді буде як виросте гарбуз на вербі* (Л. Глібов); 'нісенітниця', зі сл. *наговорити і под.*, напр.: *Він набаблає що на вербі груші ростуть!* (Укр. присл.) та ін.

ФО з компонентами-назвами дерев можуть виступати в реченні:

1) підметом: *березова припарка* 'покарання за провину', напр.: *– Тебе, Івасику, чекає вдома березова припарка – сказала сестра* (З газети); *березова каша* 'покарання за провину', напр.: *Березова каша – неодмінна прикмета побуту бурси, семінарії тощо згадується у творах багатьох письменників, зокрема у М. Кропивницького* (З інтернету) та ін.;

2) присудком:

а) простим: *плести сухого дуба* 'говорити дурниці, нісенітницю, обдурюючи когось', напр.: *– Вона*

вірить сьому шарлатанові, а він їй **плете сухого дуба** (І. Франко); **повиснути на вербі** 'повіситися', напр.: *Коли б повиснув на вербі котрийсь з Мартинчуків чи Загайчиків, то й дитина вказала б пальцем на Аркадія як морального призвідцю злочину* (І. Вільде) та ін.;

б) складеним іменним: **міцний горішок** 'складений (для вивчення, виготовлення і т. ін.)', напр.: – *Солдатська наука – горішок дуже міцний* (І. Стадник); **не з дуба внасти** 'бути досвідченим, розумним або обізнаним у чомусь', напр.: – *Отже, на шефа тягнуть Здирського, – сказав Сидоров. – А чим, скажімо, гірший я? – Я теж не з дуба впав, – насупився Саунський* (А. Крижанівський) та ін.;

в) складеним дієслівним: **вербу носити**, перев. зі сл. *почати* 'пийчати', напр.: *З гора Майстренко носити почав вербу* (3 газети); **березовий чай** 'покарання за провину', напр.: *За погану поведінку буде тобі березовий чай* (3 газети) та ін.;

3) додатком: **дурило з кривої верби** 'розумово обмежена людина', напр.: *Більшість односельців вважали його [Василя] дурилом із кривої верби* (3 газети); **свиня під дубом** 'людина, яка шкодить собі через власну зажерливість і короткозорість', напр.: *Ще зблискує вряди-годи оскал криловської свині під дубом, яка готова вкусити ту руку, що продукує духовну поживу для людей* (Р. Іванчук) та ін.;

4) обставиною: як (*мов, немов, ніби і т. ін.*) **дурень з дуба**, перев. зі сл. *лягнути* і под. 'недоречно', напр.: [Юрко:] *Оце вже ти лягнув як дурень з дуба!* (М. Кропивницький); як (*мов, ніби, наче і т. ін.*) **пень**, зі сл. *стояти* 'непорушно', напр.: *Гнат не пручався: він стояв, як покірна дитина, або, краще, як пеня, з котрим можна все зробити* (М. Коцюбинський) та ін.

І наостанок слід сказати, що чи то автори, чи то видавці часто припукаються пунктуаційних помилок, виділяючи комами ФО, що за структурою відповідають порівняльному звороту: як (*мов, ніби, наче і т. ін.*) **липку обдирати** 'грабувати когось', напр.: *Покотилася чутка про Гайдука, що організував банду та й став грабувати і багатих, і бідних: обдирав усіх підряд, наче липку* (А. Дімаров); як (*мов, немов, ніби і т. ін.*) **калина [в лузі]**, зі сл. *гарна, червона* і под. (про дівчину) 'дуже', напр.: *Гарна дівчина, як у лузі калина* (з інтернету) та ін.

Не можна розділяти комою ФО, що складаються з двох частин: як **тополя що край поля** 'самотня', напр.: *І залишилась дівчина одна-однісінька, мов тополя, що край поля* (3 газети); **що на вербі груші а на сосні яблука ростуть** 'нісенітниця'. *Ти розкажеш такого, що на вербі груші, а на сосні яблука ростуть!* (Марко Вовчок) та ін.

Висновки та перспективи досліджень.

Проведений аналіз ФО із компонентами-назвами дерев дав підстави резюмувати:

1. Мікросистема ФО із компонентом-назвою дерев є порівняно малочисельною (налічує всього 63 ФО), але натомість досить розмаїтою за своїми семантичними особливостями і граматичною організацією (див. «Словничок фразеологічних одиниць із компонентами-назвами дерев» в кінці статті).

2. Для таких ФО, як і фразеологічної системи взагалі, характерні явища полісемії, синонімії, паралелізму та варіантності.

3. Найбільше ФО цієї мікросистеми утворено з компонентами *береза* (5 форм компонента, 9 ФО), *дуб* (4 форми компонента, 14 ФО), *верба* (3 форми компонента, 10 ФО), найменше – з компонентами *груша, деревина, липа, осика, ліс* (по 1 формі компонента, по 1 ФО) (докл. див. табл. 1 «Статистичні дані про компонентний склад ФО із компонентом-назвою дерев»).

4. У мікросистемі ФО із компонентом-назвою дерев представлено майже всі синтаксичні структури, характерні для фразеологічного складу української мови взагалі: а) ФО, співвідносні з підрядним словосполученням: *березова лазня, дуб дубом, повиснути на вербі* та ін.; б) ФО, співвідносні з порівняльним зворотом: *як чорт до сухої верби, як горіхи лускати, як у лузі калина* та ін.; в) ФО, співвідносні з простим реченням: *волос дубом став, золоті верби ростуть* та ін., а також підрядною частиною складнопідрядного речення: *як виросте гарбуз на вербі* та ін.

5. ФО з компонентом-назвою дерев можуть виступати в реченні присудком (простим, складеним іменним, складеним дієслівним), обставиною.

6. Потребують окремого дослідження семантичні особливості та граматична організація й інших фразеологічних мікросистем, у т. ч. в порівняльному та зіставному аспектах.

Таблиця 1
 Статистичні дані про компонентний склад ФО із компонентом-назвою дерев

№ з.п.	Компонент	К-ть	№ з.п.	Компонент	К-ть
1	дуб	14	5	горіх	4
1.1	дуба	7	5.1	горіхи	2
1.2	дуб	3	5.2	горіх	1
1.3	дубом	3	5.3	горішок	1
1.4	дубова	1	6	калина	3
2	пень	12	6.1	калина	1
2.1	пень	4	6.2	калинова	1
2.2	пні	3	6.3	калиновому	1
2.3	пеньок	2	7	кислиця	2
2.4	пенька	1	7.1	кислиці	1
2.5	пня	1	7.2	кислички	1
2.6	пню	1	8	сосна	2
3	верба	10	8.1	сосні	1
3.1	вербі	4	8.2	сосновий	1
3.2	верби	2	9	тополя	2
3.3	вербу	2	9.1	тополя	2
3.4	верби	1	10	груша	1
3.5	верб'я	1	10.1	грушу	1
4	береза	9	11	деревина	1
4.1	березова	3	11.1	деревина	1
4.2	березової	3	12	липа	1
4.3	березовий	1	12.1	липку	1
4.4	березовим	1	13	ліс	1
4.5	березовою	1	13.1	ліси	1
			14	осика	1
			14.1	осиці	1
			УСЬОГО		63

ЛІТЕРАТУРА

1. Левченко О. Рослинна символіка у фразеологічних системах (лінгвокультурологічний аспект). *Од слова путь верстаючи й до слова* : зб. на пошану Роксолани Петрівни Зорівчак, доктора філологічних наук, професора, заслуженого працівника освіти України. Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. С. 552–566.
2. Моторіна М. С. Етносимволи у складі українських фразеологізмів з компонентами-назвами рослин. *Культура народів Причорномор'я*. 2012. № 248. С. 173–175.
3. Моторний О. А. Компонент-назва рослини як складова фразеології верхньолужицької мови. *Мова і культура*. 2011. Т. 5. С. 128–133.
4. Прадід Ю. Ф. Особливості семантики та граматичної організації фразеологічних одиниць із компонентом *земля*. *Філологічний часопис* : науковий журнал. Умань : ВПЦ ВПЦ «Візаві», 2023. Вип. 1. С. 95–105.
5. Прадід Ю. Ф. Особливості семантики та граматичної організації фразеологічних одиниць із компонентом *небо*. *Записки з українського мовознавства* : зб. наукових праць. Одеса, 2023. Вип. 30. С. 23–34.
6. Прадід Ю. Ф. Семантична й граматична структура фразеологічних одиниць із компонентами *зірка* та *зоря* в українській мові. *Мовознавство*. 2022. № 5. С. 57–64.
7. Прадід Ю. Ф. Фразеологічна ідеографія (проблематика досліджень). Київ – Сімферополь, 1997. 252 с.
8. Ужченко В. Д. Фразеосемантичні лінії однієї «делікатної» варіантно-синонімічної групи. *Учені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського. Серія «Філологія»*. 2007. Т. 20 (59). № 6. С. 254–263.
9. Філь Г. Флористичний компонент у структурі фразеологічних одиниць східнослов'янських мов. *Рідне слово в етнокультурному вимірі* : зб. наукових праць. Дрогобич : Посвіт, 2016. С. 237–246.
10. Філь Г. Компоненти-дендроніми в структурі фразеологічних одиниць української мови як етнокультурні маркери мовної картини світу. *Рідне слово в етнокультурному вимірі* : зб. наукових праць. Дрогобич : Посвіт, 2014. С. 217–226.
11. Філь Г. Фразеологічні одиниці української мови з рослинними компонентами-символами : етнонаціональний аспект. *Проблеми гуманітарних наук* : зб. наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія». 2015. Вип. 36. С. 116–126.
12. Шестаков А. О. Семантика та функціонування фразеологізмів з флористичним компонентом в українській та англійській мовах. *Лінгвістика*. 2012. № 3. Ч. 1. С. 169–173.

ДОВІДКОВА ЛІТЕРАТУРА

13. Коломієць М. П., Регушевський Є. С. Словник фразеологічних синонімів / під ред. В. А. Винника. Київ : Радянська школа, 1988. 200 с.
14. Словник синонімів української мови. URL: <https://1675.slovaronline.com/search?s=%D0%B1%D0%B8%D0%BA> (дата звернення : 19.07. 2023).
15. Словник української мови : в 11 т. URL: <http://sum.in.ua/s/zemlja> (дата звернення: 19.09. 2023).
16. Словник української мови : у 20 т. URL: <https://1677.slovaronline.com/> (дата звернення: 29.07. 2023).
17. Словник фразеологізмів української мови. URL: <http://kropivnitsky.maup.com.ua/assets/files/slov557.pdf> (дата звернення: 22.07. 2023).
18. Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. Фразеологічний словник української мови. URL: https://schoolplusnet.com/up_portfolio/2016-3-2-21-42-22_file_20.pdf (дата звернення: 25.07. 2023).
19. Фразеологічний словник української мови. URL: https://books.google.com/books/about/%D0%A4%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%B5%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD.html?id=LMnqAAAAMAAJ (дата звернення: 21.07. 2023).

REFERENCES

1. Levchenko, O. (2008). Roslynnna symbolika u frazeolohichnykh systemakh (linhvokulturolohichnyi aspekt) [Plant symbolism in phraseological systems (linguistic and cultural aspect)]. *Od slova put verstaiuchy y do slova*: zb. na poshanu Roksolany Petrivny Zorivchak, doktora filolohichnykh nauk, profesora, zasluzhenoho pratsivnyka osvity Ukrainy. Lviv: Vydavnychiy tsentr LNU imeni Ivana Franka, 552–566 [in Ukrainian].
2. Motorina, M. S. (2012). Etnosymvoly u skladi ukrainskykh frazeolohizmiv z komponentamy-nazvamy *roslyn* [Ethnic symbols in the ukrainian phraseological units with components – the names of the plants: semantic aspect]. *Kultura narodov Prychernomor'ia*, 248, 173–175 [in Ukrainian].
3. Motornyi, O. A. (2011). Komponent-nazva roslyny yak skladova frazeolohii verkhnyoluzhytskoi movy [Component plant name as a part of Upper Lusatian phraseology]. *Mova i kultura*, 5, 128–133 [in Ukrainian].
4. Pradid, Yu. F. (2023). Osoblyvosti semantyky ta hramatychnoi orhanizatsii frazeolohichnykh odynts iz komponentom zemlia [Peculiarities of semantics and grammatical organization of phraseological units with the *zemlia* component]. *Filolohichnyi chasopys*: naukovyi zhurnal. Uman: VPTs VPTs «Vizavi», 1, 95–105 [in Ukrainian].
5. Pradid, Yu. F. (2023). Osoblyvosti semantyky ta hramatychnoi orhanizatsii frazeolohichnykh odynts iz komponentom *nebo* [Peculiarities of semantics and grammatical organization of phraseological units with the *nebo* component.]. *Zapysky z ukrainskoho movoznavstva*: zb. nauk. prats. Odesa, 30, 23–34 [in Ukrainian].
6. Pradid, Yu. F. (2022). Semantychna y hramatychna struktura frazeolohichnykh odynts iz komponentamy zirka ta zoria v ukrainskii movi [The semantic and grammatical structure of ukrainian phraseological units with the components *zirka* and *zoria*]. *Movoznavstvo*, 5, 57–64 [in Ukrainian].
7. Pradid, Yu. F. (1997). Frazeolohichna ideohrafiia (problematyka doslidzhen) [Phraseological ideography (research issues)]. Kyiv – Simferopol [in Ukrainian].
8. Uzhchenko, V. D. (2007). Frazeosemantychni linii odniiei “delikatnoi” variantno-synonimichnoi hrupy. *Ucheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu im. V. I. Vernadskoho. Seriya “Filolohiia”*, 20 (59) / 6, 254–263 [in Ukrainian].

9. Fil, H. (2016). Florystychnyi komponent u strukturі frazeolohichnykh odynyts skhidnoslovianskykh mov [The floral component in the structure of east slavic languages's phraseological units]. *Ridne slovo v etnokulturnomu vymiri: zbirnyk naukovykh prats*. Drohobych: Posvit, 237–246 [in Ukrainian].

10. Fil, H. (2014). Komponenty-dendronimy v strukturі frazeolohichnykh odynyts ukraïnskoi movy yak etnokulturni markery movnoi kartyny svitu [Dendronymic components in the structure of of phraseological units of the ukrainian as ethnocultural markers of the language world picture]. *Ridne slovo v etnokulturnomu vymiri: zbirnyk naukovykh prats*. Drohobych: Posvit, 217–226 [in Ukrainian].

11. Fil, H. (2015). Frazeolohichni odynytsi ukraïnskoi movy z roslynnymy komponentamy-symvolamy: etnonatsionalnyi aspekt [Phraseological units of the Ukrainian language with botanical component symbols: the ethnonational aspect]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriiia "Filolohiia"*, 36, 116–126 [in Ukrainian].

12. Shestakov, A. O. (2012). Semantyka ta funktsionuvannia frazeolohizmiv z florystychnym komponentom v ukraïnskii ta anhliiskii movakh [Semantics and Functioning of Phraseological Units with Floristic Element in Ukrainian and English Languages]. *Linhvistyka*, 3 (1), 169–173 [in Ukrainian].

SOURCES OF ILLUSTRATIVE MATERIAL

13. Kolomiets, M. P., Rehushevskiy, Ye. S. (1988). Slovyk frazeolohichnykh synonymiv [Dictionary of phraseological synonyms] / pid red. V. A. Vynnyka. Kyiv: Radianska shkola [in Ukrainian].

14. Slovyk synonymiv ukraïnskoi movy [Dictionary of synonyms of the Ukrainian language]. UPL : <https://1675.slovaronline.com/search?s=%D0%B1%D0%B8%D0%BA> (data zvernennia : 19.07. 2023).

15. Slovyk ukraïnskoi movy [Dictionary of the Ukrainian language]: v 11 t. URL: <http://sum.in.ua/s/zemlja> (data zvernennia : 19.09. 2023).

16. Slovyk ukraïnskoi movy [Dictionary of the Ukrainian language]: v 20 t. URL: <https://1677.slovaronline.com/> (data zvernennia : 29.07. 2023).

17. Slovyk frazeolohizmiv ukraïnskoi movy [Dictionary of phraseological units of the Ukrainian language]. URL: <http://kropivnitsky.maup.com.ua/assets/files/slov557.pdf> (data zvernennia : 22.07. 2023).

18. Uzhchenko, V. D., Uzhchenko, D. V. Frazeolohichnyi slovyk ukraïnskoi movy. URL: https://schoolplusnet.com/up_portfolio/2016-3-2-21-42-22_file_20.pdf (data zvernennia : 25.07. 2023).

19. Frazeolohichni slovyk ukraïnskoi movy [Phrasebook of the Ukrainian language]. URL : https://books.google.com/books/about/%D0%A4%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%B5%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD.html?id=LMnqAAAAMAAJ (data zvernennia : 21.07. 2023).

СЛОВНИЧОК ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ З КОМПОНЕНТОМ-НАЗВОЮ ДЕРЕВ

БЕРЕЗОВА: *березова каша* 'покарання за провину', напр.: *Поцілуй Васю за мене і скажи їй, що як буде добре вчитись, то я їй і намисто, і серги, і перстень привезу, а як же ні, то привезу березової каші* (Т. Шевченко); *Педагоги зловтішалися, звертаючись до винних: «А вас чекає каша особлива, березова». Це був прямий натяк на традиційну в таких випадках порку* (З інтернету); *Березова каша – неодмінна прикмета побуту бурси, семінарії тощо згадується у творах багатьох письменників, зокрема у М. Кропивницького* (З інтернету);

березова лазня 'покарання за провину', напр.: *Покарання суворе, безглузде і жорстоке. Екзекуцію за допомогою різок називали також березовим чаєм, березової лазнею, семінарської кашею* (З інтернету);

березова припарка 'покарання за провину', напр.: – *Тебе, Івасику, чекає вдома березова припарка, – сказала сестра* (З газети).

БЕРЕЗОВИЙ: *березовий чай* 'покарання за провину', напр.: *За погану поведінку буде тобі березовий чай* (З газети).

БЕРЕЗОВИМ: *почесати березовим віником* 'побити когось різками', напр.: – *Он учора нахвалялись (пані), що як ще раз ви будете отак зачісані, то мене на конюшню одішлють. – А то ж задля чого? – зацікавившись, допитуюся я. – Щоб конюх Тришка березовим віником почесав* (Панас Мирний).

БЕРЕЗОВОЇ: *дати (скоштувати, всипати, перепастися) березової каші (кашки)* 1) 'побити когось (перев. різками)', напр.: *Хведько не вчивсь – і скоштував Березової кашки* (П. Гулак-Артемівський); [Коваль:] *...Що ти бачив, що ти знаєш, живучи отут? Ріс, як у бога за дверима, тільки й лиха було, що як ще вчився в бурсі, то, може, інколи доводилось скуштувати березової каші* (М. Кропивницький); *Вона їм всипле березової каші. Вони пам'ятатимуть, як треба матір слухати й поважати* (В. Кучер); 2) 'суворо покарати когось', напр.: – *Всипати б такій березової каші, щоб не хитрувала, наче циганка на ярмарку* (М. Стельмах); *Крикнув [Дцу Кин-дзин] – радцям каші Березової дати* (П. Грабовський); 3) 'дуже вилаяти когось', напр.: *А ми свого командира... привезли... Поранений. Хотіли вдома лікувати, та генерал Петренко дізнався. Дав мені березової каші* (В. Кучер); *Ох і дала ж мені тоді мати березової каші* (З газети);

дати березової припарки 1) 'суворо покарати когось', напр.: *Колись за це дадуть тобі березової припарки такої, що й правнучатам будеш заказувати* (І. Котлярівський); 2) 'дуже вилаяти когось', напр.: *Дали ж березової припарки Петренкові. За все – холодність, безініціативність. Перепало, довіку пам'ятатиме* (З газети);

уже не їсть березової каші 'виріс', напр.: *Іван Франко, який усе життя старанно приробирував фразеологічні скарби української мови з народних уст, засвідчив у збірнику «Галицько-руські народні приповідки» ще один цікавий вислів: «Уже не їсть березової каші», тобто виріс із шкільного віку, вже парубкує* (З інтернету).

БЕРЕЗОВОЮ: *частувати березовою кашею [з дубовим салом]* 'побити різками когось', напр.: – *Ну, приходь, хлопці, завтра без сніданку, – зареготався коренастий семінарист. Будуть частувати березовою кашею з дубовим салом* (М. Сиротюк).

ВЕРБИ: *дурило з кривої верби* 'розумово обмежена людина', напр.: *Більшість односельців вважали його [Василя] дурилом із кривої верби* (З газети);

як (мов, ніби, наче і т. ін.) чорт до сухої верби, зі сл. *причепитися, прилипнути* і под. 'дуже сильно', напр.: – *Клятий Ботушкан причепиться до мене! як чорт до сухої верби і хоче, аби я йому ще один рік задурно робив* (Казки Буковини).

ВЕРБИ: *золоті верби ростуть* 1) 'нічого путнього не виходить', напр.: – *Від його панського слова золоті верби ростуть* (М. Стельмах); – *Додому зараз! На себе нарікай, як у тебе спина від ременя цемітиме. Де не підеш – то за тобою золоті верби ростуть...* (М. Понеділок); *От тепер, думаю, щось та буде, бо де Хаброня ступить, там золоті верби ростуть* (І. Нечуй-Левицький); 2) 'хтось дуже везучий, щасливий', напр.: «*Ростуть за ним золоті верби*», – *кажуть у Галичині про доброзичливу людину, що залишає по собі добрі спогади* (З журналу).

ВЕРБИ: *повиснути на вербі* 'повіситися', напр.: *Коли б повиснув на вербі котрийсь з артистичків чи Загайчиків, то й дитина вказала б пальцем на Аркадія як морального призвідцю злочину* (І. Вільде);

*така правда*² як на вербі *груші* 'неправда', напр.: *А може о така правда Як на вербі груші* (Т. Шевченко);

[таке (такого) що] на вербі груші [а на сосні (осиці) яблука (кислиці) ростуть] 1) 'неправда', напр.: *А може то така правда, Як на вербі груші* (Т. Шевченко); 2) 'нісенітниця', зі сл. *наговорити* і под., напр.: – *Це, мабуть, свекрушище тебе наговорила на вербі груші <...>*, – *говорила Мотря* (І. Нечуй-Левицький); [Івга:] *Наговорить [писар] на вербі груші <...>. Та він... рад Левка живого з'їсти, бо хоче, щоб я замість Левка та пішла за нього!* (Г. Квітка-Основ'яненко); [Оленка:] *Вже ви, мамо, наговорите на вербі груші а на осиці кислиці* (І. Нечуй-Левицький). Він набалакає *що на вербі груші ростуть!* (Укр. присл.); – *Годі тобі, дівчино; Шпак нісенітницю таку тобі розкаже, Що й груші на вербі ростуть!* (Л. Глібов); – *Вже ви, мамо, наговорите на вербі груші а на осиці кислиці* (І. Нечуй-Левицький); *Годі тобі, дівчино! Ти розкажеш такого що на вербі груші а на сосні яблука ростуть!* (Марко Вовчок); 3) зі сл. *обіцяти* і под. 'щось нездійсненне, нереальне', напр.: *Нема ніде нічого, а вона якогось дуба смаленого править та обіцяє груші на вербі!* (Леся Українка);

як (мов, ніби, наче і т. ін.) виросте гарбуз на вербі 'ніколи не (буде, стане)', напр.: *А я ж думав – серце буде Навіки твоє, Одказала дівчинонька: Ось годі тобі! Тоді буде як виросте гарбуз на вербі* (Л. Глібов).

ВЕРБУ: *вербу носити*, перев. зі сл. *почати* 'пиячити', напр.: *З горя Майстренко носити почав вербу* (З газети);

як (мов, ніби, наче і т. ін.) чорт в суху (стару) вербу (грушу), зі сл. *закохатися*, 'дуже сильно' напр.: *Провідний інженер об'єднання з перших же днів як чорт в стару вербу закохався в молоденьку Галочку-веселуху* (З журналу); *Маланка бачить, що закохався Дмитро як чорт у суху грушу* (М. Зарудний).

ВЕРБ'Я: *золоте верб'я росте* 1) 'нічого путнього не виходить', напр.: *Куди не повернешся – золоте верб'я росте* (М. Номис); 2) 'хтось дуже везучий, щасливий', напр.: «*Золоте верб'я за ним росте*», – *говорять про щасливого, всіма любленого чоловіка, що ширить довкола себе радість і задоволення* (З інтернету).

ГОРІХ: *розчистити під горіх* 'дуже вилаяти когось', напр.: *Він говорив одразу по двох телефона, з кимсь лаявся, комусь дорікав і дивився на Василя з викликом, готовий щомиті спалахнути і розчистити інженера під горіх* (П. Загребельний).

ГОРІХИ: *на горіхи*, зі сл. *дістанеться, перепаде* буде та ін. 'за провину'. *Він, замість олії, підлив гасу – переплутав пляшки. Дісталось на горіхи* (В. Минко); – *Йди сюди, волоцюго..! З тебе все лихо встас. Йди й ти (Василію) за нами. І тобі дістанеться на горіхи*, – *сказав він* (Панас Мирний); *Звісно, найбільше при тих переговорах перепадало на горіхи старому Трацькому* (І. Франко); *Я думаю так: попадись ти оце кому-небудь з такими думками, то й буде тобі на горіхи* (Панас Мирний);

як (мов, ніби, неначе і т. ін.) горіхи лускати (луцити) 'легко виконувати якусь роботу', напр.: *Вечори просиджує над замітками, які інші лускають мов горіхи* (В. Дрозд).

ГОРІШОК: *міцний (твердий) горішок* 'складний (для вивчення, виготовлення і т. ін.)', напр.: – *Солдатська наука – горішок дуже міцний* (І. Стадник).

ГРУШУ: *як (мов, ніби, неначе і т. ін.) чорт у суху грушу*, див. ВЕРБУ.

ДЕРЕВИНА: *деревина неотесана* 'невихована людина', напр.: *У народі про таких кажуть: деревина неотесана* (З газети).

ДУБ: *дуб дубом* 'дурень'. *Чудова передача... Та тільки Марченко сидить дуб дубом* (З газети);

дуб неотесаний 'недалека людина', напр.: – *Скоріше за все, – здогадуючись, на що прозоро натякає Руся, намагався викрутитися Шаригін. – Деревина я... Дуб неотесаний. Правда ж? – Самокритично. Ціню, – похвалила Руся* (З інтернету);

як (мов, ніби, наче і т. ін.) дуб, зі сл. *міцний, твердий* і под. 'дуже, надзвичайно, великою мірою', напр.: *Та найбільше сиділи матері в печінках дрова. Як тільки починалася зима – мусила з вільшаника на плечах хмиз носити. ...А воно ж сире – в печі сичить, як гадючка... Борці, і той стоїть день у печі, а kwasоля і не впріє, тверда як дуб* (Ю. Збанацький); – *Проти Наркиса Брилеві не встояти, дарма що в своїй ятдесять був теж кремезний як дуб* (Ю. Смолич); *Ну, то хай росте здоровий, Кароокій, чорнобровий, А такий міцний як дуб, Щоб трицау в батька чуб* (Олександр Олесь).

ДУБА: *волос (волосся) дуба (дубом) [стало]* 'когось охоплює великий страх, гнів, подив і т. ін.', напр.: *А ось Іван <...> має одну таку прикмету, що вам волос дубом стане, слухаючи про неї* (Леся Мартович); *Нам обом волосся стало дуба* (Леся Українка); *Все волосся у пані Іванни стає дубом* (О. Кобилянська);

впасти з дуба на кактус 1) 'сказати або зробити велику дурницю', напр.: *От сказонув! Як з дуба на кактус* (З інтернету); 2) 'збожеволіти', напр.: *Ти що з дуба на кактус упав? Як тобі таке допустити?* (З інтернету);

¹ Комою виділяються порівняльні звороти, але не ФО, що за структурою відповідають порівняльному звороту.

² Не слід розділяти комою частини складної ФО.

дати (врізати) дуба 'померти', напр.: – *Я ж не який-небудь дикун <...>, що, даючи дуба, нібито наказував і жінку свою вбивати* (О. Гончар); *Він приїде, мабуть, зляже і помре між добрих справ, і, напевне, хтось там скаже: – Дід Данило дуба дав* (А. Малишко); *Говорила стара, поки й дуба дала* (Укр. присл.); [Прієська:] *Думають, що мати прикидається недужою... Повірять тільки, як колись дуба дасть мати* (С. Васильченко); – *Прокинувся, Григорію? А в вже думав дуба даси* (М. Стельмах); *Жінка з дитьми пішла у найми, а він був у шинкаря за попихача, з десятої чарки, доки й дуба не дав!* (М. Кропивницький); *Одарку так скалатнуло, що вона справді мало не врізала дуба з переляку* (Ю. Збанацький); *А підійти ви на сповідь, щоб душу свою очистити, або спробуйте, як дуба вріжете, без карбованця душу свою в царство небесне просунути?!* (Остап Вишня); *Я хоч і в тілі, при буряковому виді, але тихцем хворію і можу врізати дуба* (А. Крижанівський); – *Добрячий тютюнець... Аби якийсь панок шарпнув цілу затажку – на місці врізав би дуба* (М. Тарновський); – *Ех, коли б я спіймав отого Гітлеряку, сто чортів його матері, я б його не карав, а водив би на шворці, доки б він і дуба врізав, щоб знав, як на чужі землі нападати* (Григорій Тютюнник);

не дуба гнути 'бути дурнем', напр.: *Він [Тимченко] не дуба гне, йому дійсно не вистачає клепки в голові* (3 газети);

не з дуба впасти 'бути досвідченим, обізнаним у чомусь', напр.: – *Отже, на шефа тягнуть Здирського, – сказав Сидоров. – А чим, скажімо, гірший я? – Я теж не з дуба впав, – насупився Саунський* (А. Крижанівський);

плести (правити) сухого (смаленого) дуба 'говорити нісенітницю', напр.: – *Вона вірить сьому шарлатанові, а він їй плете сухого дуба* (І. Франко); – *Невже це верзеться, не вже Одарка Дармограіха... і справді розцедрилась на телицю? А ми ж бо гадали, що вона смаленого дуба плете!* (С. Гуцало); *Та що се ти байки плетеш, на глум здіймаєш, чи смієшся в вічі? Нема ніде нічого, а вона якогось дуба смаленого править та обіцяє груші на вербі!* (Леся Українка);

як (мов, ніби, наче і т. ін.) дурень з дуба, перев. зі сл. лягнути і под. 'недоречно'. [Юрко:] *Оце вже ти лягнув як дурень з дуба!* (М. Кропивницький).

ДУБОВА: дубова голова 'розумово обмежена людина', напр.: – *Кажуть, що одна голова добре, а дві – краще, звісно, якщо ці голови не дубові. Ну, й дубова у тебе голова, Оксано* (3 інтернету).

ДУБОМ: волос дубом стає, див. ДУБА;

дуб дубом, див. ДУБ;

свиня під дубом 'людина, яка шкодить собі через власну зажерливість і короткозорість', напр.: *Ще зблискує вряди-годи оскал криловської свині під дубом, яка готова вкусити ту руку, що продукує духовну поживу для людей* (Р. Іванчук).

КАЛИНА: як (мов, ніби, наче і т. ін.) [червона] калина [в лузі], зі сл. гарна, червона і под. (про дівчину) 'дуже', напр.: *Гарна дівчина як у лузі калина* (3 інтернету).

КАЛИНОВА: як (мов, ніби, наче і т. ін.) калинова квітка, зі сл. гарна, червона і под. (про дівчину) 'дуже', напр.: *Така ж бо вона [Марічка] гарна як калинова квітка* (3 газети).

КАЛИНОВОМУ: ходити по калиновому мосту 'шукати зустрічі з коханим (коханою)', напр.: *Ходив-ходив вечорами по калиновому мосту Петро, але так нічого й не вийшло* (3 газети).

КИСЛИЦІ: кислиці розводити 'скиглити', напр.: – *У твої роки я на заводі працював по десять годин. А ти? Не розводь кислиці!* – *Віктор тер очі, схлипував* (П. Автомонов).

КИСЛИЧКИ: дістатися на кислички 'покарати когось', напр.: – *Це вірно, – підтримав інший селянин. – Бува Костур повернеться, то дістанеться нам на кислички* (Л. Юхвід).

ЛИПКУ: як (мов, ніби, наче і т. ін.) [ту (молоденьку, сиру)] липку обдирати (оббирати, облупити) 'грабувати когось', напр.: *Покотилася чутка про Гайдука, що організував банду та й став грабувати і багатих, і бідних: обдирав усіх підряд наче липку* (А. Дімаров); – *Добре! – провадять усі в один голос. – Як липку облупимо* [голову]. <...> *Та й писаря завряд [заодно] (Панас Мирний); Наша пані журилася <...>: – Обдеруть мене тепереньки [тепер] як тую липку! Мос око всього не доглядить (Марко Вовчок); Не від сьогодні ходить чутка, що Володко з Гриньком та обдирають нашу касу як молоденьку липку* (Л. Мартович); *Не раз подорожніх багатих панів Як липку сиру обдирали* (Л. Боровиковський); *Дуже важко збудувати колодязь, бо ніде практично придбати залізобетонні кільця, нікому копати. Якщо й найдуться якісь шабашники, то обдеруть замовника як липку* (3 журналу); – *Злигались удвох [пан і прикажчик], доки воля вийде, обіграли нас як липку* (Панас Мирний); *Багато хто глибоко переконаний, що... їх оббирають як липку, рідні конторські крочкотвори, вступаючи у кричущу невідповідність із кримінальним кодексом* (3 журналу).

ЛІСИ: плигати через чужі ліси 'зраджувати в подружньому житті', напр.: *Бо ще бракувало, щоб Юрко почав через чужі ліси плигати* (Н. Тихий).

ОСИЦІ: на осиці кислиці, див. ВЕРБИ.

ПЕНЬ: через пень-колоду (пень у колоду) 'абияк', напр.: – *Як я вчився? Так, через пень-колоду. Де вже про медаль думати* (О. Донченко); – *Відмінники дивилися на свого вчорашнього побратима співчутливо, а ті, хто вчився через пень-колоду, з радістю чекали на те, що їхнього полку прибуде* (Григорій Тютюнник); – *Чоловік тоді правильний, коли своє місце знаходить на Землі. Дивись, інший і не дурний, і учений, а все у нього через пень-колоду виходить, бо свого не найшов* (М. Стельмах); *Адже намагаюся робити все найкраще, весь напружуюся <...>, а виходить через пень-колоду* (М. Тарновський); *Парубок був той як парубок: усіх веселив, умів сказати й приказати, робота горіла в руках. А зараз ходить, як чорная хмара: не говіркий, робить через пень у колоду* (М. Лазорський);

як (мов, ніби, наче і т. ін.) пень 1) зі сл. стояти 'непорушно', напр.: *Гнат не пручався: він стояв, як покірنا дитина, або, краще, як пень, з котрим можна все зробити* (М. Коцюбинський); *Рибалка трусить, стоїть як пень, Не розшолопає – чи ніч, чи день...* (Л. Глібов); 2) переваж. зі сл. мовчати 'зовсім', напр.: – *Сидиш, Катюшо, і ласишся – запросив у гості, а сам, старий чорт, мовчить як пень* (В. Собко); *Як до котрого обізвешся, то він тобі мовчить як пень* (Леся Українка); *Зажурився дяк, немає порадників, сидить на призбі сам як пень* (М. Лазорський); 3) зі сл. глухий 'дуже', напр.: *Даремно прислухається [дуб]. Однаково нічого не почує, бо вже глухий як пень* (Ю. Збанацький); *О, всемогуча пісне! Твоєму чарові лише глухий як пень, Не підкоряється* (М. Рильський);

як (мов, ніби, наче і т. ін.) **на пень з'їхати** 'упертися', напр.: Бригадир нічого не хотів чути, **мов на пень з'їхав, твердо настоював на своєму** (З газети);

як (мов, ніби, наче і т. ін.) **сосновий пень**, зі сл. дурний 'дуже', напр.: Усім одразу стало зрозуміло, що Лавринович несповна розуму, дурний **як сосновий пень** (З газети).

ПЕНЬКА: **до пенька**. 'повністю', напр.: Хома послав Луку в свій ліс надрати лика; А мій Лука за ликом увесь ліс очистив **до пенька!** (Л. Боровиковський).

ПЕНЬОК: **пеньок з очима** 'нетямущий', напр.: – Що ж ти, старий **пеньок з очима**, і далі мене не зрозумів. Репетував багато, а що й до чого – ніяк не збагнеш (З журналу);

як пеньок 'бездіяльно', напр.: – А я чогось не вмю плакати, – довірливо признався вчитель. – Ще малим, коли мене били, мовчав **як пеньок** (М. Стельмах); – О, та у вас тут і помічники є!.. Тільки чого це він сидить **як пеньок?** (Григорій Тютюнник).

ПНІ: **на пні**, зі сл. посивіти, залишитися і т. ін. 1) 'незайманий', напр.: – Я стою на тім, щоб усі панни не йшли заміж. Нехай лучче (краще) посивіють **на пні**, як мають терпіти од деспотизму мужчин (І. Нечуй-Левицький); 2) 'незібраний' (про овочі, плоди і под.), напр.: Коли плоди доспівали, їх продавали **на пні** крамарям (В. Кучер); Виноград було зібрано лише частково. Решта пріла **на пні** (О. Гончар);

на пні ламати 'докорінно змінювати когось, щось або руйнувати щось', напр.: Докіль [доки] життя тяжким нас давить валом, **На пні ламає** силою страшною... Ох, загніздись на дні душі моєї, Важкая думо! (І. Франко);

підрубувати (підрізувати, підрізати і т. ін.) на пні 'створювати комусь великі перешкоди для здійснення чогось', напр.: – Тепер на самому хлібі землевласник не проживе: американська пшениця і високе німецьке мито на хліб **підрубали нас на пні** (М. Стельмах).

ПНЯ: **до пня** 'повністю', напр.: [Ярослав:] Встає полків залізная стіна, Щоб нашу Русь од хижаків південних Оборонить і знищить їх **до пня** (І. Кочерга); Зайнялась і згоріла **до пня** хата (З журналу).

ПНЮ: **як** (мов, ніби, наче і т. ін.) **на пню стати** 'упертися'. От же як стара одмагалась! А внучечка **як на пню стала**: лікаря та й лікаря! (Марко Вовчок);

СОСНІ: **як** (мов, ніби, наче і т. ін.) **сосновий пень**, зі сл. дурний, див. ПЕНЬ. **такого що на вербі груші а на сосні яблука ростуть**, див. ВЕРБІ.

ТОПОЛЯ: **як** (мов, ніби, наче і т. ін.) **тополя**, зі сл. висока, гнутися і т. ін. 'дуже', напр.: Донька Павличихи – висока, струнка **як тополя** (З газети); Мокрина була тонка й висока **як тополя**, з тонким рівним станом, з маленькими й тонкими ніжками, з маленькими руками, які має полтавське жіноцтво. <...> Легкий стан гнувся **як тополя на вітрі**, тоді як вона доставала хліб з воза і клала його на ряднонь (І. Нечуй-Левицький);

як (мов, ніби, наче і т. ін.) **[та] тополя що край поля** 'самотній', напр.: Жила Параска одна-однісінька, **як та тополя що край поля** (З газети).

УДК 811.161.2'42'37:398.8 (477)

DOI <https://doi.org/10.24919/2663-6042.20.2023.9>

ПОВСТАНСЬКИЙ ПІСЕННИЙ ДИСКУРС ЯК ЛІНГВОМЕНТАЛЬНИЙ ФЕНОМЕН

Стецик М. С., Мицак І. В.

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Стецик А. В.

Львівський національний університет імені Івана Франка

У статті комплексно й різногранно відрефлексовано поетику повстанських пісенних дискурсів, що становлять ідейно вагомий та тематично розмаїтий пласт української авторської пісенності та фольклорної стилізації. Конспективно висвітлено історію, жанрове й настроєве розмаїття патріотично акцентованих дискурсів з актуалізованими націєцентричними концептами (мислеобразами) та їхніми вербалізаторами, проінтерпретовано зазвичай фольклоризовані варіанти (оскільки більшість авторів загинули або ж залишилися невідомими) в лінгвопоетичному вимірі. Досліджено ступінь вивченості патріотичних пісенних текстів з огляду на ідеологему тоталітарної доби, акцентовано на дискусійних, суперечливих, малодосліджених та світоглядно зумовлених аспектах. Зазначено, що навіть після відновлення Незалежності на повстанський пісенний дискурс наклали негласне табу або ж примениували його естетичну вартість, продукували тези про схематичність, декларативність, штучний пафос, примітивізм образної експлікації. Спорадично простежено діалектику індивідуального / типового в повстанських текстах; актуалізовано наративні стратегії та загальну інтенційність з виведенням засадничих мислеобразів (боротьба, держава, звитяжність, патріотичний чин, усвідомлена жертвовність, незалежність) і їхніх конкретних вербалізаторів. Здійснено окремі лінгвопоетичні студії над конкретними пісенними текстами передовсім на образно-лексичному та символічному рівнях.

Наголошено на характерних засобах вираження мовної експресії, проінтерпретовано знакові фітономи і простежено їхню еволюцію та своєрідну ментальну реінкарнацію повстанських дискурсів в умовах Великої війни. Визначено авторську позицію і форми її експлікації в конкретних текстах. Простежено тенденції розвитку лінгвопоетики героїко-патріотичного дискурсу в українському пісенному мовнопросторі на прикладі повстанських колядок.

Ключові слова: повстанські пісні, поетика, пісні літературного походження, фольклоризовані дискурси, символи, мислеобрази, фольклор, еволюція, лінгвостилістика, інтерпретація, інтенційність.

Stetsyk M. S., Mytsak I. V., Stetsyk A. V. Insurgent song discourse as a linguistic phenomenon. The article comprehensively and diversely reflects on the poetics of insurgent song discourses, constituting an ideologically significant and thematically diverse layer of Ukrainian songwriting and folklore stylization. The history, genre, and mood diversity of patriotically accentuated discourses with actualized national-centric concepts (thought-images) and their verbalizers are briefly outlined, and the usually folklorized variants (as most of the authors died or remained unknown) are interpreted in the linguistic and poetic dimension. The degree of study of patriotic song texts in terms of considering the ideology of the totalitarian era is investigated, with an emphasis on controversial, contradictory, little-studied, and worldview-driven aspects. The authors stated that even after the restoration of Independence, an unspoken taboo was imposed on the insurgent song discourse, or its aesthetic value was diminished, and theses about schematic, declarative nature, artificial pathos, and primitivism of figurative explication were produced. The dialectic of the individual/typical in insurgent texts is sporadically traced; narrative strategies and general intentionality are actualized with the derivation of fundamental thought images (struggle, state, victory, patriotic rank, conscious sacrifice, independence) and their specific verbalizers. Separate linguistic and poetic studies of specific song texts have been done, primarily at the figurative, lexical, and symbolic levels.

The authors emphasize the characteristic means of linguistic expression, interpret the iconic phytonomen, and trace their evolution and a kind of mental reincarnation of insurgent discourses in the Great War. The author's position and the forms of its explication in specific texts are determined. The trends in the development of linguistic poetics of heroic and patriotic discourse in the Ukrainian song language space are traced to the example of insurgent carols.

Key words: insurgent songs, poetics, songs of literary origin, folklorized discourses, symbols, thought images, folklore, evolution, linguistics, interpretation, intentionality.

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності її розгляду. Повстанська пісенна мовотворчість – унікальний пласт української духовно-ментальної культури, яка в оригінальній

формі експлікувала виклики й катаклізми ХХ століття. Водночас повстанські тексти органічно влилися в простір авторської та фольклоризованої пісенності як вагомий сегмент (розлого

й різногранного – генетично, жанрово, тематично, настроєво) фольклорного топосу. Зароджені в душі ліричного героя (повстанця, месника, воїна) почуття виламуються за межі народної психології, драматично інтенсифікуються, ампліфікуються, образно наснажуються й відповідно омовлюються. Суб'єктивне, особисте, сокровенне взаємодіє із суспільним, ціннісним, наснажується духом національно-патріотичного піднесення та усвідомленим Чином, «що тіло рве до бою» (І. Франко).

Своїм інтенсивним фольклорним життям повстанські пісні руйнують донедавна (уже навіть в часи відновлення Незалежності) час від часу, але послідовно й методично нав'язувані стереотипи (такі собі викиди) щодо їхньої художньої меншовартості серед інших жанрів фольклорної пісенності, та навіть провінційності. Своєрідним збірним претекстом повстанських дискурсів стала досконала й вишукана своєю змістоформою стрілецька пісенна мовотворчість, що боронила духову твердість українців, готувала до нового етапу національно-визвольної боротьби, утверджувала прагнення до самостійності, корелювала із загальноукраїнськими світоглядними принципами, почасти закладала підвалини ідеології українського націоналізму. Саме стрілецька та повстанська мовотворчість є українським варіантом новітнього українського фронтового ліроепосу, що сприяв консолідації української нації через притаманну їм надпотужну енергетику патріотизму й зазнав міфологізації [Див. про це: 9, 18].

Повстанська пісня – це своєрідний вербалізований Дух одвічної стихії українського націоналіста, що зараз люто й запекло боронить Україну. Звісно, є потреба різноаспектно й неупереджено простежити процес виникнення, змісту, поширення й ролі повстанського фольклоризованого дискурсу – від його витоків й аж до наших днів, рівно ж його лінгвопоетичні особливості, новаторство та органічний зв'язок зі стрілецькою мовотворчістю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На потребі різногранного вивчення та осмислення української повстанської пісенності, яка визнана в народному середовищі, постійно наголошував Г. Дем'яна, присвятивши їй фундаментальну працю «Українські повстанські пісні 1940–2000 років» [4], а також інші студії знаного дослідника [2; 3]. Знакове видання почасти унеможливило рецидиви російсько-шовіністичних оцінок усієї національно-визвольної боротьби ОУН і УПА, які з невеликими змінами навіть на початку третього тисячоліття, уже в умовах політичної незалежності України, переносяться із видань тоталітарного періоду в ніби формально нові. Тенденційну оцінку повстанського руху прочитуємо у виданні «Україна кризь віки». Очорнювання діяльності ОУН–УПА продовжується навіть в окремих статтях першого тому «Енциклопедії Сучасної України» [1, 662]. Потребує спростування й досі поширена у філологічній науці теза про невисокий художній рівень повстанських текстів, їхню пафосність, схематизм, перенасиченість деталями або, навпаки, загальне декларування шаблонних ситуацій, зрештою, невписування в ліберальну матрицю рецепції світу, коли національне, патріотичне

витісняється на маргінеси. Жодного слова про повстанські пісні як сегмент великого корпусу пісень літературного походження не знаходимо і у фольклористичному навчальному виданні – підручнику «Українська усна народна творчість», виданому 2001 року й рекомендованому для студентів вищих навчальних закладів (автори – М. Лановик, З. Лановик) [6].

У процесі безпосередньої історико-культурологічної та лінгвопоетичної інтерпретації повстанських пісень спираємося на теоретичний доробок Г. Дем'яна [4], М. Шалати [16], головню на його передне слово до «Співаника УПА» «Зброя і пісня». Частково окреслену проблему заторкують М. Стецик, І. Мицак, О. Ціздин [13; 14; 15]. Спорадично використовуємо науково-творчий та редакторський доробок О. Правдюка [8], Ф. Погребенника [7], В. Сокола [10], Г. Сокол [11].

Формулювання мети і завдань статті. Мета статті – висвітлити історію (спорадично), ідейно-тематичне, жанрове та настроєве розмаїття повстанських пісенних дискурсів, відрефлексувати окремі авторські тексти й здебільшого фольклоризовані варіанти в лінгвопоетичному вимірі, а також простежити нарративні стратегії й загальну інтенційність з виведенням засадничих мислеобразів (**боротьба, звитязність, патріотичний чин, усвідомлена жертвність, незалежність**) та їхніх конкретних вербалізаторів.

Джерелами ілюстративного матеріалу слугують тексти повстанських пісень, що увійшли до окремих тематичних видань, зокрема до «Співаника УПА» (1950 р.), який перевидав М. Шалата. Використано й оприлюднені польові матеріали Г. Дем'яна.

Виклад основного матеріалу дослідження. Особлива сторінка пісенної творчості, на яку тривалий час накладено верховне табу, – це повстанські пісні, народжені в буремні новітні роки відчайдушних і кривавих змагань за українську державність. Вони вражають не так своєю вишуканістю, поетичністю чи довершеністю, як патріотизмом, рішучістю, безкомпромісністю й жертвністю тих, хто, очевидно, у криївках писав болем серця і кров'ю власних ран, не переставав мріяти про соборність українських земель, власну державу – Україну – та її найважливіші атрибути, серед іншого збройні сили та національну символіку: *В Україні нові сили вибухнуть вулканом, / Тоді наша Україна самостійна стане. // Як проженем з України ворогів поганих, / Тоді впадуть із Отчизни навіки кайдани* (Дем'ян, 202); *Повстане Київ заповітний, / Шапки козацькі завітуть, / Залопотить жовто-блакитний, / В Софії дзвони загудуть!* (Співаник, 72); *Ось ось сонце зійде, / З-за хмар воля вийде, / і Тризуб засяє...* (Дем'ян, 286). **Україна** – домінантний мислеобраз повстанських дискурсів, омовлена ідея-концепт з актуалізованими семами 'святість', 'ідеал'. Своєю важливою історичну роль, як зазначає Г. Дем'ян, «повстанський фольклор виконував і виконує не лише в умовах відвертої боротьби проти нього, що доходила в недавньому минулому до тюремної ізоляції і навіть фізичного знищення його талановитих творців і виконавців, а й постійного долання

уже в наші часи координованого, зовні маскованого різними випадковостями, опору політичних антинаціональних сил та тих ніби своїх середовищ, які й самі себе ще не усвідомлюють українцями і через те нерідко стають іграшками в політичних маніпуляціях чужинців» [4, 13].

Кількісно повстанських текстів порівняно небагато. Їх писали Р. Купчинський («Ми по таборах і тюрмах»), О. Бабій («Зродились ми великої години»), Б. Кравців, М. Мاستикаш та ін. Щось успадковано і з творчості П. Грабовського, Т. Шевченка, І. Франка, О. Маковея. Зазначені твори з оновленими мотивами фольклоризувалися. У нерівній боротьбі з москoviтaми загинули письменники-упівці П. Василенко, Г. Соколенко, Й. Позичанюк та малознані, а то й зовсім не знані, поети-повстанці. Вороги підірвали в кривіці найвидатнішого повстанського поета, 42-річного Марка Боєслава (справжнє прізвище – Михайло Дяченко). Між іншим, то була «кривка семи Михайлів» – лише один із її жильців мав інакше ім'я [див. про це: 16, 7].

Якщо стрілецькі пісні, хай і в спотвореному, перекрученому та ідеологічно препарованому вигляді, жили (радіше – животіли!), то повстанські пісні на чотири десятиліття цілковито зникли з ментального українського простору. Але колективна народна пам'ять, мовосвідомість зберігала численні фольклоризовані варіанти текстів визвольних змагань. Це – «Я сьогодні від вас від'їжджаю», «Світить місяць...», «Ой у лісі на полянці стояли повстанці», «Рости, рости, черемшино», «Там під Львівським замком», «Лента за лентою набой подавай», «Десять там далеко на Волині зродилась армія УПА», «Триста літ, триста літ минає», «Зоріла золота заграва», «Хай землю виорють гармати», «Збудись, могутня Україно», «Гимн безсмертної батави», «Готуйте, хлопці, зброю», «Зродились ми великої години», «За волю України хоробро ми бились». Жоден інший тематичний пласт пісенної культури не мав такого впливу на всі наступні покоління українців, як повстанський фольклор. «І головна причина цього, – тут ми не можемо не погодитися з думкою Г. Дем'яна, – в його надзвичайно глибокому національному змісті, відвертому і неприхованому. У цьому плані він незаперечно перевершує все, що було створено українцями коли-небудь раніше» [3, 3].

Повстанські пісні мають свою наративну та ідейно-ментальну специфіку. Це – експлікація драматичних, часто трагічних, історичних реалій та умов боротьби, уживання тематичної та ідейно акцентованої лексики й лексичних зворотів, що стали протестними слоганами визвольних змагів: «повстанець», «народ», «герой», «бій», «лісові хлопці», «командир», «українська держава», «кров за кров», «залізо і кров», «вогонь», «соборна Україна», «Слава Україні!»: *Криваво вранці сонце сходить, / І в місті гомін ожива, – / Тоді чекісти починають / Свої пекельнії жнива. // По десять разом їх виводять, / Мотор, як завжди, загудів... / І ще раз: «Слава Україні!» – / І мертві падають долів* (Співаник, 121); *Ні кров, ні рани, смерть страшна / Не звернуть нас з дороги. / Ясна мета для всіх одна – / У бій за край до перемоги* (Співаник, 37).

Українська повстанська армія за свою понад десятилітню офіційну історію дала Україні й світові приклади нечуваної героїки, стоїцизму та усвідомленої жертвності, цілковито самопосвяти в боротьбі за народну волю, національну незалежність, явила чітку візію безкомпромісної боротьби за свою державу: *Здвигнем з заліза, з крові, із зав'язання / Державу від Дунайця по Кавказ. / Ми – лицарі, що скинемо прокляття, За смерть ми смертю покараєм вас!* (Співаник, 34); *В тихих водах ясні зорі / Знов засяють, як колись. // Вже не буде ворог лютий / Розпинати нам братів, // Пісня лине в небо синє / Переможно має стяг* (Співаник, 39); *Ми чуєм волі, волі зов, / Народ свободний буде знов. / Ми йдемо в бій до перемог, / Бо з нами Правда, з нами Бог!* (Співаник, 75).

У «Піснях боротьби» крізь грізна засторога ворогам, домінує культ зброї, стрижневими словами в них часто виступають «сталь», «залізо», «зброя». «Залізо», «сталь» у повстанських піснях, – зауважує М. Шалата, – не так зброя, котра часто фігурує тут поіменно, напр.: *На грудях кулеметна стрічка, в руках граната і наган* (Співаник, 114), як незламність (Б. Лепкий сказав би: «невгнутість») борців за Свободу, стоїчних українських повстанців [16]. У короткій двосторінковій передмові до «Співаника УПА» 1950 року зазначено: «У цих піснях бринять многострунно всі акорди душі українського народу, який у надзвичайно важких обставинах продовжує свою вікову боротьбу за свободу, пише кров'ю одну з найбільш світлих сторінок своєї історії... Творились оті пісні в таких хвиликах, коли пригасає людська думка, холоне кров у жилах, перестає бити серце, – зроджувались оті пісні на грані, де закінчується буденне, а починається героїчне» [12, 31]. Прикметно, що в повстанських текстах, як і стрілецьких, «всі шляхетні дрижання людського серця, людської душі»; на чільному місці – образи славного минулого, героїзм сучасного; «ранньою зорею займається в них майбутнє, – все те, що творить тяглість буття великої, зрілої нації» [Там само, 31]: *І в лісах непроходимих, / З кулеметом в руках, / Він боровся з червоними, / В славних лавах УПА* (Співаник, 130); *В сорок другім році пішли ми у ліс, / Щоб битись за Україну і за свій Нарід. // Гей, слава, слава! / Ми йдем на ворога / За вільну Україну, / За рівні права* (Дем'ян, 245). *Піти у ліс* – означало стати народними месниками, партизанами, повстанцями, безкомпромісними борцями за волю й незалежність України, рівно ж готовність принести в офіру власне життя.

Знаменитим повстанським народно-вокальним твором стала пісня «Де ж тая слава, слава кривава», створена в часи окупаційної польської влади, під час горезвісної пацифікації, коли самостійницькі переконання українців особливо посилилися. Контамінація цієї пісні з фрагментами інших надала їй неповторного звучання й акцентованих націєствердних конотацій: *Гей же до бою, браття, за волю! / З ворогом лютим час робити лад! / Вже ревуть гармати – схаменися, кате: / Віддай, віддай Україну нам назад!* (Дем'ян, 188).

Бойова пісня, звісно, мала підіймати дух повстанського війська, а «зброя і пісня» із закличною сурмою та церковними дзвонами (як в історичному

романі у віршах Ліни Костенко «Маруся Чурай») чи навіть трембітою (як у стрілецькому реквіємі Р. Купчинського «Засумуй, трембіто») – запалювати на подвиг, вливати в душі оптимізм, віру в перемогу: *Вже досить кривд, зневаги і знущання, / Загнали сурми, волі час настав, / Горить Україна вся вогнем повстання, / Встає народ весь до повстанських лав* (Співаник, 42); *Вже пісня трембіти громами гуде, / Нових гайдамаків в бій святий веде. / Настане всенародна згода. / Свобода народам, свобода!* (Співаник, 78). У повстанських піснях також персоніфіковано рідну українську природу – вона тут в унісон із повстанськими настроями: *Це йдуть повстанці України / У бій за рідний край, / А місяць стелить їм дорогу, / Співає з ними ліс і гай* (Співаник, 37); *Співай, шуми, зелений боре, / Гукайте, громи весняні // Хоч смерть грізна і люте лихо / Ми йдем пімстить катівський глум* (Співаник, 49). Із піснею українські повстанці й перемагали, і вмирали. До смерті повстанці ставилися не те, щоб із зневагою, а з глибоким усвідомленням, що є за що вмирати. Інакше кажучи, у більшості повстанських дискурсів актуалізовано сему ‘усвідомлена жертвовність’: *Не лякаємося смерті: / І, як треба буде вмерти, – / Впадем на полях, / На своїх степах!* (Співаник, 146); *Ні кров, ні рани, смерть страшна / Не звернуть нас з дороги. / Ясна мета для всіх одна – / У бій за край до перемоги* (Дем’ян, 231).

Ще одним феноменом патріотично акцентованого мовомислення є повстанські колядки й щедрівки, у яких не лише розвивається християнська тематика, а й експлікуються наративи запеклої боротьби, спротиву, рішучості, звитяги. У низці стилізованих під календарно-обрядову творчість варіантів звучить неприховувана радість, що після багаторічного очікування й праці створена й бореться власна збройна сила – УПА: *Нова радість стала, яка не бувала, / Бо УПА на командира «Чупринку» дістала* (Дем’ян, 281); *Дивная новина, що нині за днина – / Проти війська виступає Керсонська Україна. // Не у людській хаті, а поміж бидляти, / Там, напевно, виростили комуністи кляті* (Дем’ян, 335). Повстанські колядки творяться традиційно, як фольклорні біноми: рядки відносно пізніх християнсько-обрядових текстів чергуються з рядками, у яких вербалізовано актуальні виклики доби великого збройного опору та возвеличено керманівців безкомпромісної боротьби, аби «здобути волю і славу Україні» [див. про це: 4, 334–335]. За біномним принципом створені й інші повстанські колядки, як-от: «Небо і земля нині торжествують», «По всьому світу йде добра новина», «Святий вечір вже надходить», «Сумний святий вечір в сорок п’ятім (шостім, семім) році», «Дивная новина, що нині за днина».

Чим відрізняються пісні УПА від пісень Січових стрільців – пісень доби тодішніх визвольних змагань та наступних років аж до Другої світової війни? У піснях УПА, у їхньому темпоритмі та змісті більше рішучості й бойового духу, відваги й героїзму, безмежної відданості великій українській ідеї та незламної віри в кінцеву перемогу, тобто актуалізованих мислеобразів націєцентричного плану. У них бачимо постаті борців української революції, бійців

і командирів УПА та підпільників-революціонерів; фольклоризовані тексти присвячені таким керівникам і героям національно-визвольної боротьби, як Степан Бандера і Роман Шухевич, Дмитро Клячківський і Василь Андрусак, Степан Стебельський і Йосиф Позичанюк, Василь Івахів і Михайло Гальо, Володимир Щигельський і Мар’ян Лукасевич. Окрім усім відомого Провідника ОУН Степана Бандери, інших називають у піснях переважно найпоширенішими псевдами: «Тарас Чупринка», «Клим Савур», «Різун», «Яструб», «Коник», «Бурлака», «Ягода», «Шум», «Хрін», «Шугай» [4, 66–67, 68, 192–195, 200–202]. У цих постатях віддзеркалюється героїчний стиль життя воюючої не одне десятиліття України і передовсім народження ментально нової української людини, яка з вірою у власні сили бореться й прагне вирішити свою долю.

Особливий ренесанс повстанська мовотворчість переживає останніми десятиріччями. На Майдані 2013–2014 року топовою була повстанська пісня «Вже вечір вечоріє» («Ах, лента за лентою...»), яка за декілька днів стала протестним шлягером. Відповідний антураж створювали барикади, намети, багаття, пропахлі димом і кіптявою майданівці, готові до кінця стояти за честь, за гідність, за свободу. Специфічним ментальним обов’язком кожного українського покоління є передавати вербалізований дух нескореності народу наступному поколінню. Нова російсько-українська війна як ніколи – гостро й блискавично – актуалізувала патріотичні й націєцентричні концепти та наративи повстанської пісенної мовотворчості, що стала прототекстом уже новітнього україноцентричного, часто трагедійного дискурсу.

М. Шалата, підсумовуючи свою ґрунтовну студію про повстанські пісні, апелює до майбутніх читачів і слухачів: «Прочитайте знову ту славу» (Т. Шевченко). Вдумуйтеся в слова, вслухайтесь в музику повстанських пісень Української Повстанської Армії – як у бойові ритми, так і в сумні мелодії. Це ж тоді кувалася наша незалежність – уміймо за це бути вдячними. Вслухаймося в могутній брязкіт повстанської зброї серед грози боїв та в розкотистий гомін визвольної боротьби, у якій вимальовуються величні обриси вільної, соборної і могутньої Української держави... [16, 30].

Висновки й перспективи досліджень. Українські повстанські дискурси, величне надбання національно-патріотичного фольклору, вербалізують звитягу й чин стоїчних борців за незалежну й соборну Українську Державу. Повстанська пісенна творчість здебільшого анонімна, у кращому випадку збереглися псевда. Майже всі повстанські митці загинули. У художньому плані повстанські дискурси менш вишукані, відшліфовані, часто стилізовані під фольклорні взірці або ж є новітніми варіантами стрілецьких пісень, але експресивно наснажені, інтенційно націєцентричні, адже важилася доля України: «Держава – це кров і залізо, / Свобода – це вістря меча». Особливо рельєфно феномен пам’яті культури з художньо переосмисленими й інспірованими історичними реаліями мислеобразами та мотивами простежуємо в повстанських колядках, які стали

найбільш оперативною вербальною реакцією на виклики буремної доби. Повстанські колядки формально не вибагливі, навіть схематичні: рядки найбільш упізнаваних обрядових текстів чергуються з рядками, у яких вербалізовано актуальні виклики доби великого збройного опору та возвеличено керманичів безкомпромісної боротьби – Бандеру, Чупринку, Коновальця. У новітній пісенній мовотворчості Великої війни своєрідними прототекстами виступають повстанські колядки («Там во Бахмуті там стріли чути», «Нова радість стала, яка не бувала, / Над полями України пташечка літала»).

Своєрідною естетичною домінантою повстанських пісенних дискурсів є поетизація рослинного світу, актуалізація символічних сем, інспірованих фольклорним мовомисленням. Варіанти образного слововжитку поетичних флоролексем (**черемшина, дуб, явір, береза, калина**), рівно ж фітоценозів, засвідчують гармонійну взаємодію патріотично акцентованих дискурсів з традиційною пісенністю, слугують матеріалом для того, аби простежити процес фольклоризації авторських творів. У цьому вбачаємо перспективи подальших студій. Маємо на меті також різногранно відрефлексувати повстанський псевдонімкон.

ЛІТЕРАТУРА

1. Веденєєв Д. В. Арсенич Микола Васильович. *Енциклопедія сучасної України*. Київ : Координаційне бюро Енциклопедії Сучасної України НАН України, 2001. Т. 1. URL: <https://esu.com.ua/article-43311>.
2. Дем'ян Г. Двадцять п'ять повстанських пісень. *Україна в минулому*. Київ; Львів, 1992. Вип. 3. С. 10–43.
3. Дем'ян Г. Самостійницькі мотиви в повстанських піснях. *Літопис Червоної Калини*. 1995. № 4–6. С. 2–7.
4. Дем'ян Г. Українські повстанські пісні 1940–2000 років (історико-фольклористичне дослідження). Київ; Львів : Галицька видавнича спілка, 2003. 581 с.
5. Кузьменко О. Стрілецька пісня у повстанському репертуарі. *Народна творчість та етнографія*. 2002. № 1–2. С. 84–89.
6. Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість : підручник. Київ : Знання-Прес, 2001. С. 382–396.
7. Погребенник Ф. Наша дума, наша пісня : нариси-дослідження. Київ : Музична Україна, 1991. 207 с.
8. Правдюк О. Українські повстанські пісні. *Народна творчість та етнографія*. 1992. № 2. С. 12–21.
9. Семків Р. Своєрідність стрілецької поезії як українського національного міфу. *Наукові записки НаУКМА. Т. 4. Філологія*. 1998. С. 18–24.
10. Сокіл В. Історико-героїчні перекази українців : генеза, структура, поетика : дис. на здобуття наук. ступ. докт. філол. наук : 10.01.07. Львів, 2004. 394 с.
11. Сокіл Г. Українська фольклористика в Галичині кінця XIX – першої третини XX століття : історико-теоретичний дискурс : монографія. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 588 с.
12. Співаник УПА / редактор, автор вступ. статті та коментарів М. Шалата. Дрогобич : Коло, 2017. 264 с.
13. Стецик М. С. Ціздін О. Ю. Поетика пісень літературного походження. *Актуальні проблеми лінгводидактики в сучасному освітньому середовищі* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (з міжнародною участю) (6 листопада 2020 року) / за заг. ред. Г. І. Дідук-Ступ'як, Т. М. Миколенко, М. В. Пігур. Тернопіль : Вектор, 2020. С. 220–223.
14. Стецик М., Мицак І. «А ми тую червону калину підіймемо» (семантико-стилістичний потенціал лексем-дендронімів у фольклоризованих пісенних дискурсах). *Рідне слово в етнокультурному вимірі* : зб. наук. праць. Дрогобич : Посвіт, 2022. С. 173–187.
15. Стецик М. С., Мицак І. В. «Прийдуть з України верби і тополі» (Студії над лінгвостилістикою фольклоризованих пісенних дискурсів). *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія: Філологічні науки (мовознавство)* : зб. наукових праць. Дрогобич, 2022. № 17. С. 127–135.
16. Шалата М. Зброя і пісня. *Співаник УПА*. Дрогобич : Коло, 2017. С. 5–30.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

- Дем'ян** – Дем'ян Г. Українські повстанські пісні 1940–2000 років (історико-фольклористичне дослідження). Київ; Львів : Галицька видавнича спілка, 2003. 581 с.
- Співаник** – Співаник УПА / редактор, автор вступ. статті та коментарів М. Шалата. Дрогобич : Коло, 2017. 264 с.

REFERENCES

1. Vedeneiev, D. V. (2001). Arsenych Mykola Vasylovych [Arsenych Mykola Vasylovych]. *Entsyklopediia suchasnoi Ukrainy*. Kyiv: Koordynatsiine biuro Entsyklopedii Suchasnoi Ukrainy NAN Ukrainy, 1. Retrieved from: <https://esu.com.ua/article-43311> [in Ukrainian].
2. Demian, H. (1992). Dvadsyat piat povstanskykh pisen [Twenty-five rebel songs]. *Ukraina v mynulomu*. Kyiv; Lviv, 3, 10–43 [in Ukrainian].
3. Demian, H. (1995). Samostiinytski motyvy v povstanskykh pisniakh [Self-independence motifs in rebel songs]. *Litopys Chervonoii Kalyny*, 4–6, 2–7 [in Ukrainian].
4. Demian, H. (2003). Ukrainski povstanski pisni 1940–2000 rokiv (istoryko-folklorystychnne doslidzhennia) [Ukrainian rebel songs of 1940–2000 (historical and folklore research)]. Kyiv; Lviv: Halytska vydavnycha spilka [in Ukrainian].
5. Kuzmenko, O. (2002). Striletska pisnia u povstanskomu repertuari [The rifle song in the rebel repertoire]. *Narodna tvorchist ta etnografia*, 1–2, 84–89 [in Ukrainian].
6. Lanovyk, M., Lanovyk, Z. (2001). Ukrainska usna narodna tvorchist [Ukrainian oral folklore]: pidruchnyk. Kyiv: Znannia-Pres, 382–396 [in Ukrainian].

7. Pohrebennyk, F. (1991). *Nasha дума, nasha pisnia* [Our thought, our song]: narysy-doslidzhennia. Kyiv: Muzychna Ukraina [in Ukrainian].
8. Pravdiuk, O. (1992). *Ukrainski povstanski pisni* [Ukrainian rebel songs]. *Narodna tvorchist ta etnografia*, 2, 12–21 [in Ukrainian].
9. Semkiv, R. (1998). *Svoieridnist striletskoi poezii yak ukrainskoho natsionalnogo mifu* [The Originality of rifle poetry as a Ukrainian national myth]. *Naukovi zapysky NaUKMA: Filolohiia*, 4, 18–24 [in Ukrainian].
10. Sokil, V. (2004). *Istoryko-heroichni perekazy ukrainsiv: heneza, struktura, poetyka* [Historical and heroic tales of Ukrainians: genesis, structure, poetics]. (Dysertatsiia doktora filolohichnykh nauk). Lviv [in Ukrainian].
11. Sokil, H. (2011). *Ukrainska folklorystyka v Halychyni kintsia XIX – pershoi tretyny XX stolittia: istoryko-teoretychnyi dyskurs* [Ukrainian folklore studies in Galicia in the late nineteenth – first third of the twentieth century: a historical and theoretical discourse]: monohrafiia. Lviv: LNU imeni Ivana Franka [in Ukrainian].
12. Spivanyk UPA (2017) [UPA singer] / redaktor, avtor vstup. statti ta komentariv M. Shalata. Drohobych: Kolo [in Ukrainian].
13. Stetsyk, M. S. Tsizdyn, O. Yu. (2020). *Poetyka pisen literaturnoho pokhodzhennia. Aktualni problemy linhvodydaktyky v suchasnomu osvithnomu seredovyskhi* [Poetics of songs of literary origin]: materialy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi internet-konferentsii (z mizhnarodnoiu uchastiu) (6 lystopada 2020 roku) / za zah. red. H. I. Diduk-Stupiak, T. M. Mykolenko, M. V. Pihur. Ternopil: Vektor, 220–223 [in Ukrainian].
14. Stetsyk, M., Mytsak, I. (2022). “A my tuiu chervonu kalynu pidiimemo” (semantiko-stylistychnyi potentsial leksemendronimiv u folklorizovanykh pisennykh dyskursakh) [“A my tuiu chervonu kalynu pidiimemo” (“but we will raise that guelder rose up”) (semantic and stylistic potential of lexemes-dedronyms in folklorized song discourses)]. *Ridne slovo v etnokulturnomu vymiri*: zb. nauk. prats. Drohobych: Posvit, 173–187 [in Ukrainian].
15. Stetsyk, M. S., Mytsak, I. V. (2022). “Pryidut z Ukrainy verby i topoli” (Studii nad linhvostylistykoiu folklorizovanykh pisennykh dyskursiv) [The willows and poplars will come without ado” (research into the linguistics of folklorized song discourses)]. *Naukovyi visnyk Drohobyskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Serii: Filolohichni nauky (movoznavstvo)*. Drohobych, 17, 127–135 [in Ukrainian].
16. Shalata, M. (2017). *Zbroia i pisnia* [A weapon and a song]. *Spivanyk UPA*. Drohobych: Kolo, 5–30 [in Ukrainian].

SOURCES OF ILLUSTRATIVE MATERIAL

Дем’ян – Demian, H. (2003). *Ukrainski povstanski pisni 1940–2000 rokiv (istoryko-folklorystychno doslidzhennia)* [Ukrainian rebel songs of 1940–2000 (historical and folklore research)]. Kyiv; Lviv: Halytska vydavnycha spilka [in Ukrainian].

Співаник – Spivanyk UPA (2017) [UPA singer] / redaktor, avtor vstup. statti ta komentariv M. Shalata. Drohobych: Kolo [in Ukrainian].

УДК 81'373.46:77

DOI <https://doi.org/10.24919/2663-6042.20.2023.10>

ПРОФЕСІОНАЛІЗМИ ГАЛУЗІ ФОТОГРАФІЇ

Теглівець Ю. В.

Національний університет «Львівська політехніка»

Статтю присвячено аналізу особливостей професіоналізмів галузі фотографії. Зауважено, що на сьогодні професіоналізми є одним із джерел активного поповнення лексичного складу розмовної мови.

Зазначено, що використання великої кількості слів та виразів і в межах сфери фотографії, і в повсякденному житті створює передумови для виникнення професіоналізмів. Відсутність сформованої терміносистеми галузі фотографії і системних досліджень із питань фотолексики зумовили актуальність дослідження.

Визначено, що професіоналізми – це напівофіційні стилістично марковані мовні одиниці (слова або словосполучення), які вживає у професійному мовленні вузьке коло фахівців на позначення відомого поняття. Зауважено, що різновидом професіоналізмів є професійні жаргонізми – переважно експресивно забарвлені слова й вислови. Наголошено на тому, що, на відміну від термінів, які мають чітку дефініцію, є стилістично нейтральними, системними та мотивованими, професіоналізми не є кодифікованими назвами, вони не мають строгої дефініції, не становлять замкненої системи.

Розкрито лексико-семантичні особливості професіоналізмів галузі фотографії. Зокрема, виділено 9 лексико-семантичних груп найуживаніших професіоналізмів сфери фотографії: 1) назви фотокамер та їхніх частин; 2) назви оптичних пристроїв та елементів; 3) назви програм для оброблення зображень; 4) назви форматів зображень; 5) назви інструментів для оброблення зображень; 6) назви власників фотокамер; 7) назви предметів, пристроїв, засобів, пристосовань для поліпшення способів знімання; 8) назви ефектів на фотографіях; 9) назви дій, ефектів, процесів, явищ, технік і прийомів знімання.

На основі здійсненого аналізу виявлено, що найчастіше джерелом поповнення галузі фотографії є переклад значення вже наявної в мові лексеми. Серед джерел поповнення професіоналізмів галузі фотографії названо транслітерацію запозичених термінів, а також використання словотворчих засобів. З'ясовано, що кількість професійних жаргонізмів є незначною. Підсумовано, що виникнення професіоналізмів є закономірним явищем. Зазначено, що перспектива подальших досліджень полягає в тому, що з плином часу деякі професіоналізми зараховують до фахової лексики та фіксують у термінологічних словниках.

Ключові слова: професіоналізм, термін, фотографія, жаргонізм, лексико-семантична група.

Tehlivets Yu. V. Photography professionalisms. The article is devoted to the analysis of the peculiarities of professionalism in the field of photography. It is noted that today professionalisms are one of the sources of active replenishment of the lexical composition of the spoken language.

It is noted that the use of a large number of words and expressions both within the scope of photography and in everyday life creates prerequisites for the emergence of professionalisms. The absence of a well-established terminology system in the field of photography and systematic studies on photo-lexis issues underscore the relevance of this research.

It is determined that professionalisms are semi-official stylistically marked language units (words or word combinations) used in professional speech by a narrow circle of specialists to denote a known concept. It is noted that professional jargon is a type of professionalism – mainly expressively colored words and expressions. It is emphasized that, unlike terms that have a clear definition, are stylistically neutral, systematic and motivated, professionalisms are not codified names, they do not have a strict definition, they do not constitute a closed system.

The lexical-semantic features of professionalism in the field of photography are revealed. In particular, 9 lexical-semantic groups of the most commonly used professionalisms in the field of photography are highlighted: 1) names of cameras and their parts; 2) names of optical devices and elements; 3) names of image processing programs; 4) names of image formats; 5) names of processing tools images; 6) names of camera owners; 7) names of objects, devices, means, devices for improving shooting methods; 8) names of effects on the photographs; 9) names of actions, effects, processes, phenomena, techniques and methods of shooting. On the basis of the analysis, it was found that the most frequent source of replenishment of the field of photography is the reinterpretation of the meaning of a lexeme already present in the language. Transliteration of borrowed terms, as well as the use of word-forming tools, are among the sources of replenishment of professionalism in the field of photography. It was found that the number of professional jargon is insignificant. It is concluded that the emergence of professionalism is a natural phenomenon. It is noted that the prospect of further research is that over time, some professionalisms are included in the professional vocabulary and recorded in terms dictionaries.

Key words: professionalism, term, photography, jargon, lexical-semantic group.

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності її розгляду. Сучасна українська мова на сьогодні найбільше поповнюється термінами тієї чи

тієї галузі. Знання мови професії підвищує ефективність праці, допомагає краще контактувати з представниками своєї професії. Спорідненість інтересів

фахівців, які власне й формують систему професіоналізмів, є важливим чинником у творенні цих лексем. Професіоналізми науковці вважають одним із найдискусійніших явищ мовленнєвої культури, оскільки вони, маючи експресивне забарвлення, досить детально характеризують рід занять, дії чи предмети, безпосередньо пов'язані зі сферою діяльності відповідної професії. Тому значна частина професіоналізмів – це розмовні, неофіційні заміники наявних у певній галузі термінів (ця група особливо активно функціонує і поповнюється). Професіоналізми, на відміну від термінів, не є кодифікованими назвами, вони не мають строгої дефініції, не становлять замкненої системи.

Професійна лексика фотографії давно стала частиною спілкування багатьох людей, адже на сьогодні чимало з них використовують пристрої для знімання різних сфер життя, вживаючи відповідну лексику загалом і термінологію зокрема. О. Пономарів зауважує, що професіоналізми «виникають у тих галузях, де заскладна, або, навпаки, – не зовсім сформована термінологія» [7, 99]. Ця думка є слушною щодо термінології фотографії. Відсутність унормованої терміносистеми галузі фотографії і ґрунтовних досліджень із питань фотолексики, незважаючи на те, що розвиток галузі бере початок із XIX ст., зумовили актуальність нашої розвідки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Феномен фотографії віддавна зацікавлював закордонних та українських дослідників. Соціологи розглядали його як соціальну практику (П. Штомпки, П. Бурдє), як візуальне втілення соціального розвитку і прискорення життя (П. Вирильо). Фотографію вивчали як метод дослідження у психології (І. Кошова, В. Назаревич); як спосіб комунікації та інструмент інформаційного впливу (В. Флюссер, М. Комова, Д. Прімакова, І. Скорик), як знакову систему (Р. Барт, У. Еко) – у мовознавстві. Вагомими щодо цього є напрацювання і в лінгвоукраїністиці. Окремі аспекти аналізу будови термінів із компонентом *фото-* висвітлювали І. Кочан, О. Сербенська, І. Фецько та ін. У наших попередніх студіях простежено вияв гіперо-гіпоніміїчних відношень у термінології фотографії [9], окреслено польову організацію фотолексики [10], досліджено особливості використання термінів-запозичень [3], частково описано особливості професійного жаргону фотографів [2] тощо. Проте професіоналізми галузі фотографії ще не були предметом докладного вивчення, що й зумовило актуальність пропонованого дослідження.

Формулювання мети і завдань статті. Мета розвідки – схарактеризувати особливості професіоналізмів галузі фотографії в семантичному та функційному аспектах. Досягнення цієї мети передбачає виконання таких завдань: 1) систематизувати професіоналізми галузі фотографії за лексико-семантичними групами; 2) виявити емоційно забарвлені професіоналізми; 3) проаналізувати джерела поповнення професіоналізмів галузі фотографії.

Вклад основного матеріалу дослідження. Науковці не мають єдиного погляду щодо природи та функціонування професіоналізмів. О. Пономарів зазначає, що професіоналізми – «це слова та

словосполучення, властиві мовленню певної професійної групи людей» [7, 97–98]. Серед низки особливих рис професіоналізмів науковець виділяє такі: професіоналізми не становлять чіткої системи, тоді як терміни є систематизованими (кодифікованими) назвами понять. Образність термінів, як правило, стерта, тоді як образність професіоналізмів зберігається довше – завдяки контексту. Професіоналізми дуже різноманітні щодо семантичних характеристик, оскільки здебільшого є словами загальнонародної мови, вжитими у специфічному значенні. Професіоналізми деталізують мовний словник, розширюють його там, де є на це потреба [Там само].

На думку О. Павлової, професіоналізми – «це напівофіційні слова чи словосполучення, які частіше поширені в розмовному мовленні серед людей певної професії, спеціальності, але, по суті, не є строгими науковими позначеннями понять» [6, 50]. Серед основних ознак, за якими розмежовують терміни та професіоналізми, мовознавиця називає такі: професіоналізми, на відміну від термінів, належать до ненормативної спеціальної лексики; професіоналізми рідко подають у загальних та спеціальних словниках; професіоналізми виникають в умовах професійного спілкування як вторинні форми вираження і функціонують найчастіше як професійно-розмовні дублети офіційних термінів тощо [6, 51–52].

Т. Михайлова серед низки критеріїв щодо різниці між термінами та професіоналізмами виділяє такі: професіоналізми – це локальні скорочені й спрощені назви, які дублюють терміни, вторинні за утворенням щодо них, тоді коли терміни – унормовані лексичні одиниці, які функціонують в усному та писемному спілкуванні фахівців певної галузі; терміни не мають емоційно-експресивного забарвлення, тоді коли професіоналізмам властиві конотації; якщо системність – найважливіша ознака термінології, то системні зв'язки між професіоналізмами слабші [5, 44–45].

Автори навчального посібника «Основи термінознавства» вважають, що різниця між терміном і професіоналізмом полягає в тому, що «термін – це цілком офіційна, нормативна, засвідчена у словниках, статтях, навчальних посібниках назва певного наукового поняття, а професіоналізм – напівофіційне слово, сферою вживання якого є мовлення. Професіоналізми мають емоційно-експресивне забарвлення, і їх уживання обмежене. Окрім того, слід розмежовувати термінологію і професійну лексику» [1, 5].

О. Романова зазначає, що професійні жаргонізми є різновидом професіоналізмів, їх часто тлумачать «як особливі, яскраві, модні «слівця», характерні для окремих соціальних груп, і вважають, що вони нічого не додають до мови, а лише створюють особливий колорит мовлення» [8, 46].

Т. Луковенко вважає, що «професійні жаргонізми – переважно експресивно забарвлені слова й вислови, які є актуалізаторами оцінювальної інформації, що допомагають орієнтуватися у стосунках членів групи, адаптуватися до особливих професійних умов» [4, 263].

Отже, погоджуємося з думкою науковців, що професіоналізми – це напівофіційні стилістично

марковані мовні одиниці (слова або словосполучення) на позначення певних понять тієї чи тієї галузі.

Лексика галузі фотографії в українській мові репрезентована, окрім термінів як основних виразників професійних понять, і професіоналізмами. Відповідно до лексико-семантичних особливостей виділено такі лексико-семантичні групи найуживаніших професіоналізмів цієї галузі:

1) назви фотоапаратів та їхніх частин: *бездзеркалка* – тип цифрової камери, у якій відсутнє оптичне дзеркало для спрямування світла на матрицю, що робить його більш компактним та легким; *бульбашка* – рівень, який може бути вбудованим або прикріпленим до фотоапарата для контролю горизонтальності та вертикальності кадру; *дзеркалка* – тип цифрової камери з наявним оптичним дзеркалом для спрямування світла на матрицю; *тушка* – фотоапарат без об'єктива; *викрутка* – моторний привід у корпусі фотокамери для управління автофокусними об'єктивами без власного двигуна; *дірка, дірофрагма* – діафрагма; *компакт (цифрокомпакт)* – фотоапарат невеликого розміру із незмінною оптикою; *мільниця (цифромильниця)* – компактний фотоапарат із незмінною оптикою та незначними фотоможливостями; *оля* – фотоапарат виробництва Olympus; *п'ятачок* – фотоапарат Canon 5D; *сонька* – фотоапарат фірми Sony; *тіло, тушка* – камера без об'єктива; *черевик (гарячий черевик)* – аксесуарний порт із синхроконтактом на верхньому торці камери для під'єднання зовнішнього мікрофона, накамерного світла, радіосинхронізатора тощо;

2) назви оптичних пристроїв та елементів: *блінчик, млинець* – тонкий і компактний об'єктив, найчастіше з фіксованою фокусною відстанню; *зум* – об'єктив, що змінює фокусну відстань; *ірис* – частина об'єктива, яка контролює розмір апертури та кількість світла, що потрапляє на матрицю; *кіт* – об'єктив, який постачають разом із камерою; об'єктив «*кітове око*» – об'єктив із надзвичайно широким кутом зору, який створює специфічний ефект зігнутої перспективи; *портретник* – об'єктив для портретного знімання; *скло* – один із варіантів найменування об'єктива; *телевик* – довгофокусний об'єктив; *фікс* – об'єктив із фіксованою фокусною відстанню; *фішай* – короткофокусний об'єктив із надшироким кутом зору; *штатник* – універсальний об'єктив;

3) назви програм для оброблення зображень: *шоп* – програма Adobe Photoshop;

4) назви форматів зображень: *рави (равки), джепи, тіфи (тіфки)* тощо – відповідно до формату зображень – RAW, JPEG, TIFF;

5) назви інструментів для оброблення зображень: *горілка* – інструмент ретуші на фотографіях для затемнення певних частин для покращення контрасту;

6) назви власників фотоапаратів: *кеноністи* – власники фотоапаратів фірми Canon; *ніконісти* – власники фотоапаратів фірми Nikon;

7) назви предметів, пристроїв, засобів, пристосованих для поліпшення способів знімання: *візитка* – папірець, що спрямовує світло зовнішнього спалаху;

запальничка – пристосування, яке встановлюють на гарячий черевик камери для керування студійним світлом; *засмагла картка* – емпіричне правило для визначення налаштувань експозиції при яскравому сонячному світлі без вимірювальних приладів; *кульбаба* – адаптер для неавтофокусної оптики старого типу, що дає змогу зловити момент фокусування і підтверджує наведення на різкість у видошукачі; *ленспен* – олівець для чищення лінз; *лопух* – розсіювач спалаху великого діаметру скерування потоку світла (студійний фотоспалах); *нога* – одна з точок опори штатива або монопода; *полярик* – поляризаційний світлофільтр; *тринога (tripod)* – штатив із трьома «ногами»;

8) назви ефектів на фотографіях: *артефакти* – видимі дефекти на фотознімку, які виникають через втрату інформації про частину кадру; *боке* – ефект розмитого заднього плану у фотографіях, який створює естетичний розфокус на тлі; *бочка* – геометричні спотворення під час знімання на широкому куті, що виявляються у вигляді роздутих ліній ближче до країв кадру; *завалені тіні* – надто темні ділянки зображення; *мило* – розмитий знімок без чіткого фокусу; *перешарп* – надмірна різкість зображення; *подушка* – геометричні спотворення кадру, коли лінії вигинаються всередину і знімок стає увігнутим; *сирій кадр* – недопрацьований кадр, у якому не вистачає деталей, які можуть передати повноту теми або мети фотографа; *кадр трансфокатор* – механізм плавної зміни фокусної відстані; *убите світло* – пересвічені ділянки зображення; *хвіст* – місце кріплення об'єктива до «тіла» камери; *хобот* – частина конструкції об'єктива;

9) назви дій, ефектів, процесів, явищ, технік і прийомів знімання: *бек-фокус* – явище, коли зона різкості на фото зміщується вперед щодо об'єкта знімання через неправильно відрегульовану систему наведення різкості; *вилка, зондування* – прийом у фотографії, коли роблять кілька кадрів із різними параметрами експозиції; *високий клік* – стиль фотографії, який відзначається яскравим світлом, м'якими тінями і низькими контрастами; *візування* – спостереження за об'єктом знімання через «вічко» видошукача або екран фотоапарата для кращого компоновання кадру; *засклення* – окреслення або розмазування кольорів на краях об'єктів на фотографії; *зйомка «з руки»* – знімання без використання триноги або іншого стабілізаційного обладнання; *плейбек* – розміщення об'єктів та елементів на кадрі з метою створення гармонійного та цікавого зображення; *сітка* – оброблення фотографій за допомогою нейромережі чи програм для оброблення фото; *шарпінг* – збільшення різкості; *шот (шорт)* – нетривале знімання (коли роблять декілька кадрів).

Для більшості професіоналізмів галузі фотографії властиве вторинне використання лексичних одиниць, яким у сучасній українській мові притаманне інше значення. Наприклад, *бочка* – 'велика дерев'яна або металева циліндрична посуда переважно опукла посередині, з двома плоскими днищами' (СУМ, 1, 223); *бульбашка* – 'водяний або мильний пухир' (СУМ, 1, 254); *викрутка* – 'інструмент для загвинчування і відгвинчування гвинтів' (СУМ, 1, 417);

візитка – ‘картка з прізвищем, ім’ям та по батькові, іноді з адресою її власника для вручення під час знайомства або візиту’ (СУМ, 1, 668); *дірка* – ‘щілина, отвір у чому-небудь’ (СУМ, 2, 307); *кульбаба* – ‘трав’яниста рослина родини складноцвітих, стебло якої виділяє молочний сік, а пухнасте насіння розноситься вітром’ (СУМ, 4, 392); *мільниця* – ‘коробочка для мила’ (СУМ, 4, 708); *подушка* – ‘набитий пухом, пір’ям, сіном і т. ін. мішок, який використовується як м’яка підстилка під голову, для сидіння та інших цілей’ (СУМ, 6, 763); *тушка* – ‘оббіловане і випатране тіло забитої тварини’ (СУМ, 10, 331) тощо.

Ще одним джерелом поповнення професіоналізмів галузі фотографії є транслітерація запозичених слів: *боке* – від французького *Bokeh*, *зум* – від англійської назви об’єктива *zoom lens*, *шоп* – від назви програми *Adobe Photoshop*, *ленспен* – від назви олівця для чищення лінз *Lenzpen*, *рави* – від назви формату *RAW*, *джпеги* – від назви формату *JPEG*, *тіфи*, *тіфки* – від назви формату *TIFF*, *фішай* – від англійського *Fish Eye*, *хассель* – від назви фірми *Hasselblad*, *фреймінг* – від англійського *framing effect*, *шорт* – від англійського *short*, *плейбек* – від англійського *playback*. Доволі часто до транслітерованих

лексем додають словотворчі форманти: *кеноністи*, *ніконісти*, *перешарп*, *відишарпнути*, *відишопити* (від *фотошопити*), *сонька* тощо.

Також виявлено незначну кількість професійних жаргонізмів, що не відповідають нормам літературної мови і яким властиве експресивно-емоційне забарвлення, зокрема: *блінчик*, *дзеркалка*, *дірофрагма*, *макрушник*, *п’ятачок*, *телевик*, *ширик* тощо.

Висновки та перспективи досліджень. Професіоналізми як напівофіційні лексичні одиниці фахівці галузі фотографії уживають у професійному мовленні доволі часто. Наявність професіоналізмів і професійних жаргонізмів у термінології фотографії не ускладнює терміносистеми загалом, оскільки вони перебувають за її межами. З урахуванням репрезентованих лексико-семантичних груп та особливих шляхів поповнення можна цілком слушно вважати їх активним джерелом поповнення лексики сучасної української мови. Перспективою наших досліджень є факт, що широке використання деяких професіоналізмів із часом дає підстави зарахувати їх до термінофону сучасної української літературної мови і ввести до складу фахових словників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Булик-Верхола С. З., Наконечна Г. В., Теглівець Ю. В. Основи термінознавства : навчальний посібник-практикум. Вид. 3, допов. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2016. 192 с.
2. Булик-Верхола С. З., Теглівець Ю. В. Професійний жаргон фотографів. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2015. Вип. 30. С. 212–219.
3. Булик-Верхола С. З., Теглівець Ю. В. Чужомовні запозичення у термінології фотосправи. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія*. 2016. № 23. Т. 1. С. 8–10.
4. Луковенко Т. О. До проблеми класифікації спеціальних лексичних одиниць (професіоналізмів). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Філологічна*. 2015. Вип. 51. С. 262–264.
5. Михайлова Т. В. Семантичні відношення в українській науково-технічній термінології : дис. на здобуття наук. ступ. канд. філол. наук : 10.02.01. Харків, 2001. 184 с.
6. Павлова О. Терміни, професіоналізми і номенклатурні знаки (до проблеми класифікації спеціальної лексики). *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології»*. Львів, 2008. № 620. С. 49–54.
7. Пономарів О. Д. Стилїстика сучасної української мови : підруч. для студ. гуманіт. спец. вищ. закл. освіти. Вид. 3, перер. і допов. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2000. 248 с.
8. Романова О. О. Спеціальна лексика української мови як об’єкт лінгвістичного дослідження: термін і професіоналізм спеціальна лексика української мови як об’єкт лінгвістичного дослідження: термін і професіоналізм. *Термінологічний вісник*. 2013. Вип. 2 (2). С. 42–47.
9. Теглівець Ю. В. Гіперо-гіпонімічні відношення у термінології фотографії. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Вип. 42. Т. 2. С. 140–143.
10. Теглівець Ю. В. Польова структура термінології фотографії. *Закарпатські філологічні студії*. 2023. Вип. 27. Т. 3. С. 28–32.

ДОВІДКОВА ЛІТЕРАТУРА

СУМ – Словник української мови : в 11 т. / за ред. І. К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1970–1980.

REFERENCES

1. Bulyk-Verkhola, S. Z., Nakonechna, H. V., Tehlivets, Yu. V. (2016). *Osnovy terminoznavstva* [Fundamentals of Terminology]. Lviv: Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniki [in Ukrainian].
2. Bulyk-Verkhola, S. Z., Tehlivets, Yu. V. (2015). *Profesiyni zharhon fotohrafov* [Professional photographer’s jargon]. *Aktualni problemy ukraïnskoi lnhvistyky: teoriia i praktyka*, 30, 212–219 [in Ukrainian].
3. Bulyk-Verkhola, S. Z., Tehlivets, Yu. V. (2016). *Chuzhomovni zapozychennia u terminolohii fotospravy* [Foreign borrowings in the photography terminology]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriya: Filolohiia*, 23 (1), 8–10 [in Ukrainian].
4. Lukovenko, T. O. (2015). *Do problemy klasyfikatsii spetsialnykh leksychnykh odynyts (profesionalizmiv)* [To the problem of classification of special lexical units (professionalisms)]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia"*. *Seriia: Filolohichna*, 51, 262–264 [in Ukrainian].

5. Mykhailova, T. V. (2001). Semantychni vidnoshennia v ukrainskii naukovo-tekhnichnii terminolohii [Semantic relationships in Ukrainian science and technology]. *Candidate's thesis*. Kharkiv: V. N. Karazin Kharkiv National University [in Ukrainian].
6. Pavlova, O. (2008). Terminy, profesionalizmy i nomenklturni znaky (do problemy klasyfikatsii spetsialnoi leksyky) [Terms, professionalisms and nomenclature signs (to the problem of classification of special vocabulary)]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Lvivska politehnika". Seriya "Problemy ukrainskoi terminolohii"*, 620, 49–54 [in Ukrainian].
7. Ponomariv, O. D. (2000). Stylistyka suchasnoi ukrainskoi movy [Stylistics of the modern Ukrainian language]: pidruch. dlia stud. humanit. spets. vyshch. zakl. osvity. Vyd. 3, perer. i dopov. Ternopil: Navchalna knyha – Bohdan [in Ukrainian].
8. Romanova, O. O. (2013). Spetsialna leksyka ukrainskoi movy yak ob'ekt linhvistychnoho doslidzhennia: termin i profesionalizm spetsialna leksyka ukrainskoi movy yak ob'ekt linhvistychnoho doslidzhennia: termin i profesionalizm [Special lexis of the ukrainian language as an object of linguistics research: term and professionalism]. *Terminolohichniy visnyk*, 2 (2), 42–47 [in Ukrainian].
9. Tehlivets, Yu. V. (2021). Hipero-hiponimichni vidnoshennia u terminolohii fotohrafii [Hypero-hyponymic relations in the terminology of photography]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*, 42 (2), 140–143 [in Ukrainian].
10. Tehlivets, Yu. V. (2023). Polova struktura terminolohii fotohrafii [Field structure of photography terminology]. *Zakarpatski filolohichni studii*, 27 (3), 28–32 [in Ukrainian].

DICTIONARIES

CYM – Bilodid, I. K. (Ed.). (1970–1980). *Slovyk ukrainskoi movy*: v 11 tt. [The Ukrainian language dictionary]. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].

ЧОЛОВІЧІ ІМЕНА СІЛ ЗНЯЦЬОВО ТА ЧЕРВЕНЬОВО В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XIX – ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XX СТ. (НА МАТЕРІАЛІ ЦЕРКОВНИХ КНИГ)

Чаварга А. П.

Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет»

У статті висвітлено склад і динаміку чоловічого іменника сіл Зняцьово та Червеньово сучасного Мукачівського району Закарпатської області в першій половині XIX – першій половині XX ст. Ця розвідка є продовженням попереднього дослідження авторки про жіночі імена, що побутували у вказаних населених пунктах у першій половині XIX – першій половині XX ст. Джерельною базою дослідження, як і минулого разу, є п'ять церковних книг про хрещення в греко-католицькому храмі сіл Зняцьово та Червеньово в 1828–1946 рр. і одна церковна книга про хрещення в православній церкві села Червеньово в 1847–1951 рр. Виділено шість часових зрізів: I: 1828–1848 рр., II: 1854–1875 рр., III: 1876–1898 рр., IV: 1899–1925 рр., V: 1926–1946 рр., VI: 1947–1951 рр.

З'ясовано, що в селах Зняцьово та Червеньово в першій половині XIX – першій половині XX ст. були поширеними 74 чоловічі імені, які позначали 5215 носіїв. У межах кожного з шести хронологічних зрізів встановлено найпопулярніші, широкоживані, маложивані та поодинокі чоловічі імена. До статистичної групи широкоживаних чоловічих імен у кожному часовому зрізі входило від 4 до 7 онімів, до статистичної групи маложиваних імен – від 6 до 15, а статистична група поодиноких чоловічих імен є найбільш кількісною, адже її репрезентувало від 4 до 24 онімів. До п'ятірки найуживаніших чоловічих імен у селах Зняцьово та Червеньово в першій половині XIX – першій половині XX ст. увійшли такі оніми: Іван, Георгій, Михайло, Василь, Петро, Гаврило, Андрій, Омелян.

Визначено, що частотна п'ятірка чоловічих імен обслуговувала 78–91,58% новонароджених хлопчиків. Якщо порівняти із I часовим зрізом, то до VI часового зрізу її склад оновився на 37,5%. Зафіксовано 24 багатоконпонентні чоловічі імена, які були поширені в селах Зняцьово та Червеньово в 1828–1951 рр., серед них 23 двоконпонентні та тільки 1 триконпонентне.

Ключові слова: онім, чоловічі імена, динаміка іменника, села Зняцьово та Червеньово Мукачівського району Закарпатської області.

Chavarha A. P. Male Names of the Villages of Zniatsovo and Chervenovo in the First Half of the XIXth – the First Half of the XXth Century (on the Material of Church Books). The article highlights the composition and dynamics of the male names of the villages of Zniatsovo and Chervenovo of the modern Mukachevo district of the Transcarpathian region in the first half of the XIXth – first half of the XXth century. This research continues the previous one about female names used in the specified villages in the first half of the XIXth – first half of the XXth century. As previously, the source base of the research is five church books on baptism in the Greek Catholic Church in the villages of Zniatsovo and Chervenovo in 1828–1946 and one church book on baptism in the Orthodox Church in the village of Chervenovo in 1947–1951. The author distinguishes six temporal stages: I: 1828–1848, II: 1854–1875, III: 1876–1898, IV: 1899–1925, V: 1926–1946, VI: 1947–1951.

In the villages Zniatsovo and Chervenovo in the first half of the XIXth – first half of the XXth century, there were 74 male personal names denoting 5,215 bearers. Within each of the six chronological sections, the most popular, widely used, underused and single male names are identified. The statistical group of widely used male names in each time slot included from 4 to 7 anthroponyms, the statistical group of underused male names – from 6 to 15, and the statistical group of single male names is the most quantitative, as it was represented by 4 to 24 anthroponyms. Five most popular names include the following anthroponyms: Ivan, Heorhii, Mykhailo, Vasyl, Petro, Havrylo, Andrii, and Omelian. It has been determined that the frequency five of male names served 78–91,58% of newborn boys, and from time slot I to VI its composition was updated by only 37,5%. 24 multi-component male names were recorded, which were common in the villages of Zniatsovo and Chervenovo in 1828–1951, among them 23 were two-component and 1 three-component.

Key words: onym, male names, dynamics of names, the villages of Zniatsovo and Chervenovo of the Mukachevo district of the Transcarpathian region.

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності її розгляду. Як пише П. Чучка: «Кожна місцевість має певну специфіку в ономастичному репертуарі, який виник і функціонує в місцевій системі фоно-морфемних засобів відповідно до правил місцевих принципів номінації [...]. Антропонімні системи різних діалектних ареалів знаходяться

приблизно в таких взаємовідносинах, як і діалекти цієї ж мови, хоч визначити межі антропонімних діалектів та щільність зв'язків між ними на теперішньому етапі вивчення української антропонімії ще досить важко. Дещо яснішими є взаємовідношення між загальнонаціональною антропонімною системою та її діалектними підсистемами.

Вивчення діалектної антропонімії є запорукою глибшого проникнення в національну антропонімну систему та її елементи. Як неможливе успішне вивчення загальнонаціональної мовної системи без належного вивчення діалектів, так неможливе й успішне вивчення національної антропонімної системи без докладного вивчення регіональних антропонімних систем та їх структурних елементів» [6, 10–11]. Все це тільки підтверджує важливість висвітлення іменника окремого українського села в спеціалізованій мовознавчій літературі, адже кожна з таких праць є цінним внеском до вивчення іменної системи української мови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зазвичай у статтях вчені-мовознавці розглядають жіночий та чоловічий іменник певних населених пунктів разом. Наприклад, у праці П. Чучки «Традиційні імена закарпатських українців» охоплено живорозмовні варіанти жіночих та чоловічих імен, що побутували на Закарпатті до середини ХХ ст. [5]. О. Гвоздяк і Г. Меліка в одній зі статей, крім 114 жіночих імен, аналізують й 190 чоловічих імен, які були поширені в місцях проживання німців на Закарпатті (населені пункти Верхній Коропець, Кучава, Шенборн, що на Мукачівщині, та Усть-Чорна і Німецька Мокра Тересвянської долини) [1]. І. Шоля у дисертації, присвяченій дослідженню чоловічого та жіночого іменника м. Ужгорода протягом ХХ століття, досліджує 580 чоловічих імен серед 9026 носіїв та 668 жіночих на позначення 8455 носійок [7]. До «Словника говірки Закарпатської Гуцульщини» упорядники Г. Ковбаснюк і О. Масляник додали також перелік жіночих та чоловічих імен, поширених у давнину в Закарпатській Гуцульщині [3]. Окремо на основі реєстраційних документів про шлюб, укладених закарпатськими німцями у Паланку (колишнє приміське село, сьогодні – мікрорайон м. Мукачева) в 1895–2005 рр., розглядає чоловічий іменник Н. Головачук. Дослідниця виокремлює 92 чоловічі імена [2].

У наших попередніх публікаціях висвітлено склад і окреслено динаміку жіночого іменника сіл Зняцьово та Червеньово. Встановлено, що в селах Зняцьово та Червеньово в першій половині ХІХ – першій половині ХХ ст. побутували 73 жіночі імена, які позначали 4860 носійок [4]. А отже, актуальність дослідження чоловічих імен сіл Зняцьово та Червеньово в першій половині ХІХ – першій половині ХХ ст. полягає в тому, що воно є логічним продовженням попередньої розвідки.

Формулювання мети і завдань статті. Мета статті – описати склад і динаміку чоловічого іменника вказаних сіл Закарпатської області в першій половині ХІХ – першій половині ХХ ст.

Виклад основного матеріалу дослідження. Упродовж І часового зрізу (1828–1848 рр.) у селах Зняцьово та Червеньово народилося 659 хлопчиків, яких називали 27 іменами: *Joannes / Joannés / Joań / Janos / János* (173), *Michael / Mihaly / Mihály* (113), *Basilus / Basil / Basily / Baszil / Bazil / Laszló / László* (93), *Georgius / György / György* (71), *Andreas / Andras / András / Andry* (64), *Demetrius / Demeter* (30), *Theodorus / Thódor / Todor / Tódor* (30), *Petrus / Péter*

(22), *Elias / Illés / Illyés / Illyës* (19), *Paulus / Pál* (7), *István / Stefan* (7), *Josef / Jozseph / Józseph* (6), *Alexius / Elek* (5), *Miklós* (3), *Simon* (3), *Gergely* (2), *Antal* (1), *Boris* (1), *Ferentzs* (1), *Gábor* (1), *Gyula* (1), *Ignác* (1), *Karoly* (1), *Lajos* (1), *Pántás* або *Pántá* (1), *Sandor* (1), *Ioań Mihály* (1) (1, 1–121).

У статистичній групі широкоживаних чоловічих імен подобиємо 7 онімів: *Joannes / Joannés / Joań / Janos / János*, *Michael / Mihaly / Mihály*, *Basilus / Basil / Basily / Baszil / Bazil / Laszló / László*, *Georgius / György / György*, *Andreas / Andras / András / Andry*, *Demetrius / Demeter*, *Theodorus / Thódor / Todor / Tódor*.

Статистичну групу маловживаних чоловічих імен представляють 9 онімів: *Petrus / Péter*, *Elias / Illés / Illyés / Illyës*, *Paulus / Pál*, *István / Stefan*, *Josef / Jozseph / Józseph*, *Alexius / Elek*, *Miklós*, *Simon*, *Gergely*.

А статистична група поодиноких чоловічих імен складається із 11 онімів: *Antal*, *Boris*, *Ferentzs*, *Gábor*, *Gyula*, *Ignác*, *Karoly*, *Lajos*, *Pántás* або *Pántá*, *Sandor*, *Ioań Mihály*.

До частотної п'ятірки чоловічих імен увійшли оніми: *Joannes / Joannés / Joań / Janos / János* – 26,25%, *Michael / Mihaly / Mihály* – 17,5%, *Basilus / Basil / Basily / Baszil / Bazil / Laszló / László* – 14,11%, *Georgius / György / György* – 10,77%, *Andreas / Andras / András / Andry* – 9,71%. Імена частотної п'ятірки обслуговували 78% новонароджених хлопчиків.

Протягом ІI часового зрізу (1854–1875 рр.) 25 онімів позначали 1010 новонароджених осіб чоловічої статі: *Joannes / Ioań / Ioanni / Ioań / Ioan / Ioań / Ioań / Ioanń / Ioanń / Ivan* (217), *Georgius / György / Jurko / Георгій* (206), *Basilus / Basilius / Basilius / Василь* (191), *Michael / Michaël / Mihály / Михаїл / Михаїль* (166), *Andreas / Андрей / Андрій* (98), *Petrus / Petro / Péter / Petr / Петро / Петръ* (42), *Elias / Illés / Илія / Ілії / Ілія / Ілія* (17), *Demetrius / Demeter / Димитрій / Димитрій* (15), *Theodorus / Федор / Феодор / Феодор* (11), *Stefanus / Stephanus / Стефан* (8), *Josephus / Юсиф / Юосиф* (7), *Paulus / Павел / Павел* (7), *Alexius* (6), *Nicolaus / Николай* (4), *Ludovicus* (2), *Simeon* (2), *Julius / Gyula* (2), *Ignatius* (2), *Antonius* (1), *Franciscus* (1), *Ferdinandus* (1), *Августин* (1), *Александр* (1), *Емільян* (1), *Іуліан* (1) (2, 1–165).

Статистичну групу широкоживаних чоловічих імен репрезентують 6 онімів: *Joannes / Ioań / Ioanni / Ioań / Ioan / Ioań / Ioań / Ioanń / Ioanń / Ivan*, *Georgius / György / Jurko / Георгій*, *Basilus / Basilius / Василь*, *Michael / Michaël / Mihály / Михаїл / Михаїль*, *Andreas / Андрей / Андрій*, *Petrus / Petro / Péter / Petr / Петро / Петръ*.

До статистичної групи маловживаних чоловічих імен зараховуємо 12 онімів: *Elias / Illés / Илія / Ілії / Ілія / Ілія*, *Demetrius / Demeter / Димитрій / Димитрій*, *Theodorus / Федор / Феодор / Феодор*, *Stefanus / Stephanus / Стефан*, *Josephus / Юсиф / Юосиф*, *Paulus / Павел / Павел*, *Alexius*, *Nicolaus / Николай*, *Ludovicus*, *Simeon*, *Julius / Gyula*, *Ignatius*.

Статистична група поодиноких чоловічих імен складається із 7 онімів: *Antonius*, *Franciscus*, *Ferdinandus*, *Августин*, *Александр*, *Емільян*, *Іуліан*.

Зауважимо, що імена частотної п'ятірки обслуговували 86,93% новонароджених хлопчиків: *Joannes / Ioań / Ioanni / Ioań / Ioan / Ioań / Ioanń / Ioanń*

Іванъ – 21,49%, *Georgius / György / Jurko / Георгій* – 20,40%, *Basilius / Василиї / Василиї / Василь* – 18,91%, *Michael / Michaël / Mihály / Михаїл / Михаїль* – 16,44%, *Andreas / Андрей / Андрій* – 9,70%.

Упродовж III часового зрізу (1876–1898 рр.) у селах Зняцьово та Червеньово були поширеними 26 чоловічих особових імен, якими найменували 1170 новонароджених хлопчиків: *Joannes / Jánus / János / Iván* (247), *Georgius / György / György / Gyorgy* (237), *Basilius / Bazil / Vaszily / László / Bazil (László) / Bazil Базіл* (214), *Michael / Mihály / Miso / Mihály János* (193), *Andreas / András* (89), *Petrus / Péter / Peter* (73), *Demetrius / Demeter / Mitro / Miter* (31), *Elias / Illés* (28), *Stephanus / Stéfan / István* (20), *Theodorus / Fedorъ / Fedor / Tivadar* (10), *Paulus / Pál* (7), *Gábor* (2), *Alexius / Oleksza* (2), *Ferencz / György Ferencz* (2), *Josephus / József або József* (2), *Ignác* (2), *Miklós* (2), *Bertalan* (1), *Gyula* (1), *Isidor* (1), *Ludovicus* (1), *Simeon* (1), *Román* (1), *Georgius János* (1), *János / Sándor*: / (1), *Peter Demeter* (1) (3, 1–189).

До статистичної групи широковживаних чоловічих імен увійшли 6 онімів: *Joannes / Jánus / János / Iván*, *Georgius / György / György / Gyorgy*, *Basilius / Bazil / Vaszily / László / Bazil (László) / Bazil Базіл*, *Michael / Mihály / Miso / Mihály János*, *Andreas / András*, *Petrus / Péter / Peter*.

Статистична група маловживаних чоловічих імен складається із 11 онімів: *Demetrius / Demeter / Mitro / Miter*, *Elias / Illés*, *Stephanus / Stéfan / István*, *Theodorus / Fedorъ / Fedor / Tivadar*, *Paulus / Pál*, *Gábor*, *Alexius / Oleksza*, *Ferencz / György Ferencz*, *Josephus / József або József*, *Ignác*, *Miklós*.

Статистичну групу поодиноких чоловічих імен репрезентують 10 онімів: *Bertalan*, *Gyula*, *Isidor*, *Ludovicus*, *Simeon*, *Román*, *Georgius János*, *János / Sándor*: /, *Peter Demeter*.

У межах виділеного часового періоду до частотної п'ятірки імен входили оніми: *Joannes / Jánus / János / Iván* – 21,11%, *Georgius / György / György / Gyorgy* – 20,26%, *Basilius / Bazil / Vaszily / László / Bazil (László) / Bazil Базіл* – 18,29%, *Michael / Mihály / Miso / Mihály János* – 16,5%, *Andreas / András* – 7,61%. Вказані імена обслуговували 83,77% новонароджених хлопчиків.

У IV часовому зрізі (1899–1925 рр.) 32 імена обслуговували 1335 осіб чоловічої статі у селах Зняцьово та Червеньово: *János / Iános / Iván / /: Ivan : / Iános / Иванъ / Иоанъ / Иоаннъ / Иванъ / Vaszily Iván / Иоанъ Михаїль* (308), *György / György / Gyorgy / Gyuro / Gyuro / Jurkó / Георгій / György János* (265), *Mihály / Miso / Михаїль / György Mihály / Mihály Gyorgy* (237), *Bazil / Vaszily / Vaszily / László / Василиї / Vasil György* (236), *Péter / Петръ / Péter János* (91), *András / Андрей* (76), *Illés / Илиї / Илія* (45), *Demeter / Димитрій* (16), *István / Стефанъ* (13), *József / Іосиф / Іосифъ / Htés József* (7), *Miklós* (4), *Pál / Павель* (4), *Antal / Антоній* (3), *Fedor* (3), *Ferencz / Франц / Францъ* (3), *Gábor* (3), *Denő* (2), *Gyula / Юлії* (2), *Kornél / Корнелій* (2), *Ernő Loránd / Ernő Loránt* (2), *Гавріїль* (2), *András Cyrill* (1), *Antal János* (1), *Emmanuel Jenő* (1), *Ervin Pál* (1), *Ienő-György* (1), *Miklós János* (1), *Алойзій* (1), *Андрей Феодоръ* (1), *Емерикъ* (1), *Емиліанъ Стефанъ* (1), *Bazil Михаїль* (1) (4, 1–282).

Статистичну групу широковживаних чоловічих імен представляють 7 онімів: *János / Iános / Iván / /: Ivan : / Iános / Иванъ / Иоанъ / Иоаннъ / Иванъ / Vaszily Iván / Иоанъ Михаїль*, *György / György / Gyorgy / Gyuro / Gyuro / Jurkó / Георгій / György János*, *Mihály / Miso / Михаїль / György Mihály / Mihály Gyorgy*, *Bazil / Vaszily / Vaszily / László / Василиї / Vasil György*, *Péter / Петръ / Péter János*, *András / Андрей*, *Illés / Илиї / Илія*.

До статистичної групи маловживаних чоловічих імен увійшли 14 онімів: *Demeter / Димитрій*, *István / Стефанъ*, *József / Іосиф / Іосифъ / Htés József*, *Miklós*, *Pál / Павель*, *Antal / Антоній*, *Fedor*, *Ferencz / Франц / Францъ*, *Gábor*, *Denő*, *Gyula / Юлії*, *Kornél / Корнелій*, *Ernő Loránd / Ernő Loránt*, *Гавріїль*.

У статистичній групі поодиноких чоловічих імен подибуємо 11 онімів: *András Cyrill*, *Antal János*, *Emmanuel Jenő*, *Ervin Pál*, *Ienő-György*, *Miklós János*, *Алойзій*, *Андрей Феодоръ*, *Емерикъ*, *Емиліанъ Стефанъ*, *Bazil Михаїль*.

Частотну п'ятірку чоловічих імен репрезентують такі оніми: *János / Iános / Iván / /: Ivan : / Iános / Иванъ / Иоанъ / Иоаннъ / Иванъ / Vaszily Iván / Иоанъ Михаїль* – 23,07%, *György / György / Gyorgy / Gyuro / Gyuro / Jurkó / Георгій / György János* – 19,85%, *Mihály / Miso / Михаїль / György Mihály / Mihály Gyorgy* – 17,75%, *Bazil / Vaszily / Vaszily / László / Василиї / Vasil György* – 17,68%, *Péter / Петръ / Péter János* – 6,82%. Імена частотної п'ятірки обслуговували 85,17% новонароджених хлопчиків.

Упродовж V часового зрізу (1926–1946 рр.) у селах Зняцьово та Червеньово 46 чоловічих імен позначали 946 носіїв: *Ioanъ / Ioan / Иванъ / Иван / Ivan / Иван Василиї* (215), *Василь / Василиї* (197), *Георгій / Юрко* (175), *Михаїл / Михаїль / Михаїль / Нлія-Михаїль* (152), *Петро / Петръ* (67), *Емилії / Емиліанъ / Емиліанъ / Еміль / Емиліанъ / Еміль-Емиліанъ / Емиліан / Емиліан* (25), *Андрей* (21), *Илії / Илія / Илько* (15), *Стефанъ* (12), *Іосифъ / Іосиф / Йосифъ / Йосиф* (11), *Павель* (4), *Алойзій* (3), *Владимиръ* (3), *Гейза* (3), *Димитрій* (3), *Миронъ / Мирон* (3), *Федоръ / Феодоръ* (3), *Александръ / Александеръ* (2), *Гавріїль* (2), *Николай* (2), *Юлії* (2), *Ярослав* (2), *Августинъ* (1), *Антоній* (1), *Бейла Адалбертъ* (1), *Вильгельм Антоній*. – *Viltos-Antal*. (1), *Винкентій* (1), *Владимиръ Ернестъ* (1), *Даніїль* (1), *Дезидерій* (1), *Емерикъ* (1), *Жидизмундъ* (1), *Иванъ Василиї* (1), *Іаковъ Василиї Игоръ* (1), *Іосифъ Іоанъ* (1), *Каміль Олдрихъ* (1), *Карель* (1), *Коломанъ* (1), *Людвигъ* (1), *Миланъ* (1), *Павель Антоній* (1), *Павель Петръ* (1), *Тиборій* (1), *Ернестъ* (1), *Феодоръ Іосифъ* (1), *Томас* (1) (5, 1–199).

Статистична група широковживаних чоловічих імен складається із 7 онімів: *Ioanъ / Ioan / Иванъ / Иван / Иван / Иван Василиї*, *Василь / Василиї*, *Георгій / Юрко*, *Михаїл / Михаїль / Михаїль / Нлія-Михаїль*, *Петро / Петръ*, *Емилії / Емиліанъ / Емиліанъ / Еміль / Емиліанъ / Еміль-Емиліанъ / Емиліан / Емиліан*, *Андрей*.

До статистичної групи маловживаних чоловічих імен увійшли 15 онімів: *Илії / Илія / Илько*, *Стефанъ*, *Іосифъ / Іосиф / Йосифъ / Йосиф*, *Павель*, *Алойзій*, *Владимиръ*, *Гейза*, *Димитрій*, *Миронъ / Мирон*, *Федоръ / Феодоръ*, *Александръ / Александеръ*, *Гавріїль*, *Николай*, *Юлії*, *Ярослав*.

Таблиця 1

**Частотність уживання чоловічих імен у селах Зняцьово та Червеньово
в першій половині XIX – другій половині XX ст.**

№	Ім'я	I	II	III	IV	V	VI	Усього носіїв
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.	Joannes / Joannés / Жоань / Janos / János / János / János / Iván / Іоанн / Іоанн / Іоань / Іоан / Іоань / Іоаннь / Иван / Иванов / Іван / /Ivan/Iános/Vaszily Iván / Іоанн / Михаїль / Іван Ваєнній	173	217	247	308	215	29	1189
2.	Georgius / György / György / György / Gyorgy / Gyuro / Gyuró / Jurkó / Jurko / Георгій / Юрко / György János	71	206	237	265	175	13	967
3.	Basilus / Basil / Basily / Baszil / Bazil / Laszló / László / Bazil (László) / Bazil Bazil / Vaszily / Vaszily / László / / Василь / Васілій / Василь / Vasil György	93	191	214	236	197	13	944
4.	Michael / Michaél / Mihály / Mihály / Miso / Михаил / Михаил / Михайль / Mihály János / Mihály György / György Mihály / Имя / Михаил	113	166	193	237	152	18	879
5.	Andreas / Andras / Andrés / Andry / Андрей / Андрій	64	98	89	76	21	3	351
6.	Petrus / Péter / Peter / Petr / Petro / Петро / Петрь / Péter János	22	42	73	91	67	3	298
7.	Elias / Illés / Illyés / Illyés / Илія / Ілія / Илько / Іля / Ілія	19	17	28	45	15	2	126
8.	Demetrius / Demeter / Mitro / Miter / Димитрій / Димитрій	30	15	31	16	3	–	95
9.	Stefanus / Stephanus / Stefan / István / Стефан	7	8	20	13	12	1	61
10.	Theodorus / Thodor / Todor / Tódor / Tivadar / Fedor / Fedor / Федор / Федор / Феодор / Феодор / Феодор / Феодор	30	11	10	3	3	–	57
11.	Josephus / József / Jozsef / Josef / József або József / József / Іосиф / Іосиф / Іосиф / Іосиф / Іосиф / Иёё József	6	7	2	7	11	2	35
12.	Paulus / Pál / Павел / Павел	7	7	7	4	4	1	30
13.	Еміль / Емільан / Емільан / Емільан / Еміль / Эмилан / Еміль-Эмилан / Емилан / Емилан	–	1	–	–	25	3	29
14.	Gábor / Гавриїль	1	–	–	5	2	5	15
15.	Nicolaus / Miklós / Николай	3	4	2	4	2	–	15
16.	Alexius / Elek / Oleksza	5	6	2	–	–	–	13
17.	Julius / Gyula / Юлій	1	2	1	2	2	–	8
18.	Antonius / Antal / Антоній	1	1	–	3	1	–	6
19.	Franciscus / Ferencz / Ferentz / Франц / Франц / György Ferencz	1	1	2	3	–	–	7
20.	Simeon / Simon	3	2	1	–	–	–	6
21.	Ignác / Ignác / Ігнатій	1	2	2	–	–	–	5
22.	Lajos / Алоїзій	1	–	–	1	3	–	5
23.	Ludovicus / Лудвіг / Лудвік	–	2	1	–	1	1	5
24.	Sandor / Александр / Александер	1	1	–	–	2	–	4
25.	Миронь / МIRON	–	–	–	–	3	1	4
26.	Владимирь	–	–	–	–	3	–	3
27.	Гейза	–	–	–	–	3	–	3
28.	Denő	–	–	–	2	–	–	2
29.	Ernő Loránd / Ernő Loránt	–	–	–	2	–	–	2
30.	Gergely	2	–	–	–	–	–	2
31.	Karoly / Карель	1	–	–	–	1	–	2
32.	Kornél / Корнелій	–	–	–	2	–	–	2
33.	Августин / Августинь	–	1	–	–	1	–	2
34.	Емерикь	–	–	–	1	1	–	2
35.	Ярослав	–	–	–	–	2	–	2
36.	András Cyrill	–	–	–	1	–	–	1
37.	Antal János	–	–	–	1	–	–	1
38.	Bazil Михаил	–	–	–	1	–	–	1
39.	Bertalan	–	–	1	–	–	–	1
40.	Boris	1	–	–	–	–	–	1
41.	Emmanuel Jenő	–	–	–	1	–	–	1
42.	Ervin Pál	–	–	–	1	–	–	1
43.	Ferdinandus	–	1	–	–	–	–	1
44.	Georgius János	–	–	1	–	–	–	1
45.	Jenő György	–	–	–	1	–	–	1
46.	Isidor	–	–	1	–	–	–	1
47.	János / Sándor /	–	–	1	–	–	–	1
48.	Miklós János	–	–	–	1	–	–	1
49.	Pántás або Pántá	1	–	–	–	–	–	1
50.	Peter Demeter	–	–	1	–	–	–	1
51.	Román	–	–	1	–	–	–	1
52.	Андрей Феодор	–	–	–	1	–	–	1
53.	Бейла Адалберть	–	–	–	–	1	–	1
54.	Вильгельм Антоній. – Vilmos-Antal.	–	–	–	–	1	–	1
55.	Винкентій	–	–	–	–	1	–	1
56.	Владимирь Ернесть	–	–	–	–	1	–	1
57.	Даниль	–	–	–	–	1	–	1
58.	Дезидерій	–	–	–	–	1	–	1
59.	Емиліан Стефан	–	–	–	1	–	–	1
60.	Жидизмунд	–	–	–	–	1	–	1
61.	Івань Василь	–	–	–	–	1	–	1
62.	Іаковь Василь Ігорь	–	–	–	–	1	–	1
63.	Іоань Mihály	1	–	–	–	–	–	1
64.	Іосифь Іоань	–	–	–	–	1	–	1
65.	Іуліань	–	1	–	–	–	–	1
66.	Каміль Олдрих	–	–	–	–	1	–	1
67.	Коломань	–	–	–	–	1	–	1
68.	Милань	–	–	–	–	1	–	1
69.	Павель Антоній	–	–	–	–	1	–	1
70.	Павель Петрь	–	–	–	–	1	–	1
71.	Тиборій	–	–	–	–	1	–	1
72.	Ернесть	–	–	–	–	1	–	1
73.	Феодорь Іосифь	–	–	–	–	1	–	1
74.	Фoма	–	–	–	–	1	–	1
	Усього	659	1010	1170	1335	946	95	5215

Таблиця 2

Багатокомпонентні чоловічі імена, що були поширені в селах Зняцьово та Червеньово в першій половині XIX – другій половині XX ст.

№	Ім'я	I	II	III	IV	V	VI	Усього носіїв
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.	Ernő Loránd / Ernő Loránt	–	–	–	2	–	–	2
2.	András Cyrill	–	–	–	1	–	–	1
3.	Antal János	–	–	–	1	–	–	1
4.	Bazil Михаиль	–	–	–	1	–	–	1
5.	Emmanuel Jenő	–	–	–	1	–	–	1
6.	Ervin Pál	–	–	–	1	–	–	1
7.	Georgius János	–	–	1	–	–	–	1
8.	Ienő-György	–	–	–	1	–	–	1
9.	János / Sándor: /	–	–	1	–	–	–	1
10.	Miklós János	–	–	–	1	–	–	1
11.	Peter Demeter	–	–	1	–	–	–	1
12.	Андрей Θεοδορ	–	–	–	1	–	–	1
13.	Бейла Адалберт	–	–	–	–	1	–	1
14.	Вильгельм Антоній. – Vilmos-Antal.	–	–	–	–	1	–	1
15.	Владимирь Ернест	–	–	–	–	1	–	1
16.	Емилианъ Стефанъ	–	–	–	1	–	–	1
17.	Иванъ Василій	–	–	–	–	1	–	1
18.	Іаковъ Василій Игоръ	–	–	–	–	1	–	1
19.	Іоанъ Mihály	1	–	–	–	–	–	1
20.	Іосифъ Іоанъ	–	–	–	–	1	–	1
21.	Камилъ Олдрихъ	–	–	–	–	1	–	1
22.	Павель Антоній	–	–	–	–	1	–	1
23.	Павель Петръ	–	–	–	–	1	–	1
24.	Θεοδορ Іосифъ	–	–	–	–	1	–	1
	Усього	1	0	3	11	10	0	25

Таблиця 3

Динаміка чоловічого іменника сіл Зняцьово та Червеньово в першій половині XIX – першій половині XX ст.

№	Кількість носіїв	Кількість імен	Широковживані імена	Маловживані імена	Поодинокі імена	СКО
I	659	27	7	9	11	24
II	1010	25	6	12	7	40
III	1170	26	6	11	10	45
IV	1335	32	7	14	11	42
V	946	46	7	15	24	21
VI	95	14	4	6	4	7

Статистичну групу поодиноких чоловічих імен репрезентує найбільша кількість онімів – 24: *Августинъ, Антоній, Бейла Адалберт, Вильгельм Антоній. – Vilmos-Antal, Винкентій, Владимирь Ернест, Даніиль, Дезидерій, Емерикъ, Жидизмундъ, Иванъ Василій, Іаковъ Василій Игоръ, Іосифъ Іоанъ, Камилъ Олдрихъ, Карель, Коломанъ, Лудвигъ, Миланъ, Павель Антоній, Павель Петръ, Тиборій, Эрнест, Θεοδορ Іосифъ, Θομα.*

Частотна п'ятірка імен складається з таких онімів: *Іоанъ / Іоан / Иванъ / Иван / Іван Василій* – 22,73%, *Василь / Василій* – 20,82%, *Георгій / Юрко* – 18,5%, *Михаил / Михаиль / Міхалъ / Нія-Михаиль* – 16,07%, *Петро / Петръ* – 7,08%. Вказані імена обслуговували 85,2% новонароджених хлопчиків.

Протягом VI часового зрізу (1947–1951 рр.) 14 чоловічих імен обслуговували 95 носіїв: *Іван /*

Іоаннъ (29), Михаиль (18), Василій (13), Георгій (13), Гавріиль (5), Андрей (3), Емилиан / Емилианъ (3), Петро (3), Ілій (2), Іосиф (2), Лудвик (1), Мирон (1), Стефанъ (1), Павел (1) (6, 1–21).

До статистичної групи широковживаних чоловічих імен увійшли 4 оніми: *Іван / Іоаннъ, Михаиль, Василій, Георгій.*

У статистичній групі маловживаних чоловічих імен подибуємо 6 онімів: *Гавріиль, Андрей, Емилиан / Емилианъ, Петро, Ілій, Іосиф.*

Статистичну групу поодиноких чоловічих імен репрезентують 4 оніми: *Лудвик, Мирон, Стефанъ, Павел.*

До складу частотної п'ятірки у визначений часовий проміжок увійшли такі імена: *Іван / Іоаннъ* – 30,53%, *Михаиль* – 18,95%, *Василій* – 13,68%, *Георгій* – 13,68%, *Гавріиль* – 5,26%, *Андрей* – 3,16%,

Таблиця 4

Склад частотної п'ятірки чоловічого іменника в селах Зняцьово та Червеньово в першій половині XIX – першій половині XX ст.

№	I		II		III		IV		V		VI	
	Ім'я	К-сть носіїв	Ім'я	К-сть носіїв	Ім'я	К-сть носіїв	Ім'я	К-сть носіїв	Ім'я	К-сть носіїв	Ім'я	К-сть носіїв
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1.	Joannes / Joannés / Joапъ / Janos / János	173	Joannes / Іоан / Іоанн / Іванъ / Іоан / Іоанъ / Іоаннъ / Іванъ	217	Joannes / János / János / Iván	247	János / Iános / Iván / : Ivan : / Iános / Иванъ / Іоанъ / Іоаннъ / Іванъ / Vaszily Iván / Іоанъ Михайль	308	Іоанъ / Іоан / Иванъ / Іван / Іван / Василій	215	Іван / Іоаннъ	29
2.	Michael / Mihaly / Mihály	113	Georgius / György / Jurko / Георгій	206	Georgius / György / György / György	237	György / György / György / Gyuro / Gyuró / Jurkó / Георгій / György János	265	Василь / Василій	197	Михаиль	18
3.	Basilius / Basil / Basily / Baszil / Bazil / Laszlo / László	93	Basilius / Василій / Василій / Василь	191	Basilius / Bazil / Vaszily / László / Bazil (László) / Bazil Базил	214	Mihály / Miso / Михаилъ / György Mihály / Mihály György	237	Георгій / Юрко	175	Василій, Георгій	13
4.	Georgius / György / György	71	Michael / Michaël / Mihály / Михаил / Михаилъ	166	Michael / Mihály / Miso / Mihály János	193	Bazil / Vaszily / Vaszily / László / Василій / Vasil György	236	Михаил / Михаилъ / Михаилъ / Илья Михаилъ	152	Гаврииль	5
5.	Andreas / Andras / András / Andry	64	Andreas / Андрей / Андрій	98	Andreas / András	89	Péter / Петръ / Péter János	91	Петро / Петръ	67	Андрей, Емилян / Емилянъ, Петро	3
Усього імен, носіїв	5	514	5	878	5	980	5	1137	5	806	8	87

Емилян / Емилянъ – 3,16%, Петро – 3,16%. 8 імен, що входили до частотної п'ятірки у VI часовому зрізі, обслуговували 91,58% носіїв.

До першої п'ятірки найпопулярніших чоловічих імен у 1828–1951 роках входили оніми: Іван, Георгій, Михайло, Василь, Петро, Гаврило, Андрій, Омелян. Упродовж усіх виділених часових зрізів перше місце за частотністю ім'явжитку посідає онім Іван. Ім'я Михайло протягом I та VI часових зрізів знаходиться на другій сходинці, а протягом II, III та V часових зрізів – на четвертій, у IV часовому зрізі воно піднімається на третю сходинку. Онім Георгій упродовж I часового зрізу посідає четверте місце, протягом II–IV часових зрізів воно піднімається на друге місце, а в V–VI часових зрізах опускається на третє. Чоловіче особове ім'я Василь займає третє місце протягом I–III часових зрізів, у IV часовому зрізі воно переміщується на четверту сходинку, у V часовому зрізі піднімається із четвертої на другу сходинку, а у VI часовому зрізі знову опускається на

третю. Зауважимо, що протягом VI часового зрізу за частотністю ім'явжитку онім Василь розділяє третє місце із онімом Георгій. Ім'я Андрій упродовж I–III часових зрізів посідає п'яте місце, а у IV–V часових зрізах воно взагалі виходить зі складу частотної п'ятірки чоловічих імен. Протягом цих двох періодів його місце посідає онім Петро. Упродовж V часового зрізу п'яте місце розділяють між собою імена Андрій, Петро та Омелян. Онім Омелян уперше входить до складу частотної п'ятірки саме в цей період. Ім'я Гаврило у складі частотної п'ятірки чоловічих імен також подибуємо тільки раз, а саме у VI часовому зрізі на четвертій позиції. Якщо порівняти із I часовим зрізом, то до VI часового зрізу її склад оновився на 37,5%.

Висновки і перспективи досліджень. У межах дослідження виділено шість часових зрізів: I : 1828–1848 pp., II: 1854–1875 pp., III: 1876–1898 pp., IV: 1899–1925 pp., V: 1926–1946 pp., VI: 1947–1951 pp. У кожному часовому зрізі встановлено

найпопулярніші, широкоживані, маловживані та поодинокі чоловічі імена (усі дані засвідчено в таблицях 1, 2, 3, 4). До статистичної групи широкоживаних чоловічих імен протягом усіх досліджуваних періодів входило від 4 до 7 онімів, до статистичної групи маловживаних імен – від 6 до 15, а статистичну групу поодиноких чоловічих імен репрезентувало від 4 до 24 онімів. Загалом у селах Зняцьово та Червеньово в першій половині XIX – першій половині XX ст. були в ужитку 74 чоловічі імені, які позначали 5215 носіїв. До складу частотної п'ятірки чоловічих імен сіл Зняцьово та Червеньово в першій половині XIX – першій половині XX ст. увійшли такі оніми:

Іван, Георгій, Михайло, Василь, Петро, Гаврило, Андрій, Омелян. Зауважимо, що частотна п'ятірка чоловічих імен обслуговувала 78–91,58% новонароджених хлопчиків, а якщо порівняти із I часовим зрізом, то до VI часового зрізу її склад оновився на 37,5%. Крім того, зафіксовано 24 багатоконпонентні чоловічі імена, які були поширені в селах Зняцьово та Червеньово в 1828–1951 рр., серед них 23 двоконпонентні та 1 триконпонентне.

Перспективи подальших наукових досліджень вбачаємо в порівнянні результатів досліджень чоловічого та жіночого іменника сіл Зняцьово та Червеньово в першій половині XIX – першій половині XX ст.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гвоздяк О., Меліка Г. Імена в побуті німців Закарпаття. *Carpatica – Карпатика*. Ужгород, 1995. Вип. 4. С. 81–90.
2. Головчак Н. Репертуар чоловічих імен закарпатських німців. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка*. Серія : Філологічні науки. 2009. Вип. 81 (1). С. 156–159.
3. Словник говірки Закарпатської Гуцульщини. Упорядники Гафія Ковбаснюк і Олександр Масляник. Львів : Растр-7, 2022. 228 с.
4. Чаварга А. П. Жіночі імена сіл Зняцьово та Червеньово в першій половині XIX – першій половині XX ст. (на матеріалі церковних книг). *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені І. Франка*. Серія : Філологічні науки (мовознавство). Дрогобич, 2022. № 17. С. 135–144.
5. Чучка П. Традиційні імена закарпатських українців. *Волинь – Житомирщина. Історико-філологічний збірник з регіональних проблем*. Житомир, 2003. Вип. 10. С. 171–194.
6. Чучка П. П. Антропонімія Закарпаття : монографія. Ужгород : ТОВ «Папірус», 2008. 671 с.
7. Шоля І. С. Динаміка іменника жителів м. Ужгорода у XX столітті : дис. на здобуття наук. ступ. канд. філол. наук : 10.02.01. Луцьк, 2018. 237 с.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Церковна книга про народження, одруження, смерть по селах Зняцьово, Червеньово. 07 січня 1828 р. – 29 березня 1853 р. ДАЗО (Державний архів Закарпатської області). Ф. 1606. Оп. 7. Спр. 178. 121 арк.
2. Церковна книга про народження по селах Зняцьово, Червеньово. 20 травня 1854 р. – 26 грудня 1875 р. ДАЗО (Державний архів Закарпатської області). Ф. 1606. Оп. 7. Спр. 175. 165 арк.
3. Церковна книга про народження по селах Зняцьово, Червеньово. 18 січня 1876 р. – 19 січня 1898 р. ДАЗО (Державний архів Закарпатської області). Ф. 1606. Оп. 7. Спр. 180. 189 арк.
4. Церковна книга про народження по с. Зняцьово. 03 січня 1899 р. – 27 грудня 1925 р. ДАЗО (Державний архів Закарпатської області). Ф. 1606. Оп. 7. Спр. 183. 282 арк.
5. Церковна книга про народження по с. Зняцьово. 03 січня 1926 р. – 08 серпня 1946 р. ДАЗО (Державний архів Закарпатської області). Ф. 1606. Оп. 7. Спр. 176. 199 арк.
6. Церковна книга про народження по с. Червеньово. 01 серпня 1947 р. – 03 червня 1951 р. ДАЗО (Державний архів Закарпатської області). Ф. 1606. Оп. 7. Спр. 182. 21 арк.

REFERENCES

1. Hvozdiak, O., & Melika, H. (1995). Imena v pobuti nimtsiv Zakarpattia [Names in the Way of Life of Transcarpathian Germans]. *Carpatica – Karpatyka*, 4, 81–90 [in Ukrainian].
2. Holovchak, N. (2009). Repertuar cholovichykh imen zakarpatskykh nimtsiv [Repertoire of Male Names of Transcarpathian Germans]. *Naukovi zapysky Kirovohradskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Vynnychenka. Serii: Filolohichni nauky*, 81 (1), 156–159 [in Ukrainian].
3. Kovbasniuk, H., & Maslianyk, O. (Eds.). (2022). *Slovnnyk hovirky Zakarpatskoi Hutsulshchyny* [Dictionary of Transcarpathian Hutsuls Land Dialect]. Rastr-7 [in Ukrainian].
4. Chavarha, A. (2022). Zhinochi imena sil Zniatsovo ta Chervenovo v pershii polovyni XIX – pershii polovyni XX st. (na materialy tserkovnykh knykh) [Female Names of the Villages of Zniatsovo and Chervenovo in the First Half of the 19th – the First Half of the 20th Century (on the Material of Church Books)]. *Naukovyi visnyk Drohobitskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni I. Franka*. Serii: Filolohichni nauky (movoznavstvo), 17, 135–144 [in Ukrainian].
5. Chuchka, P. (2003). Tradytsiini imena Zakarpatskykh ukrainsiv [Traditional Names of Transcarpathian Ukrainians]. *Volyn – Zhytomyrshchyna. Istoryko-filolohichniy zbirnyk z rehionalnykh problem*, 10, 171–194 [in Ukrainian].
6. Chuchka, P. (2008). *Antroponimiia Zakarpattia* [Anthroponymy of Transcarpathia]. TOV “Papyrus” [in Ukrainian].
7. Sholia, I. (2018). *Dynamika imennyka zhyteliv m. Uzhhoroda u XX stolitti* [The Dynamics of Name Vocabulary of Uzhhorod Citizens in the 20th Century]. (Candidate's thesis). Lesya Ukrainka Eastern European National University. Lutsk [in Ukrainian].

SOURCES OF ILLUSTRATIVE MATERIAL

1. Tserkovna knyha pro narodzhennia, odruzhennia, smert po selakh Zniatsovo, Chervenovo. 07 sichnia 1828 r. – 29 bereznia 1853 r. [Church Book of the Greek Catholic Church in the Villages of Zniatsovo and Chervenovo, Documenting Births, Marriages, and Deaths from 1828 to 1853. January 07, 1828 – March 29, 1853] (Fund 1606 “Collection of Church and Metric Books of Transcarpathia”. Inventory 7 “Mukachevo District, 1775–1958”. File 178). State Archives of Transcarpathian Oblast, Uzhhorod [in Latin, Hungarian, Ukrainian].
2. Tserkovna knyha pro narodzhennia po selakh Zniatsovo, Chervenovo. 20 travnia 1854 r. – 26 hrudnia 1875 r. [Church Book of the Greek Catholic Church in the Villages of Zniatsovo and Chervenovo, Documenting Births from 1854 to 1875. May 20, 1854 – December 26, 1875] (Fund 1606 “Collection of Church and Metric Books of Transcarpathia”. Inventory 7 “Mukachevo District, 1775–1958”. File 175). State Archives of Transcarpathian Oblast, Uzhhorod [in Ukrainian, Latin, Hungarian].
3. Tserkovna knyha pro narodzhennia po selakh Zniatsovo, Chervenovo. 18 sichnia 1876 r. – 19 sichnia 1898 r. [Church Book of the Greek Catholic Church in the Villages of Zniatsovo and Chervenovo, Documenting Births from 1876 to 1898. January 18, 1876 – January 19, 1898] (Fund 1606 “Collection of Church and Metric Books of Transcarpathia”. Inventory 7 “Mukachevo District, 1775–1958”. File 180). State Archives of Transcarpathian Oblast, Uzhhorod [in Latin, Hungarian].
4. Tserkovna knyha pro narodzhennia po s. Zniatsovo. 03 sichnia 1899 r. – 27 hrudnia 1925 r. [Church Book of the Greek Catholic Church in the Village of Zniatsovo, Documenting Births from 1899 to 1925. January 03, 1899 – December 27, 1925] (Fund 1606 “Collection of Church and Metric Books of Transcarpathia”. Inventory 7 “Mukachevo District, 1775–1958”. File 183). State Archives of Transcarpathian Oblast, Uzhhorod [in Hungarian, Ukrainian].
5. Tserkovna knyha pro narodzhennia po s. Zniatsovo. 03 sichnia 1926 r. – 08 serpnia 1946 r. [Church Book of the Greek Catholic Church in the Village of Zniatsovo, Documenting Births from 1926 to 1946. January 03, 1926 – August 08, 1946] (Fund 1606 “Collection of Church and Metric Books of Transcarpathia”. Inventory 7 “Mukachevo District, 1775–1958”. File 176). State Archives of Transcarpathian Oblast, Uzhhorod [in Ukrainian].
6. Tserkovna knyha pro narodzhennia po s. Chervenovo. 01 serpnia 1947 r. – 03 chervnia 1951 r. [Church Book of the Orthodox Church in the Village of Chervenovo, Documenting Births from 1947 to 1951. August 01, 1947 – June 03, 1951] (Fund 1606 “Collection of Church and Metric Books of Transcarpathia”. Inventory 7 “Mukachevo District, 1775–1958”. File 182). State Archives of Transcarpathian Oblast, Uzhhorod [in Ukrainian].

METAPHORICAL TERMS FUNCTIONAL PECULIARITIES IN THE ENGLISH ECONOMIC TEXTS

Shyshko A. V.

Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University

Lukanska H. A.

Prydniprovskyi Institute of Interregional Academy of Personnel Management

The article is devoted to the study of functioning specifics of the economic metaphorical terms in the modern English media discourse. The relevance of the research is determined by the need to conduct a complex analysis of these units at the present stage of the economic sublanguage development identifying their main groups and defining their functional and semantic features. The purpose and the main tasks of the research consist in highlighting the concept of metaphorization, the essence of metaphor and metaphorical term, the study of the origin, functioning and main types of metaphors, analysis of the specifics of the formation of metaphorical terms, analysis of the main types of metaphorical terms in the English economic texts.

Having studied numerous theoretical sources, it was found out that researchers identify different types of metaphorical terms according to various concepts they are characterized by: according to the part of speech they belong to (substantival, adjectival, verbal), according to the content (hyperbolic metaphor, litotes, personification, objectification, symbol, allegory), according to the time and space (ontological and oriented), etc. Due to the meaning which metaphorical terms perform, they can be monosemantic and polysemantic. Due to the number of units performing the metaphorical image, the metaphor, as the part of the metaphorical terms, can be simple and developed. Due to the morphological characteristics, they can be formed by nouns, verbs, adjectives and adverbs. In the result of the research conducted, the following classification of English economic metaphorical terms was proposed: naturemorphous, antropomorphous, sociomorphous, artifact and abstract. The scientific novelty and practical value of the work is explained by the fact that the proposed author's classification system by groups of the units under research can be used in the study of Stylistics and Terminology of Business English, applied in the practice of compiling dictionaries of various types or become a pattern for similar research on the material of other languages.

Key words: *metaphor, metaphorical term, structural peculiarities, functional peculiarities, naturemorphous metaphorical terms, antropomorphous metaphorical terms, sociomorphous metaphorical terms, artifact metaphorical terms, abstract metaphorical terms.*

Шишко А. В., Луканська Г. А. Функціональні особливості метафоричних термінів в англійських текстах економічної спрямованості. *Стаття присвячена дослідженню функціональних особливостей економічних метафоричних термінів сучасного англійського медіа дискурсу. Актуальність запропонованої студії зумовлено необхідністю проведення комплексного аналізу цих одиниць на сучасному етапі розвитку підмови економічної сфери з виокремленням їхніх основних груп та визначенням функціонально-семантичних особливостей. Мета та основні завдання дослідження полягають у висвітленні поняття метафоризації, сутності поняття метафори та метафоричного терміна, дослідженні особливостей виникнення, функціонування та основних видів метафор, аналізі специфіки утворення метафоричних термінів, проведенні аналізу особливостей функціонування основних типів метафоричних термінів в англомовних текстах економічної спрямованості.*

У результаті огляду теоретичних періоджерел встановлено, що виділяють такі типи метафоричних термінів: за належністю до частини мови (іменникова, прикметникова, дієслівна); за змістом (гіперболічна метафора, літота, персоніфікація, опредметнення, символ, алегорія); за часом і простором (онтологічні та орієнтовані) тощо. За значенням метафоричні терміни можуть бути моносемантичними та полісемантичними. За кількістю одиниць, що створюють метафоричний образ, метафора як частина метафоричних термінів може бути простою та розгорнутою. За морфологічними ознаками вони можуть бути утвореними іменниками, дієсловами, прикметниками та прислівниками. У результаті проведеного дослідження запропоновано класифікацію англійських економічних метафоричних термінів, згідно з якою вирізняють: природоморфні, антропоморфні, соціоморфні, артефактні та абстрактні терміни. Наукова новизна та практична значимість роботи полягає в тому, що запропонована авторська класифікаційна система досліджуваних одиниць за групами може бути використаною при вивченні стилістики та термінології ділової англійської мови, застосована у практиці складання словників різного типу або ж стати патерном для проведення подібних досліджень на матеріалі інших мов.

Ключові слова: *метафора, метафоричний термін, структурні особливості, функціональні особливості, природоморфні метафоричні терміни, антропоморфні метафоричні терміни, соціоморфні метафоричні терміни, артефактні метафоричні терміни, абстрактні метафоричні терміни.*

Defining the problem and argumentation of the topicality of the consideration. In our days the Ukrainian society has reached a new level in its relations with the English-speaking world. Therefore, the English language, which is now actively used in all spheres of international cooperation, plays a very important role in the further success of such relations, one of the directions of which is the sphere of business. Thanks to the rapid development of this field, the special vocabulary of this field has also undergone changes. It is the vocabulary that is the brightest indicator of the modern world, the development of culture, and the worldview of a person. The words, phrases, metaphors, idioms that make up the language, change into a new quality, transform their stylistic and evaluative orientation. So, the study of the special vocabulary of a particular sphere allows us to find out exactly how the field of human activity is expressed in the language, how words are correlated with life experience, with the surrounding reality; makes it possible to highlight those associations that have caused the formation of a special vocabulary of a specific field.

Special terminology is one of the means of creating innovative ways of language expression. Today, there is a tendency to metaphorize the terms of a certain sphere, including the sphere of business. First of all, this is explained by the absence of the need to create a new word, because a metaphor allows you to develop and enrich the semantics of a word thanks to its use in a figurative sense. Thereafter, in order to express a new idea, a new concept that has not yet acquired its nomination, formation of new terms due to a change in meaning is often applied, that is, a metaphorical reinterpretation of commonly used words and terms. Figurative use of special scientific, professional, economic vocabulary allows not only to reflect the real world and objective knowledge about it, fixed in the language, but also to create imagery that will allow to imagine more vividly the described reality.

The relevance of the study is determined by a number of factors, in particular, the high popularity of the sub-language of the economic sphere among representatives of various professional circles and the active level of formation and functioning of these language units at the current stage of economic development of the society. In addition, the study of the processes of metaphorical terms formation is one of the key areas of the modern cognitive linguistics research. The study is relevant because it is a comprehensive analysis of these units in the economic sphere with the selection of their main groups and functional-semantic features.

Analysis of recent research and publications. Metaphorical terms in the linguistic science have been investigated by J. Barnden, S. Glucksberg, D. McCloskey, E. McCormack, G. Lakoff, H. Diadiura, T. Kyiak, O. Ohui, A. Naumenko, T. Kiss, L. Pustovit, B. Tshovych, T. Dobrzhyńska, T. Halai, B. Kachan, Yu. Kravtsova, O. Selivanova and many others. However, the features of their components have been mostly studied separately. Therefore, the scientific novelty of the work lies in the fact that it offers a comprehensive analysis of the elements that make up metaphorical terms. In the process of research, special

attention was paid to the main aspects of metaphor functioning, as the basis of metaphorical terms. In the research, for the first time it has been proposed to introduce their classification system by groups.

Setting the goals and tasks of the article. The object of this research is metaphorical terms in economic texts. The subject is represented by the features of different types of metaphors formation and peculiarities of their functioning in the economic discourse of the contemporary English. The **target** of the research consists in studying the processes of metaphorical terms formation and functioning in economic texts. To reach it, the following tasks must be completed: to define the notion of “metaphorization”; identify the main reasons for creating metaphorical terms; to investigate peculiarities of metaphorical nomination as a basis for their formation; to study its formation specifics; to analyze their structural models; to identify and analyze the main groups of these terms in the view of the chosen discourse functioning peculiarities. In order to solve the task, the following research methods were used: theoretical general scientific methods of abstraction, generalization, formalization; empirical and theoretical methods (analysis, system method and classification method); method of comparative analysis.

The outline of the main research material. According to some linguists, in the language of a special sphere of knowledge or field of activity, metaphor is not just the most adequate nomination of a certain concept, but often the only nomination of a particular object or process. A common feature of figurative means in the sphere of economy is the pragmatic nature of imagery, the characteristic features of which are objectivity, rigor, consistency, uniqueness [3, 15].

It is known that the reason for metaphorical transference is human thinking activity that is quite strongly influenced by numerous national and cultural peculiarities. Terminological nomination is also based mostly on the special national motivation. Especially it is relevant to the terms coined in the heart of the mother tongue, where metaphorical transfers prevail. Therefore, very often only a metaphorical term allows us to convey in the process of communication our understanding of the essence of a phenomenon or object that has not had its fixed name yet. Despite its conditionality, a metaphor contains such a volume of information that enables it to perform the functions of a term. The semantic change of such terms from the primary meaning of metaphor to a special meaning is considered to be characteristic for this phenomenon [1, 8–15].

The category of metaphor figurativeness is defined by H. Diadiura as a category that does not always have unambiguous interpretation; figurativeness is an obscure category stipulated by many conditions, that is why its perception in different professional spheres varies; language means can be qualified as figurative or non-figurative depending on a communicative situation. Usually the introduction of a certain term to the term system gives reasons to assert that its figurativeness is trite, and if it is a metaphor, it is “dead”. However, the scholar has proved experimentally that the image does not disappear completely, it can be restored under certain communicative circumstances [2, 11–14].

So, a metaphorical term is a metaphor, that is a transfer of names, based on the association of similarity, which denotes a certain scientific concept and is used in a special field.

There are three stages of term formation through the process of metaphorization:

1) selection of an object based on recognizable features that make up the initial concept of this object;

2) conceptualization, that is, the formation of the concept of an object under the influence of the meaning of a commonly used word, which provides the model of object cognition taking into consideration both similarities and differences of the objects under comparison;

3) fixing the chosen unit of nomination according to the new concept and differentiating semantic plans on the basis that the new meaning of the term has an autonomous orientation towards reality [3, 4–7].

All metaphorical terms can be divided according to the following classification:

1) metaphorical terms, the external structure of which is represented by a comparative term containing the name of an animal (zoomorphic metaphors): *alligator property, bear market, cockroach theory, killer bees, dog eat dog, eat your own dog food, rat trading, red herring, snake in the tunnel, stalking-horse bid, vulture fund* [10; 9; 11];

2) metaphorical terms, the external structure of which is represented by a comparative term containing the name of a plant: *carrot equity, cherry-picking, daisy chain, flower bond, wallflower, jungle market, lemon laws, melon-cutting, seed capital* [10; 9; 11];

3) metaphorical terms, the external structure of which is represented by a comparative term connected with a certain mythological plot: *act of God, good Samaritan, Santa Claus rally, dragon bonds, Leprechaun leader, Jekyll and Hyde, Sleeping Beauty, sinful stock, sin tax, vice fund, zombies* [10; 9; 11];

4) metaphorical terms, the external structure of which is represented by a component presenting a certain analogy with family relations: *aunt Millie, mother Hubbard clause, godfather offer, grandfather clause, Granny bonds* [10; 9; 11];

5) metaphorical terms, the external structure of which is represented by a component representing a certain relation to a human being: *ankle biter, arm's length transaction, belly up, barefoot pilgrim, blind broker, blind trust, face interest rate, face value* [10; 9; 11];

6) metaphorical terms, the external structure of which is represented by a component containing a metaphor related to days of the week or months: *black Monday, cyber Monday, Monday effect, January effect, black Friday, Marlboro Friday, October effect* [10; 9; 11];

7) metaphorical terms, the external structure of which is represented by colour (colour metaphorical terms): *blue list, green bond, green fund, green investing, greenwashing, green revolution, golden boot, golden hallo, golden share, golden handshakes, golden handcuffs* [10; 9; 11];

8) metaphorical terms, the external structure of which is represented by a component containing a metaphor including the names of food products or certain culinary concepts: *eating stock, financial menu, falling knife,*

macaroni defense, marzipan layer, plain vanilla, pork bellies, piechart, piecemeal option [10; 9; 11];

9) metaphorical terms, the external structure of which is represented by military metaphor: *anchor capital, shotgun approach, golden parachute, gun jumping, radar alert, nominal anchor, non-revolver, short anchor* [10; 9; 11];

10) metaphorical terms, the external structure of which is represented by a metaphor including sport concepts: *dumbbell, soccer mom indicator, hockey stick bidding, hurdle rate, job-hunting, headhunt* [10; 9; 11];

11) metaphorical terms, the external structure of which is represented by a comparative term representing geographical names or nationality (geographic and national metaphorical terms): *Chinese Walls, Samurai bond, Geisha bond, Harakiri swap, Dutch disease, New-York interest* [10; 9; 11];

12) metaphorical terms, the external structure of which is represented by an abstract notion representing certain physical features: *elastic currency, deep pocket* [10; 9; 11];

13) metaphorical terms, the external structure of which is represented by household metaphor: *threshold price* [10; 9; 11];

14) metaphorical terms, the external structure of which is represented by orientation metaphor: *direct expenses, indirect expenses* [10; 9; 11].

It should be noted that in the process of metaphorical terms distribution within the given classification, many metaphors were left out due to the difficulties of identifying the features that underlie metaphorization. On the other hand, metaphors can often simultaneously belong to several groups for the same reason. Besides, sometimes a metaphor, which is fixed in the language of science, may indicate a special national imagery, a fact of national history, culture, and even literature [5].

Therefore, metaphorical terms are the terms that are created in the result of metaphorical transfer of meaning, that is conveying the name from one subject to another based on similarity. In the language of economics, numerous metaphors from different spheres are used, however, the majority is comprised by zoomorphic metaphorical terms. Also, a large number of metaphorical terms are based on a certain national and cultural feature. But nowadays we can observe a tendency to internationalize metaphorical terms which reflect a purely national coloring as the language of economics is also a reflection of peculiarities of national mentality within an established cultural tradition. The types of metaphorical terms are distinguished according to parts of speech, the mode of addressee influencing, functional category, semantic peculiarities, time and space etc.

Despite numerous studies on this issue, a comprehensive classification of metaphorical terms is still a problem. In order to give a complete description, it is necessary to understand the areas that can serve as a source of their formation. Most of the researches carried out in this field prove that they are based on a metaphor that conveys an ordinary picture of the world, ideas that are no less complex and interesting than scientific ones. Such ideas reflect the experience of many generations and make it possible to learn more about the national mentality [6, 93–101].

Depending on the tasks of the research, metaphorical terms can be divided into different categories: phytomorphic, zoomorphic, anthropomorphic [4, 67–68]. The researchers also distinguish ontological metaphors, for example, the presentation of inanimate objects as living and structural metaphors, which make it possible to use concepts from one sphere to characterize another. It is worth noting that the main principle of selecting such categories in this work was taking into account the fact that the picture of the world created by a person is primarily anthropocentric: a person relies on his/her knowledge of relationship between an individual and the world. Having analyzed functional, lexical and semantic peculiarities of metaphorical terms on the material of English texts on economics from BBC News website, it was established that, in general, metaphorical terms can be divided into 5 categories:

- 1) naturemorphic metaphorical terms;
- 2) antropomorphic metaphorical terms;
- 3) sociomorphic metaphorical terms;
- 4) artifact metaphorical terms;
- 5) abstract metaphorical terms.

The use of the nature-morphic metaphor in the economic sphere is fully justified, because people are part of nature, nature surrounds and affects them. Animate and inanimate nature has served people as a certain model since ancient times, according to which people represent social, including their economic activity, which affects the linguistic picture of the economic sphere. That is, in this case the surrounding world influences the process of new metaphorical terms creation. So, the nature-morphic metaphor can be divided into the following subtypes:

1) metaphorical terms, the internal structure of which is represented by a comparative term including the name of an animal (zoomorphic metaphors):

Alligator spreads will result in the investor losing money or breaking even on the trade even if the market moves considerably in their favor. Be careful of which broker you use and be sure to check their options commission schedule (2).

Alligator spread belong to the group of naturemorphic metaphorical terms and, in particular, metaphorical terms the internal structure of which is represented by a comparative term including the name of an animal (*alligator*). The term is simple as it expresses one image. The internal structure of this metaphorical term is represented by a comparative term – *alligator* and an argument word – *spread*. The metaphor included in this term is substantival. The given metaphorical term is a nominative one as it is used to denote operations with options in which the commission costs exceed the potential profit. The translation is *спред «алігатор» (опціонний спред з великими комісійними)* [7, 291].

2) metaphorical terms, the external structure of which is represented by a comparative term containing the name of a plant:

Among those in suspense as Facebook prepares for its initial public offering (IPO) of shares later this month are the bean counters of California (2).

The metaphorical term *bean counter* belongs to the group of naturemorphic metaphorical terms and, in particular, metaphorical terms, the external structure of which is represented by a comparative term containing the

name of a plant (*bean*). The given term is a complex one as it can be applied to denote accountants as well as specialists in statistics. According to the structure, it is simple, consisting of a comparative term – *bean* and an argument word – *counter*. The metaphor is substantival. The translation is *бухгалтер, фахівець зі статистики* (3).

The peculiarity of antropomorphic metaphorical terms is represented by antropomorphic metaphor, that is, the transfer of the names of parts of the human body (somatonyms), as well as the names of human feelings to inanimate objects. Due to it complicated economic notions represented by antropomorphic metaphor become more comprehensible and clearer. Antropomorphic metaphor includes the following subtypes:

1. Metaphorical terms, the external structure of which is represented by a component presenting a certain analogy with family relations, for example, *grandfather clause, junior bonds, widow-and-orphan stocks*.

It would be one of the largest – and possibly the most controversial – in Canadian history both because American buy-out firms are in action and also because the “widows and orphans” stock is one of the most widely held in Canada (2).

The given antropomorphic metaphorical term belongs to the compound metaphorical terms as its external structure has two metaphorical components, conveying a certain analogy with family relations (*widows and orphans*). The external structure consists exclusively of the comparative term. Despite this fact, this metaphorical term belongs to the category of simple ones, because it conveys one notion as a substantival nominative term. The translation is *фондова біржа, яка виплачує великі дивіденди й має невисокий рівень ризику* (1).

2. Metaphorical terms, the external structure of which is represented by a component representing a certain relation to a human being:

The extra 0.6 cents over face value it cost to produce a penny added up to C\$11m a year but in the first year Canada will have to spend an estimated C\$7,3m to redeem about six billion coins (2).

The term under analysis – *face value* – belongs to the group of antropomorphic metaphorical terms and contains in its structure a comparative term – *face*, possessing a certain analogy with a man, and an argument word – *value*. It is a complex term as it conveys two images. According to the structure, it belongs to substantival metaphorical terms, according to the function – to nominative ones. The translation is *номінальна вартість: сума, яку зазначено на цінному папері чи монеті; сума, зазначена в полісі й яку необхідно виплатити у випадку смерті застрахованого, закінчення терміну страхування чи іншої зазначеної події* [13].

Sociomorphic metaphorical terms are related to the fact that people and their social activity are strongly connected. Human social activity influences the surrounding world and people. Different constituent parts of the social sphere of life constantly interact with each other in human consciousness. Therefore, the economic world is also subconsciously modeled according to the principle of other spheres of human social activity. This category can be divided into:

1. Metaphorical terms, the external structure of which is represented by a comparative term connected with a certain mythological plot, for example, *sinful stock, fallen angel, vice fund*.

In the past, investors could only access fallen angel bonds through direct investment or diversified bond funds that own bonds across the entire high yield sector but in April 2012, investors gained a new way to own a portfolio made up entirely of fallen angels (2).

Thus, a sociomorphous metaphorical term *fallen angel* belongs to the metaphorical terms, the structure of which is connected with a certain mythological plot. Besides its external structure is comprised by a comparative term – *fallen angel* and an argument word – *bond*. The given unit is substantival compound nominative metaphorical term. It belongs to the compound metaphorical terms as it is used to denote bonds that bring high income but have lost the rating level that is attractive to investors, as well as companies whose securities have been downgraded. The translation is *облігація, яка приносить високий дохід, але яка втратила рівень рейтингу, привабливий для інвесторів; компанія, рейтинг цінних паперів якої знизився* (9).

2. Metaphorical terms, the external structure of which is represented by military metaphor:

In some cases of camouflage compensation, the compensation is fully disclosed, but in such a way that it is very difficult for the average investor to decipher the true value of gross pay compensation (2).

Camouflage compensation belongs to the group of metaphorical terms and, in particular, metaphorical terms, the external structure of which is represented by the military metaphor (*camouflage*). The given term is simple, substantival. Its external structure is comprised by a comparative term – *camouflage* and an argument word – *compensation*. According to the meaning, the analysed unit belongs to nominative metaphorical terms. The translation is *компенсація, що надається співробітникам, які займають найвищі посади у компанії* [9].

3. Metaphorical terms, the external structure of which is represented by a metaphor including sport concepts, for example, *soccer mom indicator, headhunt, hurdle rate*.

This was a popular soccer mom indicator during the bull market times that seems to have faded over the last two years as the stock market has tailed off (2).

In order to make an analysis, a metaphorical term *soccer mom indicator*, which belongs to the group of sociomorphous terms, was used. Having studied its external structure, we made a conclusion that, firstly, its base includes a metaphor conveying a sport notion; secondly, its external structure consists of two components: a comparative term – *soccer mom* and an argument word – *indicator*. This term is simple as it conveys one image, and includes a compound noun metaphor. It belongs to the group of nominative metaphorical terms. The translation is *індикатор економічної активності, який відстає від ділового циклу* [11, 381].

The basis of artifact metaphorical terms is comprised by a metaphor that relies on those objects and things that have been created by people. Therefore, it has the following subtypes:

1. Metaphorical terms, the external structure of which is represented by a comparative term representing geographical names or nationality (geographic and national metaphorical terms):

There was speculation that a DS-SNS coalition might assume power in both the Belgrade municipalities, or that the two parties could divide the two districts between them under a tacit gentleman's agreement (2).

The given metaphorical term belongs to the group of artifact metaphorical terms, the external structure of which is represented by a comparative term representing nationality. It is simple as it is used to denote one image. *Gentleman's agreement* is a nominative metaphorical term. The external structure is substantival and consists of a comparative term – *gentleman* and an argument word – *agreement*. The translation is *«джентльменська» угода* [10, 49].

2. Metaphorical terms, the external structure of which is represented by a component containing a metaphor related to days of the week or months, for example, *October effect, silver Thursday, Marlboro Friday*.

Black Monday, Tuesday, and Thursday all occurred in October 1929, after which came the Great Depression but today the October effect is considered a psychological expectation rather than an actual phenomenon and most statistics go against the theory (2).

The term under analysis – *October effect* – belongs to the category of artifact metaphorical terms. It is a simple substantival term. Having examined its structure, we concluded that it includes a comparative term *October*, which also represents a metaphor in the form of a month, as well as an argument word – *effect*. This metaphorical term is nominative. Its Ukrainian equivalent is *«жовтневий» ефект* *or зниження економічних показників на ринку у жовтні* [11, 146].

3. Metaphorical terms, the external structure of which is represented by a component containing a metaphor including names of food products or certain culinary concepts, for example, *eating stock, marzipan layer, financial menu*.

Bloated on risk, this was the year when investors got stomach ache and blamed it on eating too many rich stocks and with every sign of a slowing economy and every profit warning towards the end of the year came more selling (2).

Having analyzed the given metaphorical term, we made a conclusion that it is a simple artifact one. According to its external structure, it belongs to metaphorical terms that include a component – metaphor connected with the notions of culinary sphere (*eating*) and an argument word (*stock*).

The metaphor from its composition is adjectival. In Ukrainian it sounds as *«поглинання чужого ланчу»* (*the situation when a trader, being unable to find buyers, is made to buy shares at his own expense*) [8, 31].

4. Metaphorical terms, the external structure of which is represented by household metaphor, for example, *threshold price*.

The change will see the property price threshold raised, so that the charge only applies on the value of a property above the 2m mark (2).

The metaphorical term *threshold price* is artifact and its external structure includes the component *threshold*. It is a comparative term and a household metaphor. Its external structure also includes an argument word

price. This metaphorical term is simple, because it conveys only one image. It is a substantival nominative metaphorical term. Its Ukrainian equivalent is *порогова ціна* [7, 279].

The analysis of numerous English metaphorical terms based on the material of modern economic and socio-political periodicals allows us to single out the following subtypes of an abstract nature:

1. Metaphorical terms, the external structure of which is represented by colour (colour metaphorical terms), for example, *blue-sky law*, *gray market*, *pink sheets*.

Each state has its own securities act, known colloquially as the "blue sky law", which regulates both the offer and sale of securities as well as the registration and reporting requirements for broker-dealers and individual stock brokers doing business (both directly and indirectly) in the state, as well as investment advisers seeking to offer their investment advisory services in the state (1).

This metaphorical term belongs to the category of abstract metaphorical terms the external structure of which is represented by colour (*blue*) and is expressed by a compound metaphor. The term is simple as it conveys only one image and consists of a comparative term – *blue-sky* and an argument word – *law*. It is a simple nominative metaphorical term. The translation in Ukrainian is not metaphorical – *американський закон, який регулює випуск та продаж акцій та цінних паперів* [7, 36].

2. Metaphorical terms, the external structure of which is represented by an abstract notion representing certain physical features, for example, *elastic currency*, *deep pocket*.

The creation of the Federal Reserve was meant to eliminate panics forever by supplying an elastic currency, i.e. unlimited bank notes to meet spikes in demand for cash and as the result the Fed failed at that job in the early 1930s for complex reasons, but between 1934 and 2007 America was largely spared large-scale panics thanks to deposit insurance and a central bank acting as lender of last resort (2).

The analysed metaphorical term *elastic currency* belongs to the metaphorical terms, the external structure of which is represented by an abstract notion representing certain physical features. It is simple as it conveys only one image. Its structural peculiarities are comprised by a comparative term *carrot* and an argument word *equity*. The metaphor, which is part of it, is an adjective. This metaphorical term is nominative and is used to denote promotion shares. The Ukrainian equivalent is «*гумові гроші*», *еластичний грошовий обіг* [13].

3. Metaphorical terms, the external structure of which is represented by orientation metaphor, for example, *direct expenses*, *indirect expenses*.

Technical Services revenues were \$11.1 million for 2012, compared to \$12.6 million for 2011, a decrease of \$1.5 million which is primarily due to lower project activity; direct expenses increased \$0.1 million primarily due to labor cost increases and profit in this segment decreased by \$1.6 million due to lower project activity and cost increases (2).

The metaphorical term *direct expenses* is simple

according to its structure and contains an orientation metaphor including a comparative term *direct* and an argument word *expenses*. According to the meaning, *direct expenses* is also a simple term as it conveys one notion and belongs to the group of nominative metaphorical terms. The metaphor, which is a part of it, is adjectival. The Ukrainian translation is *прямі витрати* [16].

Conclusions and directions for further research in this area. The results of the research conducted allow us to make the conclusions listed below. The profound study of theoretical resources on the topic show that the majority of the scholars define the following types of metaphorical terms: according to the part of speech (substantival, adjectival, verbal); according to the level of influence on the addressee (epiphores and diaphons); according to their functional category (nominative, cognitive, figurative); according to the number of metaphorical image carrier units (simple, expanded); according to their semantic characteristics (by the main subject of comparison, by the additional subject of comparison, by the common features of the additional and main subjects of comparison); according to the integrity degree of metaphor internal form (figurative metaphors, i.e. generally accepted, and metaphors-neologisms, i.e. individual authorial, trite metaphors and dead metaphors); according to their functional characteristics (nominative metaphor, decorative / artistic metaphor, evaluative and expressive metaphor); according to the content (hyperbolic metaphor, litotes, personification, substantiation, objectification, symbol, allegory); according to time and space (ontological and oriented) etc.

Metaphorical process is a process that leads to obtaining new knowledge about the world by using names that have already existed in a particular language. A metaphorical term is a metaphor, that is, a transfer of names based on the association of similarity, which denotes a certain scientific concept and is used in a special field.

According to their structure, all metaphorical terms consist of a comparative term and an argument word. A metaphor, which is part of a metaphorical term, can be expressed by any part of speech, but most often it is a noun and a verb. The statistical analysis of the structural features of English metaphorical terms shows that 85% of them are nouns, 14% are verbs, and only 1% are comprised by adjectival metaphors.

Metaphorical terms perform mainly a nominative function that can be explained by the main reason for the formation of metaphorical terms, i.e. the absence of the need to create a completely new word to denote a new concept. Judging on their meaning, they can be simple, i.e. transfer one object, or complex, i.e. used to transfer two or more notions.

The conducted research enables us to divide all metaphorical terms of the economic discourse into the following groups: naturemorphous, antropomorphous, sociomorphous, artifact and abstract (Fig. 1). In its turn, each of the above-mentioned groups has its own subgroups based on certain signs and characteristics. The most dominant group is comprised by abstract (27%) and nature-morphic metaphorical terms (26%).

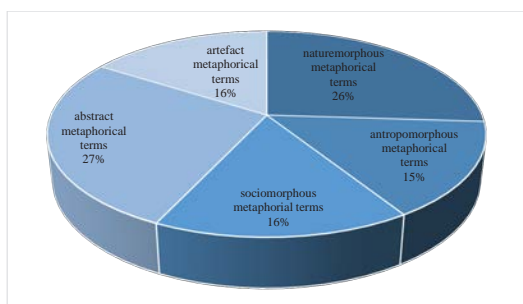

Fig. 1. The main groups of metaphorical terms (frequency of use in the English economic texts)

The main types and frequency of use of metaphorical terms in the language of economy have been also determined, depending on their meaning, polysemantic or monosemantic, and their functions – extended (32 %) or simple metaphors (68 %).

Moreover, it has been established that the process of forming categories of metaphorical terms is primarily influenced by human activity and human knowledge of the world. Economic metaphorical terms reflect the main spheres of human activity and its relationship with the surrounding world. In addition, metaphorical terms preserve all the signs and features of those elements that are included in their composition, although they are neologisms according to the nomination.

The results of this study are extremely relevant and promising, as they open up new opportunities for language learning in connection with human activities and society as a whole. In addition, the prospect of studying the peculiarities of English economic metaphorical terms rendering into Ukrainian, taking into consideration their functional, semantic and structural features highlighted in this research, is of special importance.

BIBLIOGRAPHY

1. Азарова Л. С., Троян Г. В. Непряма номінація осіб за метафоричним перенесенням «людина – людина». *Збірник наукових праць Київського національного університету ім. Т. Шевченка «Мовні і концептуальні картини світу»*. Київ, 2011. Вип. 36. С. 8–15.
2. Дядюра Г. М. Функціональні параметри образності в науковому стилі (на матеріалі текстів природничих та технічних наук) : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2001. 22 с.
3. Кіс Т. С. Еволюція художньої метафори : лінгвокультурний аспект : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2001. 19 с.
4. Barnden J. A., Glasbey S. R., Lee M. G., & Wallington A. M. Varieties and directions of interdomain influence in metaphor. *Metaphor and Symbol*. 2004. Vol. 19. Issue 1. URL: https://doi.org/10.1207/S15327868MS1901_1
5. Glucksberg S. Property attribution in metaphor comprehension. *Journal of Memory and Language*, 1997. P. 50–67.
6. McCloskey D. N. The Rhetoric of Economics. 2009. URL: <http://www.manoa.hawaii.edu/ctahr/aheed/Carl/supplementary>.

ДОВІДКОВІ ДЖЕРЕЛА

7. Коломойцев В. Є. Універсальний словник економічних термінів : інвестування, конкуренція, менеджмент, маркетинг, підприємництво. Київ : Молодь, 2000. 383 с.
8. Словник найменувань метафоричного походження у сфері економіки / укл. О. П. Винник; за ред. І. О. Піддубного. Харків : ХНЕУ, 2006. 60 с.
9. Bizterms financial dictionary : English language. URL: <http://www.bizterms.net/term/Macaroni-defense.html>.
10. Dictionary of Business and Management. Oxford : Oxford University Press, 2005. 437 p.
11. Dictionary of Finance and Banking. Oxford : Oxford University Press, 2005. 437 p.
12. Merriam-Webster free online dictionary : English language. URL: <http://www.merriam-webster.com>.
13. TheFreeDictionary : American online dictionary and encyclopedia : English language. URL: <http://financialdictionary.com>.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Answers: a free financial online encyclopedia: English language. URL: <http://www.answers.com>.
2. BBC News. URL: <http://www.bbc.co.uk/>.
3. English Idioms. URL: <http://www.usingenglish.com/idioms/>

REFERENCES

1. Azarova, L. Ye., Troian, H. V. (2011). Nepriama nominatsiia osib za metaforychnym perenesenniam “liudyna – liudyna” [Indirect nomination of persons by the metaphorical transfer “person – person”]. *Zbirnyk naukovykh prats Kyivskoho natsionalnoho universytetu im. T. Shevchenka “Movni i kontseptualni kartyny svitu”*, 36, 8–15 [in Ukrainian].
2. Diadiura, H. M. (2001). Funktsionalni parametry obraznosti v naukovomu styli (na materialy tekstiv pryrodnychkh ta tekhnichnykh nauk) [Functional parameters of imagery in a scientific style (on the material of texts of natural and technical sciences)]. (Avtoreferat dysertatsii kandydata filolohichnykh nauk). Kyiv [in Ukrainian].
3. Kis, T. Ye. (2001). Evoliutsiia khudozhnoi metafory: lnhvokulturnyi aspekt [Evolution of artistic metaphor: linguistic and cultural aspect]. (Avtoreferat dysertatsii kandydata filolohichnykh nauk). Kyiv [in Ukrainian].
4. Barnden, J. A., Glasbey, S. R., Lee, M. G., & Wallington, A. M. (2004). Varieties and directions of interdomain influence in metaphor. *Metaphor and Symbol*, 19 (1). Retrieved from: https://doi.org/10.1207/S15327868MS1901_1
5. Glucksberg, S. (1997). Property attribution in metaphor comprehension. *Journal of Memory and Language*, 50–67.
6. McCloskey, D. N. (2009). The Rhetoric of Economics. Retrieved from: <http://www.manoa.hawaii.edu/ctahr/aheed/Carl/supplementary>.

DICTIONARIES

7. Kolomoitsev, V. Ye. (2000). Universalnyi slovnyk ekonomichnykh terminiv: investuvannia, konkurentsii, menedzhment, marketynh, pidpriemnytstvo [Universal dictionary of economic terms: investment, competition, management, marketing, entrepreneurship]. Kyiv: Molod Publishers [in Ukrainian].
8. Vynnyk, O. P., Piddubnyi, I. O. (2006). Slovnyk naimenuvan metaforychnoho pokhodzhennia u sferi ekonomiky [Dictionary of names of metaphoric origin in the field of economics]. Kharkiv: KHNUE [in Ukrainian].
9. Bizterms financial dictionary: English language. Retrieved from: <http://www.bizterms.net/term/Macaroni-defense.html>.
10. Dictionary of Business and Management (2005). Oxford : Oxford University Press.
11. Dictionary of Finance and Banking (2005). Oxford : Oxford University Press.
12. Merriam-Webster free online dictionary: English language. Retrieved from: <http://www.merriam-webster.com>.
13. The Free Dictionary: American online dictionary and encyclopedia: English language. Retrieved from: <http://financialdictionary.com>.

SOURCES OF ILLUSTRATIVE MATERIAL

1. Answers: a free financial online encyclopedia: English language. Retrieved from: <http://www.answers.com>.
2. BBC News. Retrieved from: <http://www.bbc.co.uk/>.
3. English Idioms. Retrieved from: <http://www.usingenglish.com/idioms/>

РЕЦЕНЗІЇ

DOI <https://doi.org/10.24919/2663-6042.20.2023.13>

МОВНО-ЕСТЕТИЧНА ПАРАДИГМАТИКА ПРОЗОВОГО ДИСКУРСУ МИРОСЛАВА ДОЧИНЦЯ

Рецензія на збірку статей з проблем лінгвостилістики Лідії Прокопович «Прозовий дискурс Мирослава Дочинця в контексті сучасних мовно-естетичних парадигм» (Мукачево : МДУ, 2023. 185 с.)¹

Рецензована авторська збірка статей з проблем лінгвостилістики Лідії Прокопович «Прозовий дискурс Мирослава Дочинця в контексті сучасних мовно-естетичних парадигм» вміщує виконані автором упродовж певного часового відтинку дослідження, присвячені аналізу використання різних художніх засобів, стилістичних прийомів як виразників ідіостилу Мирослава Дочинця – відомого сучасного українського письменника, публіциста, видавця, громадського діяча, творчість якого літературні критики вважають «знаковим явищем у сучасній українській літературі», адже вона «засвідчує дієву значущість справжнього мистецтва, утверджує вічні життєві істини, вчить жити і виживати за різних обставин» (О. Телько).

Опубліковані розвідки формують два розділи. Перший – «Лексико-семантичні та функційно-стилістичні особливості засобів експресії у прозі Мирослава Дочинця» – об'єднує наукові статті, у яких авторка окреслює лексико-семантичні та функційно-стилістичні особливості створення експресії в полотні того чи того прозового твору Мирослава Дочинця загалом та докладно спиняється на лексичних і стилістичних засобах, що слугують цьому, зокрема. Запропонована архітектура матеріалів сприяє поступовому увиразненню тих важливих аспектів творчої манери митця, які допомагають збагнути неповторність його таланту, заглибитися в таїну його слова, пізнати тонкий психологізм його помислів тощо. Власне тому спершу подано наукову статтю «Своєрідність художнього мовомислення Мирослава Дочинця», у якій представлено Мирослава Дочинця як одного з найяскравіших письменників української літератури початку ХХІ століття, «майстра масштабного мислення» (В. Базилевський), оповідача, твори якого «відклялися в пам'яті пізнавальним матеріалом, мальовничим густописом письма, інтригуючою подієвістю, характерами і мовним повнокров'ям» (В. Базилевський). Подальші дослідження Лідії Прокопович репрезентують автора як вихідця із Закарпатського краю, актуалізуючи різні риси його ідіостилу й передусім етнографізм (статті «Лексико-семантичні особливості закарпатських говірок у романі Мирослава Дочинця «Мафтей» і «Діалектна лексика у романі Мирослава Дочинця «Мафтей»»). А далі докладно схарактеризовано роль лексичних засобів для розкриття

авторської концепції в тому чи тому творі. Серед іншого, зосереджено увагу на використанні сакральної лексики («Тенденції та специфіка вияву змін сакральних лексем у романі Мирослава Дочинця «Мафтей»), фразеологізмів («Семантико-стилістичні функції фразем у романі Мирослава Дочинця «Мафтей»), афоризмів («Функціонально-стилістичний аналіз афоризмів у романі Мирослава Дочинця «Мафтей»), арготичної лексики («Особливості функціонування арготичної лексики у романі Мирослава Дочинця «Лис»), антропонімів («Образно-стилістичний потенціал антропонімів як невід'ємний елемент структури художніх текстів Мирослава Дочинця»). Об'єктами дослідження постають і різні логіко-сміслові відношення між словами, зокрема синонімії («Семантико-стилістичні функції лексичної синонімії у романі Мирослава Дочинця «Мафтей»), а також словотворення, у результаті якого з'являються оригінальні деривати як засоби вираження експресії («Індивідуально-авторські словотвірні одиниці у романі Мирослава Дочинця «Мафтей»).

Завершує перший розділ низка статей, у яких для опису тих чи тих лексичних одиниць як виразників художньої манери М. Дочинця використано т. зв. польову організацію, яка дає змогу «осмислити художній авторський макротекст як систему семантичних і стилістичних взаємовідношень, зв'язків, індивідуальних для кожного автора» (Л. Прокопович). Польова організація стосовно художнього тексту, на протипагу польовій організації, використовуваної для опису лексико-семантичної структури мови, має свою специфіку. Ця специфіка полягає у функційній і структурній трансформації загальнономовного семантичного поля, накладеного на художній контекст, у відкритості до наповнення новими елементами, відношеннями, зв'язками. Тут теж традиційно вирізняють ядро, тобто мовні одиниці (лексеми), що найвлучніше експресивізують висловлювання, та мовні одиниці навколоядерної і потім периферійної зон, ступінь емоційності яких поступово спадає. Проте межі поля в художньому дискурсі більш рухливі, гнучкі, ніж поняття поля в семантиці. «Така трансформація пояснюється тим, що елементи загальнономовного вжитку мають значну кількість відтінків і несуть заряд суб'єктивності» (Л. Прокопович). У рецензованій збірці описові різних полів (мікрополів), актуальних, на думку авторки, для висвітлення маніфестованої у назві наукової проблеми, присвячено статті: «Лексико-семантичне мікрополе «очі» як фрагмент мовного портрета людини в романі Мирослава Дочинця

¹ Прокопович Л. Прозовий дискурс Мирослава Дочинця у контексті сучасних мовно-естетичних парадигм: авторська збірка статей з проблем лінгвостилістики / Л. Прокопович. – Мукачево: МДУ, 2023. – 185 с.

«Мафтей», «Змістовий та функціонально-стилістичний потенціал лексико-семантичного поля *людина* в романі Мирослава Дочинця «Лис», «Лексико-семантичне мікрополе *соціальний простір* у романі Мирослава Дочинця «Мафтей», «Лексико-семантичне поле *час* у романі Мирослава Дочинця «Криничар»

У другому розділі – «Номінативні одиниці в когнітивно-культурному просторі художнього тексту» – ракурс аналізу зміщено в площину антропоцентризму як домінуючого підходу до аналізу мовних явищ у когнітивному аспекті. У статтях («Вербалізація лінгвокультури *вода* в романі Мирослава Дочинця «Мафтей», «Асоціативно-образний концепт *світ* у художньому дискурсі Мирослава Дочинця», «Вербалізація концепту *час* в романі Мирослава Дочинця «Мафтей») для опису засобів вираження експресії використано концепти як структурні одиниці, складна будова яких передбачає систематизацію різнорівневих мовних одиниць, що

їх вербалізують, і лексичні одиниці є одним зі складників таких систематизувальних одиниць.

Практичне значення рецензованої наукової праці полягає в тому, що запропоновані матеріали можуть бути використані під час викладання в закладах вищої освіти курсів «Лінгвістичний аналіз тексту», «Лінгвокультурологія», «Стилістика сучасної української літературної мови», спецсеминарів чи спецкурсів, присвячених питанням лінгвопоетики Мирослава Дочинця, а також у процесі написання студентами кваліфікаційних робіт, зокрема мовознавчого спрямування.

Оксана Кушлик

доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри української мови
Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Божко Надія Володимирівна – Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, магістрант факультету української та іноземної філології

Гоца Наталія Михайлівна – Тернопільський національний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і практики перекладу

Єрмоєнко Світлана Василівна – Національний університет «Одеська юридична академія», кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов

Калініченко Віра Ігорівна – Донецький національний університет імені Василя Стуса, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов професійного спрямування

Кушлик Оксана Павлівна – Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української мови

Луканська Галина Анатоліївна – Придніпровський інститут Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом», старший викладач кафедри соціальної роботи та мовної підготовки

Максим'юк Наталія Василівна – Чернівецький торговельно-економічний інститут, кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри менеджменту, маркетингу та міжнародної логістики

Мельник Любов Богданівна – Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови

Науменко Наталія Валентинівна – Національний університет харчових технологій, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри іноземних мов професійного спрямування факультету готельно-ресторанного та туристичного бізнесу

Полякова Тетяна Василівна – Державний вищий навчальний заклад «Донбаський державний педагогічний університет», кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови та літератури

Прадід Юрій Федорович – доктор філологічних наук, професор

Стецик Анастасія Володимирівна – Львівський національний університет імені Івана Франка, студентка факультету журналістики

Теглівець Юлія Володимирівна – Національний університет «Львівська політехніка», кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови

Цимбрило Світлана Михайлівна – Національний університет «Львівська політехніка», кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов

Чаварга Анна Петрівна – Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет», старший лаборант кафедри полікультурної освіти та перекладу факультету історії та міжнародних відносин

Шайнер Ганна Ігорівна – Національний університет «Львівська політехніка», кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов

Швидка Надія Валентинівна – Державний вищий навчальний заклад «Донбаський державний педагогічний університет», кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови та літератури

Шишко Анжеліна Василівна – Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри перекладу

НАУКОВИЙ ВІСНИК

ДРОГОБИЦЬКОГО ДЕРЖАВНОГО
ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

Серія: ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ
(МОВОЗНАВСТВО)

№ 20 2023

Макетування та верстка

Марина Михальченко

Дизайн обкладинки

Олег Лазебний

Здано до набору 04.12.2023 р. Підписано до друку 22.12.2023 р.
Формат 60x84/8. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсет. Цифровий друк. Ум. друк. арк. 10
Замов. № 1223/804. Наклад 300 прим.

Видавничий дім «Гельветика»
65101, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Телефони +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7623 від 22.06.2022 р.